

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

CUPRINS

- Pr. Dr. ZĂVOIANU CORNELIU, *Mitropolitul Nilon, Primat al României (1850—1875). Viața și activitatea* (Teză de doctorat — parte întâi) 19
- Pr. Prof. Dr. SORIN COSMA, *Privire comparativă între Eros și Agape* 20
- Conf. Dr. GHEORGHE F. ANGHELESCU, *Aprecieri despre libertatea și posibilitatea omului de a cunoaște și a înțelege natura divină și pe cea creată, în viziunea origenistă* 21
- Drd. TOADER DAN, *Mântuirea ca unire finală și eternă a ființei în absolut, în islamism și creștinism* 22
- Pr. Prof. Dr. NICOLAE NECULA, *Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității București, la 60 de ani* 23

SERIA A II-A, ANUL LII

NR. 3—4, IULIE—DECEMBRIE 2000

* STUDII * TEOLOGICE

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE
DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

SERIA a II-a, ANUL LII, Nr. 3-4, IULIE-DECEMBRIE, 2000
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE:

Președinte: *Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri: *din partea Facultății de Teologie din București: Pr. Decan NICOLAE NECULA și Pr. Prodecan CONSTANTIN COMAN; din partea Facultății de Teologie din Sibiu: Pr. Decan DUMITRU ABRUDAN.*

Redactor: *DUMITRESCU DAN*

COLABORATORI:

Înalt Prea Sfințiii Mitropoliți și Prea Sfințiii Episcopi, Prea Cucernicii Preoți Profesori de la Facultățile de Teologie ortodoxă, candidații la titlul de doctor în teologie, studenții teologi și Prea Cucernicii Preoți.

MITROPOLITUL NIFON PRIMAT AL ROMÂNIEI
(1850–1875)

VIAȚA ȘI ACTIVITATEA SA
Teză de doctorat în teologie

Pr. CORNELIU GRIGORE ZĂVOIANU

G L O S A R

Anagnost – copil însărcinat să facă citiri în timpul slujbei, sau care ajută pe cleric la slujbă.

Aprod – slujbaş care păzea sălile și introducea oamenii în unele instituții.

Boieresc – muncă agricolă (constituind principala formă de exploatare a țăranilor dependenți, chiar și după desființarea iobăgiei) pe care țăranul era silit să o facă în folosul moșierului în schimbul bucății de pământ pe care acesta i-o lăsa sau i-o dădea în folosință.

Balotagie – situație în care nici unul din candidați la o alegere n-a întrunit majoritatea de voturi și este necesar un nou tur de scrutin.

Caimacam – locțiitor al Domnitorului în lipsa acestuia sau în caz de vacanță a tronului, până la instalarea noului domn.

Caretă – trăsură.

Chinovie – mănăstire de călugări sau călugărițe.

Clăcaș – țăran obligat să muncească gratuit pe o moșie în folosul stăpânului.

Convicțiune – convingere.

Cuhnie – clădire modestă cu încăperi mici, cameră sărăcăcioasă, bucătărie.

Dicasterie – tribunal duhovnicesc care judeca procesele de divorț.

District–subdiviziune teritorială administrativă, județ, ținut.

Dorobanț – soldat de infanterie.

Ecdosis – actul de recunoaștere a unui episcop sau mitropolit din partea Patriarhiei Ecumenice.

Embatic – formă de arendare a unei proprietăți pe o perioadă mai îndelungată, la expirarea căreia arendașul câștiga drepturile de proprietate.

Firman – ordin emis de un sultan prin care de obicei erau numiți sau maziliți guvernatorii și domnitorii din provinciile Imperiului Otoman.

Grosier – care este lipsit de finețe; care este făcut fără grijă; (fig.) care este lipsit de educație, de cultură, de bune maniere.

Hatîșerif – ordin sau decret emis de sultan către marii demnitari otomani sau către domnitorii Țărilor Române, purtând autograful sultanului pentru executarea necomai.

Iatagan – sabie scurtă încovoiată, cu două tășuri, pe care o foloseau turcii la atac.

Iclisiarh sau eclesiarh – cleric care are în grija sa rânduiala serviciul religios într-o biserică sau mănăstire.

Iznoavă – vorbă fără de rost, scornitură.

Încheieturi – aici, articolele din Simbolul credinței.

Logofăt al credinței – Ministru de culte. Titlu de mare demnitar în ierarhia boierilor români în timpul domniei feudale.

Jalbă – petiție scrisă adresată unei autorități, plângere, reclamație.

Mădulare – aici, membri în divan, deputați.

Metoc – mănăstire mică, subordonată din punct de vedere administrativ unei mănăstiri mai mari.

Mizericordie – milă, milostivire, îndurare.

Oca – unitate de măsură de greutate cu valorile de 1260 de grame în Transilvania, 1271 de grame în Muntenia și 1291 de grame în Moldova.

Ofis – decret domnesc.

Paladiu – ocrotitoare.

Patera – vas de formă circulară și puțin adâncit, asemănător unei farfurii, folosit la oficierea cultului religios.

Piastru – monedă mare de argint a cărei valoare a fluctuat în decursul timpurilor și care a circulat în multe țări.

Plasă-(plăși) – (în vechea organizare administrativă a țării) Subdiviziune administrativă mai mică decât un județ.

Plebiscit – consultare a voinței poporului într-o problemă de importanță deosebită în care corpul electoral este chemat să-și exprime părerea printr-un „da” sau printr-un „nu”.

Precădere - întâietate.

Președere – conducere, președinție.

Pretoriu (la romani) – sala unde un guvernator al provinciei romane judeca pe cei acuzați.

Seanță - ședință.

Schimă – ordin călugăresc, cin, tagmă.

Soroc – termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații.

Suplică – cerere, jalbă, plângere.

Ștab (germanism învechit) – ofițer superior, șef, conducător.

Târgoveț – persoană care locuiește în oraș, orășean.

Țârcovnic – persoană care are în grijă curățenia și buna orânduială a unei biserici; cântăreț, dascăl de biserică, psalt.

CUVÂNT ÎNAINTE

În rândul marilor personalități bisericești și istorice care au contribuit cu mintea, inima și faptele lor la zidirea sufletească a credincioșilor și chiar la zidirea politică a României au fost și membri ai ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române, iar între aceștia, Mitropolitul Nifon își are locul său de cinste.

Nifon Mitropolitul a fost un om dornic de cultură, un asiduu autodidact. Pentru epoca în care a trăit și printre oamenii în mijlocul cărora și-a desfășurat activitatea a fost un om luminat.

Concepțiile, cuvântările, predicile, pastoralele sale, prefețele cărților tipărite spre folosul preoțimii la slujbele bisericești, traducerea „Principiilor fundamentale ale religiei”, testamentul său, toate acestea ni-l arată ca pe un om luminat și deplin cunoscător al culturii vremii.

Nifon nu a studiat la Academii înalte, dar a avut, pe lângă cultura teologică pe care și-a însușit-o, cea înaltă „academie” a vieții, cea bogată experiență, înțeleaptă chibzuință și cunoaștere a oamenilor, împrejurărilor, realităților, cu ajutorul cărora a izbutit să stea neclintit în locul său de vrednic păstor, într-o vreme de mari prefaceri și greutăți, de răscruce istorică a neamului și a Bisericii.

Dacă aruncăm o privire asupra evenimentelor politice pe care le-a trăit neamul românesc între anii 1848-1877, este de ajuns ca să ne dăm seama de greutățile pe care le-a întâmpinat Mitropolitul Nifon în timpul arhipăstoriei sale, greutăți pe care nu le-ar fi învins fără „cultura inimii”, în care s-a dovedit atât de bogat, și fără lumina minții, pe măsura vremii sale.

El însuși se plângea, la sfârșitul vieții, de aceasta: „Tot ce am îndurat, tot ce m-am silit a face pentru țară și Biserică doresc să rămână necunoscut, precum au fost și lacrimile și suspinele mele în lunga carieră ce am străbătut”; și, cu altă ocazie: „Dacă am luptat cu toate puterile mele fizice și morale, în sfera strânsă a mijloacelor ce mi s-au lăsat, contra acestui șuvoi prăpăditor, o știe Dumnezeu și sufletul meu nemângâiat”.

Această dorință a Mitropolitului Nifon, „ca tot ce a făcut ... să rămână necunoscut”, se pare că i-a fost îndeplinită, întrucât despre el s-a scris foarte puțin, iar ceea ce s-a scris nu prezintă adevărata sa personalitate și imensa sa activitate depusă pentru propășirea Bisericii Ortodoxe Române și a neamului său românesc.

Să ne ierte dacă-i tulburăm liniștea pe care și-a dorit-o atât de mult, dar este cazul să-l scoatem de acolo de unde stă ascuns, din documentele vremii, să-l prezentăm așa cum merită, după faptele sale neprețuite, și să-l așezăm acolo unde îi este locul pe care-l merită cu prisosință: în panteonul marilor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

În timpul când a condus Mitropolitul Nifon, Biserica ar fi putut să ia un nou avânt, așa cum dorea și el, dar ceea ce a împiedicat-o a fost amestecul puterii civile, care a luat-o în stăpânire încetul cu încetul, smulgându-i rând pe rând moșiile, averea cealaltă, drepturile, autonomia spijinită pe canoane, cultura proprie,

școlile speciale, autoritatea și prestigiul, numind episcopi fără a respecta canoanele, socotind episcopatul o demnitate ca oricare alta.

Aceste acte luate în mod arbitrar au dus la dezbinare în sânul Bisericii noastre, dând naștere la o luptă între membrii ierarhiei, cunoscută sub numele de lupta pentru canonicitate, și aceasta într-o vreme în care era nevoie de multă unire și iubire în rândul ierarhiei conducătoare, mai ales că atunci Biserica noastră căuta să pună capăt dorinței de influență și stăpânire a Patriarhiei de Constantinopol și a călugărilor greci asupra moșiilor românești.

În această situație, Mitropolitul Nifon nu a dezarmat, el a luptat pentru ridicarea Bisericii sale la rangul pe care îl merita, dar în acțiunea lui a rămas singur și a fost lipsit de orice sprijin în cele mai bune dorințe ale sale, așa după cum se poate vedea din discursul ținut în ședința Senatului din 17 decembrie 1866, în care, cu multă durere în suflet, descrie lupta pe care a dus-o timp de 16 ani de păstorie, toată amărăciunea și jalnica stare a Bisericii sale: „Toate lucrurile ce au cercat Biserica, plângerile și protestațiunile mele au fost înăbușite. În haosul învălmășelii, glasul meu era glasul celui ce strigă în pustie.

Critica uneori binevoitoare, alteori aprinsă, îngustă și pasională, au aruncat asupra perilor mei albiți blamul tuturor acestor rele, fără a-mi cunoaște luptele și sfășierile mele interioare. Permiteți, Domnilor Senatori, a vă face această amintire, căci acestea s-au petrecut sub privirile noastre”.

Societatea în care și-a desfășurat activitatea Mitropolitul Nifon era călăuzită de un straniu amestec de idei, de năzuințe și interese din cele mai potrivnice Bisericii. El însuși se plânge că: „Veacul în care trăim furnică de oameni ce se mândresc de știință și dintre care o însemnată parte se crede în drept a hotărî despre religie, numai pentru că au citit scrierile acelor oameni nenorociți ce și-au pus toate talentele duhului spre a îngrămădi nori asupra adevărilor religiei, alergând până la sofismele cele mai grosiere. Cea mai mare parte din acești învățați, sau semiînvățați, nu cred nimic sau prea puțin în materie de religie”.

În fața acestui zguduitor adevăr, Nifon nu a rămas indiferent. El s-a adresat contemporanilor, oamenilor care cunoșteau adevărul, în fața cărora marele ierarh nu și-ar fi îngăduit să vină cu exagerări, mai ales că vorbea unora dintre cei vinovați de jalnica stare în care se afla Biserica românească. „Putea-veți oare îngădui ca o suflare rece să stingă și acea slabă candelă ce mai licură pe altarul credinței noastre? Nu o veți voi aceasta, Domnilor Senatori! Nu veți privi cu indiferență întunericul și pustiirea ce o amenință, căci nu veți putea uita originea Domniilor Voastre și că sunteți fii ai acelor ce au pierit lângă treptele altarului spre a ne da o patrie”.

Cu toate dezamăgirile pe care le-a avut din partea puterii de atunci, Nifon a rămas un luptător, un om care nu a încetat să creadă că va veni o zi când va fi mai bine și pentru Biserica sa. Cu toate greutățile întâmpinate, Nifon, știind cât de mare nevoie este de preoți pregătiți, pe măsura posibilităților, dar și a îngrădirilor pe care le avea, a reînființat Seminarul Central, iar spre sfârșitul vieții, dându-și toată averea părintească, toate economiile proprii, tot ce agonisise din fragedă tinerețe, le-a consacrat „cu inimă voioasă” pentru învățământul fiilor prezenți și viitori ai României, „scumpa și mult iubită lui patrie”. Visul său de totdeauna s-a

împlinit, a înființat Seminarul Nifon, aici urmând să învețe copiii veniți de la țară și ai oamenilor săraci.

La urcarea sa în scaunul arhipăstoresc, Mitropolitul Nifon a găsit Biserica din Țara Românească dezorganizată. Așa stând lucrurile, el nu putea și nici nu dorea să o lase într-o asemenea situație, ci spiritul său de bun gospodar își pune amprenta și aici. Astfel, încă de la începutul păstoririi sale, prin hirotonirea unui număr mare de arhierei, gândește în perspectivă, gândește la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la treapta pe care o merita, gândește la înființarea unui sinod mitropolitan al Țării Românești, iar prin înființarea Sinodului, gândește la un vis frumos dorit de mult timp de Bisericile din Țările Române: neatârarea și autocefalia Bisericii Ortodoxe Române.

Aceasta nu i-a fost ușor, dar prin perseverența sa și mai ales prin marea sa diplomație, cu toate greutățile întâmpinate în interiorul Bisericii, dar mai ales din partea Patriarhiei de Constantinopol, Nifon a reușit să-și vadă visul împlinit, chiar dacă numai pe jumătate: înființarea unui Sinod canonic al Bisericii Ortodoxe Române, al cărui președinte era, Sinod care nu a întârziat să lucreze și să dea legile necesare, legi care, cu ușoare amendamente, vor fi în uz până în ziua de astăzi: Legea sinodală din 1872, Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, modificarea Sinodului, modalitatea alegerii mitropoliților și episcopilor, stabilirea atributelor Sfântului Sinod, Regulamentul pentru disciplina bisericească, reluarea legăturilor cu Patriarhia din Constantinopol, cererea autocefaliei, recunoscută abia în 1885, organizarea seminariilor, unificarea slujbelor bisericești în ambele Principate.

Dacă pe plan bisericesc, Mitropolitul Nifon și-a pus amprenta mării sale personalități, de părinte sufletesc al tuturor, dar, în mod deosebit, de părinte duhovnicesc al celor necăjiți și așupriți, de mare doritor de cultură religioasă de bună calitate, el nu putea să rămână neremarcat și pe plan politic.

El se implică, dar este și implicat, în toate momentele de mare importanță politică pentru țară, căci nu putea să rămână indiferent față de marile evenimente politice care au avut loc în acea vreme.

Funcția pe care o deținea, dar și dorința, întocmai ca a tuturor românilor, ca Principatele Române să se unească și să fie un singur Stat, l-a determinat pe Nifon să se angajeze în acest proces cu toată ființa sa.

Patriotismul său se face remarcant încă din anul 1857, când, în ședința Divanului ad-hoc, propune unirea Principatelor Române și face un apel de suflet către participanți, rugându-i să se unească în cuget pentru binele patriei: „Uniți-vă acel cuget frățesc și național, faceți ca acea putere de suflet, ce v-o crez, ca interesul tuturor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în Cel Atotputernic, puneți cu curaj și liniște bazele noului și gloriosului edificiu al poporului român”.

În momentul crucial pentru poporul român, în momentul în care era foarte aproape și se putea realiza visul de veacuri al românilor, Unirea Principatelor, în ședința secretă a Camerei, din 24 ianuarie 1859, când este propus colonelul Alexandru Ioan Cuza, Mitropolitul Nifon se remarcă din nou prin rugăciunea pe

care o rostește: „Doamne Dumnezeu! părinților noștri, aruncă-ți privirea Ta asupra inimilor noastre și nu slăbi curajul fiilor Tăi! Unește-i pe toți într-o cugețare și într-o simțire și fă ca inimile tuturor să aibă aceeași bătaie pentru țara lor. Prințul Cuza este unsul Tău între noi și pentru dânsul jurăm toți că-l vom susține!”. Această rugăciune, pornită din sufletul de mare patriot al lui Nifon, a avut ecou în inimile celor adunați în sală, iar rezultatul a fost clar: acceptarea alegerii lui Cuza. Prin acest accept general, unirea era ca și făcută, mai trebuia oficializată prin vot, lucru care s-a și petrecut imediat, în ședința Camerei, prezidată chiar de Mitropolitul Nifon.

*

Creionând în câteva cuvinte personalitatea Mitropolitului Nifon, putem concluziona că Înalțul Ierarh a fost participant activ la toate evenimentele politice care s-au petrecut în Principatele Române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Nu se poate vorbi de Unirea Principatelor, fără a se vorbi de Mitropolitul Nifon; nu se poate vorbi de secularizarea averilor bisericești, de reforma agrară sau de plebiscitul din 1864, fără a se vorbi de Mitropolitul Nifon.

Nu se poate vorbi de învățământul bisericesc, de organizarea Bisericii Ortodoxe Române, de cultura bisericească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fără să se vorbească și de contribuția Mitropolitului Nifon în domeniile respective.

Cu toată această prodigioasă activitate pe plan bisericesc și politic, Mitropolitul Nifon nu s-a bucurat de prea multă atenție publicitară din partea celor în măsură să o facă. Așa se face că în literatura de specialitate despre Mitropolitul Nifon apar doar două lucrări.

Prima, o teză de licență din anul 1896 a economistului C. Ialomițeanul, intitulată: „Nifon Mitropolitul Ungrovlahiei, viața și activitatea sa”, în care autorul face o descriere, pe parcursul a câtorva zeci de pagini, a evenimentelor mai importante din viața marelui ierarh, fără a trata subiectul în mod amănunțit, făcând mai mult o trecere în revistă a vieții și activității marelui ierarh.

A doua lucrare în care găsim informații referitoare la viața Mitropolitului Nifon este: „Din trecutul Seminarului Nifon Mitropolitul”, apărută în anul 1943 și alcătuită de preotul Grigore Popescu, absolvent al acestui seminar.

Lucrarea este compusă din mai multe cuvântări, strânse de autor într-un volum, în care câțiva absolvenți ai Seminarului Nifon își deapănă amintirile din timpul studiilor făcute în acest lăcaș de cultură.

În aceste cuvântări, unii dintre autori fac referire și la viața și activitatea Mitropolitului Nifon, dar nici aici nu se merge pe o descriere detaliată a vieții și activității lui, lucrarea neavând acest scop.

De remarcat că în literatura de specialitate nu-i sunt dedicate marelui ierarh nici măcar articole, iar dacă se amintește despre el, aceasta se face legând personalitatea lui de anumite evenimente.

O altă lucrare care să se ocupe în mod special de viața și activitatea Mitropolitului Nifon nu am găsit.

Întrucât activitatea vrednicului de pomenire Nifon Mitropolitul nu a fost descrisă decât în linii mari, iar marea sa contribuție la organizarea, pe baze noi și trainice, a Bisericii Ortodoxe Române nu a fost evidențiată așa cum ar fi trebuit, de asemenea pentru că despre marea sa contribuție pe plan politic nu s-a scris atât cât trebuie și cât merită, am hotărât să încerc, pe măsura posibilităților, să creionez viața și activitatea marelui ierarh.

Ca să-l găsim și să-l prezentăm pe neobositul Mitropolit Nifon și faptele sale trebuie să-l căutăm în documente de arhivă și în presa vremii.

Pentru sacrificiile și ostenele sale puse neprecupețit în slujba Bisericii și a fiilor săi duhovnicești, Mitropolitul Nifon merită cu mult mai mult, merită ca acum, la un secol și jumătate de la urcarea sa în scaunul de Mitropolit al Ungrovlahiei, să fie prezentat pe măsura faptelor sale.

Acestea sunt motivele pentru care, în lucrarea de față, căutăm să prezentăm, pe cât este cu putință – cu toate că, dintr-o profundă smerenie, el nu și-a dorit acest lucru – pe marele ierarh, cărturar și patriot Nifon, Mitropolitul Primat al României.

INTRODUCERE

Cinstea de care se bucura în trecut episcopatul nostru în societate era mare. Mitropolitul și episcopii au făcut parte întotdeauna din adunările țării, încă din cele mai vechi timpuri. Între sfinții domnitorului figurau și reprezentanții Bisericii. Cauza acestui lucru este faptul că la noi, totdeauna, în trecut, Biserica s-a identificat cu interesele noastre naționale. La noi religia, respectiv Biserica, n-a fost intolerantă, nici persecutoare, nici fanatică. Reprezentanții ei n-au constituit o castă egoistă, izolată, indiferentă, iar altarele, la noi, nu s-au pătat niciodată cu sângele celor de o altă credință. Din acest motiv, românii le-a plăcut întotdeauna să consulte în diferite evenimente grele pe deșezitarii credinței. Aceștia s-au arătat mereu demni de chemarea lor, și de multe ori pe amvonul Bisericii, sau din tronul episcopal, sau așezându-se în capul mișcărilor, s-au făcut apărătorii națiunii române, sau victime ale abnegației lor. Să nu ne fie cu mirare dacă, din timpuri destul de vechi, vom găsi pe capii Bisericii noastre admiși în consiliile domnești, în adunările naționale, în curțile de justiție.

Așa se explică faptul că în 1857, când sunt convocate divanurile ad-hoc pentru a hotărî cu privire la dorințele țării, firmanul¹ de convocare a divanului, prin art. 1; pe lângă faptul că da drept clerului de a-și alege delegații, convoacă, conform uzului, pe episcopii și mitropoliții din ambele țări ca membri de drept ai acestor adunări; ba chiar conferea președinția acestor divanuri mitropoliților respectivi.

În 1858, 19 august, când s-a încheiat Convenția de la Paris, pe baza căreia aveau să se conducă în viitor Principatele, prin art. 18 al acestei convenții, s-au recunoscut vechile prerogative ale ierarhilor noștri, de a participa la aceste adunări; de asemenea, se conferea mitropolitului președinția în aceste adunări, ce se numeau adunări electivă. Prin urmare, poziția ce o avea episcopatul nostru pe atunci în societate era foarte importantă; cinstea de care se bucura era foarte mare.

Pe lângă acestea, episcopii mai aveau la dispoziția lor și o forță reală, prin care ei puteau oricând influența credincioșii, întrucât aveau în subordinea lor clerul de mir, care era în contact direct cu enoriașii, iar prin aceasta episcopatul devenea un factor real în mersul treburilor, de care guvernanții au trebuit să țină cont totdeauna.

În Țara Românească, la începutul și mijlocul secolului al XIX-lea, scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei a fost ocupat de câțiva ierarhi de mare valoare spirituală și culturală. La începutul secolului, avem mitropolit pe marele cărturar Grigorie Dascălu (1823-1834). După moartea marelui ierarh Grigorie Dascălu (24 iunie 1834), scaunul mitropoliei Ungrovlahiei a rămas vacant timp de șase ani. În această perioadă treburile Mitropoliei au fost conduse de o așa-numită "ocăr-muire", formată "din cei trei episcopi de atunci: Neofit al Râmnicului, Chesarie

1. *Buletinul oficial*, Muntenia, nr. 16, 1857, p. 61; D.A. Sturdza, *Acte și Documente*, t.III, p. 1050. Textul acestui firman îl vom reda în întregime la timpul potrivit.

al Buzăului și Ilarion al Argeșului. Această "ocârmuire", pe lângă lucrările obișnuite de administrație, a pus în aplicare și prevederile Regulamentului Organic, întocmit cu câțiva ani în urmă".²

Cu toate că situația cerea în mod imperios alegeri de mitropolit al Țării Românești, totuși acestea s-au amânat până la 29 iunie 1840, când "Adunarea obștească extraordinară" a ales pe episcopul Neofit al Râmnicului (49 de voturi din 76), fiind întărit în aceeași zi de domnitorul Alexandru Ghica (1834-1842). Neofit era din București (născut în 1787), tatăl său fiind de neam grec, născut în Țara Românească. Și-a făcut studiile probabil în București – la Sfântul Sava –, căci, pe lângă limba greacă, cunoștea și limba franceză. A intrat în monahism înainte de anul 1818, în anul 1824 a fost ridicat la treapta de arhimandrit, iar la 18 aprilie același an a fost ales episcop al Râmnicului. Din ianuarie 1829 până în august 1833, pe perioada cât mitropolitul Grigorie Dascălu a fost surghiunit, a condus și treburile Mitropoliei, în calitate de locțiitor, consultându-se în mod permanent prin scrisori cu mitropolitul în problemele cele mai de seamă. În perioada 1834-1840, când a păstorit Mitropolia împreună cu ceilalți doi episcopi, s-au deschis cursurile seminarului din București la 2 februarie 1836.

Sub el s-au aplicat cele mai multe din prevederile Regulamentului Organic privitoare la Biserică și cler. Astfel, în privința administrării averii bisericești, în 1840 sfatul administrativ a prezentat domnitorului Alexandru Ghica (1834-1842) un proiect pentru arendarea moșiilor Mitropoliei pe trei ani, începând din anul 1842. Proiectul a fost admis de Adunarea Obștească și pus în aplicare. Venitul urma să se împartă în șapte părți, din care patru să rămână pentru întreținerea mitropolitului, a casei sale, a unui vicar, a unei dicasterii, adică a unei instanțe de judecată pentru clerici, și a cancelariei mitropolitane. Din celelalte trei părți de venituri, una avea să fie folosită pentru întreținerea seminarului mitropolitan, pus sub supravegherea mitropolitului, care "va îngriji cu deadinsul să aducă dascăli cu științe bune și cu "purtare moralicească". A doua parte urma să fie folosită pentru întreținerea metoacelor Mitropoliei, iar din a treia parte, 100.000 de galbeni urmau să fie folosiți în opere de binefacere, iar restul, trecuți în casa de rezervă."³

La 8 martie 1847 Adunarea Obștească a votat o nouă lege, prin care s-au adus unele schimbări celei din 1840, cu drept de control și mai mare al Statului asupra averilor bisericești. S-a rânduit ca arendarea moșiilor să se facă la licitație pe cinci ani, iar veniturile tuturor eparhiilor să se verse într-o "casă obștească".⁴ Din totalul banilor strânși, o parte se dădea chiriarhilor pentru nevoile lor personale și pentru casa lor, altă parte, pentru întreținerea bisericilor, pentru plata preoților de la Mitropolie și Episcopii, pentru seminarii, pentru reparații și construcții și un fond de rezervă. Ceea ce prisosea din venituri nu se mai putea cheltui fără aprobarea Domnitorului. Deci, începea să se pună ordine în sectorul financiar, care până la Regulamentul Organic era la discreția chiriarhilor.

Alegerea lui Gheorghe Bibescu la domnie, la 20 decembrie 1842, avea să schimbe starea lucrurilor. În ce privește Biserica, lui îi revine marele merit de a fi

2. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1981, ed. I, vol. III, p.49, *Ibidem*, ed. a II-a, București 1994, vol. III, p.48.

3. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. a II-a, vol. III, București, 1994, p.48-49.

4. *Ibidem*.

încercat să ajungă la o soluție în chestiunea mănăstirilor închinată. Astfel, la 15 mai 1843, el a întărit legea votată de Adunarea Obștească pentru oprirea pe viitor a egumenilor tuturor mănăstirilor de a mai da locuri cu embatic fără știrea stăpânirii. Prin mijlocirea Rusiei se dădu acum o soluție și în chestiunea averilor mănăstirilor închinată. Astfel, se acorda un termen de nouă ani pentru reparația mănăstirilor: *"În toiul acestor discuții și frământări, când exarhii Sfințelor Locuri nu voiau să cedeze nimic și se socoteau stăpâni cu drepturi depline asupra mănăstirilor închinată și a averilor lor, Vodă Bibescu desființa printr-un decret, la 23 ianuarie 1845, Epitropia Sfântului Mormânt, instituită în țară încă de pe vremea lui Kiseleff și care își însușise drepturi de cârmuire asupra mănăstirilor închinată, poruncind totodată ca nici o orânduială să nu se poată face pe un soroc mai mare de trei ani.*

*La 1 martie 1845, mitropolitul Neofit și logofătul bisericesc referiră Domnitorului că potrivit vechiului obicei, egumenii mănăstirilor închinată erau numiți de cârmuire, după recomandările Locurilor Sfinte, de care atârnavă mănăstirile, și că veniturile trebuiau să slujească, în primul rând, la îndestularea nevoilor lăcașurilor de cult din țară. Totuși, la 3 iulie 1845, Vodă Bibescu este silit să consimtă ca arendarea prin licitație publică a moșiilor mănăstirești închinată să nu înceapă decât în anul 1852, iar până atunci să nu plătească decât modesta sumă oferită, adică de 200.000 lei. Este zadarnic să mai spunem că până la urmă n-au plătit nimic."*⁵

Cât privește activitatea politică a mitropolitului Neofit, trebuie să recunoaștem, de la bun început, că a fost echivocă, mai ales vis-a-vis de revoluția de la 1848.

Despre Neofit, marele istoric Nicolae Iorga spunea că domnitorul Știrbei îl găsisse *"omul cel mai slab, mai fricos și mai lipsit de credință ce se poate închipui, gata totdeauna să-și plece capul față de orice stăpânire, pe rând revoluționar cu Revoluția, și sprijinitor al ordinii apărută de baionetele turcilor și muscalilor"*⁶.

"În ziua de 9 iunie începură frământările la București, când s-a încercat împușcarea domnitorului Gheorghe Bibescu. La 11 iunie, când sosi vestea răscoalei de la Izlaz, populația capitalei – negustori, meseriași, muncitori – cu steaguri tricolore năvăli la palat și sili pe domn să semneze noua Constituție, numind un guvern provizoriu din rândul revoluționarilor.

*În ziua de 15 iunie populația capitalei "cu membrii guvernului provizoriu și cu mitropolitul Neofit, se aduna pe câmpia de la Filaret, numită de atunci "Câmpia Libertății", și depuse în genunchi jurământul pe noua Constituție, în fața mitropolitului și a unui sobor de preoți, care săvârșiră sfințirea apei și stropiră steagurile revoluționare. Se face o nouă întocmire de guvern, în fruntea lui fiind ales mitropolitul Neofit"*⁷.

Xenopol spune: *"De nicăieri nu iese mai limpede lupta boierilor reacționari contra guvernului revoluționar și legătura lor cu rușii, decât din partea reprezen-*

5. Pr. Prof. Gheorghe I. Moiescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, București, 1957, vol. II, p.437.

6. N. Iorga, *Viața și domnia lui Știrbei Vodă*, București, 1905, p. 26.

7. Pr. Prof. Gheorghe I. Moiescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p.465.

*tantului celui mai de seamă al boierilor, mitropolitul Neofit al Munteniei. În însușirea lui de cap al Bisericii, guvernul provizor, pentru a-și da un fel de autoritate tradițională, îl pusese în fruntea lui ca președinte. Deodată se răspândește vestea că vin rușii, și Guvernul provizor găsește de cuviință să se retragă la Târgoviște. Mitropolitul Neofit se grăbește a publica chiar în ziua plecării guvernului o proclamație, prima proclamație de la 29 iunie*⁸, în care anunță “vestea cea bună” despre fuga rebelilor. Totodată, el numi o locotenență domnească. Dar populația Bucureștiului se răscolă din nou, izgoni locotenența și formă un nou guvern interimar, până la revenirea guvernului provizoriu de la Târgoviște. Mitropolitul Neofit, deși fusese silit să-și mărturisească trădarea, rămase mai departe în fruntea guvernului. Xenopol spune în continuare: “Depeșele se văd curând că fusese numai închipuite, deoarece rușii nu veneau, și se bănuia că chiar mitropolitul le falsificase. Guvernul întorcându-se, mitropolitul reveni iarăși la el, și publică iarăși o decizie a cuvintelor sale, spunând într-o altă proclamație că “cele ce am vestit ieri sub a noastră iscălitură făcând pe guvernul provizoriu rebele și altele, astăzi, după dorințele poporului, o refuzăm cu desăvârșire”⁹ (a doua Proclamație a Mitropolitului din 30 iunie). Aceste două acte, observă Gazeta Transilvaniei, “s-ar face de răs unul după altul și ar da testimoniu de caracterul unor oameni din Principat” (din 1 iulie).¹⁰

Care din cele două ținute ale mitropolitului era cea adevărată se vede din faptul că el scrie în 24 iunie o adresă oficială consulului rus Kotzebue, în care spune că: “noul guvern (cel revoluționar) și poporul întreg al capitalei a făcut o dovadă de simțiminte de devotament pentru Patrie și de lepădare de sine care-l îndepărta de orice interes”, iar cu o zi mai înainte, în 23 iunie, scrisese în taină aceluiși consul că: “el este nevoit a apărea ca președinte nominal al unui guvern care nu are decât timpul de a face rău; dar că acești oameni vor părăsi îndată puterea la apropierea trupelor împărătești (din scrisoarea făcută în 26 iunie)”¹¹. De aceea și cu drept cuvânt spune ziarul francez **Le National**, că mitropolitul, “sufletul vândut rușilor, se puse în fruntea guvernului provizor; dar îndată ce acesta părăsi Bucureștiul, el se puse în capul reacției și declară de rebeli și trădători pe înșiși colegii lui”.¹²

Dar nu numai la atâtea șovăieli trebuia să se oprească purtarea mitropolitului. El urmează înainte jocul pe două planuri și după ce ia cârma guvernului. Așa, în 6 iulie, mitropolitul Neofit semnă două decrete pentru răspândirea cât mai mare a proclamațiilor revoluționare între sățeni, iar a doua zi, 7 iulie, el scrie lui Kotzebue: “criza prin care trece țara nu-și va vedea sfârșitul, decât atunci când oștirile împărătești vor readuce între noi rânduiala și liniștea”; apoi la două zile, la 10 iulie, el adaugă: “vom pieri schingiuși de o revoluție comunistă, care proclamă ruina familiei și a proprietății, uneltită de o bandă de nebuni care au pus mâna pe ocârmuire”¹³.

8. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, București, 1928, p. 83.

9. *Ibidem*, p. 83.

10. *Ibidem*, p. 84.

11. *Ibidem*, p. 84.

12. *Ibidem*, p. 84.

13. *Ibidem*, p. 84.

În această din urmă scrisoare se mai află și dovada chemării rușilor, atât de către însuși mitropolitul, cât și de boierii reacționari, deoarece mitropolitul spune în ea că: "a însărcinat pe banul Gh. Filipescu, ca cel mai bătrân din boieri, să facă în numele său, al mitropolitului, cât și al țării, ale căreia adevărate simțiminte poate să le mărturisească, o umilită plângere către Maiestatea Sa Imperială pentru a chema din nou asupra-ne mila și îndurarea sa care ne lipsește tocmai în momentul când am întâmpinat cu cea mai mare respingere primejdiioasele principii ale răsculașilor".¹⁴

Într-adevăr, banul Filipescu trimite această tânguire împăratului rușilor. Nu s-a găsit originalul scrisorii, dar într-o scrisoare a lui Nesselrode către Duhamel se poate vedea că: "astfel sunt lămuririle pe care Împăratul vă invită să le faceți să parvină banului Filipescu, ca răspuns la petiția lui".¹⁵ Tot așa arăta și "Le National": "că unii din boierii moldoveni și munteni, după înțețirile lui Duhamel, ceruseră ocuparea țărilor lor de ruși. Mitropolitul trebuia să mai dea încă o dovadă de mutarea cugetului său, atunci când venind Fuad Efendi cu amenințarea restatorniciei Regulamentului Organic, poporul înfuriat încscenează hazlia ceremonie funebră cu arderea Regulamentului în curtea Mitropoliei, iar mitropolitul, după cererea norodului, blastămă și afurisește opera rușilor. Mitropolitul spune în publicația lui că: "astăzi 6 septembrie, eu mitropolitul Ungrovlahiei, împreună cu prea credinciosul popor al Capitalei, adunat aci la locuința mea, am repetat jurământul ce-l făcusem pe Constituție și totodată s-a ars în fața noastră Regulamentul care făcuse nenorocirea țării. Am afurisit și am anatematizat atât Regulamentul cât și pe cei pe care vor mai voi să-l așeze sau să cârmuiască țara după legiuirile aceluia Regulament".¹⁶

Îndată ce Fuad Efendi pune mâna pe București și revoluționarii sunt împreștiați, mitropolitul, printr-o carte poștală, dezleagă de jurământul făcut pe toți cei ce luaseră parte la el, spunând în ea că "jurământul fiind săvârșit de noi silnicește și împotriva canoanelor bisericești, declarăm legiuirea făcută de ruși și întărită de amândouă curțile împărătești ca una ce au adus în țară cele mai mari folosuri".¹⁷

Datorită atitudinii sale echivoce în timpul revoluției, a faptului că "era bolnav, în adevăr bolnav, căci și muri după aceea, în ianuarie 1850"¹⁸, mitropolitul Neofit a cerut patriarhului ecumenic să-i primească demisia din scaun, mergând el însuși la Constantinopol în acest scop. Întrucât patriarhul întârzia să-i dea răspunsul, și-a prezentat demisia noului domn, Barbu Știrbei (1849-1856), "aflându-se cuprins de boale cronice netămăduite și prin urmare neputând împlini sfintele datorii însușite arhipăstoriei". "Demisia fu primită cu cea mai mare plăcere și locul de vicariu se încredință titularului de Sivas sau Sevaste (Sevastia), Nifon"¹⁹ la 11 august 1849. La scurt timp - 13-14 ianuarie 1850 - Neofit a murit la locuința sa de la biserica Icoana din București, fiind înmormântat la Mitropolie.

14. *Ibidem*, p. 85.

15. *Ibidem*, p. 85.

16. *Ibidem*, p. 86.

17. *Ibidem*, p. 86.

18. N. Iorga, *Viața și domnia lui Știrbei Vodă*, p. 26.

19. *Ibidem*, p. 36.

VIAȚA ȘI ACTIVITATEA MITROPOLITULUI NIFON

Mitropolitul Nifon s-a născut în București în anul 1789¹. A fost contemporan cu Mitropolitul Veniamin Costachi din Moldova, cu Mitropolitul Andrei Șaguna din Transilvania, cu învățații frați Scribănești și cu Episcopul Melchisedec.

Părinții lui i-au dat numele Sfântului Ierarh Nicolae, punându-l sub patronajul său pentru că acesta a fost: *"îndreptător al credinței și chip al blândețelor, învățător al înfrânării ... că a câștigat cu smerenia cele înalte, cu sărăcia cele bogate."* S-a născut într-o familie de oameni cinstiți, oameni cu frica lui Dumnezeu, o familie de negustori, care au împodobit burghezia noastră românească prin noblețea ei sufletească. Tatăl său, Rusailă, *"cojocar de subțire, cum se numeau pe vremuri blănarii, izbutise să-și înjghebeze un vad comercial, în breasla amintită, prin stăruință, cinste și hărnicie, în mahalaua Oțetarilor, pe lângă Biserica Oțetari de astăzi"*.²

Într-o tradiție se spune că, pe vremuri, în curtea bisericii Oțetari locuiau arhimandritul Iason și nepotul său, călugărul Sofronie, acesta din urmă un bun cunoscător al muzicii psaltice bisericești. Arhimandritul Iason avea o stare materială bună, iar aceasta îi permitea să facă adeseori pelerinaje la Sfântul Munte. Într-unul din aceste pelerinaje, a făcut cunoștință la Salonic cu românul macedonean Rusailă, blănar din orașul Castoria, din Macedonia, orașel recunoscut datorită locuitorilor lui vestiți în lucratul pieilor de tot felul. Cu ocazia acestei întâlniri, l-a convins pe Rusailă să părăsească Macedonia și să se stabilească în București. Părăsind Macedonia, împreună cu soția sa, Aposta, s-a așezat în București, în ulița Teilor, astăzi Vasile Lascăr, în mahalaua Oțetarilor, unde chiar arhimandritul Iason i-a înlesnit, prin cunoștința sa, cumpărarea unei locuințe. Această stabilire a familiei Rusailă în București are loc cu mult înainte de anul 1789, cam *"pe la sfârșitul domniei lui Nicolae Mavrogheni în Muntenia, care era un mare devotat al Porții Otomane, în al cărei folos a trecut averea sa făcută în Principat (după ce a fost decapitat din ordinul marelui Vizir)"*³, ca și a celorlalți domni fanarioți, atunci când intră în țară oștirile austriece și ocupă orașul București, sub conducerea Principelui de Coburg, timp în care se naște și copilul bunilor creștini Rusailă și Aposta, Nicolae.

Din prietenia lui Rusailă cu Iason arhimandritul, copilul a avut mult de câștigat, formându-și o educație religioasă atât cât se putea prinde pe atunci de la un dascăl de biserică. Mai apoi, prin lecturi personale, el și-a îmbogățit cunoștințele. *"Întrucât avea glas frumos și un talent muzical deosebit, i-a fost ușor monahului Sofronie de la biserica Oțetari să-l învețe cântările psaltice bisericești. Tot aci, la biserica Oțetari, Nicolae, când ajunge la vârsta școlară, își face și primii ani de*

1. Data nașterii Mitropolitului Nifon se găsește într-un singur loc: frontispiciul de pe mormântul său de la Mănăstirea Cernica.

2. Pr. Grigore Popescu, *Din trecutului Seminarului Nifon Mitropolitul*, București, 1943, p.18.

3. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, București, 1928, tom. V, p.281.

școală. Fiind nelipsit de la biserică, încă de mic copil, preoții slujitori de la biserică Oțetari îl iau pe lângă ei folosindu-l ca "anagnost".⁴

Ca și alți negustori binecredincioși de odinioară, Rusailă avea obiceiul ca la zile mari și praznice împărătești să meargă împreună cu Apostă, soția sa, cu Ilie, Nicolae și Elena, copiii săi, la mănăstirile din jurul Bucureștiului. Viața de altădată își avea mireasma ei, partea ei frumoasă, înălțătoare, plină de mulțumiri sufletești, ce izvorau din rugăciunile și măreția naturii, operă a bunului Dumnezeu.

Aceste vizite la mănăstiri, cât și frumusețea spirituală a vieții monăhicești au avut o atât de mare înrăurire asupra copilului Nicolae încât l-au hotărât să părăsească o situație de viitor destul de bună în breasla blănarilor, pentru a intra, ca frate, în mănăstire, iar părinții săi să nu se împotrivescă.

Eforul Emil Lăzărescu istorisește următoarea întâmplare auzită de la tatăl său, Alexandru Lăzărescu-Laerțiu, fost efor și secretar al Mitropolitului Nifon: "Pe vremea când mitropolitul era în vârstă de cinci ani, a fost luat de părinții săi de sărbătoarea Sfântului Gheorghe, la Cernica. Pe drum caii s-au speriat și au răsturnat cărușa. Toți au scăpat nevătămați, alegându-se numai cu sperietura. Singur Nicolae – viitorul mitropolit – a fost grav rănit. Mult timp a stat între moarte și viață. Rusailă a fâgăduit atunci, în rugăciune, pentru sănătatea copilului, că îl va face slujitor al Domnului, dacă va scăpa cu viață."⁵

Cu toate că țara era în nevoi din cauza urgiei ce se abătuse atunci asupra Bucureștilor, prin ocuparea de către armatele străine, totuși părinții lui Nicolae, încredințați de sprijinul Celui Atotputernic, nu disperară nici un moment, ci căutară, ca și mai înainte, a se ocupa în mod onest și pe cât le era posibil cu micul lor comerț de blănării, procurându-și în modul acesta existența lor și a familiei, iar pe fiul lor Nicolae, după ce a ajuns la vârsta școlară, îl dădură la școala bisericii Oțetari, care era condusă, ca de obicei, de cântărețul bisericii.

După trei sau patru ani de studiu la școala de la Oțetari, Nicolae, fiind nemulțumit de cunoștințele pe care le primise aici, a făcut mai multe vizite părinților din mănăstirea Cernica, unde s-a convins că numai acolo în liniște, departe de lume, se va putea ocupa în mod serios de pregătirea ce se cerea în acea vreme (care în mare parte nu era decât bisericască), îndeletnicindu-se totodată și cu celelalte îndatoriri pe care le avea de îndeplinit privitor la regulile și rânduielile monahale.⁶ Intrarea lui Nifon în mănăstire dovedește o chemare de sus, o dispoziție și o plămădire sufletească deosebită de a celorlalți oameni trăitori în lume. El a înțeles că întotdeauna a existat în mănăstirile noastre o cultură simplă dar creatoare de suflete, o cultură ce înnobilează omul și-l înalță cu inima spre Dumnezeu. El a mers pe ideea că: "există o singură pedagogie creștină ieșită din tinda bisericii, care îndeamnă spre o viață nobilă, patriarhală, în cultul pietății, pe baza dreptei credințe și a faptelor bune."⁷

Având aceste gânduri, tânărul Nicolae, părăsind casa părintească, și cu ea și viața lumească, intră în mănăstirea Cernica, unde la vârsta de 20 de ani îl aflăm

4. Pr. Grigore Popescu, *op. cit.*, p.19.

5. *Ibidem*, p.20.

6. Ec. C. Ialomițeanul, *Nifon, Mitropolitul Ungrovlahiei, Viata și activitatea sa*, București, 1896, p.4.

7. Prof. V. Ispir, *Spiritul misionar în educație*, în "Misiunea creștină", an. I, Nov.-Dec., 1939, p.2.

“frate” sub ascultarea părinților călugări din acea mănăstire, “*având o vechime de 3 ani, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că la intrarea în această mănăstire avea vârsta de 16-17 ani*”.⁸ Nu mult după aceea, adică în 1809, la vârsta de 21 de ani, a fost tuns în monahism, primind numele de “Nifon”. Tânărul monah Nifon, fiind încurajat de primirea în monahism, a căutat să se instruiască din ce în ce mai mult de la părinții mănăstirii. Aceștia văzând pe de o parte inteligența lui, iar pe de altă parte progresul pe care l-a realizat ca simplu monah, fie în pregătire, fie în purtare și ascultare, nu după mult timp îl recomandă episcopului de Râmnic, Neofit, care în acea perioadă era locțiitor provizoriu al mitropolitului Ungrovlahiei, întrucât titularul, vrednicul de pomenire mitropolit Grigorie Dascălu, era trimis în exil în Basarabia, după porunca contelui Palin.⁹

Însă tânărul monah Nifon nu va rămâne multă vreme ca viețuitor în mănăstirea Cernica. Providența divină îl chemă spre alte orânduiri mai înalte. Însușirile sale călugărești, trăirea sa exemplară, glasul său ales l-au îndreptățit pe arhimandritul Calinic, starețul mănăstirii Cernica, viitorul episcop de Râmnic, cel care-l tunsese în monahism, să-i dea binecuvântarea spre a fi transferat la Sfânta Mitropolie din București. Aici, la Sfânta Mitropolie, datorită calităților sale deosebite, a fost hirotonit ierodiacon, slujind apoi chiar ca arhidiacon al catedralei mitropolitane. Cât a fost ierodiacon la mitropolie, Nifon, în timpul liber pe care-l avea, lucra în tipografia din curtea Mitropoliei sub îndrumarea monahului Meletie.¹⁰

La 25 decembrie 1826, Mitropolitul Grigorie IV Miculescu l-a hirotonit preot.¹¹

Datorită purtării sale deosebite, sârguinței în cele călugărești, deosebitei sale evlavii și hărniciei, care îl recomandă, episcopul Neofit al Râmnicului (1824-1840) l-a ridicat pe Nifon, la 1 februarie 1827, din simplu monah la treapta de iconom al Sfintei Episcopii a Râmnicului Noului Severin.¹²

Văzându-se ajuns în această treaptă, Nifon a căutat, pe cât i-a fost posibil, să corespundă misiunii ce i s-a dat, în așa fel încât să mulțumească pe episcopul său, atât în administrarea averii Episcopiei, cât și în celelalte ale Bisericii. Dar, pe lângă treburile gospodărești și grijile de “iconom”, nu a încetat a-și desăvârși pregătirea intelectuală. Prezintă viața și activitatea lui Anton Pann G. Dem. Teodorescu, spune că Nifon, ca monah și iconom al Episcopiei, “*învăța cântările la acest maestru care se afla pe atunci la Râmnicu Vâlcei*”.¹³ La 6 decembrie 1827, episcopul Neofit l-a ridicat la treapta de protosinghel. Prin hărnicie și stăruință, Nifon a câștigat încrederea bătrânului său episcop, care, văzând că este un om destoinic, după anul 1834 l-a ridicat la rangul de arhimandrit, căci îl aflăm intitulat așa între abonații din Râmnicu Vâlcea la “*Istoria*” lui Florian Aaron din 1835, tom I. p. 280.

Nu mult după aceasta a încetat din viață egumenul mănăstirii Cozia, iar Neofit, care între timp ajunsese mitropolit al Ungrovlahiei, după moartea mitropolitului Grigorie Dascălu, l-a numit pe Nifon stareț la Cozia la 19 decembrie

8. Pr. Grigore Popescu, *op. cit.*, p.22.

9. *Documente inedite*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr.1, București 1893; Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p.5.

10. Pr. Grigore Popescu, *op. cit.*; p.22.

11. *Ibidem*, p. 22

12. *Ibidem*; Ec. C. Ialomițeanul, *op.cit.*, p.5.

13. Pr. Grigore Popescu, *op.cit.*, p.23.

1839. În această funcție el a fost ajutat în administrarea bunurilor mănăstirii de către nedespărțitul său ucenic și prieten, Calist, mai târziu arhiereu, fondatorul și ctitorul școlii, azilului și Bisericii Delea Nouă Calist din București.

În această perioadă Țara Românească trece prin evenimente mari: Războiul ruso-turc și pacea de la Adrianopol, ocupația rusească de la 1828, plină de asupriți neînchipuite, oameni puși la jug în locul vitelor, foamete și molimă în oameni și vite. Preoții erau smulși din sfintele altare... Era mitropolit atunci al Țării Românești vrednicul Grigorie al IV-lea de la Căldărușani (1823-1834), cel mai de seamă reprezentant al curentului paisian în Muntenia, fiu de negustor din București, călugărit în Mănăstirea Neamțu din Moldova, tipograf de soi, călător la Muntele Athos, reîntors și stabilit apoi la Mănăstirea Căldărușani. Deși nu era decât ierodiacon, pentru viața lui curată și învățătura lui a fost ales ierarh în 1823. Ca mitropolit nu putea îngădui abuzurile și fărâdelegile rușilor împotriva preoților și poporului. El a protestat cu toată tăria, de aceea a fost surghiunit în Basarabia (22 februarie 1829-22 august 1833), îndurând mari suferințe. În acest timp, Neofit episcopul Râmnicului a fost chemat locțiitor al scaunului mitropolitan. După scurta păstorire a lui Grigorie IV (2 august 1833-22 iunie 1834), Neofit a fost din nou locțiitor al scaunului mitropolitan, iar de la 29 iunie 1840 până în 1849 a păstorit ca mitropolit. În vremea acestor frământări, adică din 1827 până în 1841, Nifon a stat la Râmnic ca vicar al Episcopiei de acolo. Multe urme ale vredniciei sale le găsim în această eparhie.¹⁴ Priceperea și spiritul gospodăresc ale lui Nifon au fost apreciate în chip deosebit de mitropolitul Neofit, care i-a încredințat întreaga conducere a Eparhiei. Printre altele, dar de însemnătate mai mare, amintim conducerea lucrărilor construirii Seminarului de acolo: " ... lucrările Seminarului Episcopiei de Râmnic se încep în primăvara anului 1835 și se termină în toamna anului 1837. Zidirea întregii clădiri se face sub îndeaproapea supraveghere a arhimandritului Nifon, după un plan al cărui deviz se ridică la suma de 141.061 lei. În toată această perioadă arhimandritul Nifon a fost într-o neîntreruptă corespondență cu stăpânul său, cu Neofit, care se afla la București, ținându-l neconținut la curent cu mersul lucrărilor".¹⁵ Pe clopotul cel mare al Episcopiei Râmnicului se află icoana Sfântului Nicolae, patronul Episcopiei, turnată în relief, iar dedesubtul ei se află inscripția: "*acest clopot s-au făcut la anul 1849 septembrie, în cârmuirea Sântei Episcopii de Prea Sfinția Sa părintele arhiereu Nifon Sevastias, din materialu(l) a trei clopote ale bisericii Sfintei Episcopii din Râmnic, arse cu întâmplarea focului dela 7 Apr(ilie), anul 1847, când s-a mistuit o mare parte a orașului Râmnicu(l) și Episcopia cu Seminaru...*"¹⁶.

Către sfârșitul anului 1841, Nifon a fost chemat în București și i s-a dat funcția de vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei, ajutând pe părintele său duhovnicesc timp de un an de zile. În anul 1842, mitropolitul Neofit intervine pe lângă Patriarhul ecumenic, de care depindea atunci Biserica Ortodoxă Română din princi-

14. *Ibidem*, p.24; *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noului Severin*, Râmnicu Vâlcea, 1906, p.288.

15. *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noului Severin*, p. 288.

16. Pr. Grigore Popescu, *op. cit.*, p.24.

16 bis. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 100/1850 f. 13*; *Condica Sfântă*, II, f.33-35 (Delă pentru arhimandritul Nifon vicarul Sfintei Mitropolii și arhimandritul Dometie ca să s(e) hirotonisească arhieri) f.3, 12-13.

pate, cerându-i încuviințarea de a ridica pe vicarul său la treapta de arhiereu, iar la 24 octombrie 1843 Neofit primește încuviințarea Patriarhului ecumenic. Având această încuviințare, Mitropolitul Neofit face următoarea înștiințare:

“Neofit cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei.

Prea Sfinției Sale frațelui Cârmiu chir Constandie al Sirmiiului și fratelui Palmiros chir Atanasie.

Fiind că după ecdosis ce am primit de la Prea Sfințitul Patriarh al Țarigradului pentru a să hirotoni în treapta de Arhiereu prea cuviosul arhimandrit chir Nifon starețul mănăstirii Cozia și vicarul nostru, urmează după orânduiala bisericească și după cea carte patriarhicească ca mâine sâmbătă seara la vecernie să facă mai întâi psifi, și a doua zi în timpul Sfintei Liturghii să se hirotonească Arhiereu, sunteți poștiți frăția voastră a veni la Sfânta Mitropolie a vă afla față atât la alegerea psifi cât și a doua zi Duminică să slujiți și Sfânta Liturghie când să va săvârși și hirotonirea pomenitului Arhimandrit Nifon.

Anul 1843 Neofit Mitropolitul Ungrovlahiei

Luna octombrie 20

Nr. 3099”

Mitropolitul Neofit face acest demers către Patriarhul ecumenic întrucât pentru hirotonirea de arhieri titulari dintre români, mitropolii Țării Românești și ai Moldovei cereau patriarhului un “ekdosis” pe numele unei eparhii vacante din Turcia, rămasă fără episcop din vremuri îndepărtate, dar de care se păstra amintire în cataloagele patriarhale.

O dată cu încuviințarea hirotoniei, Nifon a dobândit și titlul de arhiereu locuitor al Sevastiei (eparhie în Asia Mică); de aceea, în multe locuri, este amintit, până la sfârșitul vieții, sub numele: “Nifon Sevastias”.¹⁷

După primirea ekdosisului, Nifon este hirotonit arhiereu titular al Sevastiei, păstrându-și mai departe funcția de vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei. Stă la Mitropolie până în anul 1848, an în care îl găsim ocârmuitor provizoriu, de data aceasta ca arhiereu, locuitor de episcop, la Episcopia de Râmnic, fără a se amesteca în frământările Revoluției. După demisia Mitropolitului Neofit (27 iulie 1849), care, începând cu data de 15 august 1849, era anunțată oficial tuturor fețelor bisericești din eparhie, cu porunca de a nu mai fi pomenit la slujbe, Nifon conduce Mitropolia Ungrovlahiei, începând cu data de 11 iulie 1849, în calitate sa de vicar, până la 14 septembrie 1850, când a fost ales mitropolit.

Alegerea lui Nifon ca Mitropolit al Ungrovlahiei

După cum am amintit mai sus, prin demisia și mai pe urmă prin decesul mitropolitului Neofit, scaunul Ungrovlahiei a rămas vacant. Tot în această perioadă mai erau vacante și scaunele celorlalte trei eparhii: Râmnicului, Argeșului și Buzăului. Alegerea de mitropolit nu putea să mai întârzie.

Domnitorul Barbu Știrbei (1849-1856), cu toate greutățile unei domnii nesigure — din cauza rivalității dintre Rusia, Austria și Turcia —, s-a dovedit un bun gospodar. El a căutat să pună ordine și în Biserică, prin alegerea de păstori cano-

17. Pr. Grigore Popescu, *op.cit.* p. 25.

nici în posturile care nu erau ocupate. Cu toată bunăvoința lui, se împiedica de faptul că, în spiritul Regulamentului Organic, mitropolitul și episcopii trebuiau să fie aleși de Adunarea obștească. Acum însă această Adunare era oprită prin Convenția de la Balta Liman. O parte din atribuțiile ei trecuse asupra Divanului Ad-hoc, dar nu se spunea că între ele ar fi și aceasta. 3

“Rusia ceru în Apriliu 1850 să se facă alegere și corpul electoral să fie alcătuit numai din șase boieri mari și șase egumeni. Ghica vodă, din Moldova, crede dimpotrivă că, după datină, se impune să cheme pe toți boierii de la rangul de Postelnic în sus. Comisarul turc, Ahmed Vaefic, propunea lui Știrbei să se strângă Divanul Ad-hoc, potrivit Convenției, și să i se adauge boierii cu titlu de Vornici și Logofeși, așa încât să formeze o Adunare de 80 până la 100 de membri. Cum nu se înțelegeau asupra alegătorilor, așa nu se înțelegeau cei doi stăpâni ai stăpânului asupra persoanei ce s-ar cuveni să fie ales de Mitropolia Ungrovlahiei. Duhamel, comisarul rusesc, privea cu ochi mai buni pe cucernicul părinte Calinic de la Cernica, unde și Domnul obișnuia să meargă pentru a petrece Paștele în ctitoria știrbeștilor celor de demult; pe acea vreme era încă la Cernica deprinderea lucrului literar și caligrafic și biblioteca, bogată în tipărituri și manuscrise, ispita spre citire folositoare pe călugări. Turcul însă era pentru Nifon și spunea același lucru despre Știrbei, adăugându-se lucruri ofensatoare pentru persoana Domnului “ 18

Așa stând lucrurile, domnitorul Barbu Știrbei, în ziua de 13 septembrie 1850, face următoarea convocare către divanul obștesc, spre a împlini aceste nevoi ale Bisericii și țării:

” Noi Barbu Știrbeiu, cu mila lui Dumnezeu Domn Stăpânitor a toată Țara Românească,

Către Divanul Obștesc

Printr-un concurs de împrejurări extraordinare întâmplându-se ca tot într-o vreme să văduvească Scaunul Arhiepiscopesc al Sfintei Mitropolii, precum și către trele Scaunele Episcopesci, al Râmnicului, Buzăului și Argeșului și a se afla tot de o dată acest Principat fără nici un Arhipăstor, una din cele mai pătrunzătoare griji ale Noastre a fost ca cât mai fără întârziere să îndeplinim această mare și sfântă trebuință.

Spre îndeplinirea acestei lipse, Noi, potrivit cu vechile obiceiuri, cu legiurile țării și cu starea lucrurilor de astăzi în urma convenției de la Balta Liman, și, în sfârșit, asemănându-Ne întru toate cu Înaltele puneri la cale ce mi s-au împărtășit, convocăm pentru 14 septembrie Adunarea ce este a se îndeletnici cu Alegerea Mitropolitului și a Episcopilor.

Această adunare se alcătuiește sub președinția întâiului Boer și președinte al Obștescului Divan Banul Gheorghe Filipescu, de Divanul obștesc întocmit întocmai după cum se află, de toți D.D. Bani, Vornici din năuntru și Logofeșii Dreptății, care nu fac astăzi parte din mădulările acestui Divan, precum și din

18. N. Iorga, *Viața și Domnia lui Barbu Știrbei*, p.27; “Buletinul oficial”, Țara Românească, nr. 77 din 13 septembrie 1850.

douăsprezece persoane parte bisericească, care au a fi alegători, și din cercul căroră au a se alege Mitropolitul și Episcopii.

Afară de Mădulările Adunării altul nimeni nu va avea intrare în metropolie pe cât va ținea seanța alegerilor.

Vor îngriji toți cei în cădere de a fi mădulari ai acestei Adunări, precum mai sus se deslușește, ca joi la 14 ale acestei luni, să se afle negreșit la nouă ceasuri dimineața în sala Sfintei Mitropolii, spre a proceda îndată la alegere. La nouă ceasuri și jumătate porțile Mitropoliei se vor închide, și nimini nu va mai fi primit.

Gravitatea acestei îndeletniciri de conștiință cerând chemarea Cereștii Providențe spre luminarea cugetelor, D.D. Mădulari vor asculta mai întâiu Sfânta slujbă în Biserica Sf. Mitropolii.

În minutul ce vor bate zece ceasuri, Adunarea va proceda la alegerea Părinților Arhipăstori, după alăturata programă: mai întâiu vor începe de la alegerea Episcopilor, care se vor recunoaște aceia ce vor împreuna mai multe glasuri din numărul alegătorilor de față ce vor lua parte la alegere. Ni se va supune rezultatul prin raport, stând adunarea în așteptare până se va da convenita întărire domnească.

Îndată după aceasta, Adunarea întru aceeași seanță va săvârși alegerea Mitropolitului dintre acele trei obraze pentru Episcopi și va supune numai de cât această alegere la a Noastră întărire, spre îndeplinirea tuturor formelor legiuite. Nici unul din aleșii trei Episcopi nu va lua parte la alegerea de Mitropolit.

A doua zi, Adunarea se va strânge sub presidența alesului Mitropolit, în același ceas și cu aceiași orânduială în sala Mitropoliei, va chibzui mai întâi pentru cei doi aleși Episcopi; și va supune după orânduială la a Noastră întărire, la care Eparhie se cuvine așezat fiecare anume și după aceea se va îndeletnici la alegerea celui de al treilea Episcop cu chipul cu care s-a urmat și pentru ceilalți.

Persoanele bisericești chemate a lua parte la această Adunare sunt cele următoare:

Prea Sântia Sa Arhiereul Nifon Sevastis cârmuitorul Sântei Mitropolii.

Prea Sântia Sa Arhiereul Akakie Laodechias, egumenul Mănăstirii Dealul.

Prea Cuviosul Arhimandrit Climent, cârmuitorul Episcopiei Argeșului.

Prea Cuviosul Arhimandrit Filoteiu, cârmuitorul Episcopiei Buzăului.

Prea Cuviosul Arhimandrit Calinic, starețul Mănăstirii Cernica.

Prea Cuviosul Arhimandrit Efrosim, egumenul Mănăstirii Motru.

Prea Cuviosul Arhimandrit Ioanichie, egumenul Mănăstirii Brâncoveni.

Prea Cuviosul Arhimandrit Eftimie, starețul Mănăstirii Căldărușani.

Prea Cuviosul Arhimandrit Ioanichie, egumenul Mănăstirii Câmpu-Lung.

Prea Cuviosul Arhimandrit Ioasaf, egumenul Mănăstirii Tismana.

Prea Cuviosul Arhimandrit Sofronie, prezidentul Consistoriei.

Prea Cuviosul Protosinghel Misail, egumenul Mănăstirii Berislăveștilor.

D-lui Secretarul Statului va da citire acestui ofis al Nostru.

*Anul 1850 - septembrie 13.*¹⁹

19. "Buletinul oficial al Principatului Țării Românești", nr. 77 din 13 septembrie 1850, p. 304-305.

În același timp s-a întocmit și o programă pe care o redăm mai jos.

Programa Pentru alegerea Episcopilor și a Mitropolitului

a) Pentru alegerea Episcopilor

Art.1. După săvârșirea Sf. Slujbe, adunând-să Mădularile Adunării la 10 ceasuri, D. Prezidentul va pofti pe fie-care a ședea pe fiecare după vechimea rangului său. După aceasta se va face chemarea pe nume de către unul din secretarii Divanului Obștesc, și cel-l-alt va înscrie numele fiecăruia, spre a se cunoaște numirea Mădularilor; ce se vor afla față la această seanță.

Art. 2. D-lui prezidentul va chema pe rând pe fie-care Mădular, și-i va da un bilet spre a înscrie trei nume a celor ce cugetul îl va povățui a alege Episcopi pentru vacantele trei posturi.

Apoi strângând acel bilet, îl va arunca într-un vas ce se va afla depus pe masa Adunării spre acest sfârșit. Va fi o masă lângă prezident, dar osebită printr-un paravan, unde să treacă fiecare Mădular și să înscrie numele a trei candidați.

Art. 3. Bileturile vor fi toate de un format, precum și strângerea lor tot într-un fel.

Art. 4. După săvârșirea acestei operații deschizându-să vasul, se va scoate de către unul din secretari câte un bilet, se va citi cu glas mare numele aleșilor coprinși într-însul, și se va scri într-o listă de către cel-l-alt secretar. Fie-care bilet, după citire și scriere, se va depune într-un vas ce se va afla pe masa Prezi-denței, spre cuvenita controlare la vre-o trebuință. Candidații ce vor împreuna glasurile cele mai multe ale Mădularilor votanți, aceia se vor privi ca aleși de Episcopi, și numele lor se vor supune prin raport iscălit de Mădularele Adunării la întărirea Domnească.

Art. 5. La întâmplare de a fi glasurile împotrivă pentru doi din candidați, atunci se va face balotagie asupra acestora, și acela se va hotărî ca ales care va împreuna glasuri mai multe.

b) Pentru alegerea Mitropolitului

Art. 6. Alegerea Mitropolitului se va face dintre cei trei aleși Episcopi, prin balotagie.

Spre acest sfârșit se vor pune într-o odaie, alături cu sala Adunării, trei vase, care vor fi peceluite la gură cu domnească pecete și fixate pe o masă spre a nu se putea mișca după masă. Pe fie-care vas va fi scris cu slove mari numele câte unuia din Episcopi.

D-lui Prezidentul chemând pe fie-care Mădular după rândul său, îi va da o bilă albă, și-l va pofti a trece la odaia cu vasele spre a depune bila sa în vasul în care cugetul îl va povățui.

După aceasta se va aduce acea masă cu vasele în sala Adunării, înaintea Prezi-denței, și deschizându-se fie-care vas pe rând se vor număra de către unul din secretari bilele găsite în fiecare vas osebit, iar cel-l-alt secretar va înscri într-o listă numărul acestor bile sub numele Episcopului scris pe vas.

Care din trei va avea bile mai multe, acela se va privi ca alesul Mitropolit.

La întâmplare de va fi glasurile împărțite fiind această împărțire de bile potrivită la număr între doi episcopi, se va face balotagie asupra acestor doi numai.

În sfârșit numele alesului Mitropolit se va face cunoscut Domnului prin raport iscălit de Mădularile Adunării; iar Înalta întărire se va face cunoscută Adunării.

Art. 7. *Întăridu-să alesul Mitropolit, se va chema la Domneasca Curte prin marele Logofăt al Credinței, îl va îmbrăca după obiceiurile țării cu mantia, și dându-i Măria Sa păstoreasca Cârjă, îi va săruta mâna.*

Iar despre cele-l-alte, se va păzi ceremonia după programa întocmită în leatul 1840.

Art. 8. *Alegerea celui din urmă episcop se va face ca a celor dintâi, cu ose-bire că fie-care Mădular, chemat fiind a vota, va înscri pe bilet un singur nume în loc de trei.*^{19 bis}

Membrii Divanului Obștesc luând cunoștință, prin Logofătul dreptății (Ministrul Justiției) de prescripțiunile Ordinului Domnesc din 13 septembrie 1850, privitor la alegerea Episcopilor și Mitropolitului, s-au întrunit în ziua de 14/26 septembrie același an la ora 9,30 în curtea Mitropoliei și, după ce au ascultat dumnezeiasca slujbă în biserica Mitropoliei Ungrovlahiei, au trecut la ora 10 în sala adunării. Erau de față patruzeci de votanți din cea mai înaltă boierime. Intrând în sală votanții au procedat la alegerea celor trei Episcopi, mai întâi, conform programei, alegând ca Episcopi pe arhiepiscopul Nifon, ocârmuitorul Sfintei Mitropolii, pe Clement, ocârmuitorul Episcopiei de Argeș, și pe arhimandritul Calinic, starețul Mănăstirii Cernica, care erau cuprinși și în lista domnească.

De remarcat că, în ziua de 7 septembrie 1850, președintele Obștescului Divan al Principatului Țării Românești trimite adresa cu nr. 230 către Nifon:

*“Prea Sfinției Sale Arhiepiscopul Nifon Sebastis,
Cârmuitorul Sfintei Mitropolii.*

Potrivit înalțului ofis Domnesc de la 7 septembrie Nr. 1159, de a cărui coprire, precum și de a cărui programă vei lua Prea Sfinția Voastră cunoștință din alăturatul buletin, sunteți poștiți a veni la 14 ale acestei luni, la ceasul presupus, la Sfânta Mitropolie, spre alegerea Episcopilor și a Mitropolitului. Spre acest sfârșit se alătură Prea Sfinției Voastre și biletul de intrare.

*Președintele Obștescului Divan.”*²⁰

Câteva zile mai târziu, Departamentul Credinței, cu adresa nr. 6196 din 12 septembrie îl înștiințează pe Ocârmuitorul Sfintei Mitropolii, Nifon, că: *“Departamentul cu cinste alătură în copie Prea Sfinției Voastră atât programa pentru ceremonia ce este să se facă joi la 14 ale acestei (luni) la un ceas după amiaz pentru înscăunarea noului mitropolit, cât și pentru ceremonia Episcopilor eparhioși, care va fi vineri în 15 ale aceștia (luni) la doa-spre-zece ceasuri, și vă roagă să binevoșiți spre a fi gata toate câte privesc la Prea Sfinția Voastră ca la*

19 bis. *Ibidem*, p. 306-307.

20. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f.10.

arătatele ceasuri să fie parada completă, după chipul ce să arată în prezisele programe care sunt compuse după cea din anul 1840 și cea de acum chibzuire.

Șeful Departamentului”²¹

După ce cei trei episcopi au fost aleși, Divanul Obștesc înaintează această hotărâre spre întărire:

“Înălțimii Sale Domnului Stăpânitor a toată țara Românească Barbu Dimitrie Știrbei B.B.

Adunarea întocmită extraordinară pentru alegerea Episcopilor și a Mitropolitului.

După înaltul ofis al înălțimii Voastre cu nr. 1155 făcându-se alegere a trei episcopi potrivit cu vechile obiceiuri ale țării și legiuirilor în ființă asemănat și cu orânduilele cuprinse în programa alăturată pă lângă mai sus în arătatul ofis, făcându-să votația, s-a ales prin majoritate de glasuri episcopi și anume Prea Sfinția Sa Nifon Sevastis cu treizeci și trei de glasuri, părintele Climent arhimandritu, al Argeșului, cu treizeci și trei glasuri, și cuviosul arhimandrit Calinic starețu Cernicii cu glasuri douăzeci și șase, această dar alegere Adunarea o supune plecat la cunoștința Înălțimii voastre ca să binevoiți a da înalta întărire.

Urmează iscăliturile tuturor mădularelor.

Anul 1850, 14 sept.”²²

În urma acestei adrese făcută de Divanul Obștesc, au fost confirmați în posturile de episcopi, conform prescripțiilor art. 359 din Regulamentul Organic, prin înaltul Decret Domnesc Nr. 1191 din 14 Septembrie către Obșteasca Adunare:

“Ofisu cu Nr. 1191 . De la 14 Septembrie 1850 .

Către Cinstita Adunare întocmită pentru alegerea Episcopilor și Mitropolitului.

Văzând Domnia Mea raportul cu Nr. 249 a Cinstitei Adunări întocmită pentru alegerea Episcopilor și a Mitropolitului, prin care ni se face cunoscut alegerea celor trei episcopi a Râmnicului, a Buzăului și a Argeșului în persoanele următorilor de Dumnezeu părinților, Nifon Sevastis, Arhimandritul Climent și Arhimandritul Calinic, după cele mai multe glasuri ale mădularelor Adunării, potrivit Art. 359:

Noi cu mulțumiri primim această alegere și o întărim, adăugând ca C. Adunare să procedeze îndată la alegerea Mitropolitului dintre acești trei aleși episcopi asemat dispozițiunilor ofisului Nostru cu Nr. 1126.

Nr. 1191 Secretarul Statului Ion Manu.

14 septembrie 1850

București”²³

21. *Ibidem*, f.1.

22. *Ibidem*, f.11.

23. *Ibidem*, f. 11x; “Buletinul oficial”, Țara Românească, nr. 80 din 22 septembrie 1850, p. 317.

În aceeași zi, Adunarea Obștească, având înalta aprobare a Domnului, a procedat la alegerea Mitropolitului, iar după aceea trimite Domnului următoarea adresă:

“Înălțimii Sale Domnului Stăpânitor a toată țara Românească Barbu Dimitrie Știrbei B.B.

Adunarea întocmită extraordinară pentru alegerea Episcopilor și a Mitropolitului.

După înaltul ofis al Înălțimii Voastre cu Nr. 1191 întăritor părinților episcopi, făcându-să alegerea Mitropolitului, potrivit cu art. 36 al Regulamentului Organic și asemat cu hotărâtoarele instrucții, coprinse în programa alăturată pã lângã ofisul înălțimii Voastre cu nr. 1155, desăvârșindu-să balotația au eșit pentru Prea Sfinția Sa Părintele Nifon glasuri douăzeci și două.

Pentru Cuviosul Arhimandrit Calinic glasuri cinsprezece și pentru Cuviosul Arhimandrit Climent un glas.

După care balotație Prea Sfinția Sa Părintele Nifon, având majoritatea glasurilor, s-a ales de Mitropolit.

Alegerea aceasta dar nu lipsește Adunarea cu tot respectul a o supune la cunoștința Înălțimii Voastre, ca bine voind să să dea înalta întărire.

Nr. 25024

Anul 1850 luna septembrie 14" 24

La această adresă înaintată de Adunarea Obștească, Domnul Barbu Știrbei trimite:

“Ofisul Măriei Sale cu nr. 1192 de la 14 Septembrie anul 1850. Către C. Adunare întocmită pentru alegerea Episcopilor și Mitropolitului.

Din raportul ce ni s-a înfățișat cu Nr. 250 de către C. Adunare, întocmită pentru alegerea Mitropolitului și a Episcopilor.

Văzând Domnia Mea că din acei trei iubitori de Dumnezeu episcopi ai Eparhiilor Principatului, părinții Nifon, Calinic și Climent, după cele mai multe glasuri ale mădularilor Adunării, s-a ales iubitorul de Dumnezeu părintele Nifon de Mitropolit al Ungrovlahiei, Noi cu mulțumire primim această alegere și o întărim potrivit art. 360 din regulamentul Organic.

Nr. 1192, anul 1850

Septembrie 14

Urmează semnătura Mariei Sale.

Secret. Statului Ion Manu”²⁵

A doua zi, 15 septembrie 1850, cu adresa Nr. 251, Adunarea se adresează “Înălțimii Sale Domnului Stăpânitor a toată țara Românească Barbu Dimitrie Știrbei cu următorul text:

“Pe temeiul înaltului Ofis al Înălțimii Voastre cu Nr. 1155, Adunarea chibzuind pentru iubitorii de Dumnezeu aleși și întăriți doi episcopi, care la ce Eparhie să fie, au hotărât ca iubitorul de Dumnezeu Calinic să fie la Eparhia Râmnicului și iubitorul de Dumnezeu Climent la Episcopiei Argeșului.”²⁶

24. Arhivele Sfântului Sinod, Dosar 102/1850, f. 12.

25. Arhivele Sfântului Sinod, Dosar 102/1850, f.12 v; “Buletinul oficial”, Țara Românească; nr.80 din 22 septembrie. 1850, p. 317.

26. Arhivele Sfântului Sinod, Dosar 102/1850, f.13.

În aceeași zi, Domnitorul Barbu Știrbei răspunde Adunării Obștești prin adresa nr. 1194. :

"Văzând din raportul cu Nr. 251 chibzuirea Adunării pentru așezarea pe Eparhii a părinților Episcopi, întărită cu ofisul Nostru de subt Nr.1192, adică: părintele Calinic la Eparhia Râmnicului și iubitorul de Dumnezeu Climent la eparhia Episcopiei Argeșului.

Noi primim de bună această găsiere cu aceea a Adunării și-i întărim la zisele Eparhii.

*Urmează semnătura Măriei Sale."*²⁷

Întrucât rămăsese un post de episcop vacant, cel de la Buzău, Adunarea Obștească, în aceeași zi, face alegere de episcop și imediat trimite rezultatul alegerii Domnului Barbu Știrbei: *"După înaltul ofis al înălțimii Voastre cu Nr. 1155, făcându-să astăzi alegerea unui episcop ce au rămas vacant, potrivit cu vechile obiceiuri ale țării și legiuirilor în sfință, asemănat și cu orânduielele coprinse în Programa alăturată pe baza mai sus arătatului ofis, făcându-să votație s-au ales prin majoritate de glasuri Episcop al Eparhiei Buzău Sfinția Sa Cuviosul Arhimandritul Filotei, ce au împreunat 36 de glasuri unimea Adunării.*

Această dar alegere Adunarea plecată o supune la cunoștința înălțimii Voastre ca să bine voiți a da înaltă întărire.

Nr. 252 sept. 1850

*Urmează semnăturile tuturor mădularelor "*²⁸

La această adresă Domnul Știrbei răspunde cu ofisul nr. 1195 în aceeași zi:

"Văzând raportul Adunării Nr. 252, ca după votarea făcută prin unimea de glasuri, s-au ales Episcop pentru Eparhia Buzăului Cuviosul Arhimandrit Filotei.

Noi primim cu mulțumire această alegere și o întărim potrivit cu art. 360 al Regulamentului Organic.

Anul 1850

Urmează semnătura Măriei Sale

Sept. 15

*Nr. 1195"*²⁹

În această perioadă, membrii Sfatului Administrativ emit două programe - una pentru ceremonia aducerii noului Mitropolit la Domneasca Curte spre învestire la 14 septembrie 1850, și alta pentru ceremonia Părinților Episcopi ce sunt a să alege la 14 septembrie 1850.

Prima programă are următorul cuprins:

Art. I. D. Marele Logofăt al trebilor bisericești în careta Domnească cu doi telegari, dar la cai cu un ofișer de ordonanță, un căpitan de dorobanți înaintea caretei, va merge la Sfânta Mitropolie și luând în caretă pã alesul Mitropolit, îl

27. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f.13v, "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 80 din 22 sept. 1850, p. 317.

28. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f.14.

29. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f.14v; "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 80 din 22 sept. 1850, p. 317.

va aduce la Curte, unde va sta într-o odae, până ce i să va face chemare de către înălțimea Sa prin D. Logofātu Bisericesc spre înfățișare.

Art. al-2-lea. La înfățișarea noului Mitropolit înaintea Măriei Sale, D. Logofātu Bisericesc îl va îmbrăca, după obiceiurile țării, cu Mantia, apoi luând păstoreasca Cârjă de la Iclisiarh(ul) Mitropoliei, ce va fi cu dânsa aci, o va da înălțimii Sale, iar Măria Sa, dându-o Mitropolitului, îi va săruta mâna.

Art. al-3-lea. La această înfățișare a Mitropolitului se vor afla în prezența Măriei Sale prea Sfinția lor părinții Episcopi, D.D. Boeri Divăniți și D.D. Miniștri în uniforme, ștabul Măriei Sale și șeful ... ai D-sale, care toți aceștia care se vor invita de către de D. Marele Logofăt al trebilor Bisericești la ceasul ce se va hotărî de către înălțimea Sa.

Art. al-4-lea. După săvârșirea acestei înfățișări cu ceremonia ce s-a zis, va fi dată careta domnească cu șase telegari, în care intrând alesul Mitropolit împreună cu D. Logofăt Bisericesc, va porni la Sf. Mitropolie însoțit cu următoarea orânduială:

D-sa Domnul șeful poliției, Comisari, Ipocomisari și Dorobanți, înaintea călări, un escadron de cavalerie, din care trei plutoane vor urma în înaintea caretei, iar unul alături. De toți protopopii, arhidiaconii, toți preoții și diaconii pe jos înaintea caretei, iar un arhidiacon va duce Paterița în mână, urmând înaintea caretei.

Alătura caretei va merge tot ștabul Domnesc.

Art. al-5-lea. A doa zi D. Marele Postelnic în uniformă merge din partea Măriei Sale și face vizită Mitropolitului.

Data 14 sept 1850

(semnături Membrii Sfatului Administrativ)³⁰

După ce Mitropolitul Nifon a primit investitura din partea Domnului țării, a doua zi va merge în calitate sa de Mitropolit ca să prezinte pe noii episcopi și să li se dea și lor investitura în noua funcție pe care o vor îndeplini de acum înainte. Programa are următorul cuprins:

“Art. 1. Alegându-se după orânduilele întocmite Părinții Episcopi și întărindu-se de Măria Sa Vodă, tot într-acea zi, se va face la Mitropolie bisericile psifi, iar a doua zi se hirotonesc Episcopi, când Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit împreună cu D.M. Logofăt al trebilor bisericești și va lua prin osebit ... alu Prea Sfinției lor și i va duce la Domneasca Curte unde vor sta într-o odae până li se va face chemare de către înălțimea Sa prin D.M. Logofăt bisericesc spre înfățișare.

Art. al-2-lea. La înfățișarea aleșilor Episcopi înaintea Măriei Sale, se îmbracă de către Logofătul bisericesc cu mantiile și Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit, luând din mâna eclesiarhului (care va sta acolo aproape de Prea Sfinția Sa) azdranu, îl dă Domnului, iar Domnul îl dă Episcopilor fără sărutare de mână.

Art. al-3-lea. La această înfățișare se vor afla în prezența Măriei Sale, D.D. Miniștri în uniformă și ștabul Domnesc, care se vor invita de M. Logofăt Bisericesc la ceasurile ce se va hotărî de către înălțimea Sa.

30. Arhivele Sfântului Sinod, Dosar 102/1850, f.3v.

Art. al-4-lea. *După săvârșirea acestei înfățișări cu ceremonia ce s-au zis, va fi dată careta Domnească cu patru telegari în care va intra pă rând fiecare Episcop împreună cu Logofătul bisericesc și va porni la metoacele de aici din capitală al fiecărei Eparhii cu următoarea orânduială: Comisari, ipocomisari și dorobanși, poliție și înainte călugări. O jumătate escadron cavalerie, din care un pluton va urma înaintea caretei iar altul alături.*

Alătura caretei va merge un ofițer de ordonanță.

Art. al-5-lea. *A doua zi D.M. Postelnic în uniformă merge din partea Măriei Sale și face vizite Părinților Episcopi.*

Semnat (Mădularile Sfatului Administrativ)³¹

La 2 octombrie 1850, noul Mitropolit a primit confirmarea din partea Patriarhiei din Constantinopol, actul fiind semnat de patriarhul Antim pe data de 20 septembrie³².

În ziua de 5 octombrie 1850, Departamentul Credinței se adresează lui Nifon:

“Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolitului Ungrovlahiei

Amintitul ofis Nr. 1327 ce a bine voit Măria Sa Prea înălțatul Nostru Domn a l trimite aici împreună cu Patriarhicesc(ul) Ecdosis, Departamentul cu cinste îl alătură pe lângă aceasta în note spre cunoștința Prea Sfinției Voastre, și tot de odată să aibă la cunoștință că el a vestit prin osebite adrese pe Prea Sfinția lor Arhieriei(i) numiți într-acest ofis ca să se adune la Sf. Mitropolie în 7 ale curgătoarei luni, spre săvârșirea arătatei religioase operații.

șeful Departamentului I. Manu^{32bis}

Iar în ziua de Duminică 8 octombrie, la orele 9,30 dimineața, i s-a făcut instalarea oficială, în prezența miniștrilor și a arhierilor însărcinați de Patriarhie cu săvârșirea hirotoniei ... *“Mai înainte de a se începe Sfânta Liturghie, s-a citit cartea patriarhicească de către Prea Sfinția Sa Părintele Grigore Agatonichia; după aceasta D-l Ministru (al) Credinței a zis Prea Sfinției Sale un cuvânt foarte potrivit și analog cu împrejurarea, iar Prea Sfinția Sa a făcut o mulțumire mai întâi Atotputernicului Dumnezeu, după aceasta Prea înălțatului nostru Domn, Prea Sfântului Patriarh și tuturor binecredincioșilor boieri, pentru bunăvoința cu care toți s-au arătat, incredințând Prea Sfinției Sale căarma cuvântătoarei turme a acestei țări.*

După aceasta, Prea Sfinții Arhieriei, împreună cu D. Ministru (al) Credinței, au suit pe Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit în scaunul arhipăstoresc al acestei țări și săvârșindu-se țeremonia, s-a început Sfânta Liturghie cu cea mai frumoasă bună rânduială.”³³

Cuvântul ținut atunci de Nifon cuprinde felul cum gândea el despre cler și programul de lucru, din care se poate distinge clar că era “om de biserică, cu foarte multă priință pentru clerul său”.³⁴

31. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f.2 și 2v.

32. Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Albumul de subscripțiunile în faximile ale Mitropoliților*, 1880.

32 bis. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f.38.

33. “*Eho Ecclesiastic*”, gazetă religioasă morală, nr. 2, oct. 1850.

34. N. Iorga, *Viața și Domnia lui Barbu D. Știrbei*, p.26.

După ce a fost instalat ca Mitropolit al Ungrovlahiei, Nifon își începe activitatea în modul cel mai serios posibil. În primul rând, el se îngrijește ca arhimandriții care au fost aleși pentru cele trei Eparhii vacante să fie hirotoniți episcopi și să fie trimiși la Eparhiile lor.

În 26 octombrie 1850, după confirmarea Patriarhului Ecumenic, hirotonește pe Arhimandritul Calinic Episcop al Râmnicului, spunând: *"am socotit să nu lăsăm fără de căutare și Sfânta Episcopie de Râmnicu; și fiindcă cu voia Prea înaltului Nostru Domn Barbu Dimitrie Știrbei V.V.; și prin alegerea înfățișătorilor neamului blagorodnic boeri s-au găsit de vrednicu și destoinicu ca să fie duhovnicescu toiag și să-și păstorească această Eparhie a Sfintei Episcopii Râmnicu, Prea Cuviosul Arhimandrit Chir Calinic, L-am hirotonit Noi Arhiereu în Biserica Sfintei Mitropolii, având slujitori împreună și pe frații întru Hristos: Chir Agachie Pogonianis, Chir Grigorie Agatonichie și Chir Timoteiu Troados; și l-am făcutu adevărat după lege și după canoane Episcopu Eparhiei."*^{34 bis}.

În 27 octombrie, același an, Nifon hirotonește întru Episcop al doilea arhimandrit ales de Obșteasca Adunare, adică pe Arhimandritul Filotei, spunând că: *"întrucât s-au găsit vrednic și destoinic ca să fie duhovnicescu toiag și să păstorească această Eparhie a Sfintei Episcopii Buzău Prea Cuviosul Arhimandrit Filoteiu, L-am hirotonit Noi Arhiereu în Biserica Sf. Mitropolii, având slujitori împreună și pe frații întru Hristos Chir Calinic Episcopul Râmnicului, Chir Agachie Pogonianis Troados, Chir Grigorie Agatonichie și Chir Timoteiu; și l-am făcut adevărat după lege și după canoane Episcopu Eparhiei."*^{34 bis}1.

Iar cu o zi mai târziu, la 28 octombrie același an, hirotonește pe Arhimandritul Clement Episcop al Argeșului, spunând: *"s-au găsit de vrednic și destoinic ca să fie duhovnicescul toiag și să păstorească această Eparhie a Sfintei Episcopii Argeșu Prea Cuviosul Arhimandrit Chir Climent. L-am hirotonisit Noi Arhiereu în Biserica Sfintei Mitropolii, având slujitori împreună și pe frații întru Hristos Chir Calinic, Episcopul Râmnicului, Chir Filoteiu Episcopul Buzăului și l-am făcut adevărat după lege și după canoane Episcop (al acestei) Epărhiu."*^{34 bis}2.

La 1 noiembrie 1850 Episcopul Filotei merge în eparhie cu o adresă înregistrată sub nr. 4710 pentru a se instala în funcția pe care o primise. Întrucât este primul act de o asemenea valoare emis de noul Mitropolit, îl redăm aici, urmând ca următoarele două să fie redată la note.

“ Nifon

Cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei,

Între tainele creștinești câte cu învățătură s-au dat de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos și de la însuși văzătorii Ucenici și Apostoli întru întărirea neamului creștinesc, preoția este mai mare de cât toate și fără de asemănare, pentru că prin preoție nu numai să săvârșesc cele lalte taine, ci și oamenii viețuiesc pe pământ viața asemenea cu îngerii.

34 bis Arhivele Sfântului Sinod, Dosar 102/1850, f. 89-90v.

34 bis¹ *Ibidem*, f. 91-92.

34 bis² *Ibidem*, f. 93-94.

Și cu darul carele este dăruit de la Dumnezeu acești preoți să fac zburători către cer, căci această preoție de aici cu chip tainic urmează preoției celei cerești. Deci fiindcă Preoția este un lucru foarte de trebuință la această închipuitoare biserică de aici după pământ a pravoslavi. Pentru aceasta smerenia Noastră din Dumnezeiască Pronie însărcinându-ne cu Păstoria cea sufletească a scaunului Sfintei Mitropolii (a Ungro)Vlahiei și având netăgăduita datorie a fi cu mare priveghere pretutindene până unde să întinde hotarele acestei Mitropolii, ca să nu fie nici o Episcopie care este supusă supt această Mitropolie lipsită de acest dar Duhovnesc și de Dumnezeu dăruită, am socotit să nu lăsăm fără de căutare și Sfânta Episcopie Buzău, și fiind că cu voia Prea înaltului nostru Domn Barbu Dimitrie Știrbei V.V. și prin Adunarea înfățișătorilor neamului, blagorodnicii boeri l-au găsit de vrednic și destoinic ca să fie duhovnesc toiaș și să păstorească această Eparhie a Sfintei Episcopii Buzău pe Prea Cuviosul Arhimandrit Filoteiu, L-am hirotonit noi Arhiereu în Biserica Sfintei Mitropolii, având slujitori împreună și pe frații întru Hristos Chir Calinic Episcopul Râmnicului, Chir Agachie Pogonianiș, Chir Grigorie Agatonichie și Chir Timotei Troados și l-am făcut adevărat după lege și după canoane Episcop (al acestei) Eparhii.

Așadar frăția sa Iubitorul de Dumnezeu Episcop al Buzăului Chir Filotei urmează a merge la Episcopia care i s-au dăruit de la Dumnezeu să poarte grijă de toată enoria care este supusă supt Dânsa. Să blagoslovească și să sfințească pe toți creștinii care sunt întrânsa, să învețe toate învățăturile și dogmele cele de Dumnezeu iubite și de suflet mântuitoare. Și nu numai cu învățăturile prin grai, ci mai vârtos cu pilda viețuirii sale cei creștinești, prin fapte, să săvârșească cele ce i să cuvine unui Episcop. Să șază în scaunul Arhieresc ca un adevărat Arhiereu al acestei Eparhii, să facă gramatici, citeți și ipodiaconi, să hirotonească diaconi și să-i sue la treapta preoției. Pre monahi și pe călugări asemenea după canoanele Apostolești, Sobornicești și Pământești.

Pentru această pricină să așeze bărbații cucernici și să facă părinți duhovnici prin popoarele frăției sale, să sfințească Biserici și toate cele lalte câte trebuie ale Arhierelui să le săvârșească în dar. Să stăpânească toate lucrurile mișcătoare și nemiscătoare ale Episcopiei ca un adevărat Episcop.

Cucernicii dar clerici și de obște toată ceata preoțească, să dea numitului Episcop cuviincioasă cinste, supunere și ascultare la cele ce-l va povățui spre cele de folos sufletești și trupești. Să să pomenească numele Frăției Sale la toate bisericile Sfinte slujbe precum poruncește soborniceștile Sfinte Canoane. Și în scurt, ca un păstor, să poarte grijă de toată turma ca de ceea ce va să dea seamă înaintea Arhipăstorului Hristos. Drept aceea, pentru a să cunoaște de toți Eparhioții adevăratu arhiereu și Episcop al Sfintei Episcopii și a săvârși cele mai sus zise, și așa avea toată Cîntea Arhierescă de la fieștecare s-au dat mai sus numitului Episcop Chir Filotei această carte întărită cu pecetea Sfintei Mitropolii și iscălitura Noastră după orânduiala Bisericească.

Anul 1850

Nifon Mitropolitul Ugrovlahiei³⁵

Luna Noembrie 1

Nr. 4710³⁶

35. Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*

36. Arhivele Sfântului Sinod, Dosar 102/1850, f. 86-86v.

După ce Nifon a fost instalat în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei se face un demers către Obștescul Divan prin care se cerea a da Mitropolitului și episcopilor nou aleși anumite sume de bani *“conform legii din anul 1847, art. 5, pentru regularea veniturilor Sfintei Mitropolii și ale Episcopiiilor”*³⁷, pentru a avea la începutul misiunii lor în întâmpinarea celor dintâi probleme pe care le vor avea. La această adresă Departamentul Credinței și trebilor bisericești, în data de 3 noiembrie, se adresează:

“Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit al Ungrovlahiei

Cu cinste împărtășește Departamentul Prea o Sfintei Voastre copie după luminatul Măriei sale lui ofis de sub Nr. 1458, spre știință de sumele de bani ce a bine voit Măria Sa a porunci ca să sloboază din iconomiile Casei Eparhiilor, Prea o Sfintei Voastre și a iubitorilor de Dumnezeu Părinți episcopi pentru întâmpinarea celor dintâi trebuințe ale Arhierestilor demnități la care v-ați chemat, în urmarea căreia Domnească poruncă, Departamentul de o dată cu aceasta a scris cele de cuviință și D-lui Casierului Casei Centrale.

*Șeful Departamentului”*³⁸

urm. semnătura.

Iată și ofisul dat de Domnitor:

“Noi Barbu Dimitrie Știrbei cu mila lui Dumnezeu Domn Stăpânitor a toată Țara Rumânescă

Prin ofisul Nostru cu nr. 1458 Cinstitul Obștesc Divan aprobând chibzuirea ce Ni se supune de către acel C. Divan cu raportul său de supt Nr. de a să slobozi câte o mică sumă Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit și iubitorilor de Dumnezeu Episcopi, pentru întâmpinarea celor dintâi trebuințe ale arhierestilor demnități la care s-a chemat, Noi poftim pe acel Departament că să sloboază din iconomiile casei Eparhiilor două mii galbeni Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit și iubitorilor de Dumnezeu Episcopi câte una mie galbeni de fiecare, și să dea citire alăturatului aci ofis către El Obștesc Divan.

Anul 1850

Urmează semnătura Măriei Sale B. D. Știrbei

Nr. 1458 oct. 31

*Secretarul Statului I. Manu”*³⁹

După ce au fost îndeplinite toate formalitățile și Nifon s-a instalat la conducerea Mitropoliei, a găsit de cuviință, cum era și normal, să anunțe pe toți proto-popii și preoții și stareții din Mitropolie despre alegerea sa. Din numeroasele răspunsuri și felicitări primite de Nifon din Eparhie redăm unul, care ni se pare cel mai sugestiv:

“Prea Sfinte Stăpâne,

(Egumenul Mănăstirii Snagov, Jud. Ilfov)

37. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f. 68.

38. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f. 100.

39. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f. 101.

Stăpâneasca poruncă a Prea Sfinției Voastre, Nr. 4176 art. 9, cu supunere și ascultare am primit-o. Ne-am bucurat foarte de vestirea ce ne faceți că în locul răposatului Mitropolit Neofit, Pronia Cerească, însușeșind înșfășiătorilor Neamului nostru și Măriei Sale Prea Înălțatului nostru Domn, Bibescu, a ales pe Prea Sfinția Voastră Arhipăstor și obșteșc Părinte al neamului Românesc.

Păzească-vă dar Dumnezeu cu deplină sănătate, ca să puteți lupta (cu) greutatea cu care V-ați însărcinat; Căruia ne vom ruga și noi mai cu fierbințeală, ca să trăiești ani mulți și fericiți, pomenindu-Vă după poruncă și după orânduială.

Anul 1850

Semnat Starețul M. Snagov

Luna Oct. 27

Nr. 93ⁿ⁴⁰

După ce Nifon a fost ridicat la demnitatea de Mitropolit al Ungrovlahiei și instalat în scaun, și-a îndreptat atenția atât asupra situației din interiorul Bisericii, cât și a celei din afara ei.

Se știe că în acea perioadă Biserica din Țările Române depindea de Patriarhia de Constantinopol, motiv pentru care mitropoliții români aveau legături dese cu patriarhii de Constantinopol, și aceasta cu atât mai mult cu cât mitropoliții români nu puteau hirotoni în țară fără voia și consimțământul patriarhului nici chiar pe arhierii titulari, de asemenea nu aveau dreptul de a numi pe egumenii mănăstirilor închinete.

Pentru a se putea elibera de așa-numitul epitropat al Patriarhiei Ecumenice, Mitropolitul Nifon, imediat după instalarea sa în scaunul mitropolitan, căută să hirotonească, pe lângă cei trei episcopi aleși deodată cu el, și un număr oarecare de arhierii titulari spre a putea ajunge, cu timpul, să se formeze un sinod propriu al Bisericii Române. Astfel, la 5 iulie 1851, îl hirotonește pe Arhimandritul Ioanichie, vicar al Mitropoliei, Arhiepiscop titular al Evantiei, și la 9 iulie 1851, pe Arhimandritul Calist Econom al Mitropoliei, Arhiepiscop titular al Stratoniceului.⁴¹

În această perioadă, părinții greci interveniră pe lângă mitropoliții români ca să recunoască, pe lângă egumenii aflați atunci la mănăstirile închinete din Principate, și niște exarhi care vor fi trimiși de ei cu scopul de a menține disciplina în mănăstiri, precum și pentru ca să administreze averile acestora.

La aceasta, Mitropolitul de atunci, Neofit, nu a fost de acord cu această intervenție, motivând că dreptul de a păstra disciplina în Biserică, după instituțiile țării și după canoane, nu este decât al Mitropolitului locului și deci asemenea exarhi nu au nici o rațiune de a fi.⁴² A îngădui conducerea afacerilor mănăstirilor închinete unor astfel de exarhi înseamnă a nesocoti autoritatea Mitropolitului locului și a canoanelor care-l îndreptățesc la aceasta. Acest răspuns nemulțumi pe părinții greci, care nu renunță la ideea lor.

40. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar 102/1850*, f. 79.

41. Ghenadie Enăceanu, *Albumul de subscripționile în faximile ale Mitropoliilor*, București, p. 28.

42. Cezar Boliac, *Monastirile închinete*, București, 1862, p. 112.

Astfel, profitând de ocazia morții Arhiereului Ioanichie din Chiriarchia Eparhiei Ioaninei, care avea sub conducerea sa egumeni greci ca administratori ai averilor mănăstirești închinată Locurilor Sfinte, părinții greci intervin pe lângă Patriarhia de Constantinopol spre a pune în vedere, de data aceasta Mitropolitului Nifon și Logofătului trebilor bisericești din România, ca, pentru menținerea bunei ordini și buna administrare a averilor bisericești închinată, dependente de Chiriarchia mai sus amintită, să se înlăture vechii egumeni ai acelor biserici și să fie înlocuiți cu alții care să fie numiți direct de Patriarhie, căci aceștia vor ști administra mai bine averile bisericilor amintite și vor ține disciplina cerută de canoane și regulile monahale.⁴³

Ca urmare a acestei rugăminți, Patriarhia de Constantinopol intervine pe lângă Mitropolitul Nifon și Logofătul trebilor bisericești, însă fără nici un rezultat întrucât Mitropolitul, împreună cu ceilalți episcopi și Logofătul Departamentului amintit mai sus se opun, susținând ca egumenii vechi să rămână pe locurile lor atât timp cât sunt cinstiți, iar dacă se vor abate de la îndatoririle prescrise de canoane și legile țării vor fi înlocuiți.

În acest sens, Mitropolitul Nifon, împreună cu Logofătul trebilor bisericești, încheie un jurnal în 17 februarie 1855 în care se arată amănunțit dorința pe care o are pentru aducerea la îndeplinire a dorințelor fondatorilor acestor locașuri:

"Jurnal

Astăzi joi, luna Februarie 17, anul 1855, în adunarea urmată la Sf. Metropolie de către Noi Mitropolitul țării și șeful Departamentului trebilor bisericești, citindu-se scrisorile Prea o Sfințitului Patriarh al Constantinopolului cu data din 2 ale luni curente Februarie, adresate către Sânta Metropolie și departamentul Bisericesc, prin care încunoștințează că, încetând de la o vreme Arhiereul Ioanichie din Chiriarchia Eparhiei Ioaninei, dinpreună cu acesta, urmează să înceteze și egumenii celor de aici monastiri anume: Sf. Ioan din București, Mislea din județul Prahova, Sărindarul din București și Dedulești din județul Râmnicu Sărat, și că la urmarea mijloacelor celui actual Chiriarch al zisei eparhii Chir Partenje prin Eforul său Arhiereul de Efes Chir Paisie și a celor de acolo deplini împuterniciți Epitropi din partea obștiei din Ioanina, Zagoriu și Jița (în cuprinsul cărora se aflau chiriarchiceștile monastiri la care acestea de aici arătate mai sus sunt închinată) cere a se lua curentele dispozițiuni pentru asigurarea veniturilor acestor monastiri și păstrarea lor în Departamentul Bisericesc până când vor veni noi egumeni ce sunt a se orânduî în locul celor de astăzi actuali, și pe care nu voește a-i mai recunoaște; adăogând pentru egumenul de la monastirea Sf. Ion, că fiind dator către chiriarchiceasca monastire însemnată sumă de bani, atât din anualul imbatic, cât și din tăierea pădurilor și alte abuzuri, să se asigureze în chezașie până când își va da cuvintele pentru aceste abateri.

După care luându-se în băgare de seamă rânduielele din vechime ce urmează a se păzi aci în țară în privința egumenilor de monastiri, pe lângă altele s-a găsit:

1) Că testamentele ctitoricești și hrisoavele domnești, rânduiesc ca monastirile cu veniturile lor de aici să se cârmuiască numai de într-adins trjmiși egumeni de la locurile respective de jos și orânduîți de oblăduirea țării, sub

43. *Ibidem*, p. 113.

ascultarea și poruncile ei și ale chiriarchiei locului, rânduind aceste acte ca să trimită egumenilor la monastirile de jos numai un ajutor, și acesta după ce mai întâi se vor întâmpina trebuințele monastirilor de aici, și alte rândueli făcute de către repausații ctitori și trebuințele la care se vor chema într-ajutor de către stăpânire.

2) Că egumenii pe cât ei își vor păzi și-și vor îndeplini ale lor datorii cu bună orânduială și supunere, stăpânirea locală este în drept să-i ocrotească în lucrările lor; iar când se vor abate să-i depărteze din egumenie, asemănat adică și cu chiar art. 8 din legiuirea pentru organizația monastirilor unde este zis: "Egumenii cari vor da dovadă de vrednicie și-și vor îndeplini datoriile într-o lor sfințenie, fiind monastirile în stare fericită și înaintând veniturile lor, rămân nestrămutați egumeni în toată viața lor, iar urmând în potrivă se pot scoate ori în ce vreme.

Luându-se asemenea în vedere raportul Sf. Metropolii și al Departamentului Bisericesc adresat Înaltei Oblăduiri în anul 1845, sub No. 595, prin care se deslușesc rânduelile de mai sus și altele privitoare la buna îngrijire a Monastirilor de aici și la drepturile ce are Oblăduirea țarei asupra susținerii acestor rândueli, precum și Domnescul Oficiu sub No. 15 același an întăritor zisului raport.

Întorcând apoi băgările noastre de seamă asupra cârmuirii preziselor patru monastiri de către actualii lor egumeni, până astăzi nu s-a văzut din parte-le vreo urmare împotrivoare intereselor acestor case ce se cârmuesc de dânșii.

Având în vedere că cu deasa schimbare a egumenilor se pricinuește pagubă și dărăpănare monastirilor de aici, pentru că cât de bună aplicare să aibă acei egumeni de a se conforma dorințelor fericitorilor ctitori, dacă ei se vor simți nestatornici în ale lor egumenii și vor fi numai la dispoziția Monastirilor de jos, sau a Arhieriei Eparhiilor, ca oricând adică va fi să-i depărteze fără pricini binecuvântate, cunoscute și de Oblăduirea țarei, se înțelege fără îndoială că se vor descuraja, asemenea egumeni, va înceta din plăcuta ocârmuire a monastirilor, și vor ținta numai ca veniturile acestora să le însușească pe seamă-le, lăsând acele case la a lor depărtare ruinate, și fără cuvenita sporire a zestrelor lor, în contra și chiar a actelor oblăduirii cu care ei se orânduiesc egumeni.

Având asemenea în vedere că dacă Arhierarul locului a încetat din Chiriarchiea acelei Eparhii, apoi nu este un cuvânt temeinic că se cuvine a înceta și egumeniile Monastirilor de aici, care sunt închinare la Monastirile din acea Eparhie, pentru că după zisele mai sus rândueli, scoaterea și înființarea egumenilor de aici urmează a se pune în lucrare după rezonate cereri prin cărți ale acelor chiriarchiești locuri, însoțite de recomandații ale Prea Sântitului Patriarh, pentru cuvântul numai ca să poată fi crezute de adevărate cereri de către Stăpânirea locală, și că asemenea cărți nu se vād trimise și aici de către pomenitele locuri chiriarchiești.

Pe aceste temeuri Sf. Metropolie și Departamentul bisericesc, chibzuind, găsesc cu cale ca egumenii pomenitelor monastiri pe câtă vreme stăpânirea locală îi va cunoaște neabătuți din îndatoririle lor de egumeni, să nu se poată depărta din acele ale lor egumenii (afară dacă vreunul dintr'înșii se va trage de sine) măcar de s-ar ivi cerere și din partea chiriarchieștilor locuri. Căci altfel și Monastirile ar ajunge în proastă stare precum mai sus se zice, și drepturile aces-

tei țări s-ar nimicnici atât încât stăpânirea să nu facă alt decât să aducă la îndeplinire cererile acestor Monastiri.

Până când se va cerceta de Sf. Metropolie și de Departament abaterile ce s-ar fi urmat din partea acestor egumeni, după alte osebite temeuri ce va înfățișa reprezentantul acestei împrejurări din partea Prea Sfântului Patriarh și se vor descoperi prin zisa cercetare, să se îndatoreze pomeniții egumeni a da vrednicia cheazășiei la departament, și la întâmplare ca vreunul dintr'înșii să nu poată face o asemenea asigurare, atunci pentru veniturile monastirei aceia, să se ia cuvenitele măsuri de a se strânge la Departament și a se păstra acolo, iar toți acești egumeni până se va rezolva cercetarea pricinei, să nu cheltuiescă mai mult pentru susținerea monastirilor, decât ceea ce se va găsi cheltuindu-se astăzi, sau neputându-se regula într-alt chip, cel mult să se ia de exemplu maximul cheltuielilor ce se urmează pentru Monastirile închinat.

Acest jurnal se va supune de către Departamentul credinței la cunoștința Măriei Sale lui Vodă că de va binevoi a-l aproba să dea înaltă poruncă pentru aducerea dispozițiunilor lui la îndeplinire.

Semnat Nifon Mitropolitul și I. Câmpineanu".⁴⁴

La urcarea sa în scaunul mitropolitan, Nifon găsește Mitropolia, din punct de vedere administrativ, dezorganizată.

În primul rând, învățământul teologic, după revoluția din 1848, era desființat. Întrucât erau multe parohii vacante, iar nevoia de preoți era stringentă, Mitropolitul Nifon, la 16 ianuarie 1850, cere Departamentului trebilor bisericești mutarea școlii de "candidați de preoție" de la Mănăstirea Glavacioc în București.⁴⁵

Cu toate acestea, Mitropolitul Nifon nu era mulțumit de faptul că pe seama bisericilor erau hirotoniți preoți numai cu școala de grămătică. El avea pretenția ca Biserica Ortodoxă din Țara Românească să fie deservită de preoți cu o înaltă pregătire teologică. Astfel, prin raportul 812 din 27 februarie 1851 către Domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei, cere aprobarea închirierii unui local pentru Seminarul Mitropoliei. După primirea acestei aprobări, Mitropolitul Nifon redeschide Seminarul teologic din București, la 24 mai 1851.⁴⁶

Pentru seminariile din Țara Românească, Mitropolitul Nifon, împreună cu ceilalți episcopi întocmesc o programă de învățământ.

Cu toate acestea, Mitropolitul Nifon va întâmpina greutăți foarte mari cu privire la localul Seminarului. Acesta nu va avea un sediu stabil, el va fi mutat destul de des în diferite clădiri: la Mănăstirea Radu Vodă, la Mănăstirea Văcărești și în diferite alte locuri, până când va avea localul său propriu, în dealul Filaretului.⁴⁷

O lovitură grea primită de Mitropolitul Nifon este aceea că Adunarea legislativă, în ședința din 3 august 1860, hotărăște, în lipsa președintelui său, prin vot,

44. *Ibidem*, p. 316.

45. V. Papacostea și Mihai Regleanu, *Seminarul Central 1836-1936, Documentele întemeierii*, București, 1938, p. 251.

46. *Ibidem*, p. 259-260.

47. *Ibidem*, p. 265-266.

ca seminariile să treacă sub "*directa priveghere și îngrijire a Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice*".⁴⁸

La acest act, făcut împotriva voinței sale, Mitropolitul Nifon reacționează cerând să i se spună motivele care au stat la baza acestei nedreptăți. Cu tot protestul său, Mitropolitul Nifon nu a putut să schimbe această hotărâre.

La urcarea sa pe scaunul arhipăstoresc, Mitropolitul Nifon a găsit tipografia Mitropoliei într-o stare jalnică, adică "*grajd de cai și cotinează păsărilor. Slovele tipograficești de bătrâne ce erau, se tociseră și se șterseseră*".⁴⁹ Știind că aceasta îi este de un real folos pentru îndeplinirea activității sale pastorale și pentru răspândirea cuvântului Evangheliei, Nifon o reînființează, la 19 februarie 1852, ea funcționând pe lângă Mitropolie, sub denumirea "Tipografia Nifon Mitropolitul".

Nifon s-a străduit din toate puterile pentru ridicarea Bisericii și poporului pe o treaptă mai înaltă a viețuirii în Hristos. S-a trudit să creeze un orizont nou de idealuri morale pentru întreaga societate, îmbrățișând cu dragoste părintească mai ales mulțimea de jos.

Pentru această muncă uriașă îi lipseau însă păstorii luminați, preoțimea capabilă să înfăptuiască marile năzuințe de educare sufletească a credincioșilor. El a înțeles de la început că drumul idealului dorit trece prin școală. Scopul vieții lui a fost, de aceea: "*luminarea poporului, a poporului de rând, necioplit, pentru acei de care cei mai puțini se îngrijesc*".⁵⁰

Cu amărăciune în suflet scria Mitropolitul Nifon: "*Poporul român, cu toate frumoasele lui calități intelectuale, zace în umbra neștiinței... învățământul poporului restrâns la niște proporțiuni nedrepte, iar instrucțiunea religioasă a clerului tratată cu cea din urmă nesocotință... Biserica Română, altădată paladiul naționalității, al limbei și al tradițiilor de glorie, de frăție și virtute, este lipsită de preoții, scriitorii și predicatorii săi... Astfel, pentru că instrucțiunea religioasă se găsește mai înapoiată decât cea laică, încep mai întâi prin fondarea unui seminar*".⁵¹ După îndeplinirea tuturor formalităților necesare în asemenea împrejurări, Mitropolitul Nifon, în ziua de 19 decembrie 1872, deschide în mod oficial cursurile "Seminărilor Nifon"⁵², seminar înființat pe cheltuiala sa.

Dar, pentru ca evenimentele care aveau loc în Biserica Română din cele două Principate să fie aduse la cunoștința clerului și credincioșilor, era nevoie de o revistă centrală, care să fie susținută de o autoritate bisericească, revistă care la acea dată nu exista. În acest sens, Mitropolitul Nifon, în ședința Sfântului Sinod din 17 noiembrie 1874, propune Sinodului, iar acesta "*a și votat un regulament sau program pentru înființarea unui jurnal bisericesc*", iar pentru că în "*Sfântul Sinod este reprezentată toată Biserica autocefală Ortodoxă Română, deoarece*

48. *Ibidem*, p. 336.

49. În "Almanahul grafiei române", Cluj, 1926, p. 189.

50. N. Iorga, *Viața și Domnia lui Barbu Știrbei*, p. 30.

51. Nifon Mitropolitul, *Acte testamentare*, p. 9.

52. Grigore Popescu, *op. cit.*, p. 213; "Biserica Ortodoxă Română", an. I, nr. 9, iunie 1875, p. 680-688.

*Sfântul Sinod este acum centrul ei de activitate, de aceea și titlul acestui ziar, ce s-a așezat în menționatul regulament, este "Biserica Ortodoxă Română".*⁵³

În urma aprobării Sfântului Sinod și a Ministerului Cultelor de a se înființa un jurnal bisericesc, Mitropolitul Nifon, în 2 septembrie 1874, convoacă comitetul de redacție al noii reviste, format din arhierul Ghenadie, fost Argeșiu, președinte, ierodiaconul Ghenadie Enăceanu și protosinghelul Silvestru Bălănescu.⁵⁴ Acest comitet își începe îndată activitatea, iar în data de 20 septembrie 1874 apare primul număr al jurnalului⁵⁵, revistă care își va continua apariția, cu mici excepții, până în ziua de astăzi, ea fiind buletinul oficial al Bisericii Ortodoxe Române.

Ajuns în scaunul de Mitropolit al Ungrovlahiei, Nifon nu va avea numai grija Bisericii, pe care era pus să o păstorească, ci, datorită funcției pe care o avea, va fi implicat foarte mult și în viața politică a țării. Astfel, încă de la începutul arhipăstoriei sale, el va lua parte, cu voia sau fără voia sa, la toate evenimentele politice care vor avea loc în țară de acum înainte. Odată cu alegerea ca Mitropolit al Ungrovlahiei, Nifon a devenit de drept și Președintele Divanului Obștesc al țării. În această calitate îl găsim în martie 1855, când Domnitorul Barbu Știrbei convoacă "*cinstitul Divan obștesc a se aduna pentru cercetarea socotelilor și chibzuirii despre starea financiară a țării... și vor lua parte la lucrările Divanului Obștesc și Prea Sfințitul Mitropolit, împreună cu iubitorii de Dumnezeu episcopi. Sesia se va deschide la 8 ale curentei luni Martie*".⁵⁶

Mitropolitul Nifon se va implica în viața politică a țării cu toată ființa sa, începând cu anul 1856, în urma Tratatului de la Paris din 30 martie, care prevedea: protectoratul celor 7 puteri semnatare asupra Principatelor; reorganizarea lor pe baza respectării autonomiei lor, convocarea unor divanuri ad-hoc pentru a stabili în mod definitiv organizarea lor politică și socială. Dorințele acestor Divanuri vor fi examinate de Puterile europene, iar rezultatul final va fi exprimat printr-o Convenție care se va încheia la Paris.

Cu toate că la început Mitropolitul Nifon a avut o atitudine șovăielnică privitor la unirea Principatelor, după aceea el a fost unul dintre cei mai aprigi susținători ai acesteia.

La începutul anul 1857, în 26 februarie, Prințul Alexandru Dimitrie Ghica, caimacamul Țării Românești, primește Înaltul Firman de la Constantinopol, privitor la convocarea Divanului ad-hoc, care stipulează în art. 1: "*prezidenția Divanului va fi însoțită Mitropolitului*".⁵⁷ Primind acest Firman, Prințul Alexandru Ghica înștiințează pe Mitropolitul Nifon, prin adresa nr. 270 din februarie același an, că se convoacă de urgență Consiliul Administrativ Extraordinar sub președinția Mitropolitului Nifon, ales pentru convocarea Divanului ad-hoc, iar Consi-

53. Nifon Mitropolitul, *Către clerul și poporul român*, în "Biserica Ortodoxă Română", an. I, nr. 1, 1874, p. 1.

54. Nifon Mitropolitul, *Către clerul și poporul român*, în "Biserica Ortodoxă Română", an. I, nr. 1, 1874, București, p. 9.

55. *Ibidem*, p. 10.

56. "Buletinul oficial" al Țării Românești, nr. 22 din 18 martie 1855, p. 85.

57. "Buletinul oficial" al Țării Românești, nr. 16 din 16 febr. 1857, p. 61

liul hotărăște să se ia îndată măsuri pentru alcătuirea listelor de alegători.⁵⁸ După ce s-au încheiat alegerile, prințul Alexandru Dimitrie Ghica înștiințează, în 29 septembrie 1857, pe Mitropolitul Nifon : "*autorizăm și poștim prin aceasta pe Eminența Voastră, ca unul ce sunteți după cădere Prezidentul Divanului ad-hoc, a deschide seanțele Divanului ad-hoc, spre a-și începe lucrările ce-i sunt însușite*".⁵⁹ Lucrările acestuia încep, sub președinția Mitropolitului Nifon, în data de 29 septembrie 1857, iar în data de 9 octombrie 1857 hotărăște să propună Pute-rilor europene următoarele: "*autoritatea și neutralitatea țărilor române; unirea într-un singur stat sub numele de România; principe străin și guvern reprezentativ și constituțional*".

După aceasta, Divanul ad-hoc a fost dizolvat, dar nu pentru mult timp, întrucât el va fi convocat din nou pentru evenimentele care vor avea loc în 1859. Astfel, în 22 și 23 ianuarie 1859, Adunarea Electivă a Țării Românești își deschide lucrările, pe ordinea de zi fiind alegerea domnului țării. După multe discuții între partidele politice de atunci, în ziua de 24 ianuarie, membrii Adunării Elective, sub președinția Mitropolitului Nifon, hotărăsc să se purceadă la votul pentru alegerea Domnului Țării Românești. După citirea voturilor exprimate de membrii Adunării, Mitropolitul Nifon proclamă că "*s-a ales Domnul Țării Românești, cu unanimitatea voturilor, adică 64, Prințul Moldovei Alexandru Ioan I Cuza*".⁶⁰

Adunarea Electivă de acum se va transforma în Adunarea Legislativă a Țării Românești, iar președintele acesteia va fi mult timp Mitropolitul Nifon.

Cu toate acestea, unirea celor două Principate Românești nu era deplină. Alexandru Ioan Cuza trebuia să conducă cu două guverne, cu două adunări legislative, cu două capitale. Aceste lucruri se vor îndrepta abia la sfârșitul anului 1861, în 4 decembrie, când Înalta Poartă și Puterile garante au recunoscut unirea celor două administrații. Acest fapt a fost adus la cunoștință, în mod oficial, Adunării Legislative din București la 24 ianuarie 1862, de Domnul Alexandru Ioan Cuza: "*Înalta Poartă și Marile Puteri garante au venit a recunoaște unirea Adunărilor și a Ministerelor ambelor Principate. Guvernul meu este însărcinat a vă depune actul prin care s-au statornicit modificațiunile ce noua stare de lucruri trebuie să aducă în unele din stipulațiunile convențiunii din 7/19 August 1858. Eu însă, credincios misiunii ce mi-ați dat și cunoscând statornica voință a românilor de a rămânea pururea uniți, am proclamat, atât înaintea Domniilor voastre, câtu și înaintea țării, Unirea definitivă a Principatelor. V-am zis că ea va fi precum România o va dori și o va simți*".⁶¹

De acum înainte, președinția Adunării Legislative va fi împărțită între cei doi mitropoliți, Nifon al Ungrovlahiei și Calinic al Moldovei,⁶² dar aceasta pentru puțin timp, întrucât Mitropolitul Nifon va deveni președintele Senatului României, iar Calinic Miculescu va rămâne președintele Camerei Deputaților.

58. *Ibidem*, p. 61.

59. "Buletinul oficial" al Țării Românești, nr. 78 din 30 sept. 1857, p. 309.

60. "Buletinul oficial" al Țării Românești, nr. 9 din 29 ian. 1859, p. 35.

61. "Buletinul oficial" al Țării Românești, nr. 19 din 25 ian. 1862, p. 77.

62. "Buletinul oficial" al Țării Românești, nr. 25 de sâmbătă, 3 febr. 1862, p. 101.

Una dintre problemele mari care se pun acum este cea a împrăștiării țărănilor. Stăpânii de moșii, care aveau majoritatea în Cameră, nu voiau să cedeze; pe de altă parte, trebuia să se dea pământ țăranilor, deoarece starea lor era foarte grea.

În anul 1862, prim-ministru fiind Barbu Catargiu, se depune un proiect de lege rurală, care nu prevedea împrăștierea țăranilor pe loturile pe care le lucrau, revendicare esențială a țăranilor încă de la 1848, ci pe ceea ce constituia așa-zisul pământ comunal, cuprinzând câte 3 pogoane de țăran cap de familie. Proiectul menționa "învoielile libere", plecând de la teoria că moșierul este stăpân pe moșia lui, iar țăranul, pe munca lui; în realitate aceste învoieli numai libere nu erau, deoarece țăranul trebuia să ia pământ de la moșier spre a putea subzista, fiind obligat să accepte condițiile acestuia.

Proiectul a fost votat în 11/13 iunie, dar Cuza a refuzat să sancționeze această lege. În primăvara anului 1864, prim-ministru fiind Mihail Kogălniceanu, se depune în Cameră un nou proiect, mult mai favorabil țăranimii. Acest proiect stârni discuții furtunoase în Cameră și în afara ei. S-a propus din partea opoziției o moțiune de neîncredere, dar, în momentul când să se voteze urgența ei, Kogălniceanu se sui la tribună și citi decretul de dizolvare a Camerei, în data de 2/14 mai.⁶³

În aceeași zi, Domnul Alexandru Ioan Cuza dă o Proclamație în care explică motivele care au stat la baza acestei dizolvări a Camerei: "*Șase ani se vor împlini în curând, de când existența politică a României s-a recunoscut întru chip solanel și s-a proclamat prin un tratat, la care au luat parte Înalta Poartă, augusta noastră suzerană, și Marile Puteri ale Europei. Actul internațional, Convențiunea din 7 și 19 August 1858, ne-a înzestrat țara cu instituțiuni liberale și bine făcătoare, a căror dezvoltare progresivă ar fi asigurat prosperitatea noastră. și cu toate acestea, România stă încă pe loc.*

De unde vine răul?

Ridicat la Tron prin voturile unanime ale ambelor Adunări Elective, eu eram în drept de a mă răzima pe concursul acelora carii-mi au impus glorioasa dar greaua misiune de a reorganiza țara. A fost însă din contra, de a doua zi, eu am găsit înaintea mea o neîmpăcată opozițiune.

În zadar eu am dat nenumărate dovezi despre cel mai scrupulos al meu respect pentru privilegiile parlamentare; în zadar am chemat la putere toate partidurile unul după altul. În zadar am făcut Adunărilor concesiuni și am împins spiritul de împăcare până la a tolera încălcări grave asupra atribuțiunilor mele. În zadar m-am învoit până a face sacrificiul spontan eu chiar și al unor prerogative suverane.

Toate au fost nefolositoare.

Unirea țărilor surori - săvârșită; averile monastirilor închinată, a cincea parte a pământului românesc - înapoiate domeniului național; niște asemenea mari rezultate, dobândite de Guvernul Meu, toate au fost uitate.

Interesele țării și demnitatea sa, dorințele, trebuințele voastre cele mai neapărate, toate s-au sacrificat unor pătimi vinovate.

63. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, 1971, p. 557-558.

Drept răsplată pentru devotamentul său către cauza națională, alesul Românilor nu a găsit decât ultragiul și calomnia; și, cu toată înțelepciunea unui număr de deputați, o oligarhie tulburătoare a știut a împiedica neconținut stăruințele mele pentru binele public, și a redus Guvernul meu la neputință.

Ce-mi rămânea dar de făcut?

Am hotărât de a face o de pe urmă cercetare, de a face un de pe urmă apel la patriotismul Adunării.

Mi-am schimbat din nou Miniștrii și, în timpul sesiunii actuale, Guvernul Meu a înfățișat Camerei toate proiectele de legi ce ea însăși le cerea. În toate acestea eu am voit aceea ce au voit augustii sub-scriitori ai tratatelor de egalitate și de dreptate ai timpului nostru. Am voit, în fine, să se realizeze și marea săgăduință dată muncitorilor de pământ de articolul 46 al Convențiunii. Am voit ca clăcașii, prin plata muncii lor, să ajungă a stăpâni pârțicica lor de pământ în plină proprietate.

Cum a răspuns Adunarea la înfățișarea proiectului de lege rurală? O știți cu toți. Ea a dat un vot de blam Guvernului Meu, și pentru ce? Pentru că proiectul înfățișat era o lege de dreptate, era realizarea speranțelor legitime a trei milioane de țărani. Adunarea, prin blamul său, lovea, în persoana Miniștrilor, propria cugetare a șefului Statului.

O asemenea stare de lucruri nu mai putea să se prelungească. Am voit să vă fac pe voi pe toți judecători între Adunarea Electivă și între Alesul Românilor. Spre acest scop, Miniștrii Mei au prezentat Adunării o nouă lege electorală, a căreia utilitate este mărturisită de însuși subscriitorii Convențiunii, și care asigură țării o reprezentațiune mai deplină, o reprezentațiune adevărat națională.

Adunarea a refuzat a discuta această lege.

Nu-mi rămâne dar alta decât de a apela la națiune, la cetățenii de toată starea și de toată averea.

Românilor, voi sunteți acum chemați de a da un vot hotărâtor.

Eu supun primirii voastre noua lege electorală, respinsă de Adunare, și un proiect de statut, care va dezvolta și îndeplini dispozițiunile binefăcătoare ale Convențiunii.

Deliberați dar și hotărâți în toată liniștea, în toată neatârtnarea. De acum vouă, și numai vouă, este dat de a vă rosti dacă țara trebuie să fie și în viitor lăsată pradă agitațiunilor deșarte, care de mai de mult de cinci ani desconsideră națiunea, compromite securitatea ei și-i împiedică orice progres.

Vouă, de a hotărî dacă națiunea română este demnă de libertățile publice cu care am voit și voiesc a o înzestra și pe care o majoritate de privilegiați i le refuză.

Vouă, Românilor, de a arăta Europei, prin înțelepciunea voastră, că merităm înalte simpatii ce ne sunt câștigate.

Vouă, tuturor, de a dovedi că, întocmai ca în zilele de 5 și 25 ianuarie 1859, suntem cu toții uniți înaintea unei situațiuni de la care atârtnă fericirea, viitorul și mărirea României.

Să trăiască România!

Alexandru Ioan." 64

64. "Monitorul oficial" al Țării Românești, nr. 99 de luni 4/16 mai 1864, p. 455.

Tot în ziua de 2 mai 1864, Domnul Alexandru, prin adresa cu nr. 517, decretează:

Art. 1. Adunarea Electivă este dizolvată.

Art. 2. Statutul dezvoltării convențiunii din 7/19 August 1858 și reforma legii electorale, ambele alăturate pe lângă acest Decret, se supun aprobațiunii poporului român.

Art. 3. Poporul român se convoacă de la 10 - 14 mai curent inclusiv, spre a se rosti prin Da sau Nu asupra actelor mai jos următoare.

Art. 4. Sunt chemați a vota toți românii în vârstă de 25 ani, carii se bucură de drepturile lor civile și politice, și carii prin legea comunală însușesc condițiunile de alegători comunali, cu singura excepțiune de la art. 22 lit. b din acea lege ..."⁶⁵

Știind și fiind convins de influența mare pe care o avea Mitropolitul Nifon asupra credincioșilor săi, prin preoții săi, Alexandru Ioan Cuza și miniștrii săi apelează la el ca, în calitatea sa de președinte al Camerei, să sprijine această acțiune a lor. La acest apel făcut de Alexandru Ioan Cuza, Mitropolitul Nifon nu a rămas indiferent, ci chiar la începutul lunii mai trimite o circulară către toți protopopii și iereii din Mitropolia Ungrovlahiei, în care îi sfătuiește:

"Cucernicia Ta ești destul de convins, atât din consiliile ce ți-am dat în parte, cât și din mulțimea circularilor de peste tot anul că, de când ținem în mâinile noastre toiagul arhipăstoriei, n-am lăsat să treacă nici o ocașie fără a-ți pune înaintea datoriile sarcinei ce ții asupra-ți.

Noi n-am încetat și nu vom înceta de a fi cu priveghere, mai vârtos astăzi când turma ce păstorum, când poporul nostru român pășește către regenerarea și fericirea sa.

Preoții, căroră le este încredințată soarta acestui popor blând și iubitor de pace, ca unor conducători pe cărările mântuirii și fericirii lui, sunt datori a nu uita legea Domnului; de la ei, ca la cei ce țin legea, ca cei ce au darul asupra-le, se cere și se așteaptă mântuirea și fericirea națiunii noastre române.

Preoții sunt datori încă a nu uita că Legea Domnului este o voință de pace, de înfrățire și de dragoste care nu se poate dobândi decât numai prin îndeplinirea datoriilor fiecărui om în societatea în care trăiește.

Cucernicia Ta, ca cel ce ții locul Nostru în plășile ce-ți sunt încredințate, vei atrage aminte preoților asupra datoriei ce au de a pune înaintea poporanilor lor aceste învățături, arătându-le că numai prin respectul la ordinele stăpânirii, care este pusă de Dumnezeu, precum zice Sfântul Apostol Pavel, pentru pacea și odihna lor, și numai prin împlinirea datoriilor lor în care se cuprind anume și cele către proprietari după legile în ființă, ei vor ajunge la îndeplinirea dorințelor lor, silindu-se a-i convinge că Domnitorul României, ca un părinte al tuturor, nu poate decât a avea grija de a mulțumi pe toți deopotrivă pentru prosperitatea și fericirea neamului românesc.

Actul de la 2 mai și proclamația Măriei Sale Domnitorului cu anexele ei ce s-au publicat ținteză a deschide o nouă eră fării, având de scop buna sa organizare și prosperitatea tuturor stărilor societății, din care și clerul nu mai puțin face o însemnătoare parte.

65. "Monitorul oficial" al Țării Românești, nr. 99 de luni 4/16 mai 1864, p. 455.

Astfel dar, Cucernicia Ta, neputând avea alte convincții decât ale Noastre, întemeindu-te pe învățăturile Sântei noastre Biserici, vei stărui prin preoții din cuprinsul plășilor ce administrezi, a convinge pe locuitori că ținirile Măriei Sale Domnitorului au de scop mărirea și fericirea poporului român.

Niciodată nu a fost mai multă trebuință decât astăzi a vă aduna cu inima împrejurul Domnitorului. O mică uitare în această recomandare va fi o mare rătăcire și ar pune în pericol interesele țării și ale clerului român. Veți trimite adesiunile voastre la noua stare de lucruri.

Nu ne îndoim că cucernicia ta, pătrunzându-te de toate cele aici expuse, vei face a se produce în inimile poporanilor rezultatul dorit și așteptat de toți, stăruiind a se citi în toate bisericile din cuprinsul acelor plăși Proclamațiunea Domnitorului către țară și noul Statut dezvoltător Convențiunei.

*Nifon, Mitropolitul Ungro-Vlahiei
1864 Mai." 66*

Prin noua constituție, numită Statut, pe care Cuza o supune, împreună cu noua lege electorală, plebiscitului, dispozițiunile Convenției de la Paris fură modificate în sens autoritar, sporindu-se drepturile executive și scăzându-se acelea ale puterii legislative. Se prevedea că "*Domnul are singur inițiativa legilor*", elaborarea lor fiind încredințată Consiliului de Stat. Tot Domnul numește "*în fiecare an*" pe președintele Camerei. Se înființează un "*Corp ponderator*" (Senatul) ai cărui membri sunt unii de drept - mitropoliții, "episcopii eparhiilor", primul președinte al Curții de Casație și "*cel mai vechiu dintre generalii armatei în activitate*", - iar ceilalți, în număr de 64, constituind majoritatea, numiți de către Domn, jumătate dintre personalitățile ce se distinseseră "*prin meritul și experiența lor*", iar cealaltă jumătate, dintre "*membrii consiliilor generale*" județene. "*Atât regulamentul Camerei, cât și acela al Senatului se alcătuiesc de către guvern*".⁶⁷

Plebiscitul a avut loc la data fixată, între 10/22 și 14/26 mai 1864, iar rezultatul lui a fost comunicat oficial în ziua de 21 mai 1864 într-un cadru festiv, care este descris astfel de presa vremii:

"Ziua de 21 mai, care este menită a face epocă în istoria României, s-a petrecut în București în generala bucurie a populațiunei sale...

Înălțimea Sa a mers călare la Mitropolie spre a asista la Te Deum-ul cântat de Prea Sfințitul Mitropolit, de trei Arhieri și de mai mulți preoți și diaconi.

Atât la ducere, cât și la întoarcere, Domnul a fost incongiurat de popor ce-l saluta cu mii și neîntrerupte aclamațiuni. Mulțimea era atât de mare și atât de deasă, încât întoarcerea Înălțimii Sale de la Mitropolie până la Palat a ținut mai mult de o oră, fiindcă valurile poporului îl împiedica la tot pasul de-a înainta ...

Niciodată, nici chiar în ziua de 5 și 24 ianuarie 1859, Bucureștii nu au avut un aspect mai vesel, și n-a avut pe stradele sale un popor mai entuziast. Niciodată Palatul Princiare și piața sa nu au văzut o afluațiune mai mare. Toți erau nerăbdători să vază sosirea Comisiunei ad-hoc însărcinată de a pune în mâinile Înălțimii Sale rezultatul voturilor date în zilele de 10-14 mai. Ochii tuturor erau

66. "Monitorul oficial" al Țării Românești, nr. 102, de joi, 7/19 mai 1864, p. 469.

67. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 559.

pironiți asupra acei foi de pergament, ce în caleașca Prea Sântului Mitropolit era așezată pe o perină de catifea roșie, căci acea foaie de pergament cuprindea voința națiunii, plebiscitul, propus poporului Român în ziua de 2 mai și votat de el mai în unanimitate în zilele de 10-14 mai 1864.

Când Înălțimea Sa a coborât treptele Tronului spre a primi plebiscitul din mâinile Președintelui Comisiunii ad-hoc, Prea Sântitul Mitropolit, o întreită aclamațiune, rostită de întreaga adunare cu o unanimitate atât de spontanee încât s-ar fi socotit că eșea dintr-un singur piept, a salutat acest moment solanel în toată puterea cuvântului, căci el unea pe Domn cu națiunea sa prin o legătură nedestructibilă".⁶⁸

Ajuns în fața tronului, Mitropolitul Nifon a rostit următorul cuvânt:

"Depunem în mâinile Înălțimii Tale actul solemn, plebiscitul din 2 mai, prin care poporul Român, ascultând vocea Măriei Tale care-l chiamă la egalitate și libertate, a sancționat încă odată mărețul său fapt din 5 și 24 ianuarie 1859.

Măria Ta! Sperațele acestui popor se concentrează toate în Măria Voastră, căci istoria lui îi spune că, precum din principii săi, unii l-au liberat de sclavagiu, alții i-au dat gloria militară, tot astfel și Măria Ta îl vei conduce pe calea dreptății la egalitate, libertate și glorie națională".⁶⁹

După aceea a înmănat Domnului Alexandru Ioan Cuza "Actul de constatarea voturilor date de Poporul Român asupra plebiscitului propus la 2/14 mai 1864:

"Noi subscrișii

Nifon, Mitropolitul Ungro-Vlahiei ..."⁷⁰

Carii, prin Decretul Măriei Sale Alexandru Ioan I, Domnul României, cu No. 565 din 14/26 mai 1864, suntem numiți Înaltă Comisiune, pentru a cerceta votul dat de poporul Român asupra plebiscitului de la 2/14 mai, ne-am adunat în Sânta Mitropolie, în zilele de 18, 19 și 20 mai și am cercetat registrele originale adevrite și de Tribunalele fiecăruia județ, în care au scris cetățenii de orice treaptă - cuprinzând și preoțimea și armata - din toate satele și orașele țării întregi, și din numărul total de 754.148 al celor cu drept de a vota după arătarea administrațiilor, am dovedit că 682.621 de cetățeni au priimit plebiscitul propus de Măria Sa, zicând: Da, și numai 1307 au votat împotriva, zicând: Nu.

Acestea am găsit și le mărturisim înaintea Națiunii.

Iar spre deplina lor întărire noi am scris toți cu propria noastră mână actul de față în două exemplare, din care unul îl vom supune noi înșine Măriei Sale Domnului, iar celălalt îl vom înainta Domnului Președinte al Consiliului de Miniștri, pentru a fi așezat în Arhiva Statului.

68. "Monitorul oficial" al Țării Românești, nr. 114, de vineri 22 mai/3 iunie 1864, p. 523.

69. *Ibidem*, p. 523.

70. Vasile Sturza, Primul președinte al Curții de Casațiune; Alexandru Catargiu, Președinte de Secțiune la Curtea de Casațiune; Ion Emanoil Florescu, General și Capul întâiului comandament militar; Constantin Apostolescu, Președintele Curții de Apel Civile, Secțiunea I, București; Dimitrie Melaghie, Președintele Curții de Apel Civile din Iași; Eliodor Lapatî, Președintele Curții de Apel din Craiova; Constantin Bosianu, Decanul Facultății de drept din București; Titu Livie Maiorescu, Rectorul Universității din Iași; Ioan Solomon, Președintele Municipalityții din Craiova; Nicolae Hași Nicola, Președintele Municipalityții din Galați; Gheorghe Alexiu, Președintele Municipalityții din Ploiești.

Înceiat la București, în Sfânta Mitropolie, joi 21 mai, 2 iunie, anul mântuirii una mie opt sute șasezeci și patru. Urmează semnăturile".⁷¹

După semnarea Actului constatator al plebiscitului, Mitropolitul Nifon, în numele clerului român, se adresează Domnului Alexandru Ioan Cuza:

"Măria Ta,

Anii și zilele trec și se duc, pierzându-se în mulțimea secolilor prin care națiunile se strecură, ridicându-se cu triumf la a lor demnități, sau căzând din mărirea și gloria străbună.

Tot piere, Măria Ta, și tot se uită cu timpul; în viața popoarelor numai faptele cele mari și glorioase de virtute națională ale celor aleși și trimiși de Providența divină spre a lor renaștere, rămân neșterse și nepieritoare.

Poporul nostru român, Măria ta, căzând din demnitatea străbună și străbătând plin de suferințe prin mulțimea secolelor, nu încetă, după credința în Dumnezeu părinților noștri, de a aștepta pe cel predestinat și trimis de Înalta Providență ca să-l ridice din a sa cădere și să-l mântuiască de suferințele sale.

Actul de la 2 mai, Măria ta, fiind încă o probă de dorința ce aveți pentru fericirea românilor, nu întârzie a-și afla scopul său în inimile adevărat naționale și patriotice.

Acest act, Măria Ta, este faptul cel mai memorabil și neșters din viața poporului român, căci printr-însul întițiți a restitui tuturor românilor drepturile lor și a-i ridica din degradare la demnitatea de cetățeni liberi, făcându-i să simțā și să se bucure în pace de bunurile acestui pământ binecuvântat de Dumnezeu și lāsāt lor spre moștenire de memorabilii noștri străbuni.

Spre a vă încredința, Măria Ta, despre consimțământul poporului român la actul din 2 mai pentru prosperitatea și fericirea românilor, comisiunea însărcinată cu recensământul general al voturilor naționale, sub președinția noastră, vine a vă depune gloriosul rezultat, rugând pe Cel Atotputernic ca să vă conserve sub al său acoperământ și urându-vă ani mulți și seninoși spre a vedea Națiunea Română ridicându-se cu triumf la demnitatea și gloria străbună.

Asemenea și clerul Bisericii noastre Române vine prin Noi a Vă exprima recunoștința sa pentru grija ce aveți de a-i îmbunătăți soarta și de a-l ridica la demnitatea sa în care fu consacrat de memorabilii străbuni, urând împreună cu Noi: Să trăiți, Măria Ta!"⁷²

Pentru tot ce a făcut în sprijinul său în această acțiune a sa, Domnul Alexandru Ioan Cuza se adresează Mitropolitului Nifon:

"De câte ori Prea Sfinția Voastră, întâiul organ al Clerului român, îmi adresați cuvântul, eu sunt mândru și fericit de a vă răspunde, căci atunci sunt sigur de dreptatea și succesul cauzei ce apăr.

Nu de astăzi Clerul român a dovedit că el nu își ia locul decât acolo unde este cauza Religiei, a Națiunii și a Dreptății.

Clerul, dându-mi puternicul său sprijin în împrejurările actuale și chemând binecuvântările cerului asupra voinței Națiunii, rostit într-un chip atât de solanel

71. "Monitorul oficial al Țării Românești", nr. 114, de vineri 22 mai/3 iunie 1864, p. 524.

72. *Ibidem*, p. 524.

în zilele de 10 până la 14 mai, a dovedit încă o dată că țara poate în orice împrejurare națională a se rezima pe Miniștrii Altarului.

Noul așezământ electoral face clerului o parte largă în viitoarea reprezentare a țării.

Contez dar pe sprijinul său spre a putea desăvârși organizațiunea țării în general, și îmbunătățirea soartei preoțimii, îndeosebi.

Cât pentru Prea Sfinția Voastră, cunoașteți afecțiunea ce vă păstrez în deosebi și plăcerea ce am pururea de a vă vedea lângă mine și de a vă mulțumi".⁷³

Reprezentanții Puterilor garante ratificară la Constantinopol rezultatul plebiscitului prin "Actul adițional" din 16/28 iunie, în urma vizitei pe care Cuza o făcu din nou în Capitala Imperiului Otoman, unde fu primit de Sultan cu o extremă curtenie și deferență. Printre clauzele actului, era una de o deosebită însemnătate și ea constituia un nou succes al politicii lui Cuza; ea specifica: "*Principatele Unite vor putea în viitor modifica și schimba legile care privesc ocârmuirea puterilor statului și fără nici o intervenție externă, exceptându-se, firește, legăturile ce principatele le aveau cu Imperiul Otoman*"⁷⁴ și "*tratatele obligatorii pentru aceste Principate*".⁷⁵

De acum înainte, Mitropolitul Nifon devine Președintele Senatului României, conform Proclamației date de Domnitorul Alexandru Ioan Cuza la începutul lunii iulie 1864, care prevedea în articolul 11: "*Mitropolitul Primat al României este de drept președintele Senatului. În această calitate, Președintele are singur poliția Adunării alegătorilor. În caz de neorânduială, Președintele poate cere ajutorul puterii armate. Autoritățile civile și militare cele mai apropiate sunt datoare a urma cererilor sale în ceea ce privește alegerile. Dacă în localul alegerilor, unul sau mai mulți asistenți ar da semne publice de descuviințare sau ar stârni tulburări în orice mod, Președintele îi va chema la ordine.*

În caz de neorânduială gravă, Președintele rădică ședința pe o oră; dacă la redeschidere neorânduiala tot ar predomini, el o amână pe a doua zi."⁷⁶

Tot în atribuțiile Mitropolitului Nifon, în calitatea sa de Președinte al Senatului, Regulamentul Senatului prevedea, în articolul 22, "*de a păstra rânduiala în adunare, de a priveghea asupra păzirii regulamentului, de a ține rândul între senatorii ce au cerut cuvântul, de a pune cestiunea spre lămurirea dezbatelor începute, de a vesti rezultatul voturilor, de a împărtăși Senatului notificările ce-l privesc, de a se pune în comunicare cu secțiunile sale, cu Guvernul și cu Adunarea electivă, în marginile prevăzute în acest regulament.*

Art. 24. *Atribuțiunile Secretarilor sunt sub înalta direcțiune a Președintelui.*"⁷⁷

Acțiunea lui Cuza la Constantinopol era o categorică recunoaștere a autonomiei țării, confirmând cuvântul pe care îl rostise Domnul la plecarea din București, că se duce la Constantinopol, "*pentru a dobândi o nouă recunoaștere a autonomiei României*"⁷⁸.

73. *Ibidem*, p. 524.

74. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 560; "Monitorul oficial" nr. 146, vineri 3/15 iulie 1864, p. 663.

75. "Monitorul oficial" nr. 146, vineri 3/15 iulie 1864, p. 663.

76. *Ibidem*, p. 664.

77. "Monitorul oficial" nr. 274, marți 8/20 dec. 1864, p. 1304.

78. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 560

Pe temeiul noii Constituții, Legea rurală fu promulgată la 14/26 august 1864 și împrăștierea țăranilor se îndeplini, desființându-se totodată claca sau boierescul.

Putem afirma, fără a greși, că Mitropolitul Nifon a trăit cu cea mai mare intensitate a ființei sale această înfăptuire a reformei și promulgarea ei, fiind acela care, prin preoții săi, a îndemnat masele să voteze în favoarea ideilor promovate de Cuza, înțelegând că numai așa locuitorii satelor, adică cei săraci și umiliți, vor intra în drepturile lor, că numai așa se va restabili dreptatea, numai așa neamul românesc va fi eliberat de "boeresc", de munca silită, ce era mai grea decât robia.

Prin lovitură de stat și legea rurală, Cuza și-a câștigat mulți dușmani. Moșierii erau nemulțumiți fiindcă li se luase o parte din pământ; unii dintre fruntașii politici, în special cei din Muntenia, acuzau pe Domn de dictatură. Se adăuga situația grea a finanțelor; bugetele se soldau cu deficite, salariile se plăteau cu mari întâzieri. Toate acestea au creat o atmosferă grea, care a dus, în cele din urmă, la un complot al opoziției - ce grupa deopotrivă pe liberali și pe moșierii conservatori ("monstruoasa coaliție"), complot în care a fost atrasă și o parte din armata Bucureștilui.

În noaptea de 11/23 februarie 1866, conjurații intrară în Palat - garda fiind alături de ei - și silară pe Domn să semneze, pe spatele unuia dintre ei, actul de abdicare.

După abdicarea lui Cuza s-a format un nou guvern la 11 februarie 1866, iar țara a fost condusă de o locotenentă domnească, urmând să fie ales un principe străin spre a se îndeplini astfel dorința exprimată prin divanurile ad-hoc. În locul Domnului Alexandru Ioan Cuza a fost propus, de cei ce-l detronaseră, Carol de Hohenzollern Sigmaringen. Între timp, în țară se organizează un plebiscit în vederea alegerii noului Domn.

De data aceasta, Mitropolitul Nifon nu a mai avut acel elan pe care îl avusese la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, ci a fost mai rezervat, nu a mai vrut să se implice așa de mult în problemele politice. Acest fapt a fost sesizat de C. A. Rosetti, pe atunci Ministru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, care, fiind convins că fără aportul Mitropolitului alegerile nu ar fi avut rezultatul scontat, se adresă, printr-o scrisoare, în 25 martie 1866, Mitropolitului Nifon astfel:

"În mai multe ocaziuni, mai cu seamă la 2 mai 1864, poporul român a citit circulari ale Eminenței tale către toți preoții prin care le explicai misiunea lor ca servitori ai Bisericei, și tot de o dată și ca cetățeni care au drepturi politice.

De la 11 februarie trecut și până acum, atât națiunea, în genere, cât și servitorii Bisericei în parte, văd cu durere și îngrijire că, după scaunul arhipăstoresc, nu se aude nici un cuvânt.

Națiunea Română știe că limba, tradițiunile și aspirațiunile ei, chiar în timpii cei mai pustiitori, au fost păstrate în Biserică și cu atâta tărie, încât nici iata-ganul, nici sulița nu le-au putut ucide în acel cămin sacru.

Poporul român n-a uitat că capii Bisericei au fost acei care au apărat drepturile sale în fața inamicilor, chiar cu pericolul vieții lor, și devotamentul pentru apărarea drepturilor patriei al Mitropolitului Grigorie este încă pe deplin viu în memoria românilor. Cum dar să nu se îngrijească națiunea, să nu fie cuprinsă de

durere când, într-una din cele mai mari și mai gingașe epoce, arhipăstorul nu simte trebuință a-i transmite învățămintele divine, că Biserica Română stă mută, închisă aș putea zice, Eminență, căci nu sunt deschise ușile Bisericii Române, când amvonul stă vădov și nu se mai aude într-însa învățămintele divine și naționale.

Iartă-mă, Eminență, că cu durere de fiu supus al Bisericei, să-ți atrag respectuos atențiunea asupra acestei grave împrejurări, asupra acestei dureri și îngrijiri generală ce amenință vai! a deveni un vuet național.

Națiunea văzând că sistema Guvernului trecut o adusesse la gura prăpastiei; văzând că tezaurul public era sleit, creditul ucis și chiar sorginții averii naționale uscați; că imoralitatea și jaful se întindea și cangrena totul, că despotismul cel mai cumplit înecase orice glas și nimenea nu mai putea nici vorbi, nici scri, nici chiar vota; că însăși Biserica fusese sugrumată și că toate acestea făcuseră încă ca națiunile celelalte să ne privească cu dispreț și să înceapă a se și tracta despre stingerea noastră din cartea celor vii, făcu la 11 februarie una din acele mișcări uriașe prin care națiunile cele vii rup giulgiu în care le înfășia pentru câțva timp, cei care vor a le ucide. Europa întregă a aplaudat și-a admirat și faptul și înțelepciunea poporului român; cum se face dar că Primatul Bisericei naționale nu simte până acum trebuința de a spune națiunii învățămintele divine în privința acestei învieri?

Adunarea fu disolusă și națiunea invitată "să intre în colegiurile electorale cu vechia tărie și credință română și aleșii ei vor avea fericirea de a-i spune în curând că România, una și nedespărțită, liberă și dreaptă este recunoscută de Europa întregă".

Cum se face, se întrebă națiunea cu o durere și o temere crescândă că Primatul Bisericei Române, care știu la 2 mai 1864 să ia o parte activă la lucrările zilei, să nu simță trebuință astăzi a deschide ușile Bisericei deodată cu deschiderea Colegiurilor Electorale, ș'atât de pe amvon cât și prin circulare către toți preoții, să chame pe oameni la înfrățire și la unire? Cum se face că arhipăstorul nu simte trebuința ca Biserica Română și servitorii ei să spue acum poporului că Națiunea trebuie să fie una și nedespărțită, ca și Biserica ei, că fiecare cetățean trebuie să lepede orice ură și orice interese personale și să se apropie de urna electorală cu aceeași curățenie și credință cu care creștinii se apropie de Sfântul Potir, ca să poată să fie demn să se comunice cu patria! Cum se face că capul religiunii române, când știe că preotul trebuie să fie apostolul păcii și propovăduitorul unirii, al înfrățirii și al dreptății, și că sunt încă mii de preoți care au drepturile cetățenești, care votează și care nu sunt urmași de alte mii de alegători primari, să lase amvonul mut și să nu găsească în inima sa cea arhipăstorească cuvinte de unire, de înfrățire, sfaturi și îndemnări eșite din Biserica noastră spre a ne readuce pe toți la vechia tărie și credința română? Cum se face că în epoca când lumea întregă ne privește și când nu avem decât să știm și să voim, "pentru ca în curând alesu națiunii să-i poată anunța oficial că Europa a recunoscut că România este și va rămâne una și nedespărțită, liberă și dreaptă", Primatul României tace și face astfel a se bănuși că Biserica s-ar despărți de Națiune și Națiunea de Biserică?

Nu știu, Eminență, ce răspuns mai pot da la aceste dureroase întrebări ce se ridică de pretutindeni, astăzi mai cu seamă când, ca un fiu supus, și-am atras în

particular atențiunea acestei grave și periculoase tăceri, și am avut durerea de a primi din partea Eminenței Tale un răspuns de refuz. Nu știu, mai repet, ce răspuns mai pot da și nu mai îmi rămâne decât a-mi pleca cu durere fruntea la refuzul ce pioasa mea rugăciune a întâmpinat din parte-ți.

Plecându-mi însă capul înaintea voinței Eminenței Tale, am datoriat să-l ridic în fața Națiunii și să comunic și ei și preoților această adresă. Dacă Eminența Ta îți avonul mut și crezi că Arhipăstorul nu mai are azi nimic de zis în numele Bisericii, apoi eu am datoriat a chiâma, prin această epistolă chiar, pe preoți a reintra în epistolatul lor; și am acest drept, Eminență, nu eu, ci Națiunea, căci ea poate zice, și zice acum prin vocea mea, că cu noi este Dumnezeu".⁷⁹

Cu toate că la discuția avută cu Ministrul Cultelor C. A. Rosetti a refuzat să se mai implice în problemele politice ale vremii respective, în fața acestei scrisori, dată publicității, Mitropolitul Nifon nu a mai avut cum să se eschiveze. Pus în asemenea situație, el trimite o circulară tuturor protoiereilor și preoților din Mitropolia Ungrovlahiei prin care îi sfătuiește:

"De când ținem în mâinile Noastre toiagul arhipăstoriei n-am lăsat nici o ocazie fără a-ți pune înainte atât verbal cât și prin mulțimea circulațiilor ce ți-am adresat, datoriile sarcinei ce ții asupră-ți.

N-am încetat, nici vom înceta a fi cu priveghere a se păzi pacea, dragostea și înfrățirea, mai cu seamă astăzi când poporul nostru pășește către regenerarea și fericirea sa.

Preoții, căroră le este încredințată soarta acestui popor blând și iubitor de pace, ca unor conducători pe cărările mântuirii și fericirii lui, sunt datori a nu uita că legea Domnului este o voință de pace, de înfrățire și de dragoste, care nu se poate dobândi decât numai prin împlinirea datoriilor fiecărui om în societatea în care trăiește.

Astfel, dară, atât cucernicia ta, cât și preoții neputând avea alte convincțiuni decât cele expuse, întemeiate pe învățăturile Sântei noastre Biserici, nu veți lipsi a pune și în fața poporanilor aceste învățături, făcându-i să înțeleagă că numai prin ele poate ajunge la împlinirea dorințelor lor.

Actul guvernului de la 18 curent, următor celui de la 11 februarie trecut, făcând dizolvată Adunarea Legislativă, națiunea întreagă din care fac parte și preoții este chemată a intra în colegiurile electorale pentru o nouă Adunare.

Asupra acestei cestiuni destul de importantă, care țintează la fericirea țarei, Noi, ca arhipăstor și părinte obștesc, chemăm atențiunea tuturor fiilor noștri duhovnicești clerici și mireni, ca să se pătrundă de marea misiune ce au, înlăturând orice patimă, orice ură și interese personale, să intre cu tărie și credință pe calea alegerilor, fără să ție compt de nici o înrăurire sau influență, și să-și dea votul său în toată libertatea conștiinței, căci numai astfel pot ajunge la adevărata lor țință și dorință.

Niciodată n-a fost mai multă trebuință decât astăzi a se aduna cu inimă mai loială; o mică uitare în cestiunea de față, va fi o mare rătăcire și ar pune în pericol interesele țarei și ale națiunei întregi.

79. "Monitorul oficial" nr. 68 de vineri-25 martie/6 aprilie 1866, p. 304.

Nu ne îndoim că cucernicia ta și preoții pătrunzându-vă de toate cele expuse, veți face a se produce rezultatul dorit și așteptat de toți.

Aceasta se va citi în toate bisericile din acel district pentru o mai întinsă publicitate.

*Nifon, Mitropolitul Ungro-Vlahiei"*⁸⁰

Între timp, Locotenența domnească dă un decret, în 6 aprilie, în care "*Înalța Comisiune chemată a face recensământul general al voturilor date de poporul român prin plebiscitul propus la 2 Apriliu curent, se va institui îndată și se va compune din*

*Eminența Sa Mitropolitul Primat;
Primul Președinte al Curții de Casațiune;
Președinți de secțiuni ai aceleiași curți;
Președintele Curții de Compturi;
șeful întâiului comandament militar;
Decanul Facultății de drept din București
(...)*

*Această Comisiune, sub președinția Eminenței Sale Părintelui Mitropolit, va ține ședințele sale în localul Sânteii Mitropolii"*⁸¹

Urmare decretului dat de Locotenența domnească, Comisia se întruni, iar în data de 8 mai 1866 ratifică alegerea făcută de noul guvern, adică alegerea Principelui Carol. În aceeași zi, Principele Carol intră în țară pe la Turnu Severin, iar în data de 10 și-a făcut intrarea solemnă în București, în jurul orelor 14,15. La intrarea în Capitală, Carol a fost întâmpinat, la rondul de la șosea, de Locotenența domnească, D. D. Miniștri și de D. Primar al Capitalei, care înfățișă Domnitorului pâinea și sarea, simbol al ospitalității și al abundenței.

După un mic discurs, ținut de primarul Bucureștiului, Domnitorul Carol I s-a îndreptat, pe calea Mogoșoaiei, spre Mitropolie. Ajuns aici, "*Domnitorul fu primit de Eminența Sa Părintele Mitropolit Primat, însoțit de un numeros cler, cu Crucea și Evanghelia, și fu condus în biserică. După terminarea Tedeumului, la care au asistat membrii Curții de Casațiune, ai Consiliului de Stat, ai Curții de Compturi, Curțile și Tribunalele, Măria Sa a intrat în Camera Deputaților, la ușa căreia a fost primit de întregul Birou al Adunării"*⁸² unde Domnitorul Carol I a depus jurământul.

Iată cum descrie această solemnitate chiar Biroul Adunării:

"Astăzi, Marți 10 Mai, la 2 și jumătate ore după amiază, Măria Sa Carol I, întâmpinat de membrii Biroului, face intrarea Sa în sala ședințelor Adunării, în mijlocul aclamațiunilor călduroase ale Domnilor deputați, ale înaltelor Corpuri ale Statului și ale numerosului public ce umplea tribunele.

80. "Monitorul oficial" nr. 69 de joi 31 martie/12 aprilie 1866, p. 309.

81. "Monitorul oficial" nr. 78 de duminică 10/22 aprilie 1866, p. 345.

82. "Monitorul oficial" nr. 102 de miercuri 11/23 mai 1866, p. 451.

Măria Sa se urcă pe estrada Tronului întovărășit de Eminența Sa Mitropolitul Primat al României, de Domnii Membri ai Înaltei Locotenențe Domnești, de Domnii Miniștri și de Domnii Membri ai Consiliului de Stat.

D. colonel N. Haralambie, membru al Înaltei Locotenențe domnești, citește următorul jurământ:

"Jur de a fi credincios legilor țării, de a păzi religiunea României, precum și integritatea teritoriului ei, și de a domni ca Domn constituțional".

"Măria Sa Domnul, cu mâna pe Sfânta Evanghelie și pe Sfânta Cruce, rostește cu glas mare: "Jur". După aceasta, Măria Sa subscrie actul jurământului, care se adeverește de Eminența Sa Mitropolitul Primat și se contrasemnează de întregul Minister. Acest act se depune de către Dl. Prim Ministru în mâinile Dlui M. Costache Președinte al Adunării, care anunță Camerei această depunere".⁸³

La scurt timp după aceasta fu alcătuită noua Constituție a României, înlocuind statutul lui Cuza; ea era o imitație a celei belgiene, dar avea și o serie de dispozițiuni diferite. Era o constituție liberală, dând multe drepturi cetățenilor. Ea prevedea faptul că nu pot deveni cetățeni români decât creștinii (art. 7). Tot în ea se prevedea ca legile să fie votate de Cameră și Senat; Domnul le promulgă, dar are și dreptul de veto. Responsabili de actele de guvernământ sunt miniștrii, și numai ei, persoana Domnului nu poate fi pusă în discuție.

În ziua de 29 iunie (11 iulie) după ce, în prezența Domnitorului Carol I, a fost săvârșit un Tedeum de către Mitropolitul Nifon, s-a intrat în Cameră, în prezența tuturor oficialităților și a Mitropolitului, unde Carol I a depus jurământul pe noua Constituție a țării.⁸⁴

Cu toate că după abdicarea lui Cuza Nifon nu mai voia să se implice în problemele politice ale vremii, din cauza nemulțumirilor și loviturilor pe care le primise, totuși el se va implica din nou, relațiile lui cu noul Domn fiind mult mai apropiate, colaborarea dintre ei fiind mai bună, el înțelegând că numai așa Biserica își va recăpăta drepturile ei.

Astfel, în ședința sa din 17 decembrie 1866, Senatul României, sub președinția Mitropolitului Nifon, a luat în dezbateri și a votat "*Actul de marea naturalizațiune a Alteței sale C. A. de Hohenzollern - Sigmaringen*", iar în ziua de 25 decembrie 1866, Nifon Mitropolitul, în calitatea sa de președinte al Senatului, în fruntea unei delegații senatoriale, s-a prezentat la Palat, unde face cunoscut Domnitorului Carol I că:

"Senatul României cu fericire a auzit prin chiar cuvintele Măriei Voastre încredințările ce i-ați dat de simpatiile ce părintele Înălțimii Voastre și întreaga Măriei Voastre familie păstrează pentru națiunea română.

În adevăr, Prea Înălțate Doamne, ce putea avea mai scump a oferi națiunea română decât marea sa naturalizațiune?

Și cui se cuvenea mai mult decât acelui Înalt Principe care a'binevoit și ne-a dat chiar pe iubitul său fiu pentru a ne governa?

Senatul vine astăzi prin noi, a comunica Măriei Voastre prin noi că în ziua de 17 Decembrie, el, în unanimitate și prin aclamațiune, a oferit Alteței Sale

83. "Monitorul oficial" nr. 102 de miercuri 11/23 mai 1866, p. 451.

84. "Monitorul oficial" nr. 142 de vineri 1/13 iulie 1866.

Regale Principele Carol Anton Ioachim Zefirin Frederic Mainrad de Hohenzollern Sigmaringen marea naturalisațiune de român.

Senatul felicitând pe persoana Măriei Voastre, pe Augustul Vostru Părinte, profită de această ocaziune pentru a felicita pe întreaga Românie care a dobândit între fiii săi ilustra Măriei Voastre familie!"⁸⁵

Că Mitropolitul Nifon a uitat supărările pe care i le făcuse vechea conducere a țării și că se implică din nou în viața politică a țării ne-o dovedește discursul angajant pe care l-a ținut în Sala tronului, în fruntea deputaților, în ziua de 18 decembrie 1866, la începutul primei legislaturi a noului Senat:

"Senatul, la începutul primei sale legislature, se simte fericit de a saluta în persoana Înălțimii Voastre pe fondatorul dinastiei noastre care se inaugurează deodată cu noile instituțiuni ce și-a dat noua Românie..."

Concursul activ al Senatului este asigurat, Prea Înălțate Doamne, guvernului Măriei Tale, spre a stârpi viciurile adânc înrădăcinate în administrațiune și justiție. El va vedea cu mulțumire toate măsurile ce guvernul Măriei Tale va lua într-aceasta și se va asocia cu fericire spre a le da toată eficacitatea ce le poate procura sancțiunea legislativă.

Era peste putință, Măria Ta, să nu resimți suferințele cu care a plăcut Atotputernicului a încerca și în acest an pe poporul român. Senatul nu va lipsi de a acorda guvernului Înălțimii voastre mijloacele nedispensabile spre a-l ușura, pe cât se poate, și speră că întrebuițarea lor înțeleaptă va încuraja și asistența publică.

Principiul salutar al respectului îndatoririlor contractate de Stat este de netăgăduit una din condițiunile care asigură și întemeiază creditul guvernelor. În modificațiunile dară ce ni se vor propune de guvernul Măriei Tale, în privința contractelor încheiate de guvernul trecut, ne vom pune toată silința spre a împăca acest principiu cu interesele tezaurului public, pe cât se va putea.

Cunoaștem că situațiunea financiară este foarte împovărată.

Aplaudăm dară la toate măsurile ce ni se anunță a produce ușurare tezaurului, și la toate economiile spre a restabili creditul public. Cu un sistem de economie în cheltuieli potrivite cu resursele regulate ale tezaurului și cu mijloacele contribuabililor, vom fi feriți de a alerga la împrumuturi care angajează viitorul și compromit totdeauna starea financiară a unei țări.

Ca și Măria Ta, nu ne facem iluziuni asupra situațiunei, pentru că iluziunile nu sunt posibile după câte am suferit în trecut. Ne vom pune însă la lucru cu toată seriozitatea și avem speranța că, cu un principe de familie ilustră, cu tradițiuni liberale, țara noastră începând o eră nouă, va putea cicatriza rănile ce i-au lăsat luptele și nefericirile din trecut..."⁸⁶

În calitatea sa de Președinte al Senatului, împreună cu toată conducerea Statului de atunci, Mitropolitul Nifon participă, în 10 septembrie, la sărbătoarea distribuirii steagurilor "gardei civice din Capitală și la serbarea tragerii la semn pe câmpia de la Cotroceni", iar în calitatea sa de arhipăstor oficiază "asistat de înaltul cler și de serviciul religios al corpurilor de gardă", serviciul divin la Biserica de la Cotroceni.

85. "Monitorul oficial" nr. 283 de joi 29 dec./10 ian. 1866, p. 1343.

86. "Monitorul oficial" nr. 278 de marți 20 dec./10 ian. 1866, p. 1322.

După terminarea serviciului religios, Principele Carol, împreună cu Mitropolitul Nifon și cu toți membrii conducerii Statului merg "în mijlocul trupelor, care formaseră un pătrat, și acolo, la masa așezată pentru acest scop, Eminenția Sa Mitropolitul Primat a citit rugăciunile prescrise de religiune și a binecuvântat steagurile. Cât a ținut această ceremonie s-au dat neîntrerupt salve de artilerie.

După terminarea rugăciunilor prescrise, domnul inspectore generale al gardei, luând câte un drapel, l-a prezentat Măriei Sale, și chiâmând pe rând pe capii legiunilor, aceștia le-au primit din augustele mâini ale Înălțimii Sale Domnitorului, și apoi, având în cap pe domnul inspectore generale al gardei, toți domnii comandanți de legiuni au îngenunchiat împrejurul mesei, iară Eminenția Sa Mitropolitul primat a chemat atunci binecuvântarea cerului asupra țării, Domnitorului și gardei".⁸⁷

Relațiile dintre Mitropolitul Nifon și Domnitorul Carol I devin din ce în ce mai apropiate, iar colaborarea, din ce în ce mai bună. Nu exista un eveniment mai important la Palatul Cotroceni la care să nu fie invitat și Mitropolitul Nifon, sau sărbătoare mai importantă la Mitropolie la care să nu participe Domnitorul; nu exista eveniment mai important din viața Domnitorului la care să nu participe și Mitropolitul.

Așa se face că, în timpul vizitei făcute părinților săi, după trei ani de domnie, Domnitorul Carol I, în ziua de 6 octombrie 1869, trimite o telegramă din Neuwied Mitropolitului Nifon, în care îl înștiințează că: "Plăcând Divinei providențe a corona în sine dorința ce am avut de a găsi o soție demnă de asociat pentru înalta misiune ce mi-am propus în iubita mea patrie, mă grăbesc a ruga pe Prea Sânzia Voastră, precum și pe tot clerul român a înălța rugi către cel A-tot-Putinte, pentru binecuvântarea acestei uniuni atât de scumpă inimii mele".⁸⁸

Mitropolitul Nifon, manifestându-și bucuria pentru frumosul eveniment din viața Domnitorului Carol, nu întârzie să-i răspundă, în ziua de 9 octombrie: "Depeșa Măriei Voastre, de la 6 ale curenteii, primind-o cu cea mai vie și a noastră sufletească bucurie, vestitoare de căsătoria Măriei Voastre, m-am grăbit a vesti clerului român întreg ca să înalțe rugi solemne către Cel A Tot Putinte pentru binecuvântarea acestei uniuni, atât de scumpă Măriei Voastre și dorită României întregi. Facă cerul ca această uniune să fie în veci fericită pentru binele și prosperitatea iubitei noastre patrii".⁸⁹

La întoarcerea în țară, în 12 noiembrie 1869, Domnitorul Carol I, împreună cu Doamna, în drum spre Palat, intră în Catedrala Mitropolitană, fiind întâmpinați de Mitropolitul Nifon, Mitropolitul Moldovei Calinic Miclescu și episcopii care se aflau în București, "care oficiă un Tedeum și rugăciuni pentru benedictiunea căsătoriei".⁹⁰ A doua zi, 13 noiembrie, la orele 12, s-au prezentat la Palat reprezentanții tuturor cultelor din România, ca să prezinte felicitările și urările lor. În fruntea delegației clerului ortodox se afla Mitropolitul Nifon, care, în numele ierarhiei române, se adresă Domnitorului:

87. "Monitorul oficial" nr. 205 de marți 12/24 sept. 1867, p. 1069.

88. "Monitorul oficial" nr. 222 de miercuri 8/20 oct. 1869, p. 1007.

89. "Monitorul oficial" nr. 225 de sâmbătă 11/23 oct. 1869, p. 1019.

90. "Monitorul oficial" nr. 252 de sâmbătă 11/23 nov. 1869, p. 1027.

"Când poporul român v-a chiămat la tronul Domnitorilor săi încredințându-vă destinele sale viitoare, nu avea dorință mai înfocată, urări mai vii și mai fierbinți decât a vedea perpetuându-se în Măria Voastră dinastia celui mai iubit Domnitor al său, pacea și stabilitatea consolidându-se prin ereditatea tronului.

Ați realizat, Măria Ta, cu fericire aceste nobile aspirațiuni ale națiunii.

Ați dat poporului acest mare și solemn gagiu de iubire și atașament.

Ați legat acum pentru totdeauna cu un nod sacru raporturile între el și Măria Voastră.

Clerul întreg al României, mulțumind providenței, care v-a inspirat acest măreț act, Vă binecuvintează din toată inima sa. Organ al acestui supus și credincios cler, aduc astăzi, Măriei Tale și prea iubitei noastre Doamne, în omagiu, respectuoasele și fierbințele sale urări de prosperitate.

Facă cerul ca anii Măriei Voastre să fie lungi și fericiți! Ca această sacră unire conjugală să fie fecundă în fericirea poporului român".⁹¹

În data de 27 august 1870, ora 8 dimineața, ziua în care s-a născut principesa Maria; Mitropolitul Nifon este printre primii invitați la Palat, unde "înarmat cu veșmintele sale sacerdotale a ținut rugăciunile cuvenite și a botezat cu apă sfințită pe Majestatea Sa, principesa nou născută, depunând pe leagăn Săntele icoane. După aceea, Majestatea Sa Domnul cu doamna de onoare, care purta pe mica prințesă, a declarat nașterea Dlui primar, fiind și martorii aleși: D. ministru președinte și D. ministru al justiției. Actul de naștere s-a redactat după formele obicinuite de către D. primar al capitalei, subscriindu-se și de augustul părinte, de D. primar al capitalei și de Dnii miniștri-de interne și de justițiă. P. S. Mitropolit, D. președinte al Senatului, D. questor al Adunării și ceilalți Dnii înalți funcționari ai Statutului prezenți, au scris de asemenea actul după invitațiunea M. S. Domnului".⁹²

Câteva luni mai târziu, joi 1 octombrie 1870, Mitropolitul Nifon și Mitropolitul Moldovei și Sucevei, împreună cu înaltul cler, în prezența tuturor oficialităților Statului român, vor oficia, în biserica de la Cotroceni, botezul principesei Maria: "La intrarea în biserică, I. S. Domnul și mica principesă au fost întâmpinați de P. S. S. Mitropolitul Primat, de P. S. S. Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în veșmintele sacerdotale, purtând Sfânta Cruce și Sfânta Evanghelie, înconjurați fiind de înaltul cler.

Îndată după binecuvântare P. S. Sa Mitropolitul Primat a citit Sfânta rugăciune pentru darea numelui, dând micii principese numele de Maria; P. S. Sa retrăgându-se apoi la Sfântul altar; iară I. S. Domnul la strana domnească... Eminenția Sa (Mitropolitul Moldovei) a luat, după sânta rugăciune, pe mica principesă în brațe, îndreptându-se cu Alteța Sa spre mijlocul bisericii, unde s-a citit de către preotul oficiante lepădările la care Eminenția Sa a făcut răspunsurile obicinuite. În fine, s-a procedat la Sântul Botez, care s-a administrat de către P. S. Mitropolit Primat, de patru arhieriei și alți preoți. La afundările în Sânta Colimbistră, 21 de salve de tunuri și clopotele tuturor bisericilor din Capitală au anunțat săvârșirea botezului D. Sa., Principesa Maria, care a fost purtată de P. S. S. Mitropolitul Moldovei la ușile împărătești, unde a împărtășit-o

91. "Monitorul oficial" nr. 252 de sâmbătă 15/27 nov. 1869, p. 1028.

92. "Monitorul oficial" nr. 188 de joi 27 aug./8 sept. 1870, p. 923.

cu Sfintele Taine și recondușă în urmă la ușile bisericii însoțită de Înaltul cler și de I. S. Domnul".⁹³

După săvârșirea Tainei Sfântului Botez, Mitropolitul Nifon, în numele clerului român, a făcut următoarea urare familiei domnitoare: *"Clerul român, fiind pătruns de aceleași simțăminte, cu care familia Alteței Voastre se nutrește pentru patria adoptivă, vine astăzi prin noi, ca Arhipăstore, cu ocaziunea ceremoniei de încreștinarea primei născute, principesei Maria, a Vă ura ca Cel A-tot-Putinte, Imperatorul ceresc, să Vă reverse mai întâi toată fericirea asupra familiei Altețelor Voastre; iară pe prima născută, mica principesă Maria, care astăzi, prin Sfântul Botez ortodox, a primit asupra-și, ca membru al familiei Altețelor Voastre, o mare parte de răspundere pentru patria adoptivă a născătorilor săi, să o privegheze în toate pasurile vieții Sale și să-i înmulțească anii și zilele pentru a se putea bucura, împreună cu preaiubiții Săi părinți, de faptele cele mari ce ei au proiectat a săvârși pentru patria comună".⁹⁴*

Primii cinci ani ai domniei lui Carol au fost cei mai dificili din punct de vedere intern. Patimile și resentimentele politice erau vii, ministerele, instabile, durau puțin; în acest interval s-au schimbat zece guverne și s-au făcut treizeci de remanieri. Criticile nu crușau nici pe Domn, manifestând, uneori vădit, atitudini antimonarhice; presa de opoziție avea un limbaj violent. În 1870, fusese ales ca deputat de Mehedinți - și Camera validă alegerea - fostul domn Alexandru Ioan Cuza. Acesta însă nu primi mandatul și refuză să vină în țară. Momentul cel mai critic pentru Carol a fost în ziua de 10/22 martie 1871, când a avut loc o puternică manifestație în favoarea Franței, înfrântă în războiul cu Germania, și contra acesteia din urmă, când manifestații au strigat pe străzi: *"Trăiască Republica!"*. A doua zi, Carol a vrut să abdice, dar intervenția fruntașului conservator Lascăr Catargiu, care formase în aceeași zi un nou guvern, împiedică acest act.

În urma acestor incidente, s-a organizat un plebiscit, în care națiunea urma să se pronunțe dacă este de acord ca Domnul Carol să mai rămână la conducerea țării. Răspunsul dat de popor îl aflăm din cuvântul Mitropolitului Nifon, aflat în fruntea unei delegații a Senatului, în 6 iunie 1871, la Palat: *"Țara, în anul acesta, a trebuit să treacă încă prin o încercare penibilă. Situația era gravă. Națiunea aștepta cu nerăbdare momentul de a răspunde la inevitabilul apel făcut de Măria Ta, pentru a proba că simțămintele ei au fost și sunt strâns legate de tronul și dinastia Măriei Tale, și prin alegerea persoanelor cărora ea a încredințat mandatul, a dat dezaprobare manifestă spiritelor răuvoitoare și a arătat ferma sa voință pentru conservarea principiilor de ordine și de stabilitate".⁹⁵* După aceea, Mitropolitul Nifon, simțind că țara merge pe un drum bun, se angajează, în calitate sa de Președinte al Senatului: *"Fiți bineîncredințat, Prea Înălțate Doamne, că Senatul, condus, ca și până acum, de același spirit de prudență, va examina cu toată maturitatea importantele proiecte de legi anunțate prin mesajul tronului și va pune toată stăruința să le dea soluționarea cea mai nemerită, pentru satisfacerea cerințelor țării și pentru rădicarea creditului nostru.*

93. "Monitorul oficial" nr. 216 de vineri 2/14 oct. 1870, p. 1032.

94. "Monitorul oficial" nr. 216 de vineri 2/14 oct. 1870, p. 1032.

95. "Monitorul oficial" nr. 123 de marți 8/20 iunie 1871, p. 657.

Senatul va da, în sfera atribuțiilor sale, tot concursul său guvernului Măriei Tale la toate legile și măsurile care vor tinde a face să domineze în țară religiunea, moralitatea, ordinea și stabilitatea, și care vor avea de scop a împiedica și a reprima tulburările, căci fără o administrație bine distribuită și fără o justiție bine distribuită, țara nu poate face progrese reale și binefăcătoare.

Senatul a aflat, asemenea, cu mulțumire, de mesajul tronului, că guvernul Măriei Tale a luat măsurile necesare în privința cestiunii căilor ferate și așteaptă cu nerăbdare ca ea să obțină o soluțiune justă și satisfăcătoare așteptărilor țării.

Suntem fericiți de a afla că relațiunile noastre din afară sunt din cele mai mulțumitoare și că Înalta Poartă și Puterile garante conservă simpatiile lor pentru națiunea română, care va căuta a și le atrage și pe viitor.

Încrederea ce Măria Voastră aveți în națiunea română și asigurarea ce ne dați că nu veți cruța nici un sacrificiu pentru a îndeplini înalta misiune ce vi s-a încredințat, au avut răsunet adânc în inimile tuturor oamenilor de bine, și sperăm că, înrădăcinându-se în țară ideile salutarii conținute în mesajul tronului, ne vom putea bucura de un viitor ferice".⁹⁶

Acestui frumos și angajant mesaj, al poporului român și al senatului, transmis de Mitropolitul Nifon, Domnitorul Carol I îi dă un răspuns pe măsură:

"Conduita D-voastră în momentele grele de astă-iarnă, când pasiunile au căutat a expune țara la grave complicațiuni, v-au atras stima tuturor, și Senatul a probat încă o dată că este demn de numele ce poartă, de un corp eminentemente conservator. Moșiunea ce ați votat atunci a găsit un răsunet simpatice în inima mea.

Termenii în care este concepută adresa ce-mi prezentați este o nouă probă despre constanta Dvoastră hotărâre pentru menținerea stabilității și a ordinii.

Aveți dreptate, Domnilor senatori, și este mai mult decât a oricărui altuia în ale Dvoastre atribuțiuni de a înconjura tronul și a da puternic concurs guvernului Meu, pentru a face să domine în țară religiunea, moralitatea, ordinea și stabilitatea.

Temelia statelor este bazată pe aceste mari principii și este un mare adevăr, înscris în toate legile divine și umane, că, adică: orice dreptate purcede de la Dumnezeu. Acele popoare care au uitat un minut de Dumnezeu, au plătit amar secole întregi rătăcirea lor.

De aceea, Domnilor Senatori, noi nu vom lăsa să se periclitate frumoasele destine ale României prin uneltirile celor răuvoitori, ci prin puternicul Dvoastră concurs și acela al națiunii întregi, ținând sus drapelul libertății și al ordinii, vom putea lăsa intact urmașilor noștri scumpul depozit ce providența și voința poporului ne-au încredințat".⁹⁷

Așa cum Mitropolitul Nifon a participat la toate evenimentele importante care au avut loc în sânul familiei Domnului Carol I, tot așa îl vom găsi luând parte, în fruntea unei delegații senatoriale, în data de 4 mai 1874, prezentând condoleanțe familiei domnitoare, în urma decesului fiicei lor, principesa Maria. Făcându-se interpretul atât al senatului, cât și al întregului popor, Mitropolitul Nifon s-a adresat familiei îndoliate:

96. *Ibidem*, p. 657.

97. *Ibidem*, p. 657.

"Senatul regretă că nu s-a putut întruni mai înainte spre a putea exprima profunda durere împărtășită de toată țara pentru pierderea Altejei Sale Principesa Maria.

Ca reprezentanți ai națiunii, venim a ruga respectuos pe Măriile Voastre să fiți în deplină convingere că durerea ce Măriile Voastre ați simțit, o resimte și Senatul împreună cu țara întreagă. Împărtășirea suferințelor este o ușurare a durerii.

Veți găsi, Măriile Voastre, în inima națiunii amor și devotament care vă vor consola de dureroasa pierdere ce ați încercat.

Națiunea, prin organul Senatului, vine a supune respectuos Măriilor Voastre doliul ce a cuprins țara întreagă, pentru cruda încercare ce a suferit Familia Princiară, rugând pe cel a Tot-Putinte ca să Vă întărească inimile, punând credința în viitor.

Președinte

Nifon Mitropolitul Ungro-Vlahiei".⁹⁸

După evenimentele de la începutul anului 1871, situația politică din țară s-a liniștit. Guvernul nu a mai fost schimbat, iar acesta, împreună cu Senatul și Camera Deputaților au colaborat în mod armonios pentru a da țării o nouă legislație, fapt afirmat și de Mitropolitul Nifon în 3 decembrie 1873, cu ocazia primirii la palat a unei comisii senatoriale:

"Senatul, în al treilea an al legislaturii sale, se simte fericit a se găsi în față cu același guvern cu care în trei sesiuni trecute a lucrat în bună armonie. Stabilitatea fiind cea dintâi condițiune a prosperității unei țări, Senatul exprimă Măriei Tale via satisfacțiune ce se simte de a o vedea inaugurată în țara noastră.

Interpret fidel al dorințelor țării, care nu aspiră decât a păși în liniște pe calea unui progres real, Senatul vine, Prea Înălțate Doamne, și cu această solemnă ocaziune, a vă exprima ca una din dorințele sale de căpetenie, pe aceea de a putea lucra și pe viitor în același bun acord cu Guvernul Măriei Tale, și este măgulit de speranța că, luminându-se împreună, și cu lealitatea ce dă respectul sincer și voluntar al drepturilor reciproce asupra trebuințelor prosperității publice, Senatul și Guvernul vor putea să bine-merite de la patrie".⁹⁹

Putem afirma, fără a greși, că Mitropolitul Nifon, atât pe plan bisericesc, cât și pe plan politic, a luptat, cât i-a stat în putință, pentru ca România să prospere. În funcțiile politice pe care le-a deținut - președinte al Divanurilor ad-hoc, președinte al Adunării legislative și președinte al Senatului -, Mitropolitul Nifon s-a străduit, cât a putut și i s-a permis, pentru înfăptuirea României moderne. În momentele de grea cumpănă ale țării, Mitropolitul Nifon, în primul rând ca Mitropolit și păstor de suflete și în al doilea rând ca om politic, a știut cum să țină frâiele instituțiilor pe care le-a condus, ca țara să nu aibă de pierdut și să intre pe un drum greșit, ci să ajungă acolo unde poporul român și-a dorit de veacuri.

Nifon Mitropolitul, ca un vrednic oștean român, a condus senatul României până la începutul lunii mai 1875, când, în urma unei scurte suferințe, și-a dat obștescul sfârșit.

98. "Monitorul oficial" nr. 99, duminică 5/17 mai 1874, p. 631.

99. "Monitorul oficial" nr. 169 de marți 5/17 dec. 1873, p. 1445.

MITROPOLITUL NIFON ȘI IMPLICAREA SA ÎN UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

Ideea unirii Principatelor Române licărise din când în când în mințile românilor. Astfel, pe timpul lui Ștefan cel Mare, găsim rostită părerea că "*popoarele moldovean și muntean voiesc ca ambii lor voievozi Vlad și Ștefan care se dușmăneau așa de înverșunat să-și jure împreună iubire și tovărășie, așa ca toată țara (adică Moldova și Muntenia cuprinse într-o singură rostire) să fie asigurată că turcul n-o s-o mai poată supăra*".¹

Când călugărul, mai târziu mitropolitul, Maximu (sau Maximian) împacă pe Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, cu Radu Vodă al IV-lea al Munteniei, împiedicându-i să se lupte lângă Râmnicu Sărat, între motivele invocate în rugămintea către voievodul moldovean pune și pe acela că "*sunteți creștini și de același neam*".²

Nevoia cea firească și naturală a unirii Moldovei cu Muntenia trebuia să-și aibă și rostirea ei teoretică. În care minte se aprinsese pentru prima dată această scânteie, nu se poate hotărî astăzi, cu toate întrebările asupra începuturilor. S-ar părea că cel dintâi care a rostit-o pe față a fost Ioan Cantacuzino, pe timpul războiului din 1789-1792, dacă el nu s-ar fi gândit mai mult la interesul lui.

O manifestare de netăgăduit a ideii unirii, cu tendință practică de realizare, se găsește într-o cerere de reforme foarte înaintate cuprinse într-o copie păstrată în hârtiile Văcăreștilor, care s-ar putea să fie dinaintea anului 1829, deoarece între altele ea arată dorința desființării "*cetăților turcești Brăila, Giurgiu și Turnu care fură tocmai dărămate în urma tratatului de la Adrianopole din acel an. Prin acest act se cerca unirea Țărilor Române și introducerea unei dinastii străine, neatârnarea Statului astfel constituit, despăgubirea Turciei pentru înlăturarea tributului, limba Statului să fie cea românească și mai multe idei care se țineau de același mănunchi în care era prinsă și ideea unirii*".³

Regulamentul Organic prevede puțința unirii prin articole care spun că "*originea, religia, obiceiurile și asemănarea limbii locuitorilor ambelor principate conțin elementele unei uniri intime care a fost împiedicată prin împrejurări întâmplătoare și că elementele acelei uniri au fost chiar puse în Regulament prin asemănarea administrației ambelor țări. De aceea se și instituie o comisie mixtă care să prefacă într-un singur trup legile moldo-vlahe*".⁴

Consulul francez Bois le Compte spunea în 1834 că ideea unirii celor două principate fusese patronată chiar de ruși, "*dar că văzând creațiunea unui mare ducat al Daciei - urmează raportul mai departe - mi-a părut a fi aici* (în Bucu-

1. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, București, vol. XII, p. 188.

2. *Ibidem*, p. 189.

3. V. A. Urechea, în "Drapelul", nr. 3, an. 1897; N. Iorga, *Hurm. Documente*, X, p. 647; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 191-192.

4. *Regulamentul Moldovei*, art. 425, *Regulamentul Valahiei*, în "An. Parlamentare", I, p. 355; C. Brăiloiu, în "Românul", 1867, p. 19; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 192.

rești) rostirea dorinței celei mai obștești a acestei țări. M-am pus în Iași în legătură cu tot ce se putea întâlni ca oameni ce luau o parte la trebi și cu toții, fără nici o provocare din parte-mi, îmi rosteau aceeași dorință. La ideea unirii celor două provincii se adaugă aceea de a remite ocârmuirea unui principe străin și aceasta este o dorință generală, chiar la acei ce ar avea un interes ca să fie altfel. Beizadea Ghica îmi spunea: tatăl meu a fost gospodar; moșul meu se află acum; cu toate acestea nu sunt jertfe pe care nu le-aș face pentru a procura țării mele cele două singure baze de existență care să-i poată învoi speranța unei statornicii oarecare: întrunirea celor două principate și ridicarea unui principe străin. Marele vornic Filipescu îmi spunea că ar primi cu lacrimi de recunoștință orice principe străin, fie cine ar fi. În sfârșit, dorința de a vedea sau Dacia sau chiar principatele în starea lor de astăzi, sustrase de la protejuria exclusivă și imperioasă a unei singure curți și pusă sub aceea a marilor puteri europene, această dorință de mult timp manifestată, mi-a fost de asemenea de mai multe ori repetată, atât la Iași, cât și la București, și realizarea ei este considerată ca trebuind să îndeplinească opera de regenerare a acestor țări".⁵

Raportul lui Bois le Compte ne arată că îndată ce ideea unirii intrase pe calea reflexivă, ea se limpezise și dăduse naștere la corolare neapărate pentru a deveni într-adevăr pârghie a progresului. Întâi, faptul că acceptau un principe străin dintr-o dinastie europeană. Și să nu ne mirăm că românii, abia scăpați de domnitori străini, voiau să-și plece capul tot sub aceștia. Era o deosebire radicală între principele străin, așa cum era el cerut acum, membru al unei case domnitoare europene, care putea să dea coroanei românești vază și sprijin la vreme de nevoie, și conducătorii greci, slugi ascultătoare ale tiraniei turcești. Apoi, românii știau prea bine că o stabilitate era cu neputință cu domni de origine română, pentru că, întrucât nu mai erau familii domnitoare, acum toți boierii puteau să aspire la domnie, iar o astfel de năzuință putea să arunce tot timpul țările lor în frământările și frigurile schimbărilor de domnie. Împotriva unei atare stări periculoase nu rămânea altă scăpare decât dinastia de origine străină.

A doua cerință care trebuia, prin îndeplinirea ei, să vină a încununa opera unirii, era scoaterea statului român de sub protectoratul rusesc, care se arătase atât de costisitor și absorbant, și punerea lui sub scutul tuturor puterilor europene. Observăm că deși se agitau aceste chestiuni de interes național printre boierimea timpului, nu se aude nici o rostire în privința schimbării constituției lăuntrice, a desființării privilegiilor și a introducerii ideii dreptății într-un organism social care reprezenta tocmai tăgăduirea ei cea mai fățișă. Această idee avea să fie adăugată de generația următoare, cea din 1848, la opera de regenerare a poporului român, iar toate aceste cerințe vor fi consfințite prin noua organizare dată de congresul de la Paris țărilor române.

Dar pe lângă această idee a unirii Moldovei cu Țara Românească, licărea în fundul conștiinței românești și aceea a unirii mai intime a întregului neam.

5. Această interesantă corespondență, trimisă din București cu data de 17 martie 1834, a fost reproducă de revista "Moniteur Universel", Paris, 18 septembrie 1859 și de ea face amintire și C. Brăitoiu, în "Românul", 1867, p. 19, arătând cum încă de pe atunci boierii doreau unirea sub un principe străin; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 192.

În același timp, foile periodice întemeiate în Principate, întâi în 1829, apoi în Ardeal, în 1839, au devenit mijloace de propagare rapidă a tuturor gândurilor încolțite în orice ungher al Țărilor Române. Creațiile poezilor, discursurile patriotice, studiile istorice, într-un cuvânt întregul val de gândiri referitoare la trezirea și slăvirea nației, născute de oriunde, erau de îndată reproduse de gazetele surori, așa că toți românii din toate ținuturile se bucurau și-și încălzeau sufletul la razele binefăcătoare ale soarelui național. "*Românii începuseră să simtă că pe lângă viața colțului lor de pământ mai era și viața întregului*".⁶

Pe lângă această propagare a culturii naționale, care apropia pe toți românii, fapte speciale apropiau tot mai mult cele două ramuri ale celor care trebuiau să se unească. Așa se face că, la căderea lui Alexandru Ghica de pe tronul Țării Românești, în 1842, mai mulți boieri munteni trimit pe Ion Ghica la domnul Moldovei spre a-i oferi și coroana Țării Românești, gândindu-se că astfel s-ar realiza unirea mult dorită. Dar timpul pentru a fi puse în practică asemenea idei încă nu venise. Domnitorul Țării Românești, Gheorghe Bibescu, face un pas important în punerea în aplicare a acestor idei, suprimând, în anul 1843, vămile dintre cele două țări. În urma unei asemenea măsuri se putură citi, în condițiile vânzării vămilor ambelor principate din 1853, următoarele cuvinte: "*Oriunde într-aceste puncturi se pomeneste de graniță, margini sau hotare, se înțelege, sub această numire, linia înconjurătoare amânduror principatelor*".⁷

Revoluția de la 1848, care aduse la mare fierbere întregul val de gândiri politice ce se adunase prin lucrarea veacurilor în sufletul poporului român, trebuia să dea un impuls mult mai puternic acestei idei de unire. Astfel, pe când Mihail Kogălniceanu cerea în lucrarea: *Dorințele partidei naționale din Moldova*, ca încununare a tuturor, unirea țărilor surori, "Pruncul român", al lui Constantin Rosetti, în apelul său către "*frații noștri din Moldova*", spunea că: "*Munteanul și moldoveanul sunt frați, o singură nație. Voi fraților ați făcut începutul, dar din nenorocire n-ați putut izbuti. Nu este vina voastră. Vouă vă rămâne gloria de a fi început, nouă, aceea de a fi săvârșit*".⁸ Ideea unirii tuturor românilor și-a găsit un răsunset deosebit în revoluția de la 1848, în acea mișcare care a răscolit toate ideile fundamentale ale poporului român, toate dorințele lui după libertate și neatârnare exterioară, dreptate și egalitate lăuntrică și viață comună a întregului neam românesc.

Încă din anul 1830, Iancu Văcărescu evoca, în poezia "La Milcov", nevoia unirii:

"De unde-ți vine numele, pârâu fără putere,

Ce despărțirea neamului tu îndrăznești a cere...".

În cuprinsul ideologiei revoluționarilor de la 1848 a subzistat în largă măsură ideea unirii. La 1845, Societatea literară din București, care adăpostea și Frăția lui Bălcescu și Ion Ghica, se reorganizează sub numele de "Asociația literară", cuprinzând în sânul său, pe lângă fruntașii progresiști din Țara Românească, și pe Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, V. Alecsandri, fapt care constituie un început pe linia politicii comune duse în vederea unirii. De altfel, chiar Regu-

6. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 194.

7. "Buletinul oficial al Munteniei", din 21 Mai 1853, p. 128; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 194.

8. "Pruncul român" din 4 septembrie 1846.

lamentul Organic înlesnea posibilitatea de a se întrevedea unirea: înființarea unui Inspectorat comun al carantinelor, la 1835, și, după cum am mai amintit, desființarea vămii dintre cele două țări, la 1843, însemnau primele vibrări din acest veac, la preludiul actului politic al unirii.

Tot revoluționarii au pus față această problemă și tot ei, cu ajutorul maselor populare, au rezolvat-o printr-o politică specială, oferită de momentul istoric, luptând și învingând nu numai împotriva externă, dar și pe aceea atât de vădită a reacțiunii interne. Astfel, partida progresistă, atât din Moldova, cât și din Țara Românească, a avut de dus o luptă aprigă, pe care a câștigat-o în etape, cu ajutorul neprecupețit al maselor populare.

De fapt, lupta fățișă, oficială, să-i spunem așa, pentru unire, a fost deschisă în ambele Principate în urma stipulațiilor Tratatului de pace de la Paris din 30 martie 1856. Printre altele, acest Tratat prevedea: protectoratul celor șapte puteri semnate asupra Principatelor; reorganizarea lor pe baza respectării autonomiei lor; convocarea unor *divanuri ad-hoc* pentru a stabili în mod definitiv organizarea lor politică și socială. Ca o consecință imediată, cei doi domni renunță la tronul oferit de Poartă, pentru a intra ca cetățeni, privilegiați totuși, în arena luptelor politice ce se dezlănțuiau acum, pro și contra unirii, și, după o formulă a Porții, care continuă să-și manifeste o suzeranitate fățișă, în locul domnitorilor sunt numiți "*caimacamii*": în Țara Românească, Alexandru Ghica, și în Moldova, Toderiță Balș, care muri curând (1 martie 1857), iar în locul lui este pus Nicolae Vogoride, aprig reacționar, unealtă a Porții și a Austriei, pentru a zădărnici orice tendință unionistă.

Conform Tratatului de pace de la Paris, se va convoca în fiecare Principat câte o Adunare națională, numită Divan ad-hoc, reprezentând toate clasele sociale, pentru a hotărî ce fel de întocmire vor să dea țărilor lor. Dorințele acestor Divanuri vor fi examinate de Puterile europene, iar rezultatul final va fi exprimat printr-o *Convenție*, care se va încheia la Paris. În timpul consultării divanurilor ad-hoc, Principatele Române vor fi conduse de câte un caimacam.

În Moldova, s-au făcut mari samavolnicii, fiindcă atât primul caimacam, Toderiță Balș, mort curând după numire, cât și urmașul său, Nicolae Vogoride, erau împotriva unirii.

Însă, spre cinstea Bisericii din Moldova, ideea unirii găsi în mitropolitul de atunci, Sofronie Miclescu (1851-1860), un cald susținător. La început, mitropolitul Sofronie șovăise în privința unirii, temându-se ca nu cumva, prin unire, Mitropolia din Iași să ajungă să fie supusă celei din București, iar prin venirea la domnie a unui principe străin să se primejduiască ortodoxia. Dar în urma unei întrevederi cu Victor Place, consulul francez la Iași, se împrăștiară cu totul aceste temeri.⁹

9. Între cei dintâi care au contribuit mai mult la sprijinirea acestui ideal al românilor în Principate a fost francezul Victor Place, chiar din momentul când a fost numit Consul în Moldova, și în jurul căruia se grupase acum întregul partid național moldovean.

Totuși nu era destul atât, căci trebuia ca, pe lângă el, să mai vină în sprijin și Biserica spre a putea realiza acest ideal mareț, și aceasta cu atât mai mult cu cât Mitropolitul de atunci al Moldovei nu se învoia deocamdată la realizarea ideii de unire. Căci, zicea el: "*Dacă se face unirea Principatelor sub un principe străin, nu s-ar putea oare să se pericliteze ortodoxia Bisericii Române? Și, pe de altă parte, Mitropolia Moldovei nu s-ar desființa și s-ar reduce la o simplă episcopie, rămânând în drepturi numai Mitropolia Ungrovlahiei, întrucât valahii sunt mai numeroși ca moldovenii?*".

Din acest moment, mitropolitul Sofronie fiind convins că merge pe teren sănătos în calea pe care doreau să meargă toți românii, deveni un aprig luptător pentru unirea românilor într-un singur Stat.

"După aceasta, Mitropolitul Moldovei intră în corespondență, printr-un trimis special, cu Mitropolitul Ungrovlahiei, Nifon, și-și promit unul altuia că vor susține unirea pe toate căile posibile".^{9bis}

În toiu acestei frământări, arhimandritul Neofit Scriban publică, cu sprijinul mitropolitului Sofronie, o broșură: *"Unirea și neunirea Principatelor"*, în care, după ce combate părerile celor ce erau împotriva unirii, arată foloasele ei pe tărâm religios, politic, administrativ, economic și termină cu cuvintele: *"Între moarte și lumină, o, Moldovo, alege!"*¹⁰ Cu prilejul hramului Episcopiei din Huși, 29 iunie 1856, tânărul arhimandrit Melchisedec rosti o înflăcărată predică în sprijinul unirii. Deci clerul moldovean își spusese cuvântul privitor la unire. Văzând acestea, caimacamul Toderiță Balș depuse tot felul de stăruințe pe lângă mitropolit ca să-l atragă de partea dușmanilor unirii, dar nu izbuti.

După moartea lui Toderiță Balș, o luptă aprigă se încinse între mitropolit și noul caimacam, Nicolae Vogoride, care se străduia din răsputeri să înăbușe ideea

"Iar în ceea ce privește venirea la tronul Principatelor a unui principe străin, îi aduse numeroase probe istorice prin care se dovedea îndeajuns că mai multe state au avut principe străin de religie lor și, cu toate acestea, nu numai că n-au întâmpinat din partea unor astfel de principii nici un neajuns, ci că, dimpotrivă, au făcut progrese neașteptate. Deci spre acest sfârșit îi dete de exemplu Suedia a cărei confesiune era luterană, iar regele Bernadotte romano-catolic; pe Belgia cea romano-catolică, al cărui rege Leopold era de confesiune protestantă; mai mult, îi adăugă contele, Dumneavoastră aveți sub ochi principii care au adoptat ritul grec după suirea lor pe tron, cum a fost regele Greciei". (Ierom. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p. 21-23).

9 bis. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p. 24.

10. Pr. Prof. Gheorghe Moisesescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1957, p. 491.

În această descriere vrednicul Arhimandrit Neofit Scriban demonstrează că: *"cuvântul de neunire lovește și naționalitatea și Biserica, pe când cel de unire întărește și pe una și pe alta, și că prin aceasta se aduce la îndeplinire și rugăciunea Bisericii, care totdeauna se roagă pentru unirea tuturor."*

Că un prinț european, oricare ar fi el, după politica oricărui guvern civilizat nu poate singur a-și săpa tronul, căci a schimba religia supușilor săi înseamnă a se detrona singur pe sine, întrucât adevăratul tron al împăraților și al regilor stă tot acolo unde stă și însuși Tronul lui Dumnezeu, adică în inimile și în cugetele supușilor".

În privința religioasă adaugă: *"O nație puternică și respectată de celelalte puteri, are și clerul și Biserica sa respectată, și din contra, o nație înjosită și nerespectată are un cler nerespectat. Vadă cineva cu câtă mulțumire Biserica cea mare a Răsăritului din Constantinopol privește pe fiica sa în Rusia și în Elada, și din contra, ce nerespectare și neînsemnătate are clerul și Biserica Armeană de când nația armeană a căzut! Afară de aceasta, când o nație este puternică și bine organizată, atunci și clerul și Biserica ei înfloresc..."*

Tot așa și în privința temerii că valahii, fiind mai numeroși decât moldovenii, ar precumpăni în slujbele politice și în interesele țării, zice: *"că aceia care sunt de această socotință, scapă din vedere că unindu-se Principatele, nimeni nu va fi nici valah, nici moldovean, ci toți români, nu două țări unite, ci una; o Românie, o Nație, o Ortodoxie, o Constituție, un Rege, un Dumnezeu."*

*Că dacă vreunul din mitropoliții țării ar crede că pierde ceva din demnitatea sa, apoi noi nu credem că nu sunt mai mulți mitropoliți în Regatul Greciei, păstrându-și fiecare drepturile lor, fără a fi supuși Mitropolitului de Atena, ci numai unindu-se la ceasuri grele în Sinod, spre a nu atârna unul de altul, nici chiar de Patriarhul de Constantinopol". (Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p. 22-23).*

unirii, mai ales că turcii îi făgăduiseră tronul Moldovei dacă va împiedica unirea Principatelor. Însă Vogoride își dădu seama că pentru obținerea acestui țel nu se putea lipsi de sprijinul mitropolitului Sofronie, fiindcă acesta avea un rol precumpănitor în țară, iar firmanul de convocare a Divanului ad-hoc îi încredințase lui conducerea acestei Adunări.

În această situație, Vogoride îl vizită pe mitropolit de mai multe ori, „pentru a-l câștiga de partea sa, încredințându-l, că unirea nu se va face, deoarece Poarta este împotriva; în urmă stăruii ca Filaret și Neofit Scriban să nu fie înscrși pe listele clerului; apoi îl amenință că nepotul său, Calinic Miclescu, va fi scos din egumenia mănăstirii Slatina, deoarece a împărțit manifeste unioniste prin împrejurimi. Ministrul Cultelor mijloci și el ca preoții unioniști să fie scoși de pe liste.

Cu prilejul venirii comisarilor europeni la Iași, clerul moldovean, într-un avânt de nedescris, luă parte la alaiul înflăcărat cu care au fost primiți trimișii Puterilor favorabile unirii. Mai mult încă: mitropolitul Sofronie, arhiepiscopul Filaret Scriban, profesorii de la Socola și numeroși preoți vizitară pe acești comisari și le înfățișară dorințele, temerile și nădejtile lor în legătură cu unirea Principatelor Române.

Ca să-și asigure izbânda cauzei lor politice, antiunioniștii, în frunte cu Vogoride, încearcă să-l înlăture pe mitropolit din scaun. Caimacamul făcu împreună cu comisarul turc un raport la Poartă, cerând ca Patriarhul ecumenic să destituie pe Mitropolitul Moldovei, aducându-i drept învinuire ideile sale unioniste. Poarta, ca să nu împingă lucrurile prea departe, în urma protestului ambasadorului Franței la Constantinopol, renunță la destituire, mijlocind totuși la Patriarhie, ca să trimită mitropolitului Sofronie o aspră scrisoare de dojană. Faptul acesta îndârji și mai mult pe mitropolit.

În această perioadă nici călugării greci, atât cei din Principate, cât și cei din afară, nu dormeau; deoarece se străduiau pe toate căile, permise și nepermise, având și sprijinul rușilor, ca să împiedice pe mitropoliții din Principate de a-și ajunge scopul lor și al fiilor întregului popor român - Unirea Principatelor.

La 1 octombrie 1856 se publică firmanul sultanului pentru alegeri de deputați în Divanurile ad-hoc. Când mitropolitul trimise guvernului listele electorale ale clerului, ele au fost înapoiate, pe motiv că se aflau trecute în ele și frații Scriban, pe care antiunioniștii încercau să-i împiedice să pătrundă în Divanurile ad-hoc, ca reprezentanți ai clerului, cunoscute fiind atitudinea și simțămintele lor unioniste. Această măsură nedreaptă sili pe mitropolit să ia atitudine împotriva ei. În această situație, guvernul se văzu silit să discute din nou înlăturarea din scaun a mitropolitului Sofronie. Unii dintre miniștri socotiră însă că nu era momentul potrivit să se ia o astfel de hotărâre față de capul Bisericii, și de aceea, în schimb, Filaret Scriban fu înlăturat din postul de rector al Seminarului de la Socola.

Între timp, numeroase proteste sosesc la Mitropolie din partea clericilor șterși de pe listele electorale. În frunte erau protestele lui Filaret și Neofit Scriban, care-și apărau dreptul de alegători. Șaptezeci de preoți din Iași se plâneau că prefectul nu le îngăduie să voteze la Mitropolie. Văzând toate aceste nedreptăți, mitropolitul Sofronie protestă în două rânduri împotriva samavolniciei guvernului, denunțându-le Comisiei europene din București.

Amărât de cele ce vedea că se întâmplă cu prilejul alegerilor membrilor Divanului ad-hoc, mitropolitul Sofronie se retrase pentru scurtă vreme din Iași la Mănăstirea Neamț. Acolo el primi o mulțime de plângeri împotriva guvernului. Cu puțin timp înainte de ziua alegerii clerului, 7 iulie 1857, Guvernul îl pofti pe mitropolit în trei rânduri să înainteze lucrările privitoare la alegerea deputaților Bisericii în Divanul ad-hoc. adică doi deputați din partea egumenilor mănăstirilor neînchinat și câte unul din partea slujbașilor, episcopilor și a preoților din orașele de scaun ale eparhiilor. Mitropolitul răspunse că nu poate trece cu vederea "*întemeiatele tânguiri*" venite din toate părțile țării în privința abuzurilor săvârșite și, ca atare, nu poate "*lua parte la niște alegeri care nu sunt a răspunde la scopul Tratatului de la Paris*".¹¹

Chemat apoi de Guvern să prezideze alegerile, el refuză. Hotărârea sa de a se abține fu urmată în curând și de a altora. Clerul din Iași, văzând abținerea mitropolitului, declară printr-o scrisoare că se abține și el de la vot. Scrisoarea era semnată de 120 de preoți din cei 142 înscriși pe listele de vot. Alegerile se fac. Rezultatul alegerii clerului a fost uluitor pentru întreaga Moldovă, fiindcă se dovede o abținere aproape deplină.

Pilda abținerii clerului moldovean aduse foloase reale cauzei unirii, fiindcă, în urma protestelor mitropolitului Sofronie, aceste alegeri samavolnice s-au anulat, hotărându-se noi alegeri, când Guvernul nu mai avu curajul să recurgă la forță și abuzuri.

Noile alegeri clericale pentru Divanul ad-hoc se fac în ziua de 29 august 1857, de data aceasta la palatul mitropolitan, sub președinția lui Sofronie Miclescu. Deputații clerului moldovean aleși pentru Divanul ad-hoc reprezentau tot ce putea fi mai de frunte: arhierul Filaret Scriban, arhimandritul Neofit Scriban, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, viitorul mitropolit Calinic Miclescu și iconomul Dimitrie Matcaș din Roman.

Mulțumit că lupta a fost încununată de izbândă, în cuvântarea rostită în ziua de 23 septembrie 1857, cu prilejul deschiderii Divanului ad-hoc, mitropolitul Sofronie Miclescu spuse, între altele: "*Acum a sosit timpul de a dovedi Europei întregi că suntem vrednici de garanția ce ne-a dat. Să fim dar înțelepți și cumpătați în toate. Să fim un singur trup, precum suntem un singur suflet, căci toți una suntem, având o credință, un sânge, o patrie, o istorie, o credință, un Dumnezeu*".¹²

Proclamând Divanul unirea în zilele de 7 și 8 octombrie 1857, mitropolitul Sofronie, dând binecuvântarea sa, rosti aceste cuvinte: "*Unde-i turma, și păstorul*".

Între punctele votate de Divanul ad-hoc cu privire la viitoarea organizare a țării, găsim și probleme care se referă la Biserică. Astfel, în ședința de la 4 noiembrie 1857, Divanul votă: "*Recunoașterea neatârării Bisericii Ortodoxe din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrând însă unitatea credinței cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. Înființarea unei autorități sinodale centrale, pentru trebuințele canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și*

11. Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 494.

12. *Ibidem*, p. 496.

preoșimea de mir a fiecărei eparhii. Niciodată și nici într-un chip mitropoliții sau episcopii țării nu vor putea fi aleși decât dintre pământeni".

Dar, în afară de aceste chestiuni, Divanul a ales dintre membrii săi o Comisie bisericească din care făceau parte frații Scriban și episcopul Melchisedec, având sarcina să formuleze revendicările (în număr de 14) convenite pentru viitoare organizare a Bisericii Românești.¹³

În Țara Românească, în timpul frământărilor politice care au precedat unirea, Mitropolitul Nifon se dăduse de partea celor care erau împotriva revendicărilor și aspirațiilor naționale de atunci.¹⁴ Caracteristic pentru purtarea Mitropolitului în această privință este următorul fapt relatat într-un raport al comisarului francez. Nifon, voind să facă și el zgomot în jurul patriotismului său, a provocat, prin mijlocirea nepotului său, a chemat mai multe persoane ca să vină la Mitropolie și să-i ceară rugăciuni: "*afin que le peuple valaque soit éclairé de l'esprit divin, dans un moment aussi solennel pour son avenir*". Mitropolitul a insistat chiar ca deputăția aceasta să fie cât mai numeroasă. O sută cincizeci de persoane, continuă raportul, se adunară într-adevăr în saloanele Prea Sfinției Sale, care-i primi bine și le promise că le va lua cererea lor în cea mai de aproape privire. A doua zi însă, mitropolitul a găsit cu cale să strige că acești oameni (pe care chiar el îi convocase) veniseră ca să-l intimideze. Oaspeții săi din ziua trecută încep să strige și ei acuzându-l de perfidie.¹⁵

Dar mitropolitul Nifon își schimbă repede atitudinea față de ideea unirii.

În 26 februarie 1857, Prințul Alexandru Ghica, caimacamul Țării Românești, primește Înalțul Firman de la Constantinopol, privitor la convocarea Divanului ad-hoc, care stipulează în art. 1:

"Afară de Mitropolitul și Episcopii eparhioți ai Principatului, care sunt după cădere mădulare ale Divanului, egumenii sau cărmuitorii monastirilor închinatăe și egumenii monastirilor neînchinatăe, voru alege fiecare în parte doi deputați, parte bisericească și pământeni, adică patru peste tot, și preoți funcționari, la reședința fiecărei episcopii, se vor aduna prin convocarea episcopului lor eparhial, spre a alege dintre dânsii un deputat de fiecare eparhie pentru Divan... Prezidenția Divanului va fi înșușită Mitropolitului, asistat de un viceprezident, ales prin majoritate de glasuri în Obșteasca Adunare dintre boierii de întâia clasă".¹⁶

13. *Ibidem*, p. 496.

14. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 30; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 814.

15. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 30; D. Sturdza, *Acte și documente*, tom. IV, p. 334.

16. "Buletinul oficial", nr. 16 din 26 februarie 1857, p. 61. Întrucât este un act de mare importanță îl redăm în continuare:

"Traducția Înalțului Împărătescu Ferman, relativ la convocarea Divanului ad-hoc.

Prințul Alexandru Ghica, Caimacamule al Țării Românești.

Precum în toată vremea Împărătescu Nostru Guvern a îngrijit să se păstreze privilegiile și scutițiile concedate de glorioșii noștri strămoși fiecăreia din provinciile Valahiei și Moldovei, care sunt parte integrantă a Imperiului Nostru, și încă a crește și a mări bună starea populațiilor, așa și acuma am voit, spre semn de simțimintele Noastre de Înalță dreptate pentru toți locuitorii statelor Noastre, în deobște, ca, păstrându-se vechile privilegii și scutiri ce posedează locuitorii amândurora provinciilor, să se revizuiască și îmbunătățească reglementele din lăuntru fie-căreia din zisele provincii, spre complectarea și asigurarea bunei stări a tuturor claselor populației lor.

Prințul Alexandru Ghica, primind acest Firman, cu cea mai mare rapiditate, îl informează pe Mitropolitul Nifon, Ghica fiind unul dintre cei mai mari sprijinitori ai ideii de unire:

"Noi Prințul Alecsandru Dimitrie Ghica,
Caimacamu Țării Românești.
Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit și
Conciliul Administrativ Ecstraordinar

Alăturăm aici Înalțul Împărătesc Ferman, pentru convocarea Divanului ad-hoc și invităm pe Consiliu ca să facă punere la cale a i se da cea mai largă publicitate.

Prin acest Înalț Firman, ce mișcat de neconținută sa îngrijire pentru fericirea acestei țări, și potrivit Tractatului de la Paris din 30 Martie, anul încetat, Împărăteasca Sa Mărire Sultanul Augustul nostru Suzeran, a bine voit a slobozi: țara este chemată astăzi a-și exprima, prin reprezentanții ei în Obștescul Divan dorințele pentru revizuirea statutelor și regulamentelor în ființă.

Insuflată prin nădejdea de a vedea soarta acestei țări așezată pe mai bune și statornice temelii, încredințată că se va pune un sfârșit îndelungatelor ei suferințe, Nația întreagă trebuie să fie unită astăzi printr-un singur sentiment de bucurie și de încredere în viitor.

Fiecare român trebuie să simțā totdeodată solemnitatea acestui moment, greutatea răspunderii ce cade fără deosebire într-o d'opotrivă măsură pe toți;

La aceste ale Noastre simțiminte, găsindu-se cu desăvârșire unite și intențiile Puterilor, ne-am învoit ca legile și statutele astăzi lucrătoare în zisele provincii să se revizuiască și ca, spre a se face această revizie sub o complectă bună înțelegere, o comisie specială, compusă din delegați ai Puterilor garante, după Tractatul din 30 martie, se va aduna în București cu un comisar al Înaltei Porți, spre a lua cunoștință de starea actuală a Principatelor și a propune temeiurile fiutoarei lor organizații.

Spre acest sfârșit, Mehmet-ul-Saaidu Saafuetu, Mustesarul Marelui Vizir, unul din dignitării Guvernului Nostru, s-a numit comisar al Înaltei Porți.

Având tot de o dată făgăduita convocare în fie-care din amândouă Provinciile a unui Divan ad-hoc, compus astfel încât să întocmească cea mai dreaptă reprezentație a intereselor tutulor claselor societății, și care va fi însărcinat să exprime dorințele populației pentru desăvârșita organizație a Principatelor.

Împărăteasca Noastră voință este d'a se întocmi aceste divanuri pe bazele următoare:

Art. 1. *Afară de Mitropolitul și Episcopii eparhioți ai Principatului, carii sunt după cădere mădulare ale Divanului, Egumenii sau cărmătorii monastirilor închinatē și Egumenii monastirilor neînchinatē, vor alege fiecare în parte doi deputați, parte bisericească și pământeni, adică patru peste tot, și preoții funcționari, la reședința fie-căreia Episcopii, se vor aduna prin convocarea Episcopului lor Eparhioț, spre a alege dintre dânsii un deputat de fiecare Eparhie pentru Divan...*

Prezidența Divanului va fi însușită Mitropolitului, asistat de un vice Prezident, ales prin majoritate de glasuri în Obșteasca Adunare dintre boierii și întâia clasă. Secretarii, în număr egal cu al claselor reprezentate, se vor alege asemenea prin majoritate de glasuri.

Acest Firman este dat și expedit de Împărătescul Nostru Divan spre încunoștințarea hotărârii de care este vorba.

Însu-zisule Caimacam, vei pune silință și îngrijire pentru deplina și întreaga îndeplinire a zisei hotărâri și vei da credința și cinstire Împărătescului Nostru Semn.

Întâia decadă a lui Gemail Ahâr 1273".

căci în pregătitoarele lucrări pentru alegeri, care astăzi se deschid, toți sunt legați prin aceeași datorie și prin aceeași răspundere înaintea lui Dumnezeu și înaintea nației întregi.

De la chipul cu care obștea va ști să se pătrundă de greutatea acestei răspunderi depinde și rezultatul alegerilor.

Alegerile trebuie să fie expresia liberei voințe a tuturilor claselor societății. Datoria dară a Guvernului cea mai sfântă este de a chezașui tare această libertate.

Chemați la vremelnica oblăduire a țării, am socotit de la început că cea d'întăie datorie a Noastră era a precurma, în adăstarea lucrărilor de revizuire a statutelor noastre făgăduite prin Tratatul de la Paris, ori-ce grăbită și anormală lucrare până în momentul în care țara va fi chemată să-și exprime prin organe regulate dorințele sale.

Deși greu și adeseori rău interpretat de către răuvoitori sau de persoanele care nu judecă adevărata stare a lucrurilor, Noi ne-am ținut neclintit din acest princip de nepărtinire, fără paza căruia s-ar fi putut compromite țara fără vreme și fără folos.

Putând cunoaște și prețui astăzi adevăratul duh al nepărtinirii păzite de Noi, toți vor avea și pe viitor, așa nădăjduim, încredere în nestrămutata Noastră hotărâre a păzi o complectă nepărtinire la alegeri.

Așteptăm de la toți funcționarii superiori și inferiori că o să se pătrundă toți de o potrivă de datoriile ce le sunt impuse prin paza acestui princip.

Domnii cârmuitori și subpt cârmuitori care sunt chemați a concura la alegerile în fie-care județ și plasă, trebuie mai vârtos să nu piarză din vedere că singura lor intervenție în operațiile electorale trebuie să se mărginească în a asigura paza bunei orândueli. Ori-ce altă intervenție în alegeri, ori-ce uneltire pentru a esersa o influență ilegală asupra rezultatului alegerilor, vor fi socotite ca o crimă împotriva binelui obștesc și se supune celei mai strașnice pilduiri.

Pe cât însă Guvernul este mișcat de cea mai înfocată dorință să vadă a prezidui la alegeri o complectă nepărtinire, cu atât este în drept să ferească alegerile de ori-ce machinație sau uneltire care într-un duh exclusiv de partid ar amenința sinceritatea alegerilor.

Ori-ce încercare de corumpere, ori-ce încercare de amenințări vor fi reprimate cu cea mai mare severitate.

De la bunul simț al obștei așteptăm cel mai energic ajutor pentru păzirea cu sfințenie a libertății voturilor și a sincerității alegerilor, căci nu mai așa va putea fi țara reprezentată de o adunare demnă de mărimea misiei ce are a îndeplini.

Urmând după dispozițiile Înaltului Ferman a se începe chiar de acum pregătitoarele lucrări pentru operațiile electorale, Prea Sfinția Voastră, precum și Consiliul, fie-care în parte, pe cât îl privește, sunt invitați a proceda întru începerea acelor lucrări, deslușindu-se prin instrucții precise și conforme dispozițiilor Înaltului Ferman, modul după care urmează a se face această lucrare.

Departamentul de năuntru, este însărcinat cu aducerea la îndeplinire și publiciuirea acestui al Nostru ofițu.

Semnătura Măriei Sale

Secret. Statului Al. Dimitriescu

No. 270, anul 1857, februarie 1857".¹⁷

17. "Buletinul oficial", nr. 16 din 26 februarie 1857, p. 62-63.

În această situație, Consiliul Administrativ Extraordinar, ales pentru convocarea Divanului ad-hoc, în baza Firmanului primit de la Poartă, hotărăște să se ia îndată măsuri pentru alcătuirea listelor de alegători, iar în ședința din 1 martie 1857, în prezența mitropolitului Nifon, întocmește următoarele reguli:

"1^{iu} În ceea ce atinge alegerea deputaților reprezentanților egumenilor mănăstirilor închinată și neînchinată, cum și a preoților în lucrarea funcției și la prezidența fiecăreia Eparhii, rămâne ca Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit să vestească pe toți egumenii, atât a mănăstirilor închinată, cât și a celor neînchinată, să se adune în capitală spre a-și alege numărul deputaților cerut prin Ferman, fără a putea să ia parte la alegeri mireni, afară de singuri egumenii adunați.

2^{lea} Asemenea Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit, prin înțelegere cu Prea Sfinția Sa Părinții Episcopi Eparhioți, să facă a se aduna, potrivit glăsuirii Fermanului, preoți funcționari din rezidența fiecărei Episcopii, spre a alege dintre dânsii un delegat de fie-care Eparhie".¹⁸

Cu toate instrucțiunile primite de la Consiliul Administrativ Extraordinar din 1 martie, privind aplicarea Firmanului, lucrurile nu s-au împlinit așa cum trebuia, întrucât la data de 6 iunie 1857, prin adresa nr. 848, trimisă către Departamentul din năuntru, prințul Alexandru Ghica spunea:

"Văzând că o parte din dispozițiile Înaltului Firman, rămase nedeslușite, încă până acum,

Noi poruncim:

Art. 1^{iu} Până la 30 ale acestei luni, listele electorale trebuie negreșit întocmite spre a se putea publica. Persoanele în drept de a lua parte la alegeri, cari-le n-au îndreptat încă cererea lor la autoritățile competente, spre a fi înscrise, să grăbească îndeplinirea acestei formalități până la arătatul soroc.

Art. 2^{lea} Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit este poștit a orândui înscrierea în două liste osebite a egumenilor mănăstirilor închinată și neînchinată, chemați a alege fiecare în parte doi deputați, parte bisericească, și pământeni, adică patru peste tot."¹⁹

După aceasta, Mitropolitul Nifon luă în grabă toate măsurile pentru întocmirea listelor electorale ale clerului. Este plină de interes jalba pe care o primește din partea "*deputaților de mahalale*" din București, cerând "*a ordona tuturor preoților din țară ca să deschidă rugăciuni în biserici, chemând misericordia creatoare asupra noastră, asupra viitorului țării și asupra persoanelor care vor fi chemate a da votul la regenerarea Patriei, ca să-l întărească în credință, în sentiment și în sinceritatea cererilor lor, care să nu fie altele decât acelea ce adastă Nația*".²⁰

18. "Buletinul oficial" nr. 19 din 8 martie 1857, p. 73.

19. "Buletinul oficial" nr. 47 din 17 iunie 1857, p. 184.

20. Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 497.

Ziua alegerilor pentru deputații egumenilor a fost hotărâtă pentru 11 septembrie 1857, iar pentru deputații preoților, la 12 septembrie. Dar, în ziua de 24 august 1857, cei 60 de egumeni ai mănăstirilor închinată scriu Mitropolitului Nifon că ei nu pot lua parte la alegeri până nu vor primi "*deslegare de la chiri-arhiceștile locuri, de unde atârnă fiecare mănăstire*". La 5 septembrie 1857, egumenii scriu din nou, arătând că, potrivit răspunsului primit, "*dreptul de a lua parte la alegerilor Divanului ad-hoc este numai al pământului*" și ca atare ei nu au dezlegarea să voteze. Cu toate stăruințele depuse de Mitropolitul Nifon, egumenii mănăstirilor închinată n-au vrut să-i aleagă pe cei doi deputați, la care aveau dreptul în Divanul ad-hoc.

Egumenii mănăstirilor neînchinată și preoții din București, Râmnic, Buzău și Argeș au ales în Divanul ad-hoc al Țării Românești, în zilele de 11-12 septembrie 1857, pe următorii deputați: arhimandritul Ieronim, egumenul mănăstirii Bistrița, protosinghelul Atanasie, egumenul mănăstirii Sadova, protopopul Iancu Sache-larie din București, preotul Vasile Catihetul din Buzău, protopopul Constantin, iconomul Episcopiei Argeșului, și protopopul Constantin Protonotarie al Episcopiei Râmnicului.²¹

Cu toate acestea, în Țara Românească spiritele erau împărțite în privința unirii, fapt pe care-l dovedesc părerile pe care și le dădeau reprezentanții grupurilor politice, care deseori veneau și-l ispiteau asupra acestui fapt pe Mitropolitul Nifon. Acesta însă păstră pentru moment tăcerea față de acest subiect; aceasta cu atât mai mult cu cât ca prelat și bun român dorea mai bine pacea și unirea, care în asemenea împrejurări face tăria, nu numai între fiii unei națiuni, dar chiar între națiuni în general.

La 29 septembrie 1857, Prințul Alexandru Dimitrie Ghica, Caimăcamul Țării Românești, prin adresa cu numărul 1426, se adresează Mitropolitului Nifon cu următoarele cuvinte:

*"Către Eminența Sa Părintele Mitropolit al
Ungro-Vlahiei Nifon, Prezidentul Divanului Ad-hoc*

Prin Înaltul Împărătesc Firman, dat pe temeiul Tractatului de la Paris, hotărându-se convocarea unui divan care să revizuiască reglementele în sfință și să exprime către Înalta Comisie a puterilor semnătoare Tractatului de la Paris dorințele țării pentru fiitoarea ei organizație, Noi am procedat îndată întru împlinirea dispozițiilor privitoare la alegeri.

Fiind săvârșite acum prescisele alegeri în toate clasele, Noi alăturând aici Înaltul Împărătesc Firman, autorizăm și poștim prin aceasta pe Eminența Voastră, ca unul ce sunteți după cădere Prezidentul Divanului Ad-hoc, a deschide seanțele Divanului Ad-hoc, spre a-și începe lucrările ce-i sunt însușite.

Aci se încheie misia principală ce Ni s-a fost încredințat în această grea și solemnă epocă; și astăzi mărturisindu-ne fericiți și mândri că am fost chemați a sluji până aci ca organ binevoitoarelor intenții a Măriei Sale Sultanului și a Auguștilor Săi Aliați, Noi, împreună cu obștea, urăm toată fericirea acestei onorabile Adunări, căreia este acum încredințată chezașuirea viitorului țării.

21. *Ibidem* p. 498.

*Urmează semnătura Măriei Sale
Pentru Secretarul Statului Gheorghe M. Ghica.*"²²

În urma acestui ordin dat de Prințul Alexandru Ghica, Divanul ad-hoc, sub președinția Mitropolitului Nifon, își începe lucrările în ziua de 29 septembrie 1857. Cu acest prilej, Nifon, crezând că este bine a face apel la Dumnezeu părinților pentru buna înțelegere a fiilor patriei, a compus mai dinainte un Te-Deum, prin care cerea ajutorul lui Dumnezeu și pogorârea Duhului Sfânt în mintea și în inimile membrilor Divanului ad-hoc, pentru a duce la bun sfârșit în pace și în liniște visul de aur al lor și al strămoșilor lor - *unirea tuturor românilor*.

Înainte de începerea ședinței, în catedrala mitropolitană, Nifon a săvârșit Te-Deum-ul compus de el, din care redăm câteva fragmente din ectenii și rugăciuni, mai cu seamă pe acelea care au ca scop a lumina mințile și a curăți intențiile membrilor Divanului, îndreptându-le pe calea adevărului din care poate decurge fericirea țării și a lor.

Fragmente din ectenii:

"Încă ne rugăm ție, Stăpâne întru tot milostive, trimite îndurările Tale asupra norodului Tău, iartă ca un bun greșalele lui cele din neștiință și ascultă rugăciunea ce înalță către Tine pentru împlinirea nădejdelor sale, căci cu siguranță cere ajutorul Tău, auzi-ne și ne miluește.

Încă ne rugăm, Doamne și Dumnezeu nostru, ca să nu treci cu vederea pe acest neam din pământul acesta, carele pururea întru Tine a nădăjduit și numai întru Tine și-a aflat scăparea sa, ia aminte, Doamne, glasul rugăciunii lui și trimite aleșilor lui lumina Ta cea cerească și povățuiește-i pe ei ca împreună și într-un cuget să lucreze pentru binele și fericirea neamului românesc care așteaptă de la Tine dar și multă milă.

Încă ne rugăm ție, Dătătorule de viață, Izvorul înțelepciunii și al dreptății, ca să întărești cu puterea Ta cea mare norodul acesta împreună cu aleșii săi întru neclătită credință și întru apărarea Sântei Bisericii Tale, și-i îndreptează pe ei, ca să nu se abată de la poruncile Tale ca să îplinească cu sântenie și adevăr chemarea lor cea sântă.

Pentru ca cu milostivire să primească rugăciunea noastră, a nevrednicilor robilor Tăi, și cu bună îndurare să caute asupra aleșilor norodului Său și să lumineze cugetele lor cu lumina adevărului.

Pentru ca să însufle întru dânsii duhul dreptății, al dragostei și al păcii în ziua cea mare a lucrării spre mântuirea și fericirea poporului acestei țări.

*Pentru ca să le ajute lor a împlini întru dreptate și curățenia inimii sânta lor chemare și ca să se arate vrednici apărători credinței acestui norod și sprijin dreptății lui"*²³

Iată acum un fragment dintr-o rugăciune întocmită pentru acest prilej:

22. "Buletinul oficial" Țara Românească nr. 78 din 30 sept. 1857, p. 309.

23. Rugăciunea întocmită de I. P. S. S. Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei D. D. Nifon cu ocazia deschiderii Divanului ad-hoc din 29 septembrie 1857, în București; Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.* p. 26-27.

"Doamne Dumnezeu nostru! Ție plecând genunchile inimii și către Tine înălțând glasul rugăciunii noastre! Pleacă urechea Ta și ascultă cererea poporului Tău român, pe care-l povățuiește printre veacuri cu puterea Ta cea mare fără a-ți întoarce fața de la dânsul, căci Tu singur, Prea Puternice Părinte, l-ai mântuit din adâncul suspinului în ziua necazului lui, întărindu-l în credința cea către Tine și sprijinindu-l cu puterea brațului Tău. Acum, Tu, Stăpâne atotțiitorule, Carele pogori și ridici, bași și miluiești, nu părăsi nici în ziua aceasta pe norodul Tău, ci întinde-ți mâna Ta către dânsul, ridică-l pe el și luminează-i ochii minții lui ca să cunoască legea datoriei și a dreptății și să te slăvească pe Tine Unul Dumnezeu și Mântuitor.

Așa Tu, Doamne al puterilor, trimite Duhul Tău cel Sfânt și întărește inimile lor, curățește-i pe ei de tot păcatul și tot cugetul rău îl risipește cu puterea Ta, să-i vrednici chemării Tale cei sfinte, ca să Te asculte pe Tine și să împlinească legea bunătății și a înfrățirii care Tu ai gătit noroadelor".²⁴

Din cuprinsul acestei rugăciuni, precum și din discursul pe care Mitropolitul Nifon îl va ține imediat după Te-Deum, la deschiderea ședinței Divanului ad-hoc, se poate constata cât de multă grijă avea el ca nu cumva membrii numitului divan să șovăiască în activitatea lor și să dea naștere la vreo neînțelegere între ei, prin care s-ar fi ajuns la starea dinainte.

Pentru a nu se produce vreo surpriză și pentru a-i determina pe toți membrii Divanului să fie favorabili unirii, Mitropolitul Nifon a rostit, în deschiderea ședinței, următorul discurs:

"Domnilor! Ne aflăm astăzi adunați aci pentru a ne sfătui și a ne chibzui împreună la fericirea și prosperitatea patriei.

Să recunoaștem întru aceasta Dumnezeiasca Providență care în nepătrunsele Sale mijloace, ne-a format înalta poziție de față, insuflând marilor Puteri garante frumoase și binevoitoare cugetări pentru noi.

Fiecare din dumnea voastră simte cu vrednicie înalta sa chemare și datoriiile ce are a împlini.

Fiecare trebuie să vadă cu o plăcută bucurie această strălucită ocazie în care ne putem da mâna cu toții spre a lucra pentru întemeierea neamului și a binelui obștesc.

Este cea mai solemnă și memorabilă zi, aceasta în care se deschide cartea viitorului patriei în care ne adunăm spre a lucra la o faptă atât de măreață și de covârșitoare.

Suntem puși în împrejurarea cea mai glorioasă și cea mai delicată. Să avem, Domnilor, bunul simț de a ști să ne folosim de rara înțelegere de a alege mijloacele cuviincioase spre a le împlini.

Priviți-vă, Domnilor, și veți vedea că toți suntem români; aceleași sentimente ne leagă, același sânge ne unește. Toți avem o patrie înaintea, să avem un cuget și un scop. Să ne însușim de aceeași dragoste și de aceeași sfântă credință ca cerul să binecuvinteze ostenele noastre.

24. *Ibidem*; Ec. C. Iakonițeanul, *op. cit.*, p. 27.

Cugetați că, prin voia lui Dumnezeu și prin ocrotirea marilor Puteri, suntem puși pe cale de a începe o epocă nouă în viața noastră națională, și a ne da o carieră în mijlocul popoarelor în care trăim.

Să ne arătăm vrednici de această înaltă favoare ce ni se face; să dovedim prin purtarea noastră acel merit și acel tact al bărbaților serioși prin care ne-am câștigat atâtea puternice și folositoare simpatii.

Nația care v-a ales își pune cu deosebită încredere așteptările sale în geniul dumneavoastră patriotic, în luminile și cercarea întinsă ce aveți; ea nu vă crede nici mai puțin pregătiți pentru marea cauză, ce v-a încredințat, nici mai puțin capabili să o duce la rezultatul dorit și a împlini atâtea frumoase și fericite speranțe.

Legitimați, Domnilor, înalta alegere ce s-a făcut în persoana dumneavoastră, prin nobile cugetări la mărirea patriei, printr-o împreună jertfire la binele obștesc.

Priviți în trecut, nu veți găsi un eveniment mai impozant în gravitatea sa, mai roditor în urmările sale. Fiecare din dumneavoastră, nu mă îndoiesc, trebuie a simți în fața sa mărindu-i-se energia și puterea sufletului și a-i bate inima de o dreaptă și nobilă ambiție; fiecare din dumneavoastră cugetă, am statornica credință, a se ridica la înălțimea împrejurărilor și a se arăta mai presus de el însuși. N-ar putea aștepta cineva mai puțin de la niște bărbați, ce personifică inteligența și înțelepciunea unui popor și care a dat cu solemnitate, înaintea lui Dumnezeu și a nației, sacra făgăduință de a lucra pentru binele și prosperitatea patriei.

Lumea ne privește astăzi; arătați, Domnilor, că am fost și suntem vrednici de atenția binevoitoare a Europei. Viitorul se deschide acum asupra noastră; faceți să-l privească țara cu încredere și liniște, umpleți de virtuțile și marile dumneavoastră fapte această nouă epocă ce ni se înfățișează.

Începem astăzi lucrurile chemării noastre, gândiți-vă, Domnilor, cu înțelepciune la starea împrejurărilor de față; gândiți-vă cu căldură la dragostea patriei; gândiți-vă cu dreptate și bunăvoință la urmașii dumneavoastră. Uniți-vă în același cuget frățesc și național, faceți cu acea putere de suflet ce v-o cred, că interesul tuturor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în Cel Atotputernic, să puneți cu curaj și liniște bazele marelui și glorioșului edificiu al poporului român.

*Lăsați, Domnilor, să citească viitorimea cu mândrie și fericire numele dumneavoastră în istoria neamului; lăsați frumoase și neșterse suveniri în analele patriei; faceți ca binecuvântarea cerului să se pogoare asupra dumneavoastră și urmașilor dumneavoastră. Amin."*²⁵

După cercetarea numelor deputaților și alcătuirea unui regulament interior al ucrării se procedează, în ședința din 9 octombrie, la votarea propunerilor privitoare la principiile parlamentare ale reorganizării Principatelor, care se promulgă în Muntenia în patru puncte și prin care cereau:

1. Autoritatea și neutralitatea Țărilor Române;
2. Unirea lor într-un singur stat sub numele de România;
3. Principe străin, ereditat dintr-o nouă eră domnitoare europeană ai cărei oborători să fie crescuți în religia țării;

25. Ghenadie Petrescu și D. Sturza, *Acte și Documente*, tom. VI, "Românul", nr. 26 din 1/13 ct. 1857.

4. Guvern reprezentativ și constituțional - toate acestea sub garanția comună a Puterilor ce semnaseră Tratatul de la Paris.

De observat că pe când în București se striga: "Trăiască România!", în Iași se înalța glasul pentru unire, lucru dorit așa de mult de Muntenia și pentru care Divanul ad-hoc al Munteniei găsește de cuviință a mulțumi printr-o adresă celui din Iași, spunându-i, între altele, că: "*Deputații moldoveni au avut dintâi fericirea de a se afirma spunând Puterilor garante că avem același început, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulare, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceeași misie de împlinit. Mulțumiri și mii de ori mulțumiri vouă, fraților, pentru aceste cuvinte. Inimile noastre auzindu-le au tresărit, recunoscând în ele adevărul vers al României ce se manifestă prin voi mai întâi și pe care-l auzirăm tocmai în momentul cel mai sfânt în care intrăm și noi pe calea ce ne-a fost însemnată de străbunii noștri și pe care de acum vom merge împreună și neclintii uniți cu propunerile precum suntem uniți cu cugetele și cu sufletele*".²⁶

Cât de recunoscători se arătau muntenii către moldoveni pentru votarea punctelor unirii, se vede și din discursul lui G. Golescu, care spune că: "*este bine a da moldovenilor o probă de înfrățire și Europei o probă că noi punem unirea nu numai în vorbe și în postă, ci și în faptă și totodată trebuie să se mulțumească moldovenilor pentru frumoasa lor purtare, căci ei au avut mult mai mare merit la votarea celor patru puncte, având a lupta cu mai multe și mai mari greutăți, pentru care și dumneavoastră ați hotărât a se face o adresă de mulțumire în privința aceasta*".²⁷

În această ședință în care a fost convocat Divanul ad-hoc s-au votat cele patru capitole și au fost prezentate Puterilor amintite ca dorințe ale țării. După aceea, Divanul ad-hoc își încheie lucrările prin Firmanul trimis de Înalta Poartă, în 10 ianuarie 1858, prințului Alexandru Ghica:

"Ție Prințule Alexandru Ghica Caimacamul Valahii

Divanul chemat pe temeiul Împărătescului meu Firman dat în 1^{ia} decadă a lunii Gemaziul-aher 1273 în privința Valahii ce face parte integrantă a Imperiului meu, pentru ca să se pue în lucrare articolele 23 și 24 ale Tractatului iscălit la Paris la 30 Martie 1856, s-a fost adunat ca să exprime dorințele țarei și să dea Comisiei compusă din delegatul Înaltei Mele Porți și de aceia ai Puterilor garante informațiile trebuincioase, spre îndeplinirea mandatului său: zisa comisie, declarând acum în unanimitate că acest Divan a încetat de a-i mai fi de nici o trebuință, am găsit de trebuință împreună cu Puterile aliate a porunci desființarea lui.

Tu, Caimacamule Valahii, primind Împărăteasca Noastră poruncă, vei desființa îndată prezisul Divan ad-hoc, și vei face aceasta cunoscut tuturor celor la carii privește.

Dat la Constantinopol, în cea din urmă decadă a lunii Gemaziu-Evel 1274."²⁸

26. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XI, p. 268-269.

27. *Ibidem*, p. 269.

28. "Buletinul oficial" Țara Românească, nr. 3 din 10 ian. 1858, p. 9.

Primind acest Firman, Caimacamul îl trimite Mitropolitului Nifon:

*"Noi Prințul Alexandru Dimitrie Ghica
Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit al Valahiei,
Prezidentul Divanului ad-hoc
Se trimite Prea Sfinției Voastre Împărătescul Firman în tălmăcire, prin care
se desființează Divanu ad-hoc, și sânteși poștiți ca pentru ceea ce privește la în
parte lucrările Prezidenției și al biroului să vă conformați întocmai.
Se adastă dar neamănat și răspunsul Prea Sfinției Voastre de urmare.
Urmează semnătura Măriei Sale
Secret. Statului Al. Dumitrescu
No. 9, anul 1858, Ianuarie 10".²⁹*

După aceasta, Mitropolitul Nifon primește rezultatul de la Comisia Europeană și proclamă unirea Țărilor Române,³⁰ care s-a recunoscut în mod definitiv

29. *Ibidem*, p.9.

30. *"Traducția hati-șerifului privitor la desăvârșirea organizației a ambelor Principate:*
În urma dispozițiilor obșteșcului Tractat cu fericire încheiat la Paris în 30 martie 1856, între Imperiul Meu și Înaltele Curți a Austriei, a Franței, a Marii Britanii, a Prusiei, a Rusiei și a Sardiniei, un Divan ad-hoc a fost chemat în ambele Principate potrivit Împărătescului Firman trimis spre acest sfârșit, și o comisie, compusă din delegații respectivi ai Înaltei Porți și mai sus numitele Înalte Puteri, a fost instituită spre consacarea și consolidarea specialelor privilegii de care provinciile Moldo-Române, parte integrantă din Imperiul Meu, s-au bucurat ab antiquo, spre a se întări printr-o nouă consacrare drepturile Împărăteștii Mele Curți spre a se modifica și reforma regulamentele interioare ale ambelor Principate.

Hotărârea finală a acestei comisii, luată după informațiile adunate de dânsa în privința cerutelor reforme pentru desăvârșita organizație a ambelor Principate, urmărind a se consfinți, printr-o convenție, împuterniciții respectivi ai Imperiului Meu și a celorlalte Puteri, s-au adunat la Paris și s-au înțeles asupra următoarelor dispoziții, cuprinse în convenția scrisă în limba franceză pe care am sub-scris-o și sigilat-o la 19 August 1858, împreună cu actul alăturat la acea convenție în privința stipulațiilor electorale, convenție care, dimpreună cu anexele ei și traducțiile respective s-au supus Curții Mele și a primit a mea ratificație.

Convenția

Maiestățile lor Împăratul Ottomanilor, Împăratul Austriei, Împăratul Francezilor, Regina Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandii, Regele Prusiei, Împăratul tuturor Rușilor și Regele Sardei, voinđ, conform cu stipulațiile Tractatului încheiat la Paris, la 30 martie 1856, a consfinți printr-o convenție, a lor din urmă înțelegere asupra organizației definitive a Principatelor Moldovei și Valahiei, a numit plenipotenți ai lor, pentru a negocia și a subscrie zisa convenție, însă: (urmează numele tuturor acestor regi care s-au adunat în conferința la Paris), având depline împuterniciri, care au fost recunoscute în bună și cuvenită formă, și au hotărât următoarele:

Art. 1.

Principatele Moldaviei și Valahiei constituite d'acum înainte sub numirea de "Principatele Unite" Moldavia și Valahia rămân puse sub suzeranitatea M. S. Sultanului.

Art. 2.

În temeiul capitulațiilor date de Sultanu Baiazet I-ii, Mohamet II, Selim I și Soliman II, care constituie a lor autonomie, regulând raporturile lor cu Sublima Poartă, și pe care mai multe Hati-șerifuri, și mai cu seamă acelea din anul 1834 le-au consfințit conform asemenea și cu articolele 22 și 23 Tractatului încheiat la Paris, la 30 martie 1856, Principatele vor urma a se bucura sub chezușuirea colectivă a Puterilor contractante de privilegiurile și imunitățile de care sunt în posesie.

Prin urmare, Principatele se vor administra în libertate și în afură de orice amestec al Sublimei Porți în țărmurile stipulate prin Înțelegerea Puterilor chezașe cu Curtea Suzerană.

în 19 august 1859 prin Convenția dintre Puterile semnatare ale Tratatului de la Paris din 30 martie 1856.

Imediat după închiderea Divanului ad-hoc, Principatele au fost încredințate conducerii unei Căimăcâmii compuse din trei bărbați în fiecare Principat. Căimăcâmia din Țara Românească era compusă din Emil Băleanu, Ion Manu și I. Al. Filipescu.³¹

Având în vedere importanța evenimentelor care aveau să urmeze și gravitatea unor fapte care s-ar fi putut întâmpla, noua Căimăcâmie, în 18 octombrie 1858, prin adresa No. 2, ținând cont de influența pe care o avea Mitropolitul Nifon asupra preoților și credincioșilor din Mitropolie, face următorul apel către el:

"Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit al Ungrovlahiei

Gvernul interimar al țării la care Căimăcâmia este chemată, fiind o însărcinare din cele mai spinoase și mai delicate; iar rezultatul salutar al acestei însărcinări, atârând de la buna înțelegere a noilor instituții de care trebuie a se pătrunde toate cetele populației, Căimăcâmia, osebit de apelul general, ce prin a sa proclamație a făcut publicului, găsește de a sa datorie la îndeplinirea misiei sale, a chema și concursul capilor Bisericii.

Clerul, Prea Sfinte Părinte, ca unul ce și după cuvântul Sfintei Scripturi, și după a sa poziție în soțietate, urmează a fi dascălul și povățitor al poporului, este dator să fie și dânsul în însemnătoarele împrejurări de astăzi cu osebită luare aminte la îndatoririle chemării sale, ca Părinte spiritual.

Întru aceasta, Căimăcâmia reclamând concursul Prea Sfinției Voastre, vă invită, Prea Sfințite Părinte, să luați împreună cu Părinții Episcopi ai Eparhiilor,

Art. 3.

Puterile publice vor fi încredințate, în fiecare Principat, unui Hospodar și unei Adunări electivă, ce vor lucra în cazurile prevăzute de această convenție cu concursul unei comisii centrale, comune ambelor Principate.

Art. 4.

Puterea executivă va fi exersată de Hospodar.

Art. 5.

Puterea legiuitoare va fi exersată împreună de Hospodar, de Adunare și de Comisia Centrală.

Art. 6.

Legiuirile de interes special fie-căruia Principat vor fi pregătite de Hospodar și votate de adunare.

Legiuirile de interes comun amândorora Principate vor fi pregătite de Comisia Centrală și votate de adunări, la care vor fi supuse de Hospodar.

...

Art. 18.

Mitropolitul și Episcopii eparhioți vor face după drept parte din Adunare. Prezidența Adunării va fi a Mitropolitului. Vice-Prezidentul și secretarul vor fi aleși de Adunare.

Art. 19.

Prezidentul hotărăște condițiile de primirea publicului în ședințe, afară de cazurile de excepție care vor fi prevăzute de regulamentul din năuntru.

Se va face prin îngrijirea prezidentului un proces verbal somar, al fie-căreia ședințe, care va fi publicat în gazeta oficiale.

Dat la 1^u Rebi-ul Evel, 1275".

Publicat în "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 84 din 21 octombrie 1858, p. 333.

31. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 84 din 21 octombrie 1858, p. 333.

măsurile cuvenite ca preoții să se ferească de orice înrâuriri înșelătoare și să nu să facă propovăduitori de nișcari neeltiri viclene; ci în contactul în care se vor pune cu poporul să fie ei întâi model de moderație și de iubire, de liniște și concordie publică, să povățuiască pe popor a nu să rătăci în idei amăritoare, care ar turbura liniștea publică și ar aduce țara în peire, să caute a potoli ori-ce duh de dezghinare, să îndemne pe toți a se lepăda de orice patimă personală, de orice împizmui și să înfrățescă toate spiritele, spre a le uni în paza bunei rânduieli, și întru a se dobândi, dintru conlucrarea la care publicul este acum chemat, un rezultat priincios țarei.

La alegerile ce au a se urma, ori cine nu va fi chemat a lua parte, să aibă a rămâne în liniște, fără a umbla să turbure cugetul cuiva, lăsând pe cei chemați a se înțelege între dânșii spre a-și alege mandatarii lor demni de misia ce li se încredințează.

Căimăcămia, pătrunsă de importanța misiei sale și de răspunderea ce se pune asupra-i, va priveghea cu neobosită stăruire ca toată obștea să se conforme cu regulele întocmite fără cătuși de puțin abatere.

Ea nu este la îndoială că și clerul, prin Arhipăstoreasca Prea Sfinției Voastre povățuire, ferindu-se de orice alunecare în vreo neconvinișă sau abatere din regulele prescrise, va merita stima publică și încrederea guvernului.

M. Băleanu, Ion Manu, Ioan Al. Filipescu

Secretaru Statului A. Lahovari

No. 2, anul 1858, Octombrie 18°.³²

Aceste Căimăcămii aveau misiunea ca să conducă țara până când se vor întocmi listele de alegători ca să aleagă pe domnitorii țării. Așa se face că, Căimăcămia Țării Românești printr-un ordin către Sfatul Administrativ extraordinar, în decembrie 1858, spune că "termenul pentru întocmirea listelor celor cu drept de alegători și eligibili, hotărât prin ofisul Caimăcămiei No.19 espirând la 5 ale curgătorului Decembrie și această preliminară lucrare urmând a fi încheiată la arătata zi, potrivit cu dispozițiile Convenției.

Căimăcămia poruncește ca până la 10 ale lunii să se primească toate listele".³³

După ce Alexandru Ioan Cuza fusese ales Domnitor al Moldovei în data de 5 ianuarie 1859, ideea alegerii lui și în Muntenia răsărise în mintea oamenilor timpului, căutând să se realizeze, pe această cale, unirea ce era cu neputință de făcut cu un principe străin. Astfel, principele Grigore Sturza, în răspunsul pe care-l da la 10 ianuarie, înaintea alegerii din București, către "Steaua Dunării", spre a se apăra de punerea complotului pe seama lui, spune: "După alegerea Domnului, mergând să-l felicit, am dat dovadă de abnegație, făcându-i tot aceeași propune și încredințându-l că m-ași simți fericit să contribui cu orice sacrificiu la această faptă națională, fiind gata a da tot concursul meu Domnitorului spre a fi ales și în Valahia". Apoi, C. A. Rosetti arată, câtva timp după alegere, că: "încă am putea adăugi, cel puțin pentru noi cei de aici, că toți am avut un mandat mai mult sau

32. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 85 din 24 octombrie 1858, p. 337.

33. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 98 din 8 decembrie 1858, p. 389.

mult sau mai puțin exprimat, nu numai de a alege un prinț român, ci și pe care dintre români să alegem, pentru unii arătat chiar anume, pentru ceilalți în termeni mai generali, să nu fie nici unul din cei ce au domnit, ei sau părinții lor".³⁴

Mai adăugăm că un memoriu adresat de Sublima Poartă Puterilor garantează arată că: Dumitru Golescu, un agitator din 1848, a venit în Iași ca să se înțeleagă cu comisia interimară. Scopul era de a se alege același domn în ambele Principate. Dacă alegerile moldovene s-ar face înaintea celor din Valahia, aceasta trebuie să aleagă pe alesul Moldovei, și vice-versa.³⁵ Bolintineanu ne spune că "*deputații trimiși de Domn, spre a notifica sultanului suirea lui în scaunul Moldovei, avuseseră și misia de a trece prin București și a cerceta ideea, dacă este cu putință a veni la unirea țărilor surori cel prin alegerea domnului Moldovei ca domn al Țării Românești*".³⁶

Ideea alegerii lui Cuza și în Muntenia trebuie să fi fost alimentată de câteva miști, căci altfel cum ar fi izbucnit ea în ziua de 24 Ianuarie?

Alegerea noului domnitor preocupa foarte mult poporul din Țara Românească. În zilele de 22 și mai ales 23 ianuarie, când Adunarea electivă și-a deschis ședințele sub președinția Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, o mulțime însemnată de oameni se adunaseră în curtea clădirii în care se țineau ședințele și, rupând chiar cordonul făcut de soldați, au pătruns în sala dezbaterilor. Despre această îmbulzire a poporului vorbește un ordin al comandantului oștirii, B. Vlădoianu, către colonelul Macedonschi, ordin în care îi spune ca "*la trebuință să se împrăstie lumea cu orice preț*".³⁷ Acești oameni nu cereau să se aleagă o anumită persoană în ziua de 23 ianuarie, deoarece nici partidul național nu-și fixase candidatul, dar ei nu voiau să fie ales nici unul dintre foștii domni, nici dintre odraslele lor.

Așa se explică fluierăturile puternice cu care au întâmpinat pe caimacami, cunoscuți partizani ai domnilor vechi, când aceștia au părăsit sala alegerii.³⁸ Și țărănimea din Muntenia se mișcă, sperând, la un moment dat, Căimăcămia, prin vestea că mai multe mii de țărani erau să vină către Adunare. Despre această mișcare a țăranilor vorbește scrisoarea din 23 ianuarie trimisă din București, iar arătările ei sunt întărite printr-un act oficial al ocârmuirii, care, după alegerea deputaților, oprește întrunirile "*fiindcă liniștea publică ar fi amenințată prin răsculări și adunări de săteni în capitală*".³⁹

34. "Românul", 23 iulie 1859; A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XII, p. 297.

35. "Steaua Dunării", nr. 17, an. 1859; A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XII, p. 297.

36. D. Bolintineanu, *Viața lui Cuza*, p. 14.

37. "Curierul Principatelor Unite", din 14 mai 1859; *Acte și documente privitoare la istoria Renașterii României*, IX, p. 269.

38. În timp ce scrisoarea din 23 ianuarie din București, publicată la Iași în "Steaua Dunării", pomenește de aceste fluierături "Românul" din 24 ianuarie 1859, din București, unde nu exista libertatea presei, spune numai că "*la ieșirea caimacamului se auzi un fel de zgomot, un fel de demonstrare a opiniei publice*". I Brătianu, în ședința din 23 ianuarie, rostește cuvintele: "*Pentru ce caimacamii trimite trupe și înconjoară adunarea. Poate că au fost primite cu fluierături și huiduieli*"; în "Românul" din 24 ianuarie 1859, p. 269; "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 9, din 29 ianuarie 1859, p. 34.

39. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 7, din 23 ianuarie 1859, p. 37.

Ce împrejurare provocase o mișcare atât de mare în straturile mai de jos ale populației muntene? Mai întâi, cum am văzut din fluierăturile ce însoțesc ieșirea căimacamilor din Adunare, poporul dorea o schimbare de regim, care se vedea, în perspectivă prin Convenția de la Paris, și se gândea la adevărul rostit de Kogălniceanu: "*la legi noi, trebuie și oameni noi*". Poporul, deci, se temea ca nu cumva să se aleagă iarăși vreun domn al Țării Românești și în această privință voința lui era lămurită și bine stabilită. Mai era ceva, poporul din București auzise despre puțința alegerii Domnului Moldovei ca Domn al Țării Românești, iar în acest caz, Domnul ambelor Țări Române urma să stea la București. Această idee apăruse în mintea românilor o dată cu ideea unirii. Alegerea lui Cuza nu se hotărâse, deoarece nu se propusese candidatura Domnitorului moldovean la tronul Țării Românești. Nu credem că în îmbulzeala din 23 ianuarie, poporul să fi rostit numele lui Cuza, căci, după scrisoarea din 23 ianuarie, adresată gazetei "Steaua Dunării", se poate spune că acest lucru nu se întâmplase, deoarece o împrejurare atât de însemnată nu putea fi trecută cu vederea de semnatarii acelei scrisori.

În preziua alegerii însă, în seara zilei de 23 ianuarie, la o întrunire a Partidului Național, ținută la hotelul Concordia, se pune în discuție problema "*dacă ar fi bine, spre a se înlătura nenorocirea unui conflict între oștire și popor ce era aproape să se întâmple în ziua aceea, ca membrii partidei naționale să se retragă din Adunare; dar aceasta nu asigură pe deplin înlăturarea luptei fratricide. Trebuia ca sau oamenii liberali să stea spectatori pasivi la reîntoarcerea trecutului, sau să se retragă onorabil în numele unui principiu, însă lăsând posibilitatea războiului civil*".

Atunci, principele Dimitrie Ghica rosti pentru prima oară ideea hrănită în ascuns în mintea celor mai mulți, anume ca să se facă unirea Principatelor, proclamând pe colonelul Cuza domn și în Țara Românească.

"Cetățenii Boerescu, Bozianu și alții săriră îndată și susținură cu ardoare ideea principelui. Convicțiunea se formă iute și consimțământul deveni unanim. Se hotărî ținerea secretului până a doua zi dimineața, când trebuia să se înțeleagă asupra modului de a proceda la facerea propunerii în Adunare. La 8 ore deputații naționaliști se adunaseră din nou la Concordia și hotărâră să facă propunerea întâi în ședința secretă și, dacă ea nu ar trece, naționaliștii să se retragă. Cu această hotărâre se duseră ei la Adunare pe la 10 ore. A treia ședință a Adunării electivă se deschide supt Preziudenția Eminenței Sale Părintele Mitropolit Nifon. Preziidentul deschide ședința la 11 ore dimineața".

După ce este făcut apelul, "*D. Boerescu cere cuvântul și roagă pe E. S. Preziidentul să binevoiască să poștească pe Adunare a rămâne în ședință secretă, având a face o propunere. Adunarea să consulte și primește. Se suspendă ședința publică și să trage în deosebită sală*".⁴⁰ "*Tot Boerescu propuse la câțiva deputați din majoritate ședința secretă, unde trebuia să le desvelească mijlocul de împăciuire în numele unui act de patriotism, iar cu toții primiră, fiindcă și ei erau într-o situație grea. Intrați în camera secretă, Boerescu se sculă și propuse, într-o cuvântare plină de înfocare, unirea prin alegerea Colonelului Cuza de Domn și în țara Românească. Doctorul Asachi, unul din membrii drepte, întrerupse pe*

40. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 9, din 29 ianuarie 1859, p. 44.

orator, nu însă pentru a-l combate, ci pentru a arăta că sunt și alte stăte care au un singur cap, deși două administrații deosebite, precum sunt Suedia și Norvegia. Această întrerupere dădu și mai mare îninimare lui Boerescu. Un entuziasm de nedescris cuprinse pe toți deputații din stânga și din dreapta; cei mai mulți începură a plânge. Mitropolitul ceru crucea și Evanghelia, dar până să i le aducă, pronunță jurământul, plângând și el înaintea icoanei Sfintei Treimi. Toți deputații strigară: "**Jurăm**" și subsemnară actul".⁴¹

După o oră și jumătate de deliberare secretă, Președintele Adunării, Mitropolitul Nifon, redeschide seanța publică, ordinea de zi fiind formarea comisiilor de verificare a deputaților, lucru pe care Adunarea îl acceptă. Mitropolitul Nifon invită comisiile să se adune în birourile lor spre a proceda la verificarea deputaților și lăsă seanța suspendată, iar Adunarea în permanență.

La orele 4 după amiază, Mitropolitul Nifon, președintele Adunării electivă, redeschide ședința și anunță că toate, comisiile și-au îndeplinit misiunea lor. După aceasta, Mitropolitul Nifon declară Adunarea electivă constituită și o invită a proceda la alegerea biroului definitiv.

După ce și biroul a fost constituit, și toate formalitățile erau terminate, D. Const. Cantacuzino mulțumește Adunării și apoi propune "*că de vreme ce acum camera este constituită, crede că poate, fără zăbavă, chiar în această seanță, a proceda la alegerea Domnului, spre a nu să mai întârzie o lucrare așteptată cu atâta nerăbdare de țară. Adăogă că câmpu alegerii este mai întins decât tot d'auna, căci Convenția nu mai face nici o osebire între Moldoveni și Români. Se consultă Adunarea asupra acestei propuneri, care se adoptă în unanimitate. Apoi se face apel nominal spre a se constata dacă numărul deputaților prezenți este 3/4 părți, ca să poată păși la alegerea Domnului, conform art. 12 din Convenția de la 7/19 August.*

După aceasta, colonelul I. E. Florescu propune să se săvârșească jurământul prescris în asemenea caz de art. 31 din Regulamentul Organic. Adunarea se consultă și priimește. Atunci Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit se ridică în picioare și pronunță cu glas mare în fața deputaților formula jurământului, și apoi toți deputații, unul după altul, pășesc la birou unde săvârșesc jurământul cerut cu mâna pe Sfânta Evanghelie și sărutând Sfânta Cruce, pronunțând cu glas mare "**jură**".

După aceea, Mitropolitul Nifon se adresă Adunării astfel:

"Lăsați să citească viitorimea cu mândrie și fericire numele Dumneavoastră în istoria neamului; lăsați neșterse amintiri în istoria patriei.

Toți să avem o patrie, și apoi să avem un cuget și un scop".

Și apoi, ridicând mâinile înaintea icoanei Sfintei Treimi, cu ochii plini de lacrimi a zis:

41. "Naționalul" din 23 ianuarie 1859; *Ibidem*, din 25 ianuarie 1859; "Românul" din 3 iulie 1859. "Conservatorul progresist", din 15 ianuarie 1860, spune că Domnul Cuza fusese propus în adunare în ziua de 23 ianuarie, dar candidatura lui căzuse atunci și a revenit a doua zi, 24 ianuarie, fiindcă partidul dreptei a primit-o. Aceasta este puțin probabil, fiindcă adunarea nu ar fi îndrăznit să o respingă în fața amenințărilor poporului din acea zi, când era cât pe ce să se verse sânge între oștirea și popor.

"Doamne, Dumnezeu nostru și al părinților noștri, aruncă-ți privirea Ta asupra noastră și nu slăbi curajul fiilor Tăi. Unește-i pe toți într-o simțire și într-o cugetare și fă ca inimile tuturor să aibă aceeași bătaie pentru țara lor. Arată-le că Prințul Cuza este unsul Tău între noi, că el reprezintă viitorul neamului, că lui să-i jurăm credință și supunere, că prin el a binevoit dreapta Ta a se arăta poporului Tău și lui să-i jurăm că-l vom susține întru îndeplinirea misiunii sale".^{41 bis}

Lacrimile pe care le-a vărsat și căldura cuvintelor cu care Mitropolitul Nifon li se adresă făcură pe toți să strige în cor **"jurăm"**.

"După aceasta se procedează prin apel nominal și vot secret la alegerea Domnului. Se deschide scrutinul și după citirea biletelor Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit, Președintele Adunării, proclamă că s-a ales Domnul Țării Românești, cu unanimitatea voturilor exprimate, adică 64, Prințul Moldovei Alexandru Ioan I Cuza. La această proclamare, toată Adunarea se ridică și sala răsună de aplauzele și strigările, de trei ori repetate, ale deputaților și publicului: Să trăiască unirea, să trăiască Alexandru Ioan I Cuza, să trăiască Puterile suzerane și garante".⁴²

După aceea, I. Brătianu propune ca prin depeșă telegrafică să se anunțe îndată de către Adunare, prin Președintele ei, Prințului Alexandru Ioan I alegerea sa.⁴³

Imediat după închiderea ședinței, Mitropolitul Nifon, conform și hotărârii Adunării, trimite această depeșă telegrafică:

**"Adunarea Electivă a Țării Românești
Anexiu I^u**

La procesul verbal a ședinței a IV

Depeșă telegrafică

Înălțimii Sale Alexandru Ioan I

Domnul Moldovei și Țării Românești

Astăzi la 24 Ianuarie 1859, la ora șase după amiază, Adunarea Electivă a Țării Românești procedând, conform Convenției, la numirea Domnului Stăpânitor, a ales în unanimitate pe Înălțimea Voastră.

Obșteasca Adunare salută cu respect și amor pe Domnul Său și îl invită să ia cârma țării.

Semnat Nifon, Mitropolitul Ungrovlahiei

Anul 1859, Ianuarie 24".⁴⁴

La această depeșă telegrafică, Alexandru Ioan Cuza răspunde cu două depeșe. Prima se adresează Mitropolitului Nifon astfel:

"Onorabile Președinte al Adunării Elective din Valahia,

București

Depeșa Prea Sfinții Voastre am priimit-o. Vă rog răspundeți frâiele Guvernului cine le are acum.

Semnat Alex. Ioan Cuza".⁴⁵

^{41 bis}. Pr. Grigore Popescu, *op. cit.*, p. 133.

⁴². "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 9, din 29 ianuarie 1859, p. 35.

⁴³. *Ibidem*, p. 36.

⁴⁴. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 9, din 29 ianuarie 1859, p. 36.

⁴⁵. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 10 din 2 februarie, 1859, p. 37.

A doua depeșă se adresează tot Mitropolitului Nifon:

"Iași 25 Ianuarie 1859

**Înalt Prea Sfinții Sale Părintelui Mitropolit Nifon
Prezidentul Adunării Elective, București**

Mulțumesc Adunării Elective din Valahia pentru votul său unanim de încredere și declarăm că primesc cu mândrie și recunoștință de a fi Domn al Țării Românești precum sunt Domn Moldovii.

Aștept răspuns la întâia mea depeșă.

Semnat Alexandru Ioan I".⁴⁶

De acum înainte, Mitropolitul Nifon va fi foarte solicitat pe plan politic, datorită funcției pe care o ocupa în această Adunare electivă (care peste puțin timp se va transforma în Adunare legislativă). În această funcție de președinte al Adunării, el comunică în ședința a V-a că *"a primit de la Înălțimea Sa Domnitorul țării o depeșă, prin care invită să comunice Adunării că a numit pe Dl. Ioan Filipescu Președinte al Consiliului de Miniștri și Ministrul Dreptății, și pe D. Nicolae Goleșcu Ministrul Trebilor din Năuntru, însărcinându-i să formeze un Guvern provizoriu".⁴⁷*

În calitatea pe care o are, de Președinte al Adunării, îl găsim în fruntea listei semnatarilor scrisorii adresate Porții, prin care aceasta este înștiințată că în Țara Românească a fost ales Domn Alexandru Ioan Cuza, și prin care este rugată să dea alesului investitura.⁴⁸

46. *Ibidem*, p. 37.

47. *Depeșă telegrafică*

Iași 25 Ianuarie

Noi Alexandru I

Cu mila lui Dumnezeu și voința Națională Domn Moldovii și Țării Românești

Prea Sfinții Sale Părintelui Mitropolit Nifon

Prezidentul Adunării Elective București

Vă invităm a face cunoscut adunării Elective că am însărcinat pe Dl Logofăt Ioan Filipescu și Dl Logofăt Nicolae Goleșcu a primi frânele Guvernului din mâinile Căimăcămiei, și că am rânduit pe cel întâi la postul de Ministru al Justiției și de Prezident al Consiliului, iar pe cel de-al doilea la postul de Ministru din Năuntru. Dlor sunt autorizați de Noi a compune un Minister Provizoriu.

Contrasemnat V. Alecsandri".

În "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 10, din 2 februarie 1859, p. 38.

48. *Principatele Unite Țara Românească și Moldova*

Adunarea Electivă a Țării Românești

Anecsu la procesul verbal al ședinței a III-a

Arz-Mahzarul său Adresa Adunării către Înalta Poartă

Măriei Sale Împăratului Otomanilor și Suzeran

al Românilor

Sire!

În urma Convenției încheiate la Paris la 7/19 August, anul 1858 și promulgată prin Înaltul Hatışerif al Împărăteștii Voastre Măriri, săvârșindu-se alegerile Deputaților, asemănat dispozițiilor anecsului al doilea al zisei Convenții, Adunarea Electivă s-a deschis la 22 ianuarie - 3 februarie 1859.

Duminică 8 februarie 1859, Mitropolitul Nifon îl primește pe noul Domn Alexandru Ioan Cuza în Catedrala mitropolitană din București, după care Domnul, "*precedat de Eminența Sa Mitropolitul*", cu tot clerul, a intrat în sala de ședințe. În aclamațiile deputaților și ale poporului, s-a suit la birou și cu mâna pe Evanghelie pronunță în fața Adunării următorul jurământ:

*"Jur în numele Prea Sfintei Treimi și în fața țării că voi păzi cu sfințenie drepțurile și interesele Principatelor Unite; că în toată Domnia mea voi priveghea la respectarea legilor pentru toți și în toate, și că nu voi avea înaintea ochilor mei le cât binele și fericirea Nației Române. Așa Dumnezeu și conștiința mea să-mi fie întru ajutor".*⁴⁹

După depunerea jurământului, Mitropolitul Nifon, în calitatea sa de Președinte al Adunării, ține următorul discurs:

"Măria Ta!

Sunt secolii de când acest popor, care te înconjoară și te îmbrățișează cu lacrimi de bucurie nu încetă strigând către Cel a tot puternic și chemând luarea lui aminte la suferințele și durerile sale.

În mijlocul atâtor nenorociri, de care fu apăsător, n-avu alt apărător decât singur credința sa în Dumnezeu și speranța într-o providență, care îl mână prin cărări neștergute către limanul așteptat.

Dumnezeu dar, Măria Ta, pentru credința lui neclintită întru Dânsul, nu-l rărâsi în voea furtunilor, ci-l sprijini cu brațul Său cel prea puternic, și-l conduse, printre stânci și prăpastii, mântuindu-l de toate pericolele ce-l amenințară ca să-l steargă din cartea viitorimii.

Acest popor, Măria Ta, în adâncurile suspinurilor sale, așteptând după credința și speranța sa, nu să îndoiește că Măria Ta este trimis de providență ca

După verificarea actelor de alegere, Adunarea s-a constituit astăzi 24 ianuarie - 5 februarie 1859, într-un mod legal, și după ce și-a format biroul, prin votare, a hotărât în unanimitate să procedeze la marele act al alegerii Domnului.

Luând de bază stipulările articolului 12 al Convenției, care nu mărginește termenul acestei operații, și alinea a doua de la același articol, care cere trei "părți" din numărul membrilor înscriși spre a se putea procedea la alegeri;

Având în vedere condițiile de elegibilitate prescrise de art. 13 al Convenției;

Adunarea Electivă a Principatului Țării Românești, aflându-se compusă de șai-zeci și patru membri de față, care formează mai mult de trei părți, a procedat, prin vot secret, la alegere în toată liniștea, maturitatea și buna orânduială, și a ales, cu unanimitatea tuturor voturilor, domn al acestei țări pe Măria Sa Prințul Alexandru Ioan I Cuza, Domnul Moldovei.

Această alegere fiind făcută după toate formele cerute, Adunarea Electivă, conformându-se celei din urmă alinea a articolului 13 din Convenție, se grăbește a o supune cu cel mai adânc respect la Înalta cunoștință a Măriei Voastre Împărătești, cu rugăciunea de a binevoi să dea alesului țării investitura prevăzută prin citatul articol.

Subt-semnatu Nifon, Mitropolitul Ungro-Vlahiei

Calinic, Episcopul Râmnicului

Filotei, Episcopul Buzăului

Climent, Episcopul Argeșului

și toți ceilalți membri ai Adunării".

În "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 13, din 13 februarie 1859, p. 49.

49. În "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 15, din 19 februarie 1859, 59.

să pui sfârșit suferințelor și durerilor lui; nu să îndoiește că Măria Ta este venit ca să-l luminezi cu înțelepciunea Măriei Tale, și să-i pregătești un viitor fericit și demn de gloria strămoșilor noștri, din care se vede căzut.

În sfârșit, Măria Ta, ca chemat de poporul Român și trimis de Providență, întinde-i dreapta Ta, ridică-l din căderea sa și îl condu pe câmpurile cele pline de flori neveștejite; căci numai acolo poate el să-și redobândească cununa gloriei și a virtuței cu care se încununară odată nemuritorii noștri strămoși; iar Măria Ta să trăiești ani mulți ca să lași mai multe pagini de fapte în istoria dulcii noastre Patrii".⁵⁰

Știm că după unirea celor două Principate, ele aveau, în continuare, câte o Adunare legislativă, prin aceasta unirea fiind incompletă, cele două Adunări lucrând separat. În această situație, în ședința a III-a a Adunării legislative a Țării Românești, din 14-15 aprilie 1861, Mitropolitului Nifon îi revine marele merit de a fi propus unirea celor două Adunări într-una singură:

"Votul Camerei Moldovei pentru unirea Camerelor, în privința cestiunii proprietății, socotesc că este un ce dorit și pentru noi, și aș ruga pe d-nii deputați, ca să repete și d-lor același vot, cu atât mai mult că este un pas cu care ne apropiem mai mult de unirea Principatelor, pe care eu rog pe Dumnezeu să o vedem cu o oră mai înainte terminată.

Propunem a se supune Înălțimii Sale că, luând în cunoștință manifestațiunea votată în ziua de 27 Martiu, de Onor Adunare din Moldova, am simțit cea mai mare satisfacție; ne grăbim dar a declara și noi că, precum în toată vremea așa și acum, când este vorba de apropiere mai intimă spre unire între Moldova și Țara Românească, o prîjmim cu cea mai mare bucurie; lăsăm însă, ca și până acum, aducerea la îndeplinirea acestei dorințe la înțelepciunea Măriei Sale. Tot deo-dată se va numi o comisiune spre a redige o adresă Măriei Sale".⁵¹

În urma acestei propuneri, Mitropolitul Nifon suspendă ședința pentru zece minute, spre a se consulta Adunarea asupra formării comisiei ad-hoc a celor șase secțiuni. Comisia, zisă a unirii, compusă din C. A. Rosetti, D. Brătianu, Principele Ghica, Ioan Ghica și N. Bibescu, formulează următoarea scrisoare către Domn:

"Prea Înalte Doamne,

Cu ocasiunea proiectului de lege asupra regulării raporturilor dintre proprietari și cultivatori, Adunarea electivă suroră a exprimat dorința d'a se întruni ambele adunări Române pentru a se examina acel proiect și în adresa sa către Măria Ta a arătat necalculabilele întârzieri și greutăți ce întâmpină Adunările Române în lucrările lor isolate, neputința în care ele se află de a rezolva marile cestiuni naționale, toate cestiuni de interes comun.

Măria Ta, și noi, care tot d'auna am fost setoși d'a îmbrățișa orice măsură menită a ne da unirea Moldo-României, sau cel puțin a ne apropia de acest vis de aur al Românilor, acum mai mult decât totdeauna suntem adânc pătrunși de imperioasele necesități exprimate cu atâta tărie de către frații noștri din Adunarea Moldovei și la a lor patriotică manifestare pentru unirea ambelor adunări, unim cu

50. *Ibidem*, p. 59.

51. "Monitorul oficial" (supliment), nr. 95 din 2 mai 1861, p. 381.

respect espresiunea viei noastre dorinți d'a ne vedea chieați spre a realiza această întrunire îndată ce înțelepciunea Măriei Tale va crede că se va putea îndeplini.

Toate rugele noastre, speranțele noastre sunt că ocaziunile nu vor întârzia a se ivi, că mărirea inimii Înălțimii Tale le va crea la momentul oportun spre a pune o oră mai înainte patriotismul nostru la încercare și a asigura Românilor existența lor națională ce au încredințat-o cu atâta entuziasm Augustului lor ales".⁵²

În prima parte a domniei sale, Cuza a urmărit și a izbutit să întărească și să desăvârșească unirea. Într-adevăr, cârmuirea, cu două guverne, cu două adunări, cu două capitale, era greu de dus mai departe. Mijloacele de comunicare erau rudimentare, sistemul de coordonare a legilor și măsurilor prin Comisia Centrală era greoi, iar Domnul trebuia să-și împartă timpul între București și Iași. De aceea, Cuza, care fusese bine primit de către sultan, cu prilejul vizitei de curtoazie pe care i-o făcuse în septembrie 1860, stăruia pe lângă acesta să se aprobe unirea completă și, în cele din urmă, izbuti s-o obțină (4 decembrie stil nou, 1861).

La 11/23 decembrie, Cuza dădea o proclamație către românii din ambele Principate, aducându-le la cunoștință noua realizare: "*Unirea este îndeplinită, naționalitatea română este întemeiată... În zilele de 5 și 24 ianuarie ați depus toată a voastră încredere în alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur domn; alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie".⁵³*

După ce face această proclamație, Cuza merge în Moldova, unde discută cu guvernul și adunarea legislativă de acolo și primește asigurarea că această unire poate fi făcută.

La 21 ianuarie 1862, la întoarcerea din Moldova, Cuza primește la Palat pe reprezentanții clerului, corpurile municipale, corpurile civile și militare, și mai multe notabilități, pentru a face cunoscut rezultatul vizitei sale în Moldova.

La intrarea în sala Tronului, unde erau adunați cei mai sus-amintiți, Cuza, însoțit de Mitropolitul Nifon și de ministrii săi, "*și-a exprimat dorința ce avusese de a reveni la București mai curând, dar că a dorit a veni cu un rezultat definitiv".⁵⁴*

Felicitându-l pe Cuza pentru tot ceea ce a făcut în vederea înfăptuirii unirii depline a celor două Principate, Mitropolitul Nifon, în numele întregului popor român, a spus:

"Împregiurarea solemnă, ce ne face astăzi a Vă încongiura Tronul, împreună cu servitorii Altarului, recheamă în memoria tuturor românilor triumfurile de glorie și de virtute cu care străbunii noștri, prin nestrămutata lor credință în Dumnezeu, se străluciră pe sine, își mântuiră neamul și lăsară urmașilor de moștenire credința, numele și frumoasele lor exemple.

Ei, Măria Ta, prin credință, răbdare și stăruință, după credința transmisă nouă, învinseră toate obstacolele și pășiră către adevărata mărire și glorie națională.

Dacă Națiunea română, Măria Ta, n-ar fi conservat această credință ca un depozit sacru al strămoșilor și dacă ar fi uitat cu toții exemplele lor de virtute și de mărire străbună, ar fi rămas; fără îndoială, în voia furtunelor capricioase,

52. *Ibidem*, p. 7.

53. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 553.

54. "Monitorul oficial", nr. 17, de luni, 22 ianuarie 1862, p. 69.

devenind jucăria vânturilor și a valurilor ce înghit și fac nevăzuți pe nenorociții plutitori; însă ea, în suferințele sale, Măria Ta, neuitând exemplele străbune, niciodată n-a încetat de a crede în Dumnezeu, a spera de la El și a aștepta pe cel predestinat pentru a sa mărirea și fericire.

Ce am putea zice noi mai mult, Măria Ta, decât Apostolul Pavel pentru predestinațiunea Măriei Tale?

Acest mare Apostol, Măria Ta, în prevederile sale spirituale, mânuindu-se de inspirațiunile divine, spune romanilor, într-una din epistolele sale că: "Pe cei pe care mai înainte i-a hotărât Dumnezeu i-a și chemat, și pe cei pe care i-a chemat pe aceia i-a și îndreptat, iar pe cei pe care i-a îndreptat, pre aceștia i-a mărit și i-a preaslăvit".

Prudența, stăruința și răbdarea, Măria Ta, cu care izbutiră-ți a împlini dorința românilor prin marele fapt al Unirii, sunt singurele care pot convinge pe tot românul conștiințios că Măria Ta este cel predestinat, cel chemat și cel îndreptat de Providența divină pentru fericirea și mărirea Națiunii Române.

Dacă fiecare adevărat român, Măria Ta, s-a convins, prin credința în Dumnezeul strămoșilor noștri de adevărurile apostolice și de probele ce dați de prudență, răbdare și stăruință în cariera pe care sunteți îndreptat de Providență, nu veți încerca nici o piedică în mersul țintirilor naționale; căci după această convicțiune, Măria Ta, își vor uni toți împreună atât cugetările, cât și lucrările lor cu cugetarea și stăruința Măriei Tale, fără care credința și speranța nimic nu folosesc.

Să iubim, dar, pe Dumnezeul părinților noștri, Măria Ta, și să unim lucrarea cu credința în El, având convicțiune că: "Toate se vor lucra nouă spre bine", precum ne spune Apostolul Pavel.

Cât pentru noi, Măria Ta, ca arhipăstor credincios învățăturilor transmise de Mântuitorul prin Apostolii Săi, având a păstori aceeași turmă, pentru a căreia mărirea și fericire, Măria Ta, te vezi a fi predestinat de Dumnezeu și îndreptat de Providența cerească, Vă încredințăm că vom fi pentru totdeauna nedeslipiți de dreptele intențiuni ale măriei Tale, și nu vom înceta înălțând rugăciunile Noastre în Altarul Dumnezeului strămoșilor noștri împreună cu toți servitorii Lui și chemând neîntrerupta Sa priveghere asupra pașilor ce veți face către gloria și fericirea Națiunii Române".⁵⁵

Se formă acum un singur guvern, sub președinția lui Barbu Catargiu, rămânând o singură capitală, București.

Cele două parlamente se unesc într-unul singur, acesta deschizându-și ședințele sub președinția Mitropolitului Nifon, în 24 ianuarie 1862, în prezența Domnitorului Cuza, care i se adresă:

"Prezența Voastră în jurul meu în această zi solemnă, Mă pătrunde de o vie mulțumire și de o legitimă mândrie pentru succesul misiunii ce mi-a dat Națiunea română.

55. *Ibidem*, p. 69.

*Ziua aceasta, în care mandatarii întruniți ai ambelor țări au venit a înconju-
ra Tronul comunei noastre Patrii, este o zi de serbare pentru un popor întreg, o zi
de fericire pentru alesul Vostru.*

*O viață nouă se începe astăzi pentru România. Ea intră, în fine, pe calea care
va conduce către îndeplinirea destinului sale.*

*Înalta Poartă și Marile Puteri garante au venit a recunoaște unirea Adună-
rilor și a Ministerelor ambelor Principate.*

*Guvernul Meu este însărcinat a vă depune actul prin care s-au statornicit
modificațiunile ce noua stare de lucruri trebuia să aducă în unele din stipu-
ațiunile convențiunii din 7/15 august 1858.*

*Eu însă, credincios misiunii ce mi-ați dat și cunoscând statornica voință a
omânilor de a rămânea pururea uniți, am proclamat, atât înaintea Domniilor
voastre, cât și înaintea țării, Unirea definitivă a Principatelor. V-am zis că ea va
fi precum România o va dori și o va simți..."⁵⁶*

Președinția noului parlament va fi împărțită, de acum înainte, între
Mitropolitul Nifon și Mitropolitul Calinic Miclescu al Moldovei, până când Nifon
a fi numit Președintele Senatului.

De acum înainte, pe actele interne începe să se scrie "România" în loc de
Principatele Unite". Unirea era acum completă și va rămâne definitivă.

Putem spune că, dacă la început Mitropolitul Nifon a avut unele ezitări și
hilar a fost împotriva unirii Principatelor, după aceea s-a implicat și a luptat cu
oată ființa sa pentru a se împlini acest vis de veacuri al poporului român.

56. "Monitorul oficial", nr. 19 din 25 ianuarie 1862, p. 77.

ATITUDINEA MITROPOLITULUI NIFON ÎN TIMPUL SECULARIZĂRII AVERILOR MĂNĂSTIREȘTI DIN PRINCIPATE

La începutul și mijlocul secolului al XIX-lea, cu ierarhii ei, mulți dintre ei foarte luminați, unii bine înzestrați sufletește, desăvârșiți patrioți în cel mai frumos înțeles al cuvântului, Biserica Românească ar fi putut lua un nou avânt și scrie un bogat capitol în istoria timpurilor noi. Ceea ce a împiedicat-o de la aceasta a fost amestecul statului, care, de la Kiseleff până la timpurile mai apropiate, a luat-o în stăpânire, uneori încetul cu încetul, alteori prin lovituri neașteptate, smulgându-i rând pe rând moșiile, cealaltă avere, drepturile, autonomia sprijinită pe canoane, cultura proprie, școlile speciale, autoritatea și prestigiul, urmând în aceasta când exemplul Rusiei cu Biserica robită, când al Apusului, cu Biserica pe alocuri cu totul izgonită afară din viața socială, după ce însă i s-au luat mai toate mijloacele care-i puteau îngădui să se susțină.

Pentru acest proces de intervenție, încălcare și aservire, nu sunt vinovați oamenii, adesea plini dacă nu de credință și de cunoștințele necesare, măcar de bunăvoință, ci curente generale, ideile europene și, nu mai puțin, exemplul situației Bisericii neamului în provinciile românești pierdute.

Știm în ce chip sălbatic s-a purtat același Guvern rusesc față de Mitropolitul Grigorie Dascăluș. Generali grosolani ca Joltuhin, "filosofi" fără religie, având ură împotriva monahismului, ca Pavel Kiseleff, nu puteau respecta vechile privilegii ale Bisericii noastre. Când o nouă Comisie începu să lucreze viitoarea Constituție a Principatelor, Regulamentul Organic, Minciaky, fostul consul, prezida boieri luați într-ales, dar nici un cleric nu lua parte la dezbaterile proiectelor motiv, pentru care Neofit, locțiitorul de mitropolit, protesta în fruntea protipendadei lăsate și ea la o parte.

Astfel alcătuit, Regulamentul poartă pecetea anticlericalismului francez și a stăpânirii Bisericii de către Stat, ca în Rusia. Viața canonică deosebită pe care o duseseră până atunci Biserica Românească este înlăturată fără cruțare și pietate, fără simț istoric și fără înțelegere a drepturilor ce derivă din prescripții cu caracter nestrămutat și dintr-o practică de atâtea veacuri. Episcopii și mitropoliții se aleg de Adunările Obștești extraordinare, cuprinzând un număr covârșitor de laici, iar clerului nu i se mai cuvine decât sarcina de a-i sfinți după datină. Se pregătește o nouă lege a administrării averii bisericești și se creează un Ministru al Bisericii - "Logofătul trebilor bisericești".

Încă din 1835, când statul cel nou luă asupra-și grija moșiilor ce țineau de mănăstirile neînchinat, nimeni nu a protestat, regimul rusesc impunând tăcerea și lui Veniamin, iar Mitropolia munteană fiind vacantă după moartea lui Grigorie, rămăseseră vicari amândoi episcopii, până la alegerea, tocmai în ziua de 29 iunie 1840, tot sub Alexandru Vodă Ghica, a lui Neofit, care nu era dintre cei care vorbesc în folosul instituției pe care o reprezintă, periclitându-și situația. Nu s-a

procedat ca în Bucovina, ca să se țină un fond special, din care să se acopere întâi cheltuielile pentru Biserică; averea dăruită de ctitori numai pentru rugăciuni mântuitoare de suflet și de pomenirea numelui lor trecu la un loc cu celelalte izvoare ale visteriei.

După această măsură, în 1840 se aplică legea pentru "luarea administrațiilor moșiilor și averilor eparhiei de la Mitropolit și de la episcopi și se dă pentru administrare "Departamentului Crediței".

*"Averea scaunelor arhieresti - spune legea munteană - se împărțea în șapte și numai patru șeptimi erau să fie ale mitropolitului sau episcopului, care va ține, ca orice funcționar răspunzător, "state de personal" pentru "simbrii" pe care Adunarea va trebui să le recunoască în cea dintâi șesie, va avea pe lângă alți "amploniași" un "vicariu" și un "Consistoriu" întărit de Domn, fiindcă are înclinare cu partea mirenească".*¹ Bani pentru reparații se vor vărsa într-o casă de rezervă, iar pentru milostenii se va face "o lista întărită cu pecetea mitropolitului și adevărită de Logofătul trebilor bisericești".²

Această stare de lucruri cerea o singură întregire: secularizarea averilor mănăstirilor închinată, cu privire la care Regulamentul orânduise ca o parte din veniturile lor să fie dată statului pentru opere de binefacere și cultură. Încă din 1835 ar fi dorit-o Știrbei Vodă, care arăta starea jalnică a lor în cuvinte de revoltă: *"Halal de mănăstirea în care se mai găsește o candelă aprinsă înaintea altarului!!! Halal de biserica în care mai ard câteva făclii și unde un preot în zdrențe, neplătit, mai vine să slujească Liturghia!"*³

Se hotărî, neputând lua o hotărâre pe care n-ar fi îngăduit-o Rusia, sprijinitoare statornică, pentru scopuri curat politice, a grecilor abuzivi, care nu mai reprezentau acum o singură lege ortodoxă, în forma ei cea mai curată, ci un neam deosebit de celelalte și având scopurile sale lumești bine definite, ca moșiile mănăstirilor închinată să se arendeze numai pe câte trei ani și fără a se da bani înainte, pentru ca egumenii să nu mai invoce protecția și să nu mai ceară judecata consulatelor, ca ei să nu distrugă, din lăcomie, pădurile.⁴

În anul 1851 noul ales, Mitropolitul Nifon, face o vizită în cuprinsul Mitropoliei și, văzând situația gravă în care se aflau bisericile și mai ales mănăstirile închinată, înștiințează pe Domnul Știrbei Vodă, despre situația grea în care se aflau bisericile și mănăstirile pe care a constatat-o în această misiune. La această informare, domnitorul Barbu Știrbei Vodă prin adresa Nr. 1382 din 5 septembrie 1851, informează Departamentul Crediței:

"În urma cercetării ce a făcut prin eparhii, Prea o Sfinția Sa Părintele Mitropolit și iubitorii de Dumnezeu Episcopi, despre starea bisericilor, supunându-Ni-se în cunoștință, că la multe din metoașele de prin orașe și târguri, atât încăperile de locuință, cât și bisericile ce atârnă de bisericile închinată, se află în dărâpănare, sau cu totul căzute în ruine, cum că și pe la unele bisericile de prin sate lipsesc sfintele vase, cărțile, odăjdiile.

1. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, p.267.

2. *Ibidem*, p. 267.

3. *Ibidem*, p.268.

4. N. Iorga, *Viata lui Știrbei Vodă*, I, p.11.

Luând cu băgare de seamă, că de a se trece mai îndelung cu vederea o asemenea neîngrijire, ar fi nu numai o călcare de cele mai de căpetenii dispoziții ale făcătorilor acestor cuvioase așezăminte, dar și o hulă înaintea Dumnezeirii, și un scandalu în ochii oamenilor.

Noi poruncim ca Departamentul Credenței să pue cea mai cu denadinsul stăruire, ca toate sus zisele dărăpănături și lipse, să se restaureze și să se îndeplinească fără amânare de către mănăstirile respective, dându-se egumenilor termeni de un an, și arătându-li-se hotărât, că dacă după acest termen, la vizitația ce se va face din partea arhieriei, nu se vor găsi îndeplinite lipsele de cărți, vase și odăjdii pe la biserici, iar clădirile pe la mănăstiri și metoace, măcar rostuite, să cunoască că acei egumeni vor fi osândiți, și cei mai îndărătnici, deportați.

Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit și iubitorii de Dumnezeu Episcopi, vor aduce și din părțile toată cuvenita stăruință, ca această orânduială să se împlinească și în privința așezămintelor bisericesti celor neînchinat.

Cât pentru bisericile satelor, de pe moșiile bisericesti, care au trebuință de reparații, sau de o nouă înființare vor face chiriarhii episcopi sau egumenii cu de-amănuntul de ceea ce va fi de lipsă la fiecare loc, și de mijloacele locale cele mai priincioase spre îndeplinirea acei lipse, ca prin îndemnul către locuitorii enoriași și prin cuvenita ajutorință din partea proprietății, să se întâmpine această trebuință fără amânare, povățuindu-se cu aceea ce s-a urmat până acum întru înființarea unor asemenea sfinte locașuri.

Semnătura lui Barbu Știrbei" 5

Realizarea marelui act al Unirii Principatelor, prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, a deschis calea unor prefaceri profunde în viața politică, socială, economică și culturală a statului național român modern. Acest act s-a răsfrânt însă și asupra mersului treburilor în Biserică. Oamenii politici și guvernele venite la cârma țării, după unire, încercară să facă unele schimbări și în organizarea Bisericii Române, dar fără să țină seama de tradiție, de trecut, sau de părerile îndreptățite ale câtorva slujitori hotărâți să apere, chiar cu prețul vieții lor, vechile datini și caoane. S-a întâmplat adesea ca sub înrâurirea unor idei străine să se săvârșească lucruri neîngăduite de pravila bisericească, să se vină cu înnoiri primejdioase bunelor predanii și rânduieli călugărești, ori să se ia măsuri care vădeau simțăminte potrivnice Ortodoxiei românești. Este adevărat că în toate aceste împrejurări nu întârzie să iasă la iveală tendințele de împotrivire din partea unor luminate fețe bisericesti, care nu se împăcau cu noile reforme, ci urmăreau înlăturarea lor⁶.

Prima măsură luată de Guvernul lui Cuza a fost numirea arhimandritului Dionisie Romano starețul mănăstirii Neamț, ca locțiitor de episcop la Buzău, prin decretul domnesc din 19 iunie 1859, fără consimțământul Mitropolitului Nifon, în locul episcopului Filotei al Buzăului, care se îmbolnăvisese foarte grav. Numirea lui

5. "Buletinul oficial", Țara Românească, nr. 79 din 6 septembrie 1851, p. 314.

6. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, ed. a II-a, vol. III, București, 1994, p. 110; Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, vol. II, p. 499.

Dionisie Romano la Buzău avea scopul ei, și anume, el primise sarcina, ca om de încredere, să adune toți banii lui Filotei și să-i dea Guvernului, care se afla în mare criză financiară. În felul acesta a intrat în vistieria Statului întreaga avere a episcopului Filotei, care se ridica atunci la suma de 74 mii de galbeni. Văzând acest abuz al Guvernului, Mitropolitul Nifon a refuzat să-l hirotonească pe Dionisie, această hirotonie săvârșindu-se abia la sfârșitul anului 1862 la Iași.⁷

Tot în 1859, Guvernul din Moldova hotărî luarea averilor mănăstirilor pămâtenene: Neamțu, Secu, Agapia, Văratec, Adam și Vorona și le trecu sub administrarea Ministerului Cultelor. Totodată s-au desființat atelierele mănăstirești, s-au luat tipografiile de la Neamț și de la Mitropolie, s-au instituit comitete administrative pe lângă egumeni și s-au ridicat toate actele mănăstirilor, s-au vândut în târguri vitele, stupii și alte lucruri, oprindu-se numai ce era neapărat trebuincios.

“La 16 August 1859, printr-o ordonanță domnească, s-au desființat mănăstirile Doljești și Zagavia, precum și 31 de schituri din Moldova. Viețuitorii lor au fost așezați în alte mănăstiri, bisericile au fost prefăcute în biserici de mir, iar în clădirile din jur s-au înființat școli satești, iar în două, așezăminte de asistență socială. La 19 octombrie 1860, s-a promulgat o lege, tot în Moldova, prin care se institua un impozit de 10 asupra venitului net al “proprietăților nemșcătoare ... ale mitropoliilor, episcopiiilor, mănăstirilor închinat și neînchinat cu metoacele lor, ale chinoviilor mănăstirilor și bisericilor de sub diferite tutele, ...al seminariilor precum și al oricărui alt așezământ de binefacere” (din 31 Martie 1862 legea s-a extins și în Țara Românească). În aceeași zi Consiliul de Miniștri a hotărât ca veniturile mănăstirilor să nu mai intre în așa numita “Casă Centrală”, ci drept în visteria țării, adică la Ministerul de Finanțe.”⁸

Mitropolitul Sofronie Miclescu protestă, în septembrie 1859, printr-o scrisoare către Domnitor, arătând că prin luarea averilor mănăstirești se încalcă drepturile Bisericii. Scrisoarea i-a fost înapoiată prin Ministrul Cultelor. Mitropolitul răspunse că mulțumește cu umilință Măriei Sale, dar nu va înceta de a-și face datoria. În martie 1860 el înainta Adunării țării un protest, plângându-se de pustiirile făcute de Guvern în latura bisericească, de încălcările și abaterile săvârșite spre nimicirea autorității bisericești reprezentate de mitropolit.

Această întâmpinare a rămas fără rezultat. Urmarea acestor proteste a fost înlăturarea sa din scaunul mitropolitan. În ziua de 23 octombrie 1860, cu prilejul recepției care a avut loc după întoarcerea lui Alexandru Ioan Cuza de la Constantinopol, domnitorul a adresat Mitropolitului în public o aspră mustrare, învinuindu-l de nesupunerea clerului înalt față de măsurile luate de Guvern “în această epocă de tranziție”, de împotrivirea sa la pedepsirea unor călugări nevrednici de chemarea lor, de refuzul său de a participa la serbarea zilei onomastice a Domnului, de abuzul despărțirilor, căsătoriilor “în care toate legile și cele

7. P. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. III, p.110.

8. *Ibidem*, p.110-111.

dumnezeiești și cele omenești s-au călcat în picioare” de către Discasteria Mitropoliei.

În urma acestor învinuiri, la 7 noiembrie 1860, Mitropolitul Sofronie este suspendat, surghiunit la mănăstirea Slatina și dat în judecată. Guvernul convocă un sinod alcătuit din 12 arhieri din ambele Principate, pentru ziua de 15 februarie 1861, ca să-l judece pe mitropolit. Suspendarea Mitropolitului Sofronie a dus la căderea Guvernului Kogălniceanu (17 ianuarie 1861). În ziua următoare, 18 ianuarie, Mitropolitul Sofronie și-a înaintat demisia. Noul guvern condus de Anastasie Panu, a propus să se primească demisia mitropolitului și să înceteze *“orice proces sau urmărire din partea Guvernului”*, ceea ce Domnul a acceptat. După încheierea conflictului, Mitropolitul Sofronie a mai trăit câteva luni, adică până la 18 mai 1861.

O altă problemă care a stat în atenția Guvernului lui Cuza a fost aceea a școlilor teologice. Astfel în 15 decembrie 1859, școlile catehetice din Moldova au fost prefăcute în școli primare. Prin această măsură, s-au oprit hirotonirile de preoți nepregătiți, iar seminariile au rămas singurele școli de pregătire a preoților. S-a făcut o reformă a seminariilor teologice din Moldova. Cel de la Iași (Socola) avea și un curs superior (în total 8 clase) în care se predau, pe lângă disciplinele teologice, științele reale (matematica, fizica, chimia) și practice (agronomia și medicina populară). Seminariile de la Rôman și Huși aveau numai un curs inferior (4 clase). Se pare că în 1859, la seminarul de la Socola s-au pus bazele unei facultăți de teologie care, în 1860, când s-a înființat Universitatea din Iași, a fost trecută în cadrul acesteia. Facultatea a funcționat până în anul 1864.⁹

În Țara Românească, Adunarea legislativă a hotărât ca seminariile să treacă sub *“administrațiunea și supravegherea”* Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Tot atunci s-a instituit o comisie – din delegați ai Ministerului și Mitropoliei – care a făcut propuneri de reorganizare radicală a învățământului teologic din Țara Românească. *Legea asupra instrucțiunii publice*, decretată la 25 noiembrie și promulgată la 5 decembrie 1864, cuprindea și dispoziții privitoare la învățământul teologic, organizat unitar în cuprinsul ambelor mitropolii. Erau două categorii de seminarii: *“de gradul întâi”* cu patru clase, pe lângă fiecare episcopie, și *“de gradul doi”* cu șapte clase, la București și Iași (Socola). Toate seminariile urmau să fie *“fundate și întreținute cu cheltuiala statului”*, fiind puse sub *“inspecțiunea superioară”* a Ministerului Cultelor. Chiriarhii locului aveau dreptul să facă *“inspecțiuni speciale sub autoritatea Ministerului”* și îndatorirea *“de a priveghea starea generală și progresul seminarului din eparhii”*.¹⁰

O altă măsură luată de domnitorul Cuza și de Guvernul său a fost hotărârea dată în cursul lunii martie 1863, potrivit căreia slujbele din bisericile ortodoxe din România urmau să se facă numai în limba română, întrucât până atunci, în foarte multe biserici (mai ales în mănăstirile închinată la locurile sfinte), slujbele se făceau în grecește.

Dar marea reformă a lui Cuza a fost secularizarea averilor mănăstirești. Astfel, încă din 1860, în ședința Consiliului de miniștri din 19 octombrie, pe baza

9. *Ibidem*, p. 112.

10. *Ibidem*, p. 112.

unui referat făcut de Ministrul de finanțe, acesta propune ca veniturile mănăstirești și ale așezămintelor dependente de Ministerul Cultelor să se adune de-a dreptul în casa vistieriei. Se hotărăște *“ca în viitor toate veniturile așezămintelor monastirești și de binefacere să se strângă d'a dreptu în casa vistieriei, rămânându a se întrebuița după destinația lor. Administrațiunea proprie a averii acestor așezăminte, urmărirea proceselor, executarea condițiunilor stipulate prin contractele de arenduire și altele ce nu implică o chestiune financiară, rămănu ca și până acumu în de-a dreptul competența Ministerului Cultelor.”*¹¹

Operațiunile pregătitoare pentru punerea în “licitațiune a arendurii proprietăților așezămintelor se vor face de către Ministerul Cultelor, însă licitațiunile se vor ține înaintea consiliului. După săvârșirea licitației și încheierea contractelor, Ministrul Cultelor va comunica celui de finanțe lista de arendă contractată de numele arendașilor și de termenele stipulate pentru plata arendeii, spre a putea din vreme a lua cuvenitele dispozițiuni de împlinire.”¹¹

Așezămintele bisericești de la Locurile Sfinte, cărora le erau închinete unele mănăstiri românești, aveau îndatorirea să vegheze asupra existenței și buneii lor chivernisiri, îndeplinind toate obligațiile prevăzute de ctitori: întreținerea de spitale sau azile, de școli, acordarea de milostenii etc. Dacă aceste obligații erau îndeplinite, ele primeau o parte din veniturile mănăstirilor respective.

Dar, cu trecerea timpului, aceste rânduieli au început să nu mai fie luate în seamă, întrucât mănăstirile erau lăsate în ruină, egumenii unora dintre ele stând în capitală, trecând pe la mănăstire din când în când doar ca să ridice drepturile pe care le aveau acolo, numărul viețuitorilor acestor mănăstiri se micșora din ce în ce mai mult, iar dispozițiile testamentare ale ctitorilor nu erau îndeplinite. În schimb, toate veniturile lor erau trimise la Locurile Sfinte, dar în același timp erau și un mijloc de îmbogățire a egumenilor greci care le conduceau, așa precum se vede și dintr-o scrisoare a obștii din târgul Cahul către Adunarea legislativă din 9 februarie 1863 și prezentată Adunării de Mitropolitul Nifon, care spune că: *“Mângâiați de acest mare cuvânt, obștea din Târgul Cahul, adânc pătrunsă de recunoștință pentru marele act național ce au definit înșișimea zilei de 22 Decembrie, anul încetat 1862, prin decretarea de a se trece în budgetul statului veniturile moșiilor din țară zise a monastirilor închinete, care prin uneltirile răuvoitorilor României, ce voiau a o șterge din cartea națiilor, de secole se mână de niște străini cu masca ortodoxiei, și care sub haina sârăciei de bună voie, în locul binefacerii menite de scopul bunilor creștini Români dăruitori, își înălțau palaturi ce erau locașul îmbuibării și desfrânării, împărțind apoi prisosul banilor adunați din sudoarea Românilor cu ceilalți ai lor de peste hotare.”*¹²

În anul 1860 Mihail Kogălniceanu, văzând că egumenii greci din Principate refuză să dea Statului a patra parte din veniturile acestor mănăstiri, conform prescripțiunilor actelor de donație și Regulamentului Organic, și pe lângă aceasta având în vedere faptul că numiții egumeni nu se îngrijeau de mănăstiri – lăsându-le pe cele mai multe în paragină și fără slujitorii necesari serviciului religios, abuz pe care-l practicaseră încă din timpul eteriei –, intervine pe lângă Sir

11. “Monitorul oficial”, nr. 252 din 24 octombrie 1860, p. 1216.

12. “Monitorul oficial”, nr. 30 din 12 februarie 1863, p. 118.

Bulver Lytton, ambasadorul Angliei la Constantinopol, rugându-l să intervină pe lângă ceilalți consuli ai Puterilor pentru a se reglementa această chestiune.

Tot în această comunicare, pe care o făcuse pe lângă susnumitul consul, Mihail Kogălniceanu a mai cerut ca reprezentanții Puterilor să intervină pe lângă reprezentanții Patriarhiilor din Orient să ordone egumenilor mănăstirilor închinată din România să întrețină "școlile populare" de pe moșiile mănăstirești, să plătească pe preoți, diaconi și cântăreți, să procure veșmintele necesare la serviciile divine și să repare stricăciunile cauzate acelor sfinte locașuri de-a lungul timpului; adăugând pe lângă aceasta că, dacă se va întâmpla ca acești egumeni să administreze și pe viitor averile mănăstirilor închinată din România în folosul lor și a trimișilor patriarhali, după cum obișnuiau să facă, atunci ar urma ca în România să avem un stat în stat, întrucât acești egumeni nu vor voi să asculte de autoritățile locale în drept.¹³

Dacă acest apel al lui Kogălniceanu nu a avut pentru moment ecou, cel puțin a fost un semnal de alarmă în realizarea ideii de secularizare a averilor mănăstirești de mai târziu. În anul 1862, același ministru propune Domnitorului Alex. Ioan Cuza un proiect de lege privitor la reglementarea chestiunii mănăstirilor închinată, arătând între altele că Țara Românească, prin faptul recunoașterii unirii ei, este ridicată la o treaptă mai înaltă în fața puterilor Europei și ca atare este de datoria ei de a se cultiva moralmente și materialmente¹⁴. Căci dacă aceasta se cere oricărui român în parte, cu atât mai mult reprezentanților Bisericii, care au mijloacele trebuitoare pentru a înființa școli bisericești și laice. În scopul acesta el ceru să se înființeze două Academii Teologice la București și Iași, între care și o Universitate la Focșani, cu toate facultățile, având câte un internat în care să se cazeze câte 300 de studenți și în care să nu fie numai români, ci și alți creștini de orice naționalitate. Pentru întreținerea acestor școli să se plătească numai 60.000 de galbeni din fondurile mănăstirilor. Din veniturile rămase neîntrebuințate ale acelor mănăstiri să se dea o suma de 30.000 de galbeni pentru înființarea și întreținerea unei Academii de Teologie la Ierusalim, în care să se predea în toate limbile naționalităților ortodoxe din Orient, având ca interni 300 de clerici din toate acele națiuni.

Împotriva acestor dispoziții salutare Bisericii Ortodoxe în general se ridicară egumenii mănăstirilor închinată din Principate și protestară la Consulatele puterilor Europei, zicând că românii cer pe nedrept înființarea unor astfel de școli în țara lor, întrucât veniturile mănăstirilor închinată se cuvin în mare parte Locurilor Sfinte.¹⁵

Văzând că egumenii greci se opun oricărui fel de reformă, Guvernul lui Cuza a început să ia măsuri împotriva abuzurilor săvârșite de aceștia, măsuri care iau o mai mare amploare în anul 1863. Astfel, numeroși egumeni au fost îndepărtați din posturile lor pentru nesupunere la dispozițiile Guvernului, s-a interzis avocaților mănăstirilor grecești să mai pledeze înaintea tribunalelor românești decât însoțiți de avocați români.

13. Cezar Boliac, *Monastirile închinată*, București, 1862, p. 268 ș.u.

14. Ec. C. Ialomițeanul, *op.cit.*, p. 32-33.

15. Cezar Boliac, *op.cit.*, p. 642.

La 11 mai 1863, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Christian Tell, dă o circulară către toți prefeții din țară în care spune:

“Fiindcă toți Egumenii monastirilor în genere, au fost și sunt răspunzători pentru zestrea Monastirei ce li se dă prin inventariu la numirea cuvioșilor lor egumeni, din care cauză când cereau congediu spre a merge în alte țări spre căutarea sănătății sau alte afaceri, trebuiau să ceară și să li se acorde mai întâiu voia de la Măria Sa Domnitorul, prin mijlocirea acestui Minister, lăsând în locule garant responsabil, și fiindcă unii prefeți, din nebăgare de seamă, liberează pasporturi Egumenilor fără formalitățile mai sus prescrise, faptă ce atrage mari pagube stabilimentelor religioase, căci Egumenii greci plecând din țară iau cu dâșii obiecte prețioase și odoare de la monastiri, fără să le mai înapoieze vr'o dată, sunteți invitat, Domnule Prefect, ca în viitor să nu mai eliberați la nici un Egumen pasport, ci ori cării din cuvioșile lor vor voi a trece peste otarul țării, să se adreseze mai întâiu la Mitropolitul țării și la acest Ministeriu, cărora prin învoire. Domnească, voi mijloci în urma îngăduirea eșirei lor din țară.”¹⁶

La 29 mai, la propunerea ministrului Departamentului Cultelor Al. Odobescu, prin referatul cu nr. 16127/1863, s-a hotărât, din nou, ca arendarea și rearendarea moșiilor mănăstirești să se facă numai la Ministerul Cultelor, în prezența unui reprezentant al Consiliului de Miniștri:

“În principiu toate arendurile de proprietăți monastirești în viitor să se facă într-un mod uniform, regulat de Guvern pe temeiul legilor în ființă. Arendările se vor face în pretoriul Ministerului și în prezența Consiliului Miniștrilor, iar contractele se vor sub-scrie și formăului ca și acelea pentru arendarea moșiilor Monastirilor neînchinat. Egumenii Monastirilor proprietare, vor asista la licitație în persoană, sau prin delegați recunoscuți de Ministerul Cultelor.”¹⁷

16. “Monitorul oficial”, nr. 87 din 11 mai 1863, p. 353.

17. “Monitorul oficial”, nr. 101 din 1 iunie 1863, p. 410. Redăm aici în întregime “Jurnalul Consiliului de Miniștri”:

“Astăzi, Miercuri, 29 Maiu, anul 1863, în ședința Consiliului Miniștrilor, luându-se în băgare de seamă Referatul Domnului Ministru ad-interim la Departamentul Cultelor sub nr. 16127;

Apreciind neregularitățile ocașionate la paza condițiilor cu care s-au arendat pentru periodul curent moșiile Monastirilor Românești, zise închinat, numai din vicioasa procedare la aceste arendări;

Considerând trebuința simțită de a se înlătura, cel puțin în viitor, aceste neorânduiri des-avantajoase;

Întrucât procedarea la arendarea moșiilor Monastirilor neînchinat, după experiența făcută, chiar în întâiu an al arendurilor (anul curent) a pus în condițiuni mult mai bune paza contractelor cu care s-au angajat aceste moșii;

Consiliul împins de aceste instanțe, și având în vedere că nu există nici o lege în Țările Române care să excludă pe unele Monastiri de la regula generală pentru arenduri la Art. 11 de la legiuirea pentru organizația Monastirilor, pag. 345 din Regulamentul organic al Țării Românești, ca și legiuirea atingătoare de averile clerului trecută în Manualul Administrativ al Moldovei la Capu I seria I, pag. 261, aderă la opiniunea exprimată de D. Ministru la Departamentul Cultelor, prin mai susul arătatul Domniei Sale Referat și decide:

“În principiu toate arendurile de proprietăți Monastirești în viitor să se facă într-un mod conform, regulat de Guvern pe temeiul legilor în ființă.”

Printr-un ordin domnesc, la 31 mai 1863, s-a desființat Epitropia Sfântului Mormânt, care fusese reînființată înainte de alegerea lui Cuza.¹⁸

La 18 iunie 1863, Al. Odobescu, prin raportul cu Nr. 18438 către Consiliul de Miniștri, spune:

"După deosebite științe ce am primit de dincolo de Milcovu, cât și de aici, mi se face cunoscut că la mai multe din Monastirile închinare, superiorii ridicu odoarele-mișcătoare, precum chiar și documentele și le făcu să dispară din Monastire. Îndată după aceste știri, am luat grabnice măsuri, atât prin Părinții Eparhioși și Protoierei, cât și prin prefecți și subprefecți a se întocmi îndată inventare de toate averile mișcătoare și documente ale Monastirilor închinare de peste Milcovu, unde asemenea inventarii lipsescu cu totul, iar pentru Monastirile de dincoace de Milcovu am regulat a se face prin oameni speciali constatări întemeiate pe catagrafiele în ființă."

*Cu toate acestea, neavând nici o garanție despre buna credință a superiorilor, căroră aceste obiecte, inventariate sau nu, se află acum încredințate, neputând în starea actuală a lucrurilor a lua asupra-mi răspunderea unei nevătămate păstrări a tuturor acestor averi mișcătoare și acte de posesie ale Monastirilor pământene închinare Sfintelor Locuri, cu onoare mă referu la D-voastră."*¹⁹

În aceeași zi, marți 18 iunie 1863, Consiliul de Miniștri în ședință aprobă raportul lui Odobescu și hotărăște:

"a) Toate obiectele prețioase necesare pentru exersarea Cultului divin, care se află prin bisericile acestor Monastiri, să fie puse sub de aproape priveghere a Protopopilor locali și în case de trebuință chiar a autorităților civile.

*b) Toate obiectele de asemenea natură care nu sunt pentru uzu permanent, precum și documentele de orice natură și acte, aflate la acele Monastiri, să se depue provisoriu până la soluția cuestiei, prevăzută în Jurnalul Consiliului de la 14 iunie 1863, într-una din monastirile principale din București și din Iași, precum Văcărești și Golia, având spre mai bună a lor asigurare paza unui post militar bine întocmit."*²⁰

Arendurile se vor face în pretoriul Ministerului și în prezența Consiliului Miniștrilor, iar contractele se vor sub-scrie și formăului cu și acele pentru arendarea moșiilor Monastirilor neînchinare.

Egumenii Monastirilor proprietare vor asista la licitație în persoană sau prin delegați recunoscuți de Ministeriul Cultelor.

Ministru Secretar de Stat la

Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice

Al. Odobescu".

18. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol. III, p.114; Pr. Prof. Gheorghe I. Moiescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op.cit.*, vol. II, p.503.

19. "Monitorul oficial", nr. 120 din 25 iunie, 1863, p. 485.

20. "Monitorul oficial", nr. 120 din 25 iunie 1863, p. 485. *"În urma referatului Ministrului Secretar de Stat ad-interim la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice Al. Odobescu, Consiliul de Miniștri întrunit Marți 18 iunie anul 1863, adunat sub presidenția Măriei Sale Domnitorului, luându-se în băgare de seamă referatul Domnului Ministru ad-interim la Culte sub nr. 18438, prin care propune a se lua măsuri pentru punerea în asigurare a odoarelor și altor obiecte mișcătoare, precum chiar și documente ce se află pe la Monastirile închinare la Săntele Locuri, fiindcă s-a luat știința că superiorii acelor monastiri le ridică și le fac a dispăre de acolo;*

La 23 iulie 1863 Domnitorul Alexandru Ioan Cuza dă un ordin prin care *"conform legiurii din 1841, pentru regularea și transcrierea titlurilor de proprietate ale Monastirilor din țară, în general, prevede în art. 8 strângerea tuturilor actelor de asemenea natură la Comisiunea instituită spre săvârșirea acelor lucrări; spune considerând asemenea că risipirea acestor acte pe la diferitele Măonastiri, aducând adeseori împiedicări la căutarea frecventelor procese ale proceselor monastirești, poate produce și pagube vătămătoare intereselor lor.*

Considerând încă, că pentru asemenea titluri prețioase, atât în privința intereselor ce ele sprijinu cât și în privința importanței lor pentru Istoria Națională, urmează neapărat a se lua măsurile cele mai grabnice pentru păstrarea lor în siguranța și spre evitarea ori-cărei eventualități contrarie.

Având totodată în vedere avantajele ce ar produce în folosul studiilor asupra Istoriei țării, concentrarea într-un singur locu a tuturilor documentelor ce-i pot servi de material în sensul legiurii citate din 1841.

Am decretat și decretăm ce urmează:

*Toate actele Monastirilor pământene se vor concentra în Arhivele Generale ale Statului spre nebănuita lor conservare, și spre continuarea lucrărilor prescrise prin legiure din 1841 și prin art. 8 al așezământului din 1844."*²¹

Dar călugării greci nu renunță, recurg și la alte tertipuri. Astfel în 17 iulie 1863, Ministrul Justiției N. Crețulescu, printr-o circulară cu Nr. 15369, către președinții tribunalelor din țară, spune:

"Din adresa cu Nr. 15996 ce am primit de la D. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, am văzut, cu părere de rău, că unele din Tribunale permit Egumenilor Monastirilor pământene, închinat Sântelor Locuri, a intitula pe acestea din urmă de proprietare a averilor Monastirilor pământene, și astfel zișii Părinți Egumeni atribue Sântelor Locuri un titlu ce nu l-au posedat nici o dată și nici că potu să-l poseadă.

Guvernul țării este singur proprietarul acestor averi.

Văzând punerea la cale făcută de D. Ministru ad-interim la Culte, de a se întocmi îndată inventari de toate averile mișcătoare și documente ale acestor Măonastiri, pentru partea de peste Milcovu, unde asemenea inventarii nu există, cum și de a se face constatare pentru cele de dincoia de Milcovu, după inventarele în fînță;

Consiliul unindu-se cu opinia cuprinsă în sus-zisul referat, hotărăște:

I. Toate obiectele prețioase necesare pentru exersarea Cultului divin, care se află prin bise-ricile acestor Măonastiri, să fie puse sub de aproape priveghere a Protopopilor locali, și în cas de trebuință chiar a autorităților civile.

II. Toate obiectele de asemenea natură, care nu sunt pentru usu permanent, precum și documentele de orice natură și acte, aflate în acele Măonastiri, să se depue provizoriu până la soluția chestiei, prevăzută în jurnalul Consiliului de la 14 iunie 1863, într-una din Măonastirile principale din București și din Iași, precum Văcărești și Golia, având spre mai bună a lor asigurare paza unui post militar bine întocmit.

Dispozițiile acestui jurnal se vor aduce îndată la îndeplinire de D. Ministru ad-interim la Culte, după ce mai întâiu îl va supune la speciala Domnească aprobare.

N. Crețulescu, I. Ghica, I. Florescu, B. Belu, Al. Odobescu, C. I. Iliescu".

21. "Monitorul oficial", nr. 142 din 25 iulie 1863, p. 577.

Sub-scrisul, considerând că o asemenea urmare din partea Părinților Egumeni este o învederată abatere contrarie drepturilor țării, și că zișii Egumeni nu pot schimba un simplu titlu de: dedicațiune religioasă, în acela de proprietar;

Considerând că drepturile țării în astă privință nu se pot întru nimic jigni, printr-un asemenea titlu ce Egumenii și-ar însuși în corespondențele lor, totuși însă este o urmare ce nu-și are rațiunea de a exista.

Vă invit, Domnule Președinte, ca pe viitor să aveți toată atențiunea și să nu mai admiți în Cancelaria Tribunalului ce presidați, corespondențe sau orice acte, în care zișii Părinți Egumeni ar intitula Sănteles Locuri de jos, de proprietare ale averilor Monastirilor pământene zise închinat.

Ministru N. Crețulescu ²²

Văzând Guvernul că toate hotărârile luate nu sunt respectate de călugării greci, începe să ia măsuri pentru protejarea averilor mănăstirești și a documentelor. Astfel, în ziua de 24 iunie 1863, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza prin ordinul Nr. 577 destituie pe "Arhimandritul Evangelu, Egumenul Monastirei Sărindaru" pentru "înstrăinarea din averea acelei Monastiri a documentelor de posesie și a unora din odoarele acelei Monastiri"²³. Tot în acea zi, este destituit din funcție, prin ordinul 578 semnat de Alexandru Ioan Cuza, "arhimandritul Policarpu, Egumenul Monastirei Mihaiu-Vodă", învinuit de "înstrăinarea documentelor acelei Monastiri și trimiterea lor la Chiriarchie, fără știința Ministerului Cultelor"²⁴. Același lucru se întâmplă și cu arhimandritul Chiril, Egumenul Monastirei Sf. Ecaterina, acuzat tot de înstrăinarea documentelor Monastirei, ordinul fiind dat la 28 iunie 1863.²⁵

În atare situație, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în ședința Adunării legislative din 7 decembrie 1863 prezidată de Mitropolitul Nifon, prezintă un "**Proiect de lege pentru secularizarea averilor monastirești**" pentru a fi trimis și dezbătut în toate secțiunile Camerei²⁶.

În data de 12/24 decembrie Mihail Kogălniceanu, în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri, a prezentat un raport, cerând aprobarea ca să înainteze "**Adunării deputaților următorul Proiect de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești**".²⁷

22. "Monitorul oficial", nr. 137 din 18 iulie 1863, p. 557.

23. "Monitorul oficial", nr. 122 din 27 iunie 1863, p. 493.

24. *Ibidem*, p. 493.

25. "Monitorul oficial", nr. 126 din 3 iulie 1863, p. 509.

26. "Monitorul oficial", nr. 247 din 12 decembrie 1863, p. 1033.

27. "Monitorul oficial", nr. 249 din 14 decembrie 1863, p. 1041. Redăm aici acest raport:

"Raport către Domn pentru secularizarea averilor Monastirești.

Prea Înălțate Doamne,

De patru-zeci de ani, România reclamă soluțiunea cestiunii naționale a averilor monastirilor pământene zise închinat. Martore sunt anaforalele Divanurilor țării de la 1822 până la 1828, încheierile Adunărilor regulamentare de la 1832 până la 1848, și lucrările divanurilor extraordinare și ale foștilor Domni Grigore Ghica și Barbu Știrbei, de la 1849 până la 1856. Adunarea mumă, Adunarea ad-hoc din Moldova din anul 1857, chemată în virtutea Tratatului de la Paris, spre a rosti dorințele țării în privința viitoarei ei organizațiuni, s-a rostit asemenea în unanimitate, ca această cestiune, în care se atinge de a cincea parte a tărâmului României, nu putea și nu se cuvenea a se hotări decât în țară și prin țară. În raportul către Congresul din Paris, adresat de către

“Proiect de lege pentru secularizarea averilor monastirești

Art.1. Toate averile monastirești din România sunt și rămân averi ale statului.

Art.2. Veniturile acestor averi se înscriu între veniturile ordinare ale bugetului statului.

Art. 3. O sumă se afectă Locurilor Sânte către care erau închinat unele din monastirile pământene, și aceasta numai sub titlu de ajutoru, în conformitate cu intențiunea dedicațiunei.

Această sumă se va mărgini în maximum cifrei de 82 milioane lei, cursulu de Constantinopole, odată pentru totdeauna cuprinzându-se în această sumă 31 milioane ce Locurile Sânte dătorescu Țării Românești după stipulațiuni anteriori.

Art.4. Comunitățile religioase ale locurilor de jos, vor fi datoare a da socotelele anuale despre întrebuințarea sus zisului capital.

Comisiunea internațională din București, cinci din șapte comisari ai Marilor Puteri Europene, ce au fost luat sub scutul de regenerarea națiunei române, au recunoscut legitimitatea drepturilor noastre în privința cestiunii monastirilor zise închinat.

De la 1859 și până astăzi, adică de la introducerea noului regim creat prin Convențiunea din 7/19 August 1859, și Comisiunea Centrală și Adunările Elective, în fiecare sesiune, au revendicat pentru țară dreptul de a hotări această cestiune în deplina sa libertate de legislațiune garantată prin Tractatul de la Paris. Toate Ministerese câte în acest interval s-au succedat la putere, interprete a patrioticeleor cugetări ale Înălțimii Voastre, au luat în fața Puterii legiuitoare îndatorirea că această cestiune se va hotări în țară și prin țară; și Națiunea întreagă, fără osebite de partid, unită ca un singur om, a aplaudat la aceste declarațiuni naționale.

Și nici că se putea altminterese, Prea Înălțate Doamne. Când străbunii noștri au zidit pe pământul românesc locașuri sfinte românești; când le-au înzestrat cu bunuri ale Națiunei; când apoi, numai spre o mai bună îngrijire și conservare le-au închinat locurilor de jos, ei au făcut aceste acte din propria lor mișcare, în deplina lor libertate de Români, și fără nici o intervențiune străină; și pururea au păstrat țarei dreptul de a privi și locașurile Sfinte și bunurile atârinate de dânsese ca proprietăți ale țării. Cine dar alții decât această țara și Guvernul ei poate astăzi otări despre soarta acestor monastiri și a bunurilor lor care, în mâna călugărilor greci, au degenerat cu totul din primitiva lor destinațiune. Inspirată de principiile civilisatrice ale secolului și de adevăratele sale interese care nu pot a mai permite ca a cincea parte din pământul românesc să continue a fi avere de mână-moartă în posesiunea usurpată a unor comunități religioase străine, care de secole calcă toate condițiunile dedicațiunilor primitive, Națiunea Română, urmând exemplul dat de națiunile cele mari ale Europei, reclamă secularizarea averilor de mână-moartă. Așa, în ședința sa din 22 decembrie anul conținut, Adunarea Electivă a votat în unanimitate înscrierea veniturilor monastirilor pământene zise închinat în budgetul veniturilor Statului; și a pus în datorirea Guvernului ca în cursul acelei sesiuni să prezinte Puterii legislative un proiect de lege care să hotărască în fond această cestiune, și anume în țară, prin țară și pentru țară.

Prea Înălțate Doamne!

România, sigură de a întâlni pe Înălțimea Voastră pretutindenea unde sunt interesele și aspirațiunile ei, este în drept de a aștepta de la inițiativa Înălțimii Voastre și soluțiunea unei cestiuni atât de națională ca aceea a averilor monastirești. Subscriși, Miniștri ai Măriei Tale, ar lipsi dar țării, ar lipsi Înălțimii Voastre, ar lipsi simțimintelor lor de români, dacă ar mai întârzia cu respectuoasa propunere către Înălțimea Voastră, de a se da satisfacțiune unor cereri atât de des repetate, atât de unanime, atât de naționale.

Cunoaschem, Măria Ta, motivele de înaltă prudență care au amânat până acum soluțiunea acestei cestiuni, dar cunoaschem tot de odată și simțimintele patriotice ale Înălțimii Voastre. și, în fața împrejurărilor actuale, în fața legiuitei nerăbdări a națiunii, fără osebite de partid și de clasă, în fața inițiativei luată de capii Bisericii Române, cestiunea nu mai învoiește amânare.

Art.5. În nici un casu și sub nici un cuvântu, comunitățile religioase nu vor putea atinge cea mai mică parte din capitalu, nici a întrebuința veniturile afară de destinațiunea lor speciale, adică întreținerea bisericei Ortodoxe din Oriente, și a stabilimentelor de binefacere lipite către ea.

Art.6. Guvernul va lua înapoi de la Egumenii greci ornamentele, cărțile și vasele sacre, cu care pietatea strămoșilor noștri înzestrase aceste așezăminte, precum și documentele ce au fost încredințate zișilor Egumeni și această conformu cu inventariile ce se găsescu în arhivele țării.

Art.7. Se afectează încă o suma de 10 milioane lei bani cursulu de Constantinopol, pentru fondarea la Constantinopole a unei școale laice, și a unui spitalu, în care vor fi primiți creștini de toate riturile.

Art.8. Stabilimentele citate la Art. 7, vor fi puse sub direcțiunea unui consiliu presidat de către Agintele României din Constantinopole, și compusu din doi membri aleși de către comunitățile religioase ale Locurilor Sânte.

Art.9. Guvernul va lua măsura de a se garanta capitalul de 51 milioane, cătu și veniturile acestui capitalu."²⁸

În ședința Adunării legislative din 13/25 decembrie 1863 prezidată de Mitropolitul Nifon s-a votat de îndată **Proiectul de lege pentru secularizarea averilor monastirești** - aproape în unanimitate (97 bile albe și contra numai trei bile negre). Bucureștenii au salutat cu bucurie această legiure... După ce s-a constatat de către Biroul Camerei adoptarea Proiectului de lege, Președintele Adunării, Prea Sântul Mitropolit, au adăugit aceste frumoase cuvinte: "*Și acum, Domnilor, după ce cu însușire de Președinte al Adunării v-am anunciat rezultatul voturilor, vin, ca Capu și Arhipăstor al Bisericii Române, a chiama binecuvântările Cerului asupra lucrărei Guvernului și a Adunării.*"²⁹

Câteva zile mai târziu, la 23 decembrie, "*Prea Sântitul Mitropolitu, incongiurat de înaltul Cleru, a serbat, în catedrala Sântei Mitropolii, un Tedeum solemnenu în privința soluțiunei cestiunei averilor monastirești pământene închinatene. Toate corpurile Statului erau reprezentate la această solemnitate religioasă și națională tot de odată.*

În șirul rugăciunilor prescrise de Biserică, la ocasiunea Serbărilor de această natură, Prea Sântul Mitropolit a ordonat a se intercala și următoarea rugăciune: "*încă ne rugăm pentru prea-puternicii noștri, bine făcătorii Patriei noastre, pe care Domnul Dumnezeu, a Tot Puternicul, să-i apere și să-i întărească întru toate, fiindu-i pururea buni apărători ai țării și națiunei noastre. Auzi-ne și ne miluește!*"³⁰

Sub-scrișii dar, în deplină consciință a responsabilității lor ministeriale, înaintea lui Dumnezeu, a Înălțimii Voastre și a țării, au onoarea a Vă cere autorisațiunea de a înfățișa Adunării alăturatul proiect de lege, pentru care și supun cuvenitul mesagiu la Domneasca Voastră semnătură.

Subscriși: M. Kogălniceanu, General A. Iacovschi, L. Steege, Papiu Ilarian, N. Rosetti Bălănescu, D. Bolintineanu, P. Orbescu.

No. 1536, 12 Decembrie 1863".

În „Monitorul oficial“, nr. 249 din 14 decembrie 1863, p. 1041.

28. "Monitorul oficial" nr. 249 din 14 decembrie 1863, p. 1041.

29. *Ibidem*, p. 1041.

30. "Monitorul oficial" nr. 256 din 23 decembrie 1863, p. 1075.

De menționat că la început se vorbește numai de bunurile mănăstirilor închinată, dar acum legea se extindea și asupra bunurilor mănăstirești neînchinată și a centrelor eparhiale. Această generalizare era impusă de considerentul că o secularizare numai a bunurilor mănăstirilor închinată ar fi fost prezentată de călugării greci în fața forurilor internaționale ca o măsură discriminatorie, xenofobă, lovind în mănăstirile închinată, cărmuite de greci, și favorizând pe cele neînchinată, conduse de egumeni români. După cum am arătat, în art. 3 se prevedea că statul va oferi Locurilor Sfinte o sumă de 82 milioane lei din care se scădeau 31.000.000 lei, reprezentând datoriile lor către statul român, la care se mai adăugau 10.000.000 lei pentru înființarea unei școli laice la Constantinopol.

În felul acesta statul pune definitiv mâna pe moșiile acestor mănăstiri, după ce mai întâi le luase sub controlul său, având ca pretext "o mai bună administrare". Averile bisericesti luate de stat de la mănăstirile pământene neînchinată (ca și de la cele închinată) au făcut mult bine țării. Prin această lege a cincea parte din pământul țării intră acum în stăpânirea Statului Român, iar împrăștierea țăranilor nu ar fi fost cu puțință dacă statul nu ar fi avut averea Bisericii: moșiile pe care le secularizase.

Un lucru însă nu s-a făcut cu ocazia secularizării, și este de regretat că nu s-a făcut; nu s-a constituit un fond cu destinație specială de a servi la întreținerea bisericilor, a clerului, precum s-a făcut în alte țări ca: Austria, Franța, Italia și chiar Rusia. Aici se pare că o parte din vină este a ierarhilor de atunci, și mai ales a Mitropolitului Nifon; care ca Președinte al Adunării Legislative avea trecere mai mare, de a nu-și fi spus cuvântul lor în favoarea Bisericii, a clerului, așa că bisericile și clerul au rămas în voia soartei. Dacă, cu ocazia secularizării, s-ar fi constituit un fond din care Biserica să-și fi preîntâmpinat trebuințele sale materiale ca și pe cele intelectuale, credem că situația Bisericii și a clerului ar fi fost cu totul alta. Dar se pune întrebarea: dacă Mitropolitul Nifon ar fi cerut aceste drepturi, oare nu ar fi pășit ceea ce a pășit Mitropolitul Sofronie în Moldova?

Revenind la mănăstiri, putem spune că după luarea cu desăvârșire a averilor de către stat s-au mai luat împotriva lor și alte măsuri. Guvernul de atunci, animat de ideea de a reforma totul în țară, voia să desființeze chiar monahismul de la noi, pe care însuși Domnitorul Cuza îl caracterizează ca: *"trândav, ignorant și imoral, iar în locul acestuia să facă un monahism muncitor, productiv și inteligent, precum era în apus, de unde generațiile de atunci se inspirau în calea reformelor pe care apucaseră, sau, dacă nu vor reuși să facă un monahism ca acela din apus, să-l desființeze pe cel de la noi. Un lucru pierdeau din vedere și Guvernul și Domnul, că bazele monahismului de la noi - așa după cum sunt redactate în constituțiile Sfântului Vasile, mai ales - sunt cu totul altele decât ale monahismului occidental. Animați de tendințele pe care le-am arătat mai sus, se vede că Guvernul, prin Decretul organic pentru reglementarea schimei monahale, ia măsurile cele mai restrictive împotriva călugărilor și tunderii în monahism."*³¹

Într-un raport cu nr. 23648, făcut de Ministrul Justiției, Învățământului Public și al Cultelor, N. Crețulescu, din data de 1 august 1864, se spune :

31. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 152.

"Prin Budgetul acestui Ministeriu, format de predecesorul meu pentru exercițiul anului curent, sancționat de Măria Voastră prin Degetul Nr. 821 din 11 Iulie, unele din chinovii se văzu destinate a primi Monahii și Monahiele de pe la alte Chinovii ce se desființează și se lasă ca biserici de miru, precum și unele din Monastiri se transformă iarăși în Chinovii cu aceeași destinație.

Principiul de centralizare a Monahilor și a Monahielor, Prea înălțate Doamne, pe care s-a basatu predecesoru meu nu este greșitu; El nu se poate aplica de o dată; această centralizare se poate aplica treptat și într-un timpu oarecare, și iată pentru ce.

1. *Că depărtarea de la o Chinovie desființată până la cea destinată a concentra într-însa călugări și călugărițe este foarte mare.*

2. *Cu ardicarea lor de pe la schiturile, Chinovii și Monastiri, unde își au închinată metania lor, și unde multe dintr-însele își au clădite chilii și grădinile lor de mai mulți ani, chiar de 20 și 25 ani, ar fi o cruzime exercitată în privință-le, căci a le strămuta din locașurile lor, ar fi a le distruge toată existența lor.*

3. *Că cea mai mare parte din localurile monastirilor și chinoviilor unde s-a destinat centralizarea acestor oameni religioși, n-au încăperi de ajunsu, și chiar acele care suntu în ființă nu suntu în stare de a corespunde cu noua destinație, și de a se lua dispoziții pentru a se clădi adaosele trebuincioase de încăperi, deosebit de cheltuielile ce ar necesita această măsură, apoi nici timpul nu ar erta, și în sfârșit,*

4. *Îngrijirea și paza localurilor ale chinoviilor ce s-ar desființa, ar reclama și ea o cheltuială neprevăzută.*

Subscrisul dar, în fața acestor greutăți, este de părere, Prea înălțate Doamne, ca toți monahii și monahiele să rămână nestrămutate din locurile unde își au astăzi metaniile lor, rămânând ca în urmă să se ia toate dispozițiunile prevăzătoare pentru aplicarea principiului așezatu de predecesoru meu.

Subsemnatul dar, cu profund respectu Vă roagă, Prea înălțate Doamne, ca încuviințând măsurile ce am onoare a Vă supune printr-acest raportu, să binevoiți a aproba alăturatele state formate pentru chinovii și monastirile în chestiune, în suma de lei 642.951 de la capitolul VI și VII din menționatul Budgetul, care amândouă se vor considera un singur capitol.

Sunt cu cel mai profundu respectu, Prea înălțate Doamne, al Măriei Voastre, Prea plecatu și prea supusu servitoru, Ministru Secretar de Statu la Departamentul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice.

*N. Crețulescu "*³²

Consiliul de Miniștri, prin Jurnalul din 1 august 1864, aprobat de Alexandru Ioan Cuza, "otărăște ca să se ia îndată dispoziții ca să se desemne de acum monastirile în cari nu mai urmează a se primi pe viitor monahi la monastire, concentrându-se în acele monastiri acei din monahii cari vor primi să se așeze acolo, astfel ca într-un timp de trei ani să nu rămâie pe la chinoviile și schiturile desființate decât aceia cari cu spesele lor și-au creat chilii și împrejurimile trebuincioase existenței lor, și cari aceștia toți vor rămânea prin aceleași chinovii și schi-

32. "Monitorul oficial" nr. 174 din 7/19 august 1864, p. 777-778.

turi până la sfârșitul vieții lor; iar frați și surori cu nici un chip nu se vor mai primi la monastirile menționate, decât după autorizația specială a ministrului de culte, și întru cât vor fi având legiuita vârstă".³³

În 7 martie 1864, Ministrul Cultelor, D. Bolintineanu, trimite o circulară către "Prea-Sânșitul Mitropolit și Prea Sânșii Episcopi Eparhioți de dincoace de Milcovu", în care se spune:

"Ministerul luând știință că la mai multe monastiri, atât de monahi cât și de monahii, se călugăresc niște persoane tinere, urmare cu totul contrarie canoanelor monahale, precum de exemplu s-au urmat în monastirile Căldărușanii și Țigăneștii, tunzându-se la cea întâiu vre o 50 și la cea a doua 30 persoane cu totul tinere.

Pe asemenea temei, sub scrisul cu onoare vă roagă, Prea Sânte Părinte, că, până la votarea legii de călugărie, nici o persoană, atât parte bărbătească cât și femeiască să nu se călugărească fără știrea Ministrului.

Primiți, vă rogu, Prea Sânte Părinte, încredințarea osebitei mele considerații.

Nr. 7044 Martie 7

*Ministru D. Bolintineanu"*³⁴.

Nu numai atât, ci o parte din mănăstirile desființate în acest timp sunt transformate în închisori, ospicii etc., iar monahii din cele desființate sunt transferați în altele cărora Guvernul le tolerează existența.

Mănăstirile rămase sunt întreținute de Stat; după cum am văzut mai sus, li se face buget anual și li se dau sume care abia ajung pentru strictul necesar. Se trimit comisii prin mănăstiri ca să cerceteze întrebuițarea sumelor înscrise în buget. Este de remarcat că, în timpul Domnitorului Cuza, pentru hrana zilnică a unui monah se dădeau câte 10-15 bani, ceea ce era insuficient ca să poată trăi cineva; dar măsura se potriveaua cu atitudinea pe care o aveau Domnul și Guvernul său față de monahism.

Egumenii acestor mănăstiri, care erau aleși de sobor, trebuiau, după ce erau aprobați de episcop, să fie recunoscuți și de Ministerul Cultelor. Ei, pe lângă conducerea spirituală a mănăstirii, erau însărcinați împreună cu Consiliul (sfatul) mănăstirii să distribuie în mod curent și sumele pe care statul le înscrisa în bugetul mănăstirii respective.

După cum am mai arătat, tunderi noi în monahism nu se puteau face decât atunci când devenea vacant un loc din numărul acelora pe care îi prevedea statutul mănăstirii, și trebuie să remarcăm că numărul călugărilor pe care Guvernul i-a trecut în stat era destul de restrâns.

Lipsite, pe de o parte, de mijloacele materiale și, prin aceasta, de posibilitatea de a mai da un ajutor, de a mai împărți o milă, iar pe de alta, nemaifiind focare intelectuale, de unde să mai radieze în afară lumină, din aceste timpuri de reforme începând mănăstirile românești decad și își pierd rolul important pe care l-au jucat în trecutul neamului românesc.

Împotriva acestui buget auster nu întârzie să apară reacții. Astfel, unii din arhieriei și o parte din egumenii mănăstirilor fac o plângere împotriva dispozițiilor bugetare ale anului 1864, către Mitropolitul Nifon, plângere pe care o

33. "Monitorul oficial" nr. 220 din 6/18 octombrie 1864, p. 1021.

34. "Monitorul oficial" nr. 58 din 11/23 martie 1864, p. 251.

tipăresc și o răspândesc pe teritoriul întregii Mitropolii. Fiind înștiințat de acest fapt, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. Bolintineanu, prin raportul nr. 2530 din 29 ianuarie 1864, informează pe Domnitorul Alexandru Ioan Cuza următoarele:

"Cu toate silințele ce pune de la un timp încoace Guvernul Măriei Voastre pentru îmbunătățirea soartei persoanelor clericale, unii din aceștia, rău voitori țării lor și spiritului de progres și îmbunătățirii morale, tipăriră și răspândiră în publicu o plângere către Prea Sântia Sa Părintele Mitropolitul Ungro-Vlahiei, în contra dispozițiilor budgetare ale anului curentu. Actul acesta necalificabilu fiind cu totul incompatibilu cu caracterul bisericescu cu care suntu investite aceste persoane, cât și cu disciplina religioasă și amorul de patrie tradițional, ce totdeauna a profesat clerul din timpul străbunilor noștri, și prin care țara a scăpat de multe pericole, fiind încă și mai mult, fiind un început de uneltiri sedițioase care ar putea avea consecințe triste pentru ordinea publică și liniștea spiritelor; și fiind provocăți și uneltiți chiar de aceste persoane, din care cea mai mare parte suntu funcționari publici, și prin aceasta dând și altora exemplu de uitarea celui mai sântu din principii, lealitatea, care ar fi un germine coruptor datinilor sociale, subsemnatul am onoarea a supune plecat la aprobarea Măriei Voastre, că persoanele mai jos însemnate care se află funcționând să fie destituite, iar până la înlocuirea curatorilor prin alte persoane, secretarii, ce se află astăzi funcționând la aceste locașe, să fie însărcinați cu privegherea serviciului administrativu, ajutându-se în acest serviciu de cel mai bătrân din preoți ce se află la fiecare din aceste monastiri.

Aceste persoane suntu următoarele: P.S. Arhiereul Calist Stratonichias, Vicar al Sfintei Mitropolii și curator la Snagovu; Arhiereul Ioanichie Evantias, curator la Câmpu-Lungu; Theodorit Sinadon, curator la Sf. Ecaterina; Atanasie Troados, curator la Sadova și Zlătari; Arhimandritul Ieronim de la Bistrița; Inochentie Chișulescu, curator la Dealu și rector al Seminarului din București; Acsentie, curator la Radu Vodă; Nichifor, curator la Văcărești și îngrijitor la Biserica Comana; Iosifu Naniescu, curator la Găiseni și Sărindarul Hipolit, curator la Plumbuita; Eugenie, la Nucetu; Protosinghelu Iustin, curator la Pătroaia; Ciprian, curator la Măcsineni și Ieromonahul Marținian Nisipeanu la Banu. Iar părintele Ambrosie Stavropoleanu, deși se află scrisu în prezisul actu, fiindcă acum prin petiția ce a dat sub semnatului arată că a fost surprinsu văzând cuprinderea hârtiei tipărite când dânsul credea a fi scrisu o hârtie rugătoare către Guvernu, va rămâne în postul său.

Cuvioșii superiori, Onufrie de la Sinaia, Ghervasie de la Recea și Ieroteiu de la Isovaru vor fi deocamdată suspendați din funcția lor până la alte măsuri.

Osebit de aceasta, toți monahii implicați în aceste uneltiri, în afară de arhieriei, care vor trebui să stea în Capitală, se vor trimite toți de P.S.S. Părintele Mitropolit, fiecare pe la metaniile lor.

D. Bolintineanu" ³⁵

35. "Monitorul oficial" nr. 21 din 1/13 februarie 1864, p. 107.

Acest raport este aprobat de Domnitorul Alexandru Ioan Cuza în data de 30 ianuarie 1864, cu ordinul 136.³⁶

Împotriva secularizării averilor mănăstirești au luat atitudine mai multe Puteri europene. Marele Vizir Fuad Pașa a trimis lui Cuza o scrisoare prin care declara votul Camerei drept nul și neavenit, iar consulii generali ai Rusiei, Austriei, Angliei și Prusiei s-au prezentat într-o audiență colectivă la Cuza, citindu-i o adresă cu un conținut identic. Italia a avut o atitudine rezervată, iar Franța a fost singura țară care ne-a sprijinit pe cale diplomatică în această problemă.³⁷

Neputând împiedica secularizarea, reprezentanții Puterilor străine ostile nouă au determinat întrunirea unei conferințe a ambasadorilor celor șapte Puteri garante, la Constantinopol, pentru a stabili despăgubirile ce urmau să se acorde călugărilor greci. Aceasta s-a întrunit în aprilie 1864, *“instituind o casă specială, prin intermediul căreia Guvernul român să plătească despăgubirile către Locurile Sfinte, precum și o comisie care să stabilească lista proprietăților mănăstirești cu toate veniturile și datoriile pe care le aveau. Grecii însă nu se arătară deloc mulțumiți cu aceste hotărâri. Dimpotrivă, în întâmpinarea lor către Ali Pașa, președintele Conferinței, cei patru patriarhi și reprezentanții Locurilor Sfinte spun că: ei “consideră propunerea de despăgubire ca cea de pe urmă insultă adusă Bisericii grecești; că în nici un caz ei nu-și pot îngădui să primească exproprierea Bisericii, și nici să se mulțumească cu o despăgubire”³⁸ și refuză să prezinte actele de proprietate.*

Totuși ambasadorii sfătuiră pe greci să primească despăgubirea acordată, din care chiar se depuseseră la Banca Otomană un acontu de 6.000.000 de piaștri. Între timp, guvernul român a ridicat suma oferită Locurilor Sfinte la 102.000.000 piaștri, apoi la 150.000.000, contractând chiar un împrumut la o bancă din Constantinopol. Dar călugării greci, sprijiniți de reprezentanții Angliei și Rusiei la Poartă, n-au consimțit nici acum, cerând o despăgubire de 200.000.000 piaștri. Până la urmă reprezentanții Puterilor străine n-au mai intervenit în favoarea grecilor, iar Guvernul român n-a mai plătit nimic, considerând chestiunea închisă”³⁹.

În felul acesta a cincea parte din pământul țării a intrat în stăpânirea Statului Român.

Datorită legii secularizării în anul următor s-a putut face împrumutarea țărănilor clăcași, adică *Legea rurală* (reforma agrară) în 14/26 august 1864. În această lege s-a prevăzut să se dea bisericilor un lot de pământ cultivabil (17 pogoane în Țara Românească sau 8 fâlci și jumătate în Moldova). În 31 martie 1864 se dă și *Legea comunală*, în care se preciza că *“fiecare comună e datoare a îngriji*

36. *Ibidem*, p. 107.

37. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 196.

38. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 505.

39. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 116.

de cultul, de biserica sau bisericile la care aparțin. Ea este datoare a plăți pe preoții bisericilor sale."⁴⁰

Anii 1864 și 1865 sunt bogați în reforme pe plan bisericesc. Astfel, la începutul anului 1864, se frământă problema introducerii calendarului gregorian din nevoia de a se face legătura cu Paștile din apusul Europei. Guvernul de atunci al țării a crezut că va izbuti să impună această schimbare, întrucât dintre chiriarii aleși în anii 1850 și 1851, nu mai rămăseseră în toată țara decât doi, mitropolitul Nifon și episcopul Calinic al Râmnicului, pe când la toate eparhiile locurile erau vacante și erau conduse de locuitori, care, oricum, trebuiau să asculte de ordinele stăpânirii. Guvernul era conștient că numai pe calea măsurilor administrative nu se va putea introduce înlocuirea calendarului și de aceea se gândi să aibă, măcar în parte, consimțământul Bisericii. Astfel, convocă la 12 ianuarie 1864 un consiliu bisericesc, care avea obligația de a răspunde la întrebarea: Schimbarea calendarului este o chestiune care smintește dogmele ritului ortodox sau este numai o chestiune curat științifică ?

Între timp, în țară se făcu mare zarvă. Se zvonise că guvernul vrea să împingă Biserica spre catolicism. S-a întâmplat ca în acea perioadă, Bore, șeful iezuiților orientali din Constantinopol, să ne viziteze țara și să aibă convorbiri în această privință cu reprezentantul guvernului. Această idee nu numai că nu era acceptată de membrii ierarhiei, ci nu era acceptată de multă lume, și chiar de mulți intelectuali. Unul dintre aceștia este Ion Heliade Rădulescu, care lupta pe toate căile împotriva introducerii calendarului gregorian, ca fiind împotriva canoanelor și a tradiției, mai ales în ceea ce privește data serbării Paștelor.⁴¹ Frământat de această problemă, el adresă Mitropolitului Nifon o scrisoare, pe care o tipări în mii de exemplare și o răspândi în țară.

În aceste împrejurări se întruni consiliul la Mitropolie, care după ample debateri hotărî să dea răspuns Guvernului că: *"diferența ce există între calendarul iulian și cel gregorian, deși în sine este chestiune de știință astronomică, dar strânsa legătură pusă de Sinodul I de la Niceea între calendarul iulian și Biserica, este stabilirea sărbătorilor și mai cu deosebire a Paștelor și a celor ce se țin de dânsese, care în Biserica Ortodoxa a devenit o dogmă"*⁴².

Primind acest răspuns, Guvernul a fost foarte nemulțumit, deoarece hotărârea consiliului bisericesc era împotriva așteptărilor sale. Dar, din cauza zgomotului ce se făcuse în țară pe marginea acestei probleme, fu silit să amâne schimbarea calendarului pentru o altă dată. Acest lucru nu l-a împiedicat să facă și alte reforme, care urmăreau, pe de o parte, măsuri administrative, iar pe de alta, trecerea în seama statului a unor atribuțiuni care până atunci aparținuseră Bisericii.

40. *Ibidem*, p. 117.

41. Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.* p. 505.

42. *Ibidem*, p. 505.

În acest sens amintim măsura luată de Guvern prin legea din 18 martie 1864, pentru înmormântări, prin care toate cultele erau obligate să-și facă cimitir la marginea satului sau orașului pe al cărui perimetru erau. Pe viitor se opreau înhumările în biserici, capele, temple, sinagogi, ori în jurul acestor locașuri, fiind admise numai în cimitire. Prin articolul 92 din *Legea comunală*, din 31 martie 1864, actele de stare civilă (naștere, căsătorie, deces), care până atunci erau în grija slujitorilor Bisericii, au fost trecute în seama primarilor comunali⁴³, numiți “ofițeri ai stării civile”⁴⁴.

La 4 decembrie 1864 se introduce *Codul civil*, prin care “despărțirile căsnicești” (divorțurile) au fost luate din competența tribunalelor bisericești (dicasterii) și date tribunalelor civile. Tot prin Codul civil devenea obligatorie numai căsătoria civilă, iar gradele de rudenie, îngăduite pentru căsătorie, sunt reduse până la a patra spiță, în loc de a șaptea, cum cer canoanele. De altfel, Codul civil decreta doar căsătoria civilă, fără să pună îndatorirea celor ce se unesc de a mai face și cununia religioasă.

44. Pr. Prof. Gheorghe I. Moiescu, Pr. Prof. Ștefan Lușșă, Pr. Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 506.

43. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 118.

MITROPOLITUL NIFON ȘI LUPTA LUI PENTRU AUTOCEFALIA (NEATÂRNAREA) BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Cunoaștem că Mitropoliile Țării Românești și Moldovei au luat ființă în anii 1359 și, respectiv, 1401. Aceste acte de seamă din istoria lor s-au săvârșit cu aprobarea Patriarhiei Ecumenice și, de aceea, vreme îndelungată ele s-au socotit în dependență de aceasta, stând aproape tot timpul în relații cu ea. În această situație, cele două Biserici românești trebuiau să țină legătura dogmatică cu Scaunul patriarhal de Constantinopol și să recunoască jurisdicția canonică a ierarhului de acolo, uneori trebuind să primească vlădici trimiși de la Țarigrad.

Cu toate că prin actele sinodale și patriarhale de recunoaștere a ființării lor, cele două Mitropolii erau obligate să respecte o asemenea stare, nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că: "*Bisericile naționale din ambele Principate române se bucurau 'ab antiquo' de o independență administrativă internă, autonomie bisericească, nerecunoscând altă autoritate din afară decât supremația și jurisdicția canonică a Patriarhului din Constantinopol, și aceasta numai în materie de dogmă și disciplină*".¹ Deci era mai mult o dependență nominală, nu efectivă, în schimb, în interior era o *autonomie completă*. Această dependență se face vizibilă prin următoarele: a) ambii mitropoliți purtau titlul de exarhi ai Patriarhiei de Constantinopol, pe lângă aceasta li se mai da și titlul de locțiitori ai unor episcopii ale Patriarhiei; astfel, mitropolitului Țării Românești i se dădea titlul de locțiitor al Scaunului de Cezareea Capadociei; b) trebuiau să pomenească pe patriarh la Liturghie, să-l înscrie în diptice, apoi să ia titlul de la Constantinopol; c) pe lângă acestea, dreptul de recunoaștere canonică era rezervat scaunului patriarhal numai cu privire la mitropoliți. Aceștia, după ce erau aleși în țară, după ce erau învestiți de Domn, făceau cunoscută și Patriarhului Ecumenic alegerea lor, iar el le dădea binecuvântarea sa prin așa-numitul ecdosis; d) iar de când s-a introdus practica de a se hirotoni arhierii titulari dintre români, Mitropolitul trebuia să se adreseze la Patriarhie, cerând să se dea un ecdosis pentru a fi hirotonit pe numele unei episcopii vacante din Turcia acel episcop fără eparhie. Acestea erau toate semnele vizibile prin care se manifesta dependența de Patriarhie, dar altfel scaunul patriarhal nu avea nici un amestec în afacerile lăuntrice ale Bisericii românești.² Deși numărul acestor semne era redus, totuși ele aveau menirea să arate că Bisericile din Principatele Române nu aveau încă o independență deplină, deci nu erau autocefale.

Dezvoltarea Principatelor Române în ceea ce privește organizarea, starea materială și mai ales cea culturală, le îndreptățea la o asemenea situație. La acest

1. Pr. Nicolae I. Șerbănescu, *Optzeci de ani de la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, în "Biserica Ortodoxă Română", an LXXXIII, 1965, nr.3-4, p. 246.

2. N. Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Ortodoxe Române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, București, 1905, p. 9, 16-17; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Optzeci de ani de la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, p. 247.

lucru s-au gândit voievodul moldovean Ieremia Movilă și fratele său, Gheorghe, Mitropolitul Sucevei, la sfârșitul veacului XVI, când au cerut patriarhului din Alexandria, Meletie Pigas († 1601), locțiitor al patriarhului ecumenic, să consimtă la ridicarea Bisericii moldovenești la rangul de arhiepiscopie și au solicitat, pentru mitropolitul Moldovei, dreptul de a purta mantie arhierescă, obținând, deocamdată, numai mantia, și încă mantie cu "patru râuri".³ Tot această independență a Țării Românești a voit-o și Antim Ivireanul, Mitropolitul Ungrovlahiei, când în anii 1710-1711, scriind, plin de mahnire, Patriarhului Ecumenic Atanasie al V-lea (1709-1711), protesta împotriva amestecului neșanonic al patriarhului Hrisant al Ierusalimului (1707-1731) în treburile Bisericii Țării Românești.⁴

Chiar dacă s-ar admite că în anumite perioade de timp Biserica din Moldova și cea din Țara Românească se vor fi aflat în stare de "neatârnavare" față de vreun scaun ierarhic din lumea ortodoxă, totuși ele nu și-au putut-o păstra, mai ales în secolul al XVIII-lea, când în Principatele Române s-a instaurat regimul turco-fanariot, mai cu seamă că ele nu-și căpătaseră încă independența politică. Cert este că pe la jumătatea secolului al XIX-lea, Bisericile din ambele Țări Românești nu aveau încă o independență deplină și de aceea ideea de independență bisericească a entuziasmat și îndemnat la luptă pe cei ce doreau ca Biserica noastră să-și dobândească autocefalia.

Se știe că mișcarea pentru obținerea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române a pornit în același timp cu mișcarea pentru Unirea Principatelor Române. Această mișcare a fost mai activă în Moldova, și se crede că ea a fost provocată și de încercarea Patriarhului ecumenic de a se amesteca în afacerile lăuntrice ale Bisericii din Principate. Privitor la acest lucru, am amintit mai sus că în anul 1848 Patriarhul Ecumenic Antim supunea judecării sale bisericești pe Mitropolitul Ungrovlahiei, Neofit al II-lea, pentru amestecul său în revoluția din acel an.⁵ Aceste imixțiuni ale Patriarhului în problemele Bisericii Române au grăbit începutul luptei pentru recunoașterea autocefaliei.

Știm că în convenția făcută de Conferința de la Paris în anul 1858 nu s-a pus problema religioasă din Principatele Române. Dar o dată cu Unirea Principatelor, între marile înfăptuiri pe care le-a îmbrățișat cu multă căldură Cuza a fost și problema religioasă din România acelor vremuri. Dorind să ridice Biserica Ortodoxă Română, el a încercat să-i dea o nouă organizare, rupând-o însă, oarecum, cu tradiția, și s-o scoată de sub tutela oricărei autorități ecleziastice străine. Căci el "nu să mulțămia cu înlăturarea călugărilor greci din mănăstirile României. El dorea să mântue Biserica țării îndeobște de supremația grecească, pentru a smulge astfel și ultimele vițe pe care rădăcinile domniilor fanariote le mai lăsase încă în pământul României".⁶ Cuza dorea în România o Biserică independentă, autocefală. Vaza la care ajunsese în acel timp Biserica Română, faptul că s-a bucurat multă vreme de o perfectă independență administrativă internă, fiindcă nu a recunoscut decât în natură și dogmă supremația și jurisdicția canonică a scau-

3. Diacon. Niculae Șerbănescu, *Legăturile patriarhului Meletie Pigass cu Țările Române*, în "Biserica Ortodoxă Română", LXIX, 1946, p. 370-371.

4. Pr. Niculae Șerbănescu, *Optzeci de ani de la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, p. 248.

5. Arhivele Sfântului Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 401 v. și 416 v; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 9.

6. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. III, vol. XIV, 2, București, 1930, p. 41.

nului patriarhal de Constantinopol, sprijinul material ce l-a dat și încă îl mai dădea comunității ortodoxe din Orient, precum și progresele realizate de ea în toate domeniile de activitate o îndreptățeau pe deplin la aceasta.

În primii ani ai domniei sale, Cuza nu s-a putut ocupa în mod special de Biserică, iar din această cauză cele două Biserici naționale s-au unit mai târziu.

Spre sfârșitul anului 1864, s-au dat trei legi care priveau direct Biserica Ortodoxă Română și care ținteau la introducerea unui spirit democrat în conducerea Bisericii.

Primul dintre ele a fost "**Decretul organic pentru regularea schimei monahale**", care spune:

"Art. 1.

a) Nu poate primi schima monahală de aci înainte nici un bărbat care nu îndeplinește următoarele condițiuni:

1) Să fie recunoscută de Sinodul general religiozitatea și chemarea lui prin principiul religios ispitirea; 2) Să aibă cel puțin vârsta de 60 de ani, sau, de este mai tânăr, să fie impropriu sau un om incurabil (adică oameni invalizi și cei ce sufereau de boli incurabile); 3) Să părăsească pensia Statului pe care din întâmplare o are.

b) Vor fi primiți în tagma monahală tinerii care terminând cel mai înalt studiu teologic, ar avea această chemare și din care ar trebui să se formeze clerul superior.

c) Nici o femeie nu se poate călugări, fără următoarele condițiuni: 1) Să nu fie căsătorită; 2) Să fie recomandată de către Sinodul general din punct de vedere al pietății, al evlaviei și al chemării morale; 3) Să părăsească pensia Statului pe care ar fi avut-o și să fie cel puțin de 50 de ani.

d) Pot să fie călugărite și înainte de sus-numita etate: 1) Femeile improprii de a lucra și incurabile (adică invalide și cele bolnave de boli incurabile), care sunt lipsite de cele pentru viață; 2) Acelea care, din sentimente filantropice, se vor decide să servească la spitale, la școli și la alte instituțiuni de binefacere ale Statului. Acestea însă nu pot fi mai tînere de 30 de ani; 3) Femeile care au fost liberate de la o închisoare corecțională, cu recomandarea Sinodului general.

Art. 2.

Nimeni de aci înainte nu poate fi călugărit la alte mănăstiri sau schit sau sihăstrie (anahoretic), decât numai la acelea unde a fost orânduit.

Art. 3.

Nici o autoritate bisericească nu poate tunde pe cineva până când nu va prezenta: 1) Permișiunea Sinodului general; 2) Permișiunea Ministerului Afacerilor bisericești.

Art. 4.

Despre întreținerea monahilor și monahiilor, Ministerul Afacerilor bisericești prevede în buget cantitățile anuale după numărul monahilor.

Art. 5.

Aceste cantități nu se dau personal, în parte, ci se pun la întrebuințarea comună (obștească) a Mănăstirii, iar ceea ce rămâne din acestea, se înapoiază

Statului. Un regulament particular al administrației chinoviilor se va întocmi de către Ministerul Afacerilor bisericești.

Art. 6.

Monahii și monahiile care așterosec (dăruiesc) mănăstirii o avere sub un termen oarecare pentru întreținerea lor proprie, li se vor acorda acei termeni pe viață".⁷

Această lege a avut urmări defavorabile pentru Biserică, deoarece mănăstirile au rămas aproape pustii, pierzându-și roștul pe care l-au avut altădată în istoria Bisericii și a culturii românești.⁸

Cel de-al doilea "**Decret organic**" privește "**înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile Religiei Române**". El a fost decretat, în urma raportului Ministrului de Justiție, al Afacerilor Bisericești și al Instrucțiunii Publice sub nr. 57458, la 3 decembrie 1864 (decret nr. 1703) și promulgat trei zile mai târziu, la 6 decembrie 1864. Acest decret este rezultatul dorinței lui Cuza Vodă, care voia să vadă Biserica străbună scoasă de sub tutela oricărei autorități eclesiastice străine, dorea unirea ei și să-i dea o nouă organizare, corespunzătoare prefacerilor petrecute atunci în țară. Cu toate că Domnul Cuza mărturisește că întotdeauna s-a socotit "*credincios religiei străbune*"⁹ și cu toate că "*pururea*" a fost animat de dorința de a da acesteia "*tot concursul*" spre "*ocrotire și înflorire*"¹⁰, totuși până în anul 1864 nu a putut pași la o nouă organizare a ei. Poate că din această pricină, în toamna anului 1863, după ce în 1862 unirea celor două Principate devenise, după cum am afirmat mai sus, completă și definitivă, o seamă de preoți s-au adresat în scris deputaților, arătându-le mai întâi că deși "*unirea politică a Principatelor este desăvârșită*", totuși "*Unirea Bisericii Române, una prin dogmele sale, stă încă despărțită prin organizarea sa ierarhică și până astăzi încă nici un legământ decât al dogmelor și al aceluiași sânge nu întrunește încă pe clerul de dincolo de Milcov cu acel de dincoace*". Pentru aceasta, către finalul suplicei lor, ei le cereau să pună "*o deosebită râvnă pentru ca odată cu consolidarea Unirii politice a României, să se consolideze și unitatea Bisericii sale*", prin "*înființarea unei autorități sinodale centrale*", care, implicit, va duce și la "*Unirea Bisericii Ortodoxe Române*".¹¹

Înainte de a pași la cunoscuta reorganizare bisericească, Guvernul Domnitorului Cuza, prin Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a consultat pe arhiepiscopul Dionisie Romano, care în acel moment era destituit din postul de locotenent episcopal la Buzău. Arhiepiscopul Dionisie Romano, cunoscut pentru caldele sentimente patriotice și pentru luminatele lui concepții progresiste, sublinia că țara noastră de la 1832 "*a intrat pe o cale de reformă, a făcut progrese în civi-*

7. Arhimandrit Fotie Balamaci, *Documente, corespondența între Patriarhia de Constantinopol și Mitropolitul Ungro-Vlahiei D. D. Nifon, între Domnitorul Alexandru Ioan Cuza și între toate Bisericile Ortodoxe cu privire la legile aprobate de către Guvernul Român pentru Sinodul din anul 1866*, București, 1913, p. 14-15.

8. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 118.

9. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 86.

10. "Monitorul oficial" nr. 2, din 4 ianuarie 1866.

11. "Biserica", II, 1863, nr. 21, din 20 octombrie, p. 162.

lizație, pe cât a iertat-o împrejurările"; iar, după ce exemplifică procesele ce au avut loc în domeniile administrației, justiției, școlii și armatei, adaugă că în această perioadă Biserica Română n-a făcut nimic în privința organizării sale. Faptul acesta se resimțea în viața ei de toate zilele și când răul devine evident, afirma el, conducătorii au obligația, potrivit canoanelor 37 Apostolic, 12 al Sinodului al IV-lea ecumenic și al VI, al Sinodului al VIII-lea Ecumenic, să se întrunească în sinod, spre a lua măsurile necesare de îndreptat.

Conformându-se acestor canoane, Biserica Ortodoxă de Răsărit a ținut șapte Sinoade ecumenice și alte nouă sinoade mai mici sau locale, iar după despărțirea Bisericilor, întrunirea Sinoadelor ortodoxe a continuat, unul dintre ele ținându-se la Iași (1642). În fața acestei realități, remarcă în continuare Dionisie Romano, Biserica Ortodoxă Română nu poate justifica "*aceasta flagrantă călcare de canoane*". Este deci timpul ca Guvernul să convoace un sinod. Și cum acesta va dezbate "*pe lângă căestiunile religioase și cestii particulare*", ca reglementarea vieții monahale, îmbunătățirea situației morale și materiale a clerului etc., el propunea ca pe lângă episcopii și mitropoliții respectivi să participe și alți membri din rândul arhimandriților, protopopilor sau preoților. El argumenta necesitatea prezenței acestora în Sinod întrucât nu voia să se obiecteze că "*arhieriei și arhimandriții fiind călugări, n-ar cunoaște nevoile și necesitățile clerului lumean.*"

O dată cu publicarea acestor propuneri, Ministrul Cultelor a cerut telegrafic tuturor eparhiilor să refere asupra "*bazelor ce pot servi la un proiect pentru reorganizarea Bisericii Române și de trebuințele clerului ce vor servi la alcătuirea bugetului viitor*".

Conformându-se invitației, conducerile eparhiale, în afară de cea a Romanului și a Mitropoliei Moldovei, au convocat consilii clericale, care au dezbătut problema cu mult interes și cu deosebită seriozitate, consemnând propunerile în procese verbale, redactate sistematic, pe capitole și articole. Excepție de la această metodă a făcut locțiitorul de episcop de la Buzău, arhimandritul Ghenadie Țeposu, care a redactat el singur "*un proiect de lege pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*", și consiliul clerical argeșean care, sub influența arhierului Neofit Scriban, animatorul cunoscutei lupte anticanonice, susținea neoportunitatea unei organizări, spunând: "*Biserica noastră împreună cu instituturile ei de la început este atât de bine organizată după chiar canoanele Sfinților Apostoli, întărite de sfinți prin cele șapte sante soboare icumenice, a căror dispoziții sunt atât de practice ca cum s-ar fi născut astăzi, răspunzând la toate cerințele timpului, nu înțelegem ce organizare se mai cere*".¹²

Toate propunerile preconizau în unanimitate "*unirea Bisericii Ortodoxe din Principatele Unite Române sub un singur cap (rezidența în București), care va administra Biserica conform canoanelor ecumenice și spiritului de progres cerut de timp pentru nația română, independentă de înrăuirile altei autorități ecleziastice exterioare, conservând însă strict acuratețea dogmelor și a misterelor religiunii cari au fost și vor fi scutul drepturile noastre de autonomie*".¹³

12. "Dâmbovița", VI, 1864, nr. 4-17, mai, p. 127.

13. *Ibidem*, p. 114.

Dacă primul deziderat era unirea bisericească internă, apoi celălalt, egal în importanță pe plan extern, era autocefalia, despre care textul din propunerea arhimandritului Ghenadie spunea: "*Biserica Română de ritul ortodox răsăritean fiind fondată pe temelie Apostolilor (Matei 16, 18; I Cor. 3, 11; Efes. 2, 20) este independentă de orice înrăurire exterioară (Matei 23, 8-10; Galateni 5, 1), ea conferă nealterat Simbolul Niceean și toate dogmele dezvoltate dintr-însul și stă în relație confesională cu Biserica cea mare din Constantinople și cu toate Bisericile de același rit*"¹⁴

Constituită ca mitropolie autocefală, Biserica Română, "*fiind independentă în administrația ei, se va constitui pe baze conforme cu ale Statului Român și clerul ei va avea drept de cetățean înaintea legilor*" (Art. 2 din propunerea arhimandritului Ghenadie). Conducerea va fi sinodală, iar componența sinodului, mixtă. În acest sens, propunerea venită de la Huși preconiza "*înființarea unei autorități sinodale centrale pentru trebile bisericești, canonice și disciplinare generale, unde va fi reprezentat clerul fiecărei Eparhii prin episcopii respectivi și prin alți membri aleși de clerul eparhial. Sinodul se va forma și va proceda în lucrările sale despre canoanele bisericești și legiurile respective. Această autoritate centrală sau sinodul general, procurând o direcțiune uniformă în toate interesele generale ale Bisericii Române din Principatele Unite, singură va reprezenta Biserica Română în relațiile sale canonice cu alte Biserici Ortodoxe*"¹⁵

Componența acestui sinod era mult mai explicită în propunerea de la Râmnic, care cerea "*să se formeze un sinod compus din Episcopii Eparhiilor, Ministerul Cultelor, superiorii monastirelor de clasa I-a, toți protopopii, rectorii și profesorii de teologie ai seminarelor, de către un preot de toată plasa, ales de către preoți, asemenea vor lua parte și o a zecea parte din membrii adunării legiuitoare a țării, oameni cu caracter prob, cunoștințe și sentimente religioase, numiți de capul Bisericii în unire cu episcopii și aprobați de Domnitor*"¹⁶

Reprezentanții clerului Mitropoliei Ungrovlahiei, rezumându-și propunerile numai la instituirea acestui sinod, au ținut să aducă în sprijinul existenței lui argumente de ordin istoric și de drept bisericesc.

Concepția despre necesitatea conducerii sinodale a Bisericii Române era unanimă, încât tot binecredinciosul creștin de la un astfel de Sinod aștepta cu nerăbdare reorganizarea și consolidarea Bisericii, precum și ridicarea și îmbunătățirea clerului în interesul public, al moralității și fericirii țării și al mântuirii sufletești și trupești a fiecărui creștin.

În lumina acestor considerații, acești preopinenți, animați de dorința fierbinte de a vedea Biserica Română cât mai curând reorganizată, în constituția, așezămintele, cultul, disciplină morală și ierarhie, potrivit sfintelor canoane, propuneau instituirea unui sinod general, care să se ocupe cu "*bazele reorganizării Bisericii românilor cu unificarea administrațiunei ei și cu toate necesitățile și interesele ei*"¹⁷

14. *Ibidem*, p. 102.

15. *Ibidem*, p. 118.

16. *Ibidem*, p. 114.

17. *Ibidem*, p. 122-123.

În acest timp însă, o asemenea legiuire intrase în preocupările Domnitorului¹⁸, de vreme ce el, la 3 noiembrie 1863, în mesajul de deschidere a Adunării Elective a României (sesiunea 1863-1864), anunța printre proiectele de legi ce urmau a fi discutate, în acea sesiune, și "*Legea pentru unirea Bisericii Române, care până astăzi, prin organizațiunea ierarhiei sale, este încă în stare de separatism.*"¹⁹

La începutul anului următor, 1864, a și apărut un proiect de lege privitor la "*Unirea și reorganizarea Bisericii Române*", elaborat de guvern și pus, se pare, în dezbateri publică, în care, în legătură cu independența ei, se prevedeau, în primele două articole, următoarele:

"1. Biserica Ortodoxă Română, întemeiată pe canoanele sinoadelor ecumenice, se numește una, catolică și apostolică, fică și membră a mării Biserici a Răsăritului, a căreia cap și începător este Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos ... mărturisește și păzește fără schimbare toate dogmele și canoanele apostolice și sinoadele, precum și toate sfintele tradiții, conformându-se în totul cu credința Bisericii răsăritene. Biserica României poate dar și în viitor a se consulta în privința dogmelor cu Biserica Ecumenică din Constantinopol, însă când sinodul țării va găsi de cuviință.

*2. Biserica Română este independintă de oricare Biserică (autokefalos); ea se va administra de chiriarhul României, care va purta titlul de Primate al României, de doi mitropoliți și de mai mulți episcop."*²⁰

În timp ce în țară se pregătea o astfel de lege fundamentală pentru Biserica străbună, lege care prevedea și autocefalia ei, la Patriarhia Ecumenică, poate prin

18. La deschiderea ședinței Sinodului din 7 decembrie 1865, Mitropolitul Moldovei Calinic Miculescu declară, cu privire la această inițiativă domnească: "*În facia situațiunei noastre politice, în facia acestor nenumărate manifestări, putut-a Domnitorul nostru să se facă indiferent de starea Bisericii și de dezorganizarea în care se afla? Nu! Nu putea un Domnitor care este ca un adevărat părinte al țerei și drept credincios și devotat religiunei părinților sei, nu putea, zic, să se arate nepăsător către Biserica nației sale, fără ca prin aceasta să-i facă un rău, lăsând-o dezorganizată.*

Astfel, doar, alesul națiunei, mișcat de reclamările Bisericeii și de pioasa-i dorință de a implini vechile datini ale ei, conchiemă acest Sinod general pentru întreaga Românie, a căruia divisiă este: consolidarea ab antiquo a independenței Bisericii noastre Ortodoxe Române de orice altă autoritate bisericească streină, având a se ocupa cu afacerile administrative și de disciplinare ale Bisericii, rămând în învățatura dogmatică în credincioasele legături cu maica Biserică din Constantinopol.

Deci, ca arhipăstor român, din suflet unim și noi glasul nostru cu al mulțimei, mulțumind cu recunoștință Prea Înaltului Domn pentru viul interes ce are în înflorirea Bisericeii noastre, care lucru îl și aduse în împlinire prin înființarea acestui Sinod. Fie, dar, ca Duhul Sfânt să ne lumineze ca așa să putem justifica prin zelul și înțelepciunea noastră speranțele religiei. Fie ca același Duh să ne insuflă cuvinte și fapte ce să răspundă cu marea chemare. Fie ca lucrările noastre să satisfacă legitimizele așteptări ale țerei și dorințele pioase ale Prea Înaltului nostru Domnitor!" Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 57, f. 144 v., 141 (ars); "Monitorul oficial" nr. 31 din 10/22 februarie 1866, p. 143; Almanah, 1868, p. 49-50.*

19. "Monitorul oficial" (supliment) nr. 219, din 3 noiembrie 1863, p. 915; "Biserica", II, 1863, nr. 24, din 20 noiembrie, p. 181; Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, *Dosar nr. 1317/1863.*

20. "Biserica", III, 1864, nr. 2, din 12 ianuarie, p. 13; Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, *Dosar nr. 1314/1863, (Proiectul de lege pentru reorganizarea Bisericii Române autocefale pe baza vechilor canoane).*

ceea ce se publicase până atunci, s-a și aflat acest lucru. Pentru a preveni acest lucru, Patriarhul Ecumenic Sofronie al III-lea (1863-1866), la 8 februarie 1864 adresa mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei o scrisoare de muștrare, prin care îi vestește că au ajuns la cunoștința Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice informații că în Țările Române ar exista o influență de catolicizare a românilor, din cauza legiuirilor arbitrare și dispozițiilor violente ale guvernului Cuza, pe care le impune cu sila Bisericii.

Din text se poate vedea clar că Patriarhul Ecumenic era foarte supărat pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinare, căci scrie:

"În mijlocul grelei strămtorări și încurcături în care a adus Marea noastră Biserică a lui Hristos și celelalte Biserici ortodoxe, ridicarea cea condamnată de toată lumea și deținerea a înseși sfintelor proprietăți și a ofrandelor (biseriilor), întreprinsă în afară de orice lege divină și umană de către Guvernul Princiar de acolo; svonul, care s-a auzit acum în urmă aici, a adaos, mult iubite frate, o nouă durere cu mult mai amară în inima noastră. Pentru că hotărârile despre care știe numai Domnul, continuând goana contra ori-cărei reminiscențe de venerațiune părintească și de glorie, după ce mai întâi se grăbește ca să introducă calendarul, așa numitul "Noul Gregorian", în locul cronologiei celei vechi întrebuițate până aci în Biserica de Răsărit, a întreprins acum ca să dezgroape chiar temelile credinței creștine ortodoxe".²¹

Din zvon mai știa că: *"în mod fățiș chiar și cu autoritate a căutat să impue mântuirii ortodoxe de acolo, care poartă numele lui Hristos și lepădarea, vai!, a dogmelor predate de Părinți, dogme ale Sfintei noastre Biserici Ortodoxe de Răsărit, în care s-a născut, și după cum suntem informați - fiind foarte adevărat - că s-a predicat după amvon din ordinul guvernului, nu numai îndemnuri excitative către eterodoxie, dar că simbolul credinței s-a pronunțat în Biserică alterat, cu adaosul injurios, cel condamnat de Sinoadele ecumenice".²²*

Dar, după aceste muștrări aspre aduse Mitropolitului Nifon, Patriarhul Ecumenic își îndulcește tonul și spune: *"pe lângă aceste svonuri detestabile, ne-au umplut de bucurie duhovnicească, pe care nu avem cuvinte în deajuns spre a Vă o descrie, cuvintele de consolare și alte informațiuni, cari au ajuns la urechile noastre. Aceasta este oșunerea demnă a Sfinției Voastre, amic nouă, și protejarea Voastră cea inspirată de Dumnezeu cu curaj și cu zel adevărat, întru respingerea acestor propuneri și insulte diavolești contra Turmei Sale. Din cauza aceasta admirându-Vă și laudându-Vă în mod sinodal și încoronându-Vă cu binecuvântări și rugăciuni cordiale bisericesti, prezentăm prin actuala epistolă patriarhălă și sinodală, incomparabila mulțumire a Sfintei Biserici a lui Hristos, pentru care Sanctitatea Voastră ați fost apărător nestrict al depozitului sfânt încredințat Vouă. Prin aceasta ați câștigat un renume atât pentru caracterul arhieraticesc, cât și pentru întregul nostru cler cel sfânt, oferind și Bisericii materie de laudă, că Ea nu este lipsită de luptători credincioși și de sprijinitori ai*

21. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 15. Scrisoarea a fost publicată pentru prima dată în ziarul "Ecclessia", an I, 1866, nr. 9, din 9 octombrie, p. 68-70; C. Erbiceanu, *Note asupra istoriei bisericesti a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în "Biserica Ortodoxă Română", an XXIX, 1905-1906, nr. 11, p. 1235-1236; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 128-129.

22. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 5.

drepturilor sale divine, și în același timp a-i oferi o mână de ajutor în această situație primejdioasă a Turmei sale, consolând în simpatie frățească, încurajând și întărind zelul său divin în lupta de față. Deși, sperăm în bine, mult iubite frate, căci din bravul Vostru exemplu, depinde cea mai mare parte de succes, adică zădărnicierea scopurilor primejdioase cari s-au lucrat".²³

După aceea, Patriarhul Ecumenic îl sfătuiește pe Mitropolitul Nifon: "să Vă ridicați a lucra sau sub forma discursurilor și îndemnurilor sau prin furia amenințărilor, sau prin împilări corporale, căci nu trebuie să sacrificați cele mai prețioase și vecinice pentru cele pământești și deșarte spre vecinica condamnare a numelui Vostru, ci suferind și trude și pericole, să Vă puneți sufletul pentru oile Voastre cele cuvântătoare".²⁴

În continuare, Patriarhul Sofronie al III-lea spune: "am găsit de cuviință a adresa mai înainte admonestări bisericesti. Alteței Sale Princepelui, Domnul Alexandru Ioan I-ul. Mai pe urmă însă, am convenit a însărcina și cu acest lucru pe Prea Sfinția Voastră ca pe un arhieriu de acolo legal și canonic, și fiindcă, chiar însuși Alteța Sa, de la începutul Domniei Sale, niciodată nu s-a învrednicit să facă cunoscut Bisericii prin vreo scrisoare - poate din cauza pregătirii prezentelor detestări - am crezut că este zadarnic ca să ne adresăm direct Lui. Deci, Vă îndemnăm și Vă sfătuim pe Prea Sfinția Voastră în mod sinodal, ca prezentându-Vă Alteței Sale, ca din partea Bisericii, să-i vorbiți pe față și să-l sfătuiți, să-l avertizați și să-l întoarceți părintește și în mod arhieresc, la recunoașterea datoriilor sale creștinești și domnești (fie ca după cele auzite, Alteța Sa să fie primul începător al întoarcerii puternice al hotărârilor religioase și bisericesti)".²⁵

În continuare Patriarhul îl sfătuiește pe Nifon, spunându-i: "prin astfel de cuvinte părintești influențând asupra deciziei grave a Alteței Sale, și izbutind ca să-l convingi în mod exact la ce fel de ispravă ajunge lucrul, veți adăuga în același timp, și mai ales în caz de nereușită, ceea ce să nu se întâmple, avertizările Voastre, adresând observațiuni severe contra violenței asupra conștiințelor creștine ale fiilor ortodocși ai Sfintei Biserici de Răsărit, pe care nimenea niciodată din Principii legali, afară de timpul persecuțiilor contra creștinilor, imputa religiozitatea supușilor, care a fost respectată cândva și a fost păstrată neviolată chiar de cei de altă nație".²⁶

De aceea sunteți și însărcinați Sfinția Voastră, ca din partea Bisericii, să întoarceți și să opriți pe Alteța Sa de la orice acțiune constrângătoare vreunei resuscitări politice spre cea mai mică schimbare a datinilor părintești, a dumnezeieștilor dogme și mistere, a Sfântului Simbol și a oricărei alte chestiuni religioase și spirituale, ca ceva strein de jurisdicțiunea politică, ținând seama numai de direcțiunea legală și canonică din partea autorității duhovnicești, care este păstrătoarea neschimbată a sfântului lor depozit și apărătoare creștinilor orto-

23. *Ibidem*, p. 6.

24. *Ibidem*, p. 6.

25. *Ibidem*, p. 7.

26. *Ibidem*, p. 7-8; "Ecclessia", I, 1866, nr.9, din 9 oct. 1866, p. 68-70; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 128-129.

*doçşi de toată turnura despre care vom răspunde înaintea lui Dumnezeu Cel Prea Înalt, şi al căror sânge se va cere din mâinile noastre".*²⁷

Din această scrisoare se vede cât se poate de clar tendinţa Patriarhului Ecumenic de a se amesteca în treburile interne ale Bisericii Române. Dar Mitropolitul Nifon nu putea să facă ceea ce zicea Patriarhul Ecumenic, adică să-l mustre pe Domnitorul Cuza, fiind destul de diplomat ca să nu comită această imprudenţă, ale cărei consecinţe le-ar fi văzut îndată.

La scrisoarea plină de muştrări a Patriarhului Ecumenic Sofronie al III-lea, din 8 februarie 1864, Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, la 30 aprilie 1864, răspunde astfel:

*"Dorind a răspunde spre a satisfacere cererea Voastră, nu pot a nu arăta prin prezenta-mi umilă scrisoare că, cu mirare m-am gândit asupra muştrărilor făcute prin epistola Voastră sinodală şi patriarhală; pentru că nimenea până astăzi nu s-a gândit şi sunt convins că nimănui niciodată nu-i va trece prin gând, de a se introduce schismă între Biserica mumă şi Biserica fiică, a căror unire se păstrează şi va fi păstrată pentru totdeauna prin legătura veşnică a dogmelor lor neschimbate. Iar Biserica fiică, ştie Înalt Prea Sfinţia voastră, a existat pentru totdeauna, avându-şi activitatea sa internă independentă întru toate cele referitoare la păstrarea bunei sale orânduiei."*²⁸

În continuare, Mitropolitul Nifon îl asigură pe Patriarhul Ecumenic Sofronie al III-lea că: *"atunci când progresul neamului şi gradul său de dezvoltare intelectuală va cere oarecare ameliorare şi din punctul de vedere al acestei orânduiei, asigur pe Înalt Prea Sfinţia Voastră că Biserica Română, lucrând în deplina sa libertate, nu va neglija legăturile ei veşnice existente cu Biserica mumă, cu care se cunoaşte pe sine reciproc de garantă, atât în ceea ce priveşte credinţa, cât şi viaţa"*.²⁹

Cu toate că scrisoarea Patriarhului Ecumenic îl viza direct, şi cu toată gravitatea acuzaţiilor ce se aduceau prin ea, Alexandru Ioan Cuza, în urma raportului cu nr. 57.458, făcut de Ministerul de Justiţie, al Afacerilor Bisericeşti şi Instrucţiunii Publice, prin care supunea spre aprobare proiectul de lege al unui statut organic, referitor la constituirea unei autorităţi centrale sinodale pentru *"chestiunile Religiei Române"* şi pentru canonizarea alegerii membrilor ei, la 6 decembrie 1864 a promulgat **Decretul organic**.

"Decretul organic" cuprinde cinci capitole:

Capitolul I

Art. 1. Biserica Ortodoxă Română este şi rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină, întru tot ceea ce priveşte organizarea şi disciplina.

27. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 7-8; "Ecclessia", I, 1866, nr. 9, din 9 oct. 1866, p. 68-70; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 128-129; C. Erbiceanu, *Note asupra istoriei bisericeşti a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în "Biserica Ortodoxă Română", an XXIX, 1905-1906, nr. 11, p. 1235-1236.

28. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 9; "Ecclessia", an I, 1866, nr. 10, din 23 oct., p. 75-76; C. Erbiceanu, *art. cit.*, p. 1236-1237.

29. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 9; C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 1236-1237; "Ecclessia", an I, 1866, nr. 10, din 23 oct., p. 75-76.

Art. 2. Biserica Română, a cărei unitate constă dintr-un singur sinod general, continuă a fi administrată de Mitropoliți și Episcopi eparhioți, cu concursul sinoadelor eparhiale (consistoriile).

Art. 3. Sinodul general al Bisericii Române păstrează unitatea dogmatică a Sfintei credințe ortodoxe Române cu Marea Biserică de Răsărit, prin coînțelegere cu Biserica Ecumenică din Constantinopol".³⁰

La 20 ianuarie în Cameră, cu 105 voturi pentru și 11 contra, iar la 12 februarie 1865 la Senat, cu 40 de voturi pentru și 7 contra, se votează "Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți din România":

"Art. 1. Mitropoliții și Episcopii din Eparhiile Române sunt numiți de Principe, după recomandarea Ministrului Afacerilor Bisericești, în urma consultării Consiliului de Miniștri.

Art. 2. Mitropoliții și Episcopii se iau din clerul monahal românesc, având vârsta: Mitropolitul de 40 de ani, iar Episcopii cel puțin de 35 de ani, cunoșcuți prin studiu, pietate și demnitate.

Art. 3. Mitropoliții și Episcopii se judecă pentru greșelile lor spirituale înaintea Sinodului Român, iar pentru orice altă greșală, înaintea Curții de Casație".

Este pentru prima dată când în mod oficial, un text de lege prevedea neatârnarea (autocefalia) Bisericii străbune.

Ceea ce s-a mai prevăzut în decret - respectiv înființarea autorității sinodale centrale - nu este decât urmarea firească a declarării acestei neatârnări. Căci într-o Biserică ce nu mai atârnă de alta, nevoia impune existența unui sinod ca for central de conducere. De aceea, decretul, după ce, precum s-a văzut, în art. 2 prevăzuse pentru Biserica Română un Sinod general, în cele ce urmează se ocupă pe larg de aceasta (cap. II și III), apoi în capitolul al IV-lea vorbește și de sinoadele eparhiale, prevăzute și ele în același articol de lege.

De la început trebuie să spunem că, întrucâtva, cele de aici, privind aceste foruri bisericești de conducere, sunt influențate de duhul legislației bisericești de peste munți, introdusă ceva mai înainte de Mitropolitul Andrei Șaguna († 1873). Lucrul este explicabil, deoarece proiectul de lege de care vorbim a fost întocmit de profesorul ardelean August Treboniu Laurian, bărbat învățat, care pe vremea lui Cuza a avut și oarecare rosturi, chiar și politice, aici în țară.³¹

După Decret, Sinodul general se compune din mitropoliți, episcopi eparhioți, arhieriei, toți români, din câte trei deputați, aleși - pe termen de trei sesiuni - de clerul de mir din fiecare eparhie și dintre decanii facultăților de teologie din București și Iași (art. 4), deși acestea nu existau încă. Sinodul general se va întruni "la fiecare doi ani în întâia zi a lunii iulie" (art. 8), va ține ședințe ordinare, de o lună de zile și extraordinare (art. 7), va fi convocat în sesiune ordinară - după aprobarea domnitorului și de Ministrul Cultelor (art. 9), care îl va deschide "prin citirea actelor de convocare" (art. 10), se va aduna în Capitala țării (art. 6), va fi prezidat, în numele Domnitorului, de mitropolitul primat și la ședințele lui va

30. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 10.

31. C. C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec. Studii asupra vieții și activității lui*, București, 1908, p. 50; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 117.

asista și ministrul Cultelor, care va participa la lucrări, "dar nu va avea vot la încheieri" (art. 5). În ședințe extraordinare, Sinodul general se va aduna la cererea, motivată în ceea ce privește urgența, a "fiecărui cap de eparhie". O astfel de cerere se va adresa Ministrului, și convocarea se va face numai dacă acesta "va găsi de cuviință" (art. 11). În acest fel de sesiuni, Sinodul general "nu poate a se ocupa cu alte chestiuni ... decât numai de cele cuprinse și specificate în raportul de convocare" (art. 12). "Ședințele ordinare și extraordinare ale Sinodului general se închid de către Ministrul de Justiție, al Afacerilor bisericești și Instrucțiunii publice, cu aprobarea Principelui, îndată ce discuțiunile ar ieși din sfera datoriilor lor. Reînceperea ședințelor se reia când Consiliul de Miniștri va decide, cu aprobarea Principelui" (art. 13).

În capitolul al III-lea se tratează despre "atributele" Sinodului general, care are "putere legislativă, administrativă și judecătorească" (art. 15) și care "nici o dată și sub nici un cuvânt..., nu va putea împiedica": libertatea de conștiință, toleranța religioasă, ale cărei legi sunt "cu totul de competența Adunărilor legislative ordinare" -, și ca limba cultului ortodox în bisericile din țară să fie "pururea aceea română" (art. 16).

"Atributele legislative" ale Sinodului general erau: disciplina bisericească și monahală, ritualul bisericilor în mărginirile legilor și regulamentelor, legile de hirotonii, legile privitoare la disciplina și materiile religioase în seminariile și facultățile de teologie, precum și cele pentru înființarea de biserici (art. 17).

Ca "atribute administrative" el avea: hirotonirea mitropoliților și episcopilor, "regularea" parohiilor și a preoților parohiali, educația clerului, cercetarea, amenizarea și tipărirea cărților de cult; autorizările de călugărie, în marginile legiuirilor civile, și privegherea administrării bisericești a eparhiilor de către mitropoliți și episcopi (art. 18).

Ca "atribute judiciare", Decretul rezerva Sinodului general doar conflictele dintre episcopii eparhioți și mitropoliți și apelul în ultima instanță în cauzele persoanelor bisericești în privința disciplinei (art. 19).

În afară de acestea, Sinodul general era dator "a opina asupra tuturor materiilor asupra cărora va fi consultat de guvern" (art. 20). Hotărârile lui nu puteau fi executorii "decât după aprobarea lor de Domnitor în urma raportului Ministrului de Culte, căruia se vor comunica de către Președintele Sinodului" (art. 21).

Sinoadelor eparhiale, prevăzute de Decret a se înființa, li se rezervă capitolul al IV-lea. Ele vor fi înființate în fiecare eparhie "atât mitropolitană, cât și episcopale" (art. 23) și vor fi compuse din episcopul eparhial, ca președinte, din cei trei membri ai eparhiei în Sinodul general, din directorii seminariilor eparhiale, iar la București și Iași, și din decanii facultăților de teologie (art. 24), deși, o mai spunem o dată, acestea din urmă nu existau. Ca activitate, aceste sinoade aveau "a executa legile votate de Sinodul general și sancționate de Domn" și "a judeca în materie de disciplină bisericească" (art. 25).³² Acest decret marchează un pas înainte în organizarea Bisericii noastre strămoșești.

32. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 10-11; Ștefan Berechet, *Reformele bisericești sub Cuza Vodă după presa streină*, în "Biserica Ortodoxă Română", XLIII, 1925, p. 476-477; Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, România, *Dosar nr. 1536/1864 (relativ la proiectul de lege pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religioase)*.

De cuprinsul acestui sinod s-a ținut seama la alcătuirea celorlalte legi sinodale apărute după aceea la noi. Se pare că în intenția lui Cuza Decretul era menit să contribuie și la unitatea definitivă a celor două Principate Române. Poate că acest lucru l-a înțeles el atunci când, la 6 decembrie 1864, deschizând sesiunea Adunării Elective a României, prezidată de Mitropolitul Nifon, afirma, în mesajul domnesc, că: "*Biserica Ortodoxă Română din ambele Principate s-a întrunit prin înființarea Sinodului general central pentru toată România*".³³

Acest Decret organic era însoțit de un *Regulament pentru alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române*, promulgat tot la 6 decembrie 1864, ca, după aceea, să fie completat și cu un *Regulament interior al Sinodului general al Bisericii Române*, prevăzut în art. 14 al Legii sinodale și promulgat cu decretul nr. 1619 în 29 noiembrie 1865.

Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române, prin art. 5, cerea ca "*Adunările Sinodului general al Bisericii Române*" să fie prezidate "*în numele Domnitorului*" de către "*Mitropolitul primat al României*". La această dată, 3 decembrie 1864, un asemenea titlu nu exista în ierarhia noastră bisericească. Nu se știe precis, dar poate că la îndemnul lui Cuza, ministrul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice, Nicolae Krețulescu, i se adresează cu raportul nr. 767 în data de 9 ianuarie 1865, prin care, plecând de la faptul că "*prin art. 11 din Statutul din 2/14 iulie, anul expirat 1864, s-a regulat ca mitropolitul primat al României să fie de drept președintele Corpului ponderatoriu (Senat) și că "asemenea după art. 5 din Decretul organic pentru înființarea Sinodului general al Bisericii Române"* urmează ca și acest sinod să fie prezidat tot de același mitropolit, "*subsemnatul cu tot respectul Vă roagă, Prea Înălțate Doamne, să bine-voiți a aproba ca titlul de Mitropolit Primat al României să se poarte de către Prea Sfințitul Mitropolit din București*".³⁴ Această propunere a lui Krețulescu este aprobată de Alexandru Ioan Cuza la 11 ianuarie 1865 prin ordonanța domnească nr. 34, prin care, la art. 1, decreta următoarele: "*Prea Sântia Sa Părintele Mitropolit din București va purta titlul de Mitropolit Primat al României*".³⁵ Deci și aici începutul se pare că îi aparține lui Cuza. În aceeași zi, poate, au fost trimise copii de pe această ordonanță la Mitropolia Ungrovlahiei,³⁶ spre luare la cunoștință, și Monitorului oficial pentru a fi publicată.

"Monitorul oficial" nr. 273 din 6 decembrie 1864, p. 1297-1298; *Codicele Romane*, supliment, p. 211-213; *Decret organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române*, București, 1865; "Preutul", IV, 1864, nr. 9, din 19 decembrie, p. 67-68; Ioan M. Bujoreanu, *Colecțiune de legi*, p. 1789-1791; "Almanah", 1868, p. 35-36.

33. "Monitorul oficial" nr. 274 din 8 decembrie 1864, p. 35-36.

34. "Monitorul oficial" nr. 8, din 13/25 ianuarie 1865, p. 31; Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, *Dosar nr. 1538/1864 (Pentru alegerea de mitropolit și episcopi în România)*, f. 51. De remarcat că în acest raport adresat lui Cuza s-a strecurat o greșeală privitor la titulatura ierarhului; în loc să se spună "mitropolitul primat", așa cum este specificat pe fila 50, ciorna raportului spune "mitropolitul primar".

35. "Monitorul oficial" nr. 8 din 13/25 ianuarie 1865; Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, *Dosar nr. 1538/1864 (Pentru alegerea de mitropolit și episcopi în România)* f. 52 (originalul) și f. 50 v. (ciorna).

36. Arhivele Statului București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, f. 53. Adresa poartă numărul 807. Nu se află decât ciorna, care a fost întocmită în același timp cu

La primirea titlului de Primat al României, clerul român își exprimă bucuria prin reprezentantul său, arhiepiscopul D. Calist Stratonichias, felicitându-l pe Nifon:

"Înalt Prea Sfințite Stăpâne, clerul român sâmbând mare bucurie în inimile lor, se exprimă prin mine astfel:

Prea Sânta Stăpâne!

Evenimentele ce se petrecură în curs de 14 ani ai Arhipăstoririi Prea Sântei Voastre, sunt singurii martori despre prudența cu care administrați Biserica noastră Română, fără a Vă abate din calea trasă prin canoane de Sântii Apostoli și Sântii Părinți, luptătorii Ortodoxiei noastre.

Această prudență a Prea Sântei Voastre și dorința ce totdeauna ați avut de a se conserva nestinse instituțiunile religioase ale memorabililor noștri străbuni, au atras după sine recompensa binemeritată de a Vă bucura de întâietatea între toți capii Bisericii Române.

Clerul român, Prea Sânta Stăpâne, recunoscând în Prea Sfinția Voastră pe cel nestrămutat în credința Sântilor Apostoli și Sântilor Părinți, întemeietorii Bisericii Ortodoxe, vine a Vă felicita pentru înălțarea Prea Sântei Voastre la treapta meritată; iar Prea Înălțatului nostru Domn Alexandru Ioan I, care știe să dea fiecăruia partea sa cuvenită, îi urează ani îndelungați și liniștiți, ca să poată executa pentru Români planurile sale cele mântuitoare.

Să trăiți Prea Sânta Stăpâne și să administrați și în viitor Biserica Română, ca Primatele ei, cu aceeași prudență și credință nestrămutată în dogmele mântuitoare ale Ortodoxiei noastre ca și până acum".

La acest discurs al Arhiepiscopului Calist Stratonichias, noul Mitropolit Primat a răspuns:

"Frați Arhiepiscopului, Părinți Arhimandriți și Preoți,

Felicitațiunile ce-mi faceți cu ocasiunea noului titlu de Primat al României, dobândit clerului român în persoana mea, îmi sunt plăcute, căci sunt felicitățiuni de glorie de prosperitate națională. Vă mulțumesc dar din adâncul inimei mele și sunt mândru văzându-vă împrejurul meu, luând parte la inaugurarea noului titlu de Primat al României. Mulțumită clerului, mulțumită Măriei Sale Domnitorului Românilor, ce cu atâta solemnitate a ridicat demnitatea clerului la înălțimea sa".^{36 bis}

Primind adresa Ministerului, Mitropolitul Nifon, prin adresa nr. 188 din 16 ianuarie 1865, pe de o parte, îi informă pe protoierei că *"Prea Înaltul Nostru Domn Alexandru Ioan întâiu, cu ocazia unificării administrative bisericesti din amândouă Prințpatele Române, a binevoit a aproba și a ne recunoaște pe lângă titlul ce am purtat până astăzi și Primația Bisericii Române"*, iar, pe de alta, îi înștiința: *"Cucerencia ta dar vei ști că pe fiitor titlul nostru de adresă va fi: "Prea Sfinții Sale Părintelui Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al*

raportul lui N. Kretzulescu către Domn, adică la 9 ianuarie 1865 și de aceea poartă această dată. În realitate însă, ea fiind însoțită de copia de pe Decret, n-a putut fi expediată la Mitropolie decât ceva mai târziu: poate chiar la 11 ianuarie 1865, în ziua când Alexandru Ioan Cuza a emis decretul în această problemă.

36 bis. "Monitorul oficial" nr. 19 din 26 ianuarie 1865.

României D. D. Nifon". În același timp "îți ordonăm a face cunoscut și tutulor preoților din cuprinsul administrației cucerniciei tale".³⁷

A trebuit ca Guvernul să aducă Decretul organic pentru constituirea Sinodului și Legea pentru numirea Mitropolitelor și Episcopilor, pentru ca Patriarhul să-și poată lua revanșa pentru lovitura ce se dase Bisericii greco-orientale prin legea secularizării averilor mănăstirilor închinată. Astfel, la începutul lunii aprilie 1865, Patriarhul Ecumenic Sofronie al III-lea convocă în Constantinopol Sinodul patriarhal din Constantinopol și dădu, împreună cu întregul Sinod, o hotărâre prin care condamna "cele trei proiecte de legi dacice, despre Sinod, monahi și mănăstiri și despre alegerea și judecata arhierilor".

Sinodul spune că: "aceste proiecte de legi constituind un început și o bază independentă declarată (predicată) de sine a Bisericii dacice, dintr-un început putred și anticanonic, duc la următoarele concluzii și mai putrede:

"Biserica Ortodoxă Română (zice) este și rămâne independentă de orice autoritate bisericască străină în ceea ce privește organizarea și disciplina".

Cum că această proclamațiune pare a avea un aspect plăcut după cuvânt, neavând înțelesul cu totul canonic, a arătat-o cu un an înainte (Aprilie 30, 1864), epistola I. P. S. S. Mitropolit al Ungro-Vlahiei D. D. Nifon, trimisă Nouă, iar modul afacerilor Miniștrilor fiind instituit așa: "Biserica fiică a existat pentru totdeauna, având acțiunea sa internă independentă în toate cele ce privesc păstrarea bunei sale orânduiei.

Așadar, atunci când progresul neamului și gradul dezvoltării sale intelectuale va reclama o oarecare ameliorare și din punctul de vedere al acestei bune orânduiei, Vă încredințez pe I. P. S. V. că Biserica Română, lucrând în deplina sa libertate, nu va neglija relațiunile sale existente (cele dogmatice, zice) cu Biserica mamă etc."

În continuare Sinodul zice că: "Observăm două și mari contradicții între acestea, față de spiritul Evangheliei și de Sfiniele datini ale Bisericii: Întâi, independența Bisericii dacice în mod arbitrar; apoi că și disciplina cea întru Hristos și buna orânduire a clerului și a poporului, va proceda în Dacia, nu conform legilor și canoanelor Sfințelor Sinoade, care au fost întărite în continuu și pentru orice țară și nație trecută și viitoare, cu pecetea veacurilor și Prea Sfântului Duh, ci, conform dezvoltării politice și intelectuale a neamurilor și conform progresului lor... Așadar, la ce alceva, Sfinții Părinți au atras Bisericile din locurile lor, către cele mai la centru de Administrație, ca pe lângă niște vetre și inimi dătătoare de viață, atât Biserici patriarhale cât și apostolice din punct de vedere al principiului, dacă nu ca să fie supravegheate și inspectate neîntrerupt, ca nu cumva torenții neîntrerupți ai opiniunilor greșite, aduse zilnic, și al uneltirilor diverse, găsind Biserica locală neîntărită cu ziduri, neîntărită de bărbați învățați și păstori apostolici, nu numai din punct de vedere al succesiunii ci și din punct de vedere al credinței, al zelului și al francheții, să pervertească tezaurul apostolic și sinodal, întâmplător al pietății străbune? Astfel, concentrarea este sigură și legătura canonică spre îndreptare și spre unitate... Fără de legătura acestei

37. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar 110, f. 14/1865 (pentru titlul de Primat al României dat de Măria Sa Domnitorul Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit D. D. Nifon), f. 1.

dependințe externe, faptul acela există fără nici o îndoială, că nici o Biserică n-a existat vreodată sau va exista absolut independentă de oricare alta de aceeași credință, și pe orice Domnitor și Guvern ar avea; ci fiecare în mod frățesc supraveghindu-se, se admonestează, se ajută și se reazimă asupra celor dogmatice și canonice, cu alte cuvinte, și fiică și școlăriță a unei mame apostolice și a unui profesor. Așadar, fără de o asemenea cumințenie și de o asemenea cugetare comună, fără de o aprobare sinodală și întărire patriarhală, orice acțiune și reuniune bisericească lucrând din propria sa părere, nici pe baza celor vechi, ar fi orice altceva, decât un sinod canonic și nimerit și a aduce o luptă dreaptă, nu o putere administrativă și legislativă, despre care vorbesc proiectele de legi ale Ministerului, ci pedepsele care rezultă din canoane".³⁸

În ce privește "Sinodul Eparhial sau Episcopal sub președinția Mitropolitului Eparhiei, oricum ar fi convocat, Sfintele canoane determină timpul, pe de o parte, de două ori pe an, sau o dată pe an, pentru greutățile locale sau temporale și locul unde ar prefera Episcopul Mitropoliei și membrii Episcopii și Mitropolii sau Mitropolitul. De asemenea determină și felul chestiunilor, dogmele religiei și disputele bisericești care s-ar întâmpla, modul cercetării și chestionării după canoanele Părinților, conform divinelor și de viață făcătoarelor porunci ale lui Dumnezeu. Iar canonul al VI-lea al Sinodului al VII-lea Ecumenic afurisește pe Stăpânitorul care s-ar găsi că oprește sau circumscrie adunarea Episcopilor. Prin urmare, unde sunt aici membrii laici, nici din cei suprimați, cari au greșit, sau vreun ministru convocând și dezlegând, apoi prospectând toate cele conform Sinodului și discuțiunile, apoi discutând și cu Episcopii, discutând despre Biserică, sau vreun președinte prezidând vreun Sinod bisericesc în numele unui Stăpân pământesc, pentru ca să-și dea o părere liberă despre cele cerești în mod supranatural și inspirat? Deci ce este comun între un Cezar pământesc sau subaltern acestuia și între un Duh Sfânt, conducător al Bisericii și un Hristos atot Împăratul, întemeietorul Ei, care a trimis și a luminat pe Apostoli și pe urmașii lor, și care a încredințat lor toată administrația duhovnicească, celor care cred în Hristos? Nici n-am crezut noi ca pentru aceasta să fie orânduit ca președinte politic al Camerei dacice Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Ungro-Vlahiei (D. D. Nifon), precum iubitorul de Dumnezeu și Prea Înălțatul Principe, să se proclame protectorul și președintele unui Sinod religios, așa încât să amestece cele cerești cu cele pământești, cele duhovnicești cu cele materialcești, spre ruinarea și căderea ambelor părți".³⁹

Mergând cu discuția mai departe Sinodul spune: "Ca și când nu ar fi fost de ajuns atâtea invazii politice în Sinodul general conform proiectului de lege, încearcă, cu mult mai mult și mai penibil și în mod radical, să smulgă drepturile ierarhiei. Căci nici nu mai rămâne alt privilegiu pentru păstor și Episcopi, acolo unde Principele însuși se va stabili și va numi Mitropolit și Episcop pe cine ar vrea, în urma propunerii Ministrului și după încuviințarea Consiliului Ministerial. Iar un mitropolit și un arhiepiscop, care ar da vreo mică bănuială,

38. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 19-20.

39. *Ibidem*, p. 20-21.

sau surprindere de calomnie despre vreun păcat demn de pedeapsă și de notorietate politică, să fie tradus la un tribunal civil, ca unul dintre cei de rând și salahori din piață. Cum li se pare bunilor și pioșilor daci? Oare pentru ei urmașul Apostolilor este acela care supraveghind în numele, nu al Principelui, ci în numele lui Hristos și a Bisericii Sale, să fie un oarecare subaltern administrativ simplu, care să-și piardă gradul și demnitatea și Mitropolia, când din întâmplare ar cădea în dizgrația Ministrului sau a Principelui? Sau să dăm, după noul proiect de lege, afacerile Patriarhului (confirmarea votului sau alegerii) să le împlinescă domnitorul local, ale Mitropolitului, Primul său Ministru, și ale Episcopilor; Consiliul Ministerial, pentru ca să adaptăm canoanele vechi? Sau atunci când Mitropolitul va hirotoni pe cel confirmat în modul acesta, în loc de norma veche și canonică a Bisericii: "prin votul și examinarea Înălților P. S. Mitropoliți, Prea iubitorilor de Dumnezeu Arhiepiscopi și Episcopi", să se servească formula proiectului de lege: "cu votul și cu examinarea princiară și a prea străluciților Miniștri...", de unde vom aștepta noi siguranța și sfințenia religiei? De unde demnitatea ierarhilor? Ca urmare, Episcopul trebuie să fie instalat mai ales de către toți Episcopii din Eparhie. Dacă vreun Episcop își însușește scaunul fără conlucrarea Sinodului, acesta este disprețuit, chiar dacă tot poporul l-ar agreea (Antiohia, canon 16). Orice alegere care s-a făcut de către Domnitor, de către Episcop, de către prezbiter, sau de către un diacon, după canonul 30 Apostolic rămâne fără valoare ... Ci se cuvine ca acela care are de gând să promoveze la gradul de Episcop, să fie ales de Episcopi, după cum s-a hotărât de Sfinții Părinți la Sinodul de la Niceea (Sin. I, can. 4).

Despre judecata clericilor și Episcopilor în ceea ce privește greșalele demne de pedeapsă, atât în cele spirituale, cât și în cele politice, se prevăd acestea: "Un Episcop fiind acuzat asupra unui lucru din partea unor oameni demni de credință, este necesar să fie chemat de Episcopi ... Sinodul să decidă împotriva lui cele de cuviință".⁴⁰

În ce privește legile orânduite "pentru monahi, monahii pentru bună îngrijirea mănăstirilor, în aceste proiecte de legi dacice, care doresc mai mult independența religioasă și libertatea conștiinței, de a întări și a ajuta pe supușii de aceeași credință, le-a așezat din contră, pentru sufletele pioase, foarte violente și restrânse. În ceea ce privește însă litera și spiritul, nu este așa ca al canoanelor, dar se opune și Evangheliei, în care fel cel tare ca și cel slab, cel bolnav ca și cel sărac, poate să se consacre cu totul lui Dumnezeu, când și cum vrea. Nu se cere vârsta unui bătrân; nu se duce o viață proastă și zglobie cu sila ... Căci dacă libertatea conștiinței și Evangheliei îndreptăteau asemenea lucruri, cum prea strălucii și prea pioșii Miniștri ai Daciei s-ar fi ambiționat ca să legisfeze, nedorind cele ce sunt bune, sau întru ce s-ar deosebi sacrificiile și ofrandele sacrificiilor noastre de ale aceluși Cain, din cauza pângăririi?

Dar, de trei ori Fericii Părinți și Apostoli, predicatori ai lui Hristos, n-au pronunțat astfel de lucruri josnice și nedemne față de Evanghelie și de conștiința și logica omenească; ci, știind în mod clar, că toate ale noastre, atât cele interioare, cât și cele exterioare, se cuvin lui Dumnezeu, iar virtutea și se seamănă și

40. Ibidem, p. 23-24.

se fortifică cu timpul și cu exercițiul și din unghii calme, n-au pus nici un alt hotar; cu atât voințele miniștrilor și ale împăraților, cari domnesc peste corpuri, iar nu peste suflete, ci numai cuvântul fiecăruia și independența cugetării și încercarea planului de conduită. Așadar, n-am exclus pe alții din catalogul monahicesc, decât numai pe cei mai mici de 10 ani, sau și de 17 și pe aceia care n-au fost încercați suficient, și pe văduve care au avut o etate mai mică de 60 de ani".⁴¹

Prin urmare, toate aceste decizii ale proiectelor de legi de care am vorbit mai sus și care – spunea hotărârea sidonală – răstoarnă aproape toate legile bisericești și canoanele, fără socotință și în mod echivoc, "*sunt și rămân (zici) fără valoare toate legile și regulamentele care se opun orânduiei legii de față*".⁴²

În finalul scrisorii sale, Sinodul zice: "*această ordine nu poate să fie schimbată nici cu o iotă sau cirtă, nu numai de Miniștri sau Principi, dar nici de Păstori și Ierarhi, dacă influențează pe alocurea și după fiecare și în anularea tradițiunilor părintești și ale Bisericii întregi*".⁴³

După încheierea lucrărilor acestui sinod, Patriarhul Sofronie trimite în Țara Românească, între 22 aprilie și 14 mai 1865, pe arhimandritul Eustațiu Cleobul, cu hotărârea Sinodului din Constantinopol referitoare la cele trei proiecte, pe care le socotește necanonic, ca s-o înmâneze Domnitorului Cuza.⁴⁴ Totodată, arhimandritul Cleobul, de la Prea Sfântul scaun patriarhicesc, apostolicesc și ecumenic, directorul marii școli naționale, aducea din partea Patriarhului Sofronie al III-lea două scrisori, date la 17 aprilie 1865, una către Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei și alta către Calinic Miclescu al Moldovei.

Scrisoarea Patriarhului ecumenic către Alexandru Ioan Cuza este desul de dură. După ce condamnă cele trei legi bisericești, pe care le socotește necanonic, Patriarhul ecumenic îi scrie sentențios: "*În fine, acolo unde vorbește Apostol și Sinod, ce poate un vot ingrat al unui Mitropolit (făcând aluzie la votul Mitropolitului Nifon, care nu s-a opus la aprobarea legilor lui Cuza), sau vocea Ministrului, deputatului sau a însuși Principelui? Biserica, sufletul și conștiința și Duhul lui Dumnezeu nu sunt ale deputaților, miniștrilor și ale regilor, ci a Apostolilor și Sinoadelor*".⁴⁵

Tot la fel de aspră și muștrătoare era și scrisoarea adresată Mitropolitului Nifon, căruia, încă de la început, Patriarhul Ecumenic îi spune că nu se aștepta, privitor la cele trei legi apărute în România, și că nici nu s-a tulburat așa de mult că va fi așa de greu de potolît, Cuza și guvernul lui, încrezându-se "*în zelul și grija Prea Sfințților și de Dumnezeu iubitori păstori, pe cari Marea noastră Biserică a lui Hristos i-a recomandat și i-a primit ca apărători ai celor stabilite pentru Biserica universală a lui Hristos*".⁴⁶ Continuă cu muștrarea și mai departe: "*Nici n-a întârziat Monitorul oficial a mărturisi zvonul eel nenorocit, publicând cele*

41. *Ibidem*, p. 25-26.

42. *Ibidem*, p. 26.

43. *Ibidem*, p. 29; "Ecclesia", I, 1866, p. 83-84; nr. 12, p. 91-92; nr. 13, p. 101-103; nr. 14, p. 109-110; nr. 15, p. 115-117.

44. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 39-66.

45. *Ibidem*, p.34.

46. *Ibidem*, p.35.

trei proiecte de legi, triste mai ales din cauza inovațiilor, iar mai departe foarte măhnitoare pentru Biserică, deoarece și votul Arhiereului le-a onorat, de la care Smerenia noastră, împreună cu adunarea venerabilă a P. S. Arhieriei din jurul nostru, ar fi așteptat multe protestări și petițiuni către Marea Biserică a lui Hristos cea dominantă, spre a cere un concurs moral, decât iscălitura și conaprobarea mută. Căci Sfântul Duh ne-a așezat pe noi Episcopi spre a păstori Biserica lui Dumnezeu, pe care a câștigat-o cu propriul Său sânge, Episcopi ai lui Dumnezeu, a îndemna cu timp și fără timp, a dojeni, a se ruga, a demonstra, a pedepsi, să facă toate și să sufere toate pentru ca să mântuească turma, ca să mântuească mărgăritarul ceresc: dogmele și legea, toate câte a pus Biserica universală a lui Hristos de la Apostoli, de la Părinți și de la Sinoade să le păstreze sigure și tot așa să le predea. Și voturile omenești, care sunt introduse contra canoanelor, păgubesc pe aceia cari le-au introdus, nu Biserica... Iar ceea ce întunecă mai ales este că, cum nu și-a adus aminte Arhieria Voastră, ca luceferii Ierarhiei, pe care nu omul, ci Însuși Domnul și Duhul Domnului i-a orânduit din cer, în Biserică, pentru ca să dea credincioșilor, nu întunericul pământesc, ci ochii luminii intelectuale ai adevărului supranatural, aceștia, chiar dacă ar primi vreo excomunicare sau vreo înjosire, au obținut toți de pretutindeni o singură poruncă cerească, ca deopotrivă celor mari ca și celor mici să se facă conducători mântuirii și predicatori desăvârșiți, nerobiți și nepătați ca lumina și mai presus decât orice nor al nedreptății politice, cari nu se uită nici la persoane, nici nu se tem de aceia cari pot să facă rău numai trupului, nepărăsind nici rândurile bunului soldat, până când câștigând turma, vor câștiga pe Hristos pentru Cari toate sunt fără de însemnătate și lucruri de nimic: onorurile, privilegiile, împodobirile, gradele și titlurile, președințiile și demnitățile. Iar acolo unde Camerile dacice și Miniștrii și Principele nu sunt nici eterodocși (Binecuvântat fie Dumnezeul Ortodoxiei), nici nu sunt ca niscaiva cruzi și tirani; oare din ce cauză s-a convenit ca păstorii înfricoșați să cedeze față de proiectele de legi anticanonice și prin iscălitură să le întărească ca bune și legale din punct de vedere bisericesc, toate câte au excomunicat atât Sinoadele ecumenice și locale, cât și Apostolii?"⁴⁷ În această scrisoare, Patriarhul Ecumenic îl învinuiește pe Mitropolitul Nifon mai mult de "timiditate și de nebăgare de seamă, decât de o intențiune antisinodală"⁴⁸ și se acuză pe sine și întregul Sinod patriarhal, spunând: "Aci este greșală, că atât Smerenia noastră, cât și Sfântul și Marele nostru Sinod convocat în mod extraordinar spre a se pronunța împotriva proiectelor sus amintite... n-am apărut de la început pe frații ofensați, trecând totul cu vederea".⁴⁹

Cu aceste scrisori este trimis în țară arhimandritul Eustațiu Cleobul (datate 17 aprilie 1865) către domn, către Mitropolitul primat Nifon, cu sufraganii săi, și către Mitropolitul Moldovei, cu sufraganii săi, prin care se arăta dezaprobarea

47. *Ibidem*, p.35-36.

48. *Ibidem*, p. 36.

49. *Ibidem*, p. 36.

Patriarhiei față de înnoirile introduse în Biserica românească. Dar încă de la începutul vizitei, Cleobul este primit cu ostilitate. Ajuns în București, în ziua de 26 aprilie, a căutat să-l vadă pe Mitropolitul Nifon, dar acesta era plecat din București la Mănăstirea Cernica, pentru un parastas de trei zile.⁵⁰ După aceea, vrând să ajungă la domnitorul Cuza, a luat legătura cu primul ministru Bozianu și cu ministrul Afacerilor bisericești, Vernescu, care i-au spus că Domnul nu este în capitală, dar că a fost anunțat (printr-o depeșă) și că în câteva zile se va întoarce. Cleobul a fost primit de Mitropolitul Nifon miercuri, 28 aprilie, la orele 12 și i-a înmănat epistola patriarhală, "pe care a citit-o clar, întrebându-mă ceea ce nu înțelegea asupra vreunui cuvânt sau asupra înțelesului. După citire m-a rugat ca să-i relatez și verbal despre cele ce s-au întâmplat la Constantinopol relativ la proiectele de legi românești și cele ce am crezut despre ele. Iar eu, deslușind toate, am trecut cu vorba la aceea că toate admonestările părintești ale Bisericii sunt puse ca o îngrădire a Ierarhiei în contra puterii politice a Principatelor, învățându-se și de aci că pentru Mitropoliți pentru Episcopi sunt datorii mai sfinte și mai grele.

Acestea zise, am comunicat și deciziunea Sinodală, după ce am făcut o oarecare introducere despre ea. Mitropolitul, văzând începutul și sfârșitul acestei deciziuni, mi-a promis traducerea ei în limba română și citirea ei cu atenție...", după care Nifon i-a spus că: "fiind fiul propriu al Bisericii și binevoitor pentru toți în toate, își va da toată silința a rămânea fidel până la moarte întru acestea".⁵¹

La 30 aprilie, pe la orele 10, Mitropolitul Nifon l-a chemat pe Cleobul la Mitropolie și "luând, a început să citească în mod confidențial, epistola patriarhală adresată Principelui, cerând deslușiri asupra punctelor neînțelese. După aceasta a început să istorisească despre credința sa curată și sacrificarea sa pentru datorii sfinte și pentru Biserică, și dificultățile și supărările guvernamentale din această cauză, expunând, prin cuvinte din cele ce nu erau cunoscute mie, adecă, că s-a luptat cu curaj pentru păstrarea limbii grecești în Biserică, ca limba Evangheliei, a Părinților și în contra introducerii calendarului apusean".

A pecetluit acesta, zicând: "Nici eu, nici Biserica, nu se îndoieste în general despre piozitatea și zelul Sfântului Scaun al Ungro-Vlahiei; și pe acestea caută a le întări și în a le înmulți, oferind ca arme de apărare scrisorile aduse și că întotdeauna va fi gata spre o îndreptare morală îndată ce ar primi lovituri". După aceea, Mitropolitul Nifon a mai adăugat: "Biserica se vede cum îmi impută onorurile, președințiile și titlurile. Dar acestea nu sunt nici de dorit, nici de buna mea voință. și din cauza aceasta n-am timp nici să citesc Sfintele canoane; nici ca să mă ocup îndeajuns cu celelalte afaceri bisericești și datorii". Față de acestea am răspuns: "Gloria și averea, Înalt Prea Sfințite, nu sunt oprite și nici nu se impută din partea slujitorilor lui Dumnezeu, decât numai atunci când datoriiile lor păgubesc sfânta lor demnitate.

Înalt Prea Sfinția Voastră ați mărturisit mai odinioară că nu vă ocupați cu citirile și cu principalele afaceri ale Bisericii spre a avea în vedere meditări și griji politice și sociale. Iar acolo unde președinția Senatului se manifestă sau prin

50. *Ibidem*, p. 40.

51. *Ibidem*, p. 44.

tăcere sau prin iscălire și aprobarea celor anticanonice, ce poate fi mai umilitor pentru Ierarhul Bisericii, decât o asemenea președinție?"

Aici Mitropolitul și-a exprimat indignata sa mirare, cum Marea Biserică a lui Hristos, văzând art. 37 din Monitorul românesc, care orânduiește și pe Mitropolit, după ce au votat senatorii proiectul de lege anticanonic, și n-a văzut și art. 51, dezmințind această știre astfel: *"În lucrările Senatului despre convocare, în care s-a votat proiectul de lege despre alegerea Mitropoliților și Episcopilor din România, din greșală a fost cuprins și Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul împreună cu senatorii care au votat acest proiect de lege; pe când Înalt Prea Sfinția Sa, părăsind sala în timpul votului, n-a făcut parte din el".*⁵² După acest răspuns dat de Mitropolitul Nifon, arhimandritul Cleobul îi spune, muștrându-l: *"în loc de a părăsi sala de vot, îndată ce a început votarea, ar fi fost mai demn, cred, să fi lipsit de tot de la ședință, declarând că nu luați parte la chestiunea unui proiect de lege anticanonic, și astfel, prin cuvântări și îndemnuri favorabile, să fi acaparat pe senatori. Sau fiindcă ai asistat până la sfârșit, să fi votat cu mâna și cu gura și cu toată protestarea în contra proiectului de lege în sprijinul celor slabi, și ca o dovadă a (opozanților) adresărilor".*⁵³

Arhimandritul Cleobul, depășindu-și cu mult atribuțiunile pe care le avea în această misiune, după ce este mai întâi dus cu vorba de la ministru la ministru, ajungând în sfârșit la Ministrul Cultelor, care îi spune că misiunea lui s-a încheiat și că în cel mai scurt timp trebuie să părăsească România. Atunci, arhimandritul Cleobul se adresează episcopilor români, cerându-le, printr-o scrisoare, sprijinul împotriva Domnitorului țării. Totodată, el se adresează și consulilor Puterilor străine, dar atitudinea lui deranjând foarte mult, este obligat să plece din țară, răspunsurile la scrisorile cu care venise urmând să fie trimise prin altcineva.

La aceste aspre muștrări, Mitropolitul Nifon al Țării Românești răspunde Patriarhului Ecumenic Sofronie al III-lea la 12 mai 1865, scriindu-i plin de supărare: *"cu cea mai adâncă durere în suflet am citit scrisoarea Voastră, Prea Sfinția Voastră s-a tulburat, crezând că credința este în pericol din cauza proiectelor de lege votate de Camerele de aici, și a găsit de cuviință de a ne adresa observațiuni duhovnicești, mântuitoare în sine, poate demne, dacă se făceau cu dreptate.*

Biserica Română, Prea Sfințite, după cum cunoașteți, a fost de mult și cu desăvârșire independentă în ceea ce privește administrarea ei. Iar proiectele de legi, în contra cărora Prea Sfinția Voastră a ridicat vocea Sa tare, nimic altceva nu fac decât numai ca să sancționeze din nou un ceva existent de fapt (în realitate), să canonizeze mai exact această stare de lucruri. Prin urmare noi, străjerii marilor principii ale Bisericii, credincioși și consacrați servitori ai ei în țara aceasta, nimic altceva n-am putut să facem decât să rămânem liniștiți și în pace.

Așadar, luptele, opoziția, sacrificiile și martiriul la care suntem chemați în numele poruncii noastre, nu vor avea existența într-o țară unde atât poporul, cât și Guvernul, orice laic și orice consună perfect, când este vorba de afacerile Bisericii. Să se convingă Prea Sfinția Voastră că, dacă din nenorocire s-ar fi găsit vreunul care să insulte (să nu fie!) sfințele noastre dogme, și noi am fi avut căra-

52. *Ibidem*, p. 45-46.

53. *Ibidem*, p. 46.

jul jertfei, și am mai fi avut energia cea nedespărțită a credinței, încât în umilință, însă cu îndrăzneală și fără tulburare, să umblăm în calea abnegării și până la opoziție chiar.

De aceea, având gândul și inima către Domnul și părerea neșrămutată ca să rămânem tocmai în limita drepturilor noastre nescrise, sperăm, Prea Sfințite stăpâne, că vom păstra neatins depozitul ceresc și vom conduce fără greșală turma inocentă la păstrarea credinței adevărate, părintești."⁵⁴

La 1 iulie 1865, Patriarhul Sofronie al III-lea a făcut cunoscut Sinodului din Rusia hotărârile luate cu privire la legile Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, acest fapt producând în Biserica Rusă oarecare îngrijorare.⁵⁵ Tot la aceeași dată, 1 iulie 1865, Patriarhia Ecumenică a făcut cunoscută hotărârea sa, referitoare la legile Domnului Cuza, Patriarhiilor Apostolice de Alexandria, Antiohia și Ierusalim și Sfântului Sinod al Bisericii Eladei.⁵⁶

La 10 iulie 1865, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, cu un înalt simț patriotic și cu o mare demnitate și dărzenie, apără drepturile Bisericii Românești față de Patriarhia Ecumenică și legalitatea legiuirilor sale bisericești, într-o amplă scrisoare trimisă Patriarhului Sofronie al III-lea. Dragostea sa față de poporul român și pentru Biserica sa, căldura sentimentelor și sinceritatea mărturisirilor sale reies cu pregnanță din rândurile sale: "*ca fiu supus al Sfintei Biserici Ortodoxe, am primit cu cea mai adâncă evlavie epistola părintească a Înalte Prea Sfinției Voastre*". Apoi, după ce se plânge de purtarea vătămătoare (rea) pe care a avut-o arhimandritul grec Cleobul, trimisul Patriarhiei Ecumenice, către Domnitor și Mitropolitul Nifon, care s-a dat la provocări, insinuări și intrigi de tot felul: "*avansând binefaceri obscure și adunând oameni ai tulburării, a îndrăznit să conducă înainte ideile lor în așa fel, că deoarece s-a împrietenit cu o persoană cu care nu-i era permis față de legi, Guvernul meu a fost silit să întrebuințeze, cu părere de rău, o severitate neobișnuită în contra trimisului Prea Sfinției Voastre*". Domnitorul Cuza continuă: "*pe lângă acestea, am citit epistola Prea Sfinției Voastre cu ochii mei proprii, și supunând părerile mele cele mai adânci Măntuitorului Nostru, care este începutul cel fără de moarte și Capul Bisericii, m-am întrebat pe sine-mi dacă în adevăr există vre-un neam (popor) demn de condamnat pentru că a voit să întărească în țara sa bazele temeinice, pe care se sprijina veșnica strălucire și gloria neclintită a Bisericii Ortodoxe. M-am întrebat, dacă într-adevăr legile care tind la o reorganizare și la o regulare, devenind primite în tot locul de cler și de popor, dacă legile acestea, prin care se stabilește o ordine materială mai avantajoasă pentru Biserica Română Ortodoxă, întru atâta*

54. *Ibidem*, p. 66-67; C. Erbiceanu, *op. cit.*, t. XXIX, 1905-1906, nr. 12, p. 1383; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 121.

55. *Scrisoarea Patriarhului Sofronie din 12 mai 1865 către Sinodul Rus*; Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 67-68; Isidor, Mitropolitul Novgorodului și al Petersburgului, *Despre argumentele epistolei Principelui Moldovlahiei ca răspuns către Sfințitul Patriarh, la Arhim. Fotie Balamaci, op. cit.*, 112-121; Constantin C. Diculescu, *Un episod diplomatic de Episcopul Melchisedec*, scriere postumă, București, 1907, p. 12-23; *Scrisoarea Sfântului Sinod Rus, din 18 februarie 1866, către Patriarhul Ecumenic Sofronie III*, la Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 110-112.

56. Scrisorile de răspuns din partea acestor Biserici, la Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 99-105.

s-au îndepărtat atât de spiritul Sfințelor canoane, cât și de datina străveche care s-a păzit în țările ortodoxe, încât să atragă din partea prea veneratului și prea stimatului dintre Păstorii creștini, o demonstrație așa de fățișă contra șefului unei națiuni, care de departe și din veci a arătat o nemărginită grijă și o iubire credincioasă (adevărată) față de Biserica sa.

De aceea și nici nu pot să mărturisesc în sinceritatea inimii mele și acum chiar Prea Sfinției voastre, că misiunea arhimandritului Cleobul, pe care i-ați încredințat-o, și conținutul scrisorilor pe care le-a adus, nu au exemplu în analele locului, nici precedente în tradițiile Bisericii dacice independente. O astfel de penibilă încercare nicidecum nu mă așteptam că voia să ne izbească pe noi din acea parte, care în timp de ispite și asupra a primit din partea noastră de mult și azi încă primește atâtea și atâtea exemple de dragoste și de generozitate, date de mâini nobile, câte n-a luat de nicăieri din lumea creștină. Ca creștin, doream să acopăr, dacă ar fi cu puțință, sub umiliința cuvenită a unui fiu blând (supus) al Bisericii, înmărmurirea tristă pe care mi-a pricinuit-o mișcarea așa de gravă la care a pășit întâi Prea Sfinția Voastră în contra locului meu.

Purtând însă, ca Principe, povara neamului Românesc, atât a celui trecut cât și a celui viitor, nu pot să tac, ci într-adevăr sunt dator ca să apăr de orice ispită vechea autocefalie a Bisericii dacice.

Așadar, să întreprind, Prea Sfințite, în dreptatea întregii Biserici, purtând în mâini Sfintele canoane, ca să demonstrez Prea Sfinției Voastre prin dreptate, prin obicei, prin datinile consfințite din **veacuri** ale Bisericii dacice, prin drept, zic, și obicei și prin datini recunoscute de întreaga Biserică, și mai ales de Biserica din Constantinopol, că românii în chestiunile bisericești și acum, ca și întotdeauna, au stat în limitele orânduinelor canonice și în ciclul deciziunilor și drepturilor pe care le-a dobândit statul față de Biserica sa națională, în toate timpurile și în orice loc al lumii ortodoxe. Să nu se mire Prea Sfinția Voastră, văzând pe un fiu supus al Bisericii discutând despre chestiuni bisericești, deși laic. Aceasta mi-o permit exemplele înalte ale pururea pomeniților Împărați ai Constantinopolei.

și poate noi, românii Dației Traiane, avem oarecare drepturi pentru ca să fim ascultați, căci întocmai ca creștinii primelor secole ale creștinismului, am suportat laolaltă toate năvălirile barbarilor, fără ca să fim doborâți și astfel am conservat cu dreaptă mândrie națională: limba, legile și tradițiunile străbunilor noștri nobili, și cu ele și deciziunile și vechile datini ale Bisericii, care și de noi s-a păstrat într-o curățenie pură, cu mult mai mult decât în multe alte părți. Așa s-a conservat de către români vechiul și laudatul obicei al Bisericii vechi, care era de dorit să se fi păzit pretutindenea, de a săvârși adică Biserica lui Hristos, clerul împreună cu poporul. și chiar aceste însăși deciziuni vechi și orânduiele ne-au condus ca să cunoaștem că altă Biserică, oricare o fi, nu poate să aibă dreptul de a se amesteca în chestiuni de administrație, sau deturnând orânduiala internă unei alte Biserici independente și autocefale. Departe de mine faptul de a mă certa, pentru că în Biserică primele onoruri se cuvin celui mai vechi dintre păstori ai credinței creștine. Drepturile lui s-au consacrat atât prin orânduiele împărătești, cât și prin Canoanele Sfinților Părinți. Prin urmare, dându-i lui primele onoruri, lui suntem datori și evlavioasa cinste (venerație). De asemenea, recunoaștem că legătura și unitatea canonică și dogmatică a Bisericii celei Mari

de Răsărit, se păstrează și trebuie să se păstreze prin conduceri împreună cugate și prin coînțelegeri frățești alternative între diferitele Biserici independente, din care este compusă Marea Biserică a lui Hristos. Legătura aceasta, între Scaunul patriarhal și Prea Sfințit al Constantinopolei și între Biserica independentă a Daciei, am primit-o și o voi primi întotdeauna.

Cuprins de altfel de senzații, cu adânc respect către Prea Sfinția Voastră, și cu o dispozițiune sinceră și frățească către Biserica din Constantinopol, am primit, Prea Sfințite, epistola Voastră. Deliberarea însă în glob a Sinodului din Constantinopol pentru că, ca una care se atinge de drepturile vechi ale Bisericii Dace independente, nu pot s-o primesc. și ca un Principe creștin al României, o resping în numele Clerului și poporului, și voi lupta în contra ei cu armele puternice și neînvinse ale legilor și ale Canoanelor".⁵⁷

Mai departe, Domnitorul apără în fața Patriarhului principiile legii organice din 1864, făcându-i cunoscut că "independența proclamată prin primul articol al legii noastre nu este o inovație zadarnică, ci există de mult. Că Biserica Română sau Dacă, niciodată în decursul veacurilor n-a fost supusă Bisericii din Constantinopol și că în fine, această independență nu este condamnată de nici un canon al Sfintei noastre Biserici."⁵⁸ Dimpotrivă, cuprinsul acestui articol "arată și adeverește un lucru așa de vechi, cât poate fi de vechi și creștinismul românilor, că adică Biserica noastră, dacă a existat întotdeauna independentă de orice altă Biserică străină, și anume de cea din Constantinopol, lucru ce în parte se explică prin istorie, adică prin șirul întâmplărilor politice care au (smuls) rupt Dacia de la Statul Bizantin."⁵⁹

După ce îi amintește Patriarhului Sofronie că, din punct de vedere canonic, o Biserică este liberă să facă ce vrea în cuprinsul granițelor sale și după ce probează cu vechi mărturii independența Bisericii Române, Cuza atrage atenția că Patriarhia de Constantinopol "n-a făcut niciodată legi pentru Biserica Românească, ci se mărginea numai la o binecuvântare spirituală la alegerile de ierarhi făcute în țară", ceea ce nu se împacă în nici un fel cu "dreptul de autoritate și de amestec pe care să-l pretindă acum Prea Sfinția Voastră".⁶⁰

După această extraordinară apărare a autocefaliei Bisericii Române, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, mărturisindu-și respectul ce poartă Patriarhului Ecumenic, cu care, sincer, vrea să trăiască în înțelegere, și dorința ca Biserica Ortodoxă Română "să se păstreze nemișcată în ceea ce privește legăturile ei canonice adevărate cu celelalte Biserici care, ca și noi, venerează credința ortodoxă", continuă: "și dacă, pe de altă parte, am deciziunea de a respinge oricare amestec anticanonic oricărui Sinod străin, oricărei Biserici străine, sau oricărui șef bisericesc străin în ceea ce privește administrația și succesiunea Bisericii Române autocefale, pe de altă parte însă, voi fi totdeauna gata ca să primesc

57. Scrisoarea Domnitorului Alexandru Ioan Cuza din 10 iulie 1865 către Patriarhul Ecumenic Sofronie al III-lea, la Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 70-72. O parte din această scrisoare este reproducă de C. Erbiceanu, *op. cit.*, t. XXIX, 1905-1906, nr. 12, p. 1384-1385. A mai fost publicată și de ziarul "Curierul", an I, 1873, nr. 46 din 27 mai, cu ocazia decesului Domnitorului român.

58. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 73-74.

59. *Ibidem*, p. 74.

60. *Ibidem*, p. 77.

aceea ce Principii Români ortodocși, ca și mine, au primit cândva, ceea ce primesc și ceilalți Prinți ortodocși, adică să consider pe Prea Sfinția Voastră ca personificarea vie a acelei unități bisericești care produce gloria și puterea Bisericii".⁶¹

După această apărare frumoasă, Cuza își încheie scrisoarea astfel: "iată, Prea Sfințite, am deschis inima mea descoperind gândurile mele, și din nou declar Vouă, Prea Sfințite, că voi rămâne credincios la relațiunile spirituale vechi ale Bisericii, la exemplele respectului și supunerii către Sfântul scaun ecumenic pe care ni le-au dat predecesorii mei, și pe care mi le dau încă astăzi Principii care guvernează popoare supuse religiunii creștine. Vreau însă ca Biserica Ortodoxă Română să aibă o exprimare legală în Stat, iar în Biserica de Răsărit, gradul și acea independență pe care a dobândit-o de mult, față de celelalte Biserici Ortodoxe. Numai astfel și prin această strânsă legătură a Bisericii cu Statul voi putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să aduc la un sfârșit fericit organizarea politică pe care am întreprins-o.

Trecutul mă învață că vechea noastră strămoșească credință și independența Bisericii noastre, în orice epocă, era pavăza naționalității române."⁶²

După primirea scrisorii Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Patriarhul Ecumenic Sofronie al III-lea convoacă la Constantinopol un Sinod patriarhal extraordinar și, împreună cu Sinodul, condamnă din nou ca anticanonice cele trei legi bisericești ale domnitorului român. La 8 octombrie 1865, comunică Domnitorului Cuza, printr-o lungă scrisoare, noua sa hotărâre, prin care critică în chip violent reformele bisericești ale acestuia, apără hotărârea Sinodului patriarhal din aprilie 1865, încearcă să reafirme autoritatea sa asupra Bisericii Române, căutând să prezinte chiar și temeuri istorice, atrage atenția lui Cuza că n-ar fi cazul să discute în scrisoarea sa despre proclamarea proprie (a autocefaliei) și mai ales despre suspecta independență a Bisericii Române și lăsa să se înțeleagă că este dispus a lua și alte măsuri, mai severe.⁶³

Ceva mai târziu, la 4 noiembrie 1865, Patriarhia Ecumenică aduce la cunoștința Patriarhiilor Apostolice de Alexandria, Antiohia și Ierusalim, Bisericii Rusiei, Bisericii Eladei, Patriarhiei de Karlovitz și Arhiepiscopiei Ciprului, noua ei hotărâre cu privire la legile bisericești ale Domnitorului Cuza.⁶⁴

Din partea celor cărora le-a trimis scrisori, Patriarhul Sofronie al III-lea a primit sfatul ca neînțelegerea Bisericii din Constantinopol cu Biserica Română să păstreze moderațiune și tact.

Dar toate aceste neînțelegeri încep să se rezolve o dată cu abdicarea lui Cuza, la 11 februarie 1866. La ieșirea din domnie, Cuza, prin atitudinea lui hotărâtă, purtată pe durata a mai mulți ani, lăsa lupta pentru independența Bisericii străbune ajunsă la un astfel de stadiu, încât ea nu mai putea da înapoi. Și nici n-a dat.

61. *Ibidem*, p. 86.

62. *Ibidem*, p. 86-87; Theodor Codrescu, *Uricarul sau Colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. X, Iași, 1888, p. 366-395.

63. *Răspunsul Marelui Biserici a lui Hristos la scrisoarea Alteței Sale Principele Cuza*, la Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 88-89.

64. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 104-105.

Pășindu-se pe drumul deschis de el, începând de acum și până la 1885, în parte din legile ce s-au dat de Biserica Ortodoxă Română, și chiar în corespondența ei oficială, de multe ori s-a folosit titlul de "autocefală", deși, precum se știe, nu fusese încă recunoscută ca atare. Dacă schimbările petrecute în primele luni ale anului 1866 în România au făcut să se renunțe la o parte din legiurile bisericești decretate sub Cuza, întrucât acestea produseseeră tulburare în țară și aduseseră încordare cu Patriarhia Ecumenică, ele însă nu au adus și renunțarea la lupta pentru dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Chiar în prima lună după înlăturarea lui Cuza, în martie 1866, Consiliul de Stat prezenta Constituantei un proiect de lege organică pentru Biserica Ortodoxă Română, în care, la articolul al 2-lea se prevedea că: "*Biserica Ortodoxă a României este și rămâne autocefală, liberă și nedependinte de orice Biserică străină, întru toate ce privește organizarea și disciplina ei*".⁶⁵

Acest proiect de lege organică este cerut și de Mitropolitul Nifon, în ședința Senatului din 17 decembrie 1866, în urma unui discurs magistral, în care a arătat situația grea prin care a trecut Biserica Ortodoxă Română și în care se afla în urma reformelor făcute în timpul lui Cuza: "*Domnilor, cred că m-ați înțeles. N-am voit a zice altceva decât a vă arăta toată necesitatea ce este de a se elabora un proiect care să reguleze trebuințele Bisericii și nevoile sale; nevoi pe care le datorăm trecutului și care, când s-au introdus, eu a trebuit să păzesc (păstrez) o tăcere care-mi era impusă fără voia mea.*

Domnilor Senatori,

Venind astăzi la tribuna acestei Adunări și înaintea Domniei Voastre a face situațiunea Bisericii Române, o strângere de inimă dureroasă-mi apasă sufletul.

Care trebuia să fie pozițiunea sa, rolul său într-o națiune atât de blândă, pioasă și creștină, și ce aspect înfățișează acum Altarul, acest paladiu al naționalității noastre, acest punct de reunire al virtuților strămoșești, această vatră a faptelor eroice de altădată, unde se încălzi, se inspiră tot ce am avut mare, patriot, sublim!

Dacă la alte popoare Biserica a susținut Statul, la noi trebuie a o spune, ne-a procurat o patrie, o existență. Suntem un Popor pentru că am avut un Altar.

Caut însă cu durere acum împrejuru-mi să văz această mare fântână a patriotismului, această măreață idee ce a unit inimile, a aprins sufletele, a armat brațele și a făcut ca o mână de oameni să reziste triumfători tuturor barbarilor cotropitori. O tăcere adâncă învăluie totul!

Altarul este părăsit, monumentele sacre despuiate cad în dărăpănare, Preoții săi, unii nevoiți a eși din calea misiunii lor, se desbat în preocupări străine caracterului lor, alții s-au risipit pierzând speranța unui viitor mai bun, și puținul număr ce se mai găsesec refugiați lângă ruinele acestui Altar, altădată așa de prosper, cerșesc cu durere pâinea lor de toată ziua.

Acesta nu a fost geniul strămoșilor noștri.

Aceste numeroase monumente strămoșești vorbesc de virtutea lor, de marea lor credință, de călduroasa sânguință ce aveau de a da țerii o strălucire și urmașilor un exemplu de urmat.

65. "Ecclessia", II, 1867, nr. 2, din februarie 1867, col. 42-43.

Sunt șase spre zece ani, Domnilor senatori, de când în nec în sufletul meu sentimentul acestei dureroase situațiuni. M-am lipit lângă Altar, căci mi-a fost scumpă credința strămoșilor mei, și o mântuitoare lumină îlu înconjura.

Am primit Cârja păstoriei, căci am iubit cu sufletul meu această turmă, am iubit această țară, unde se odihnește țărâna părinților mei și unde sper în curând a depune pe a mea; căci voiam a lupta și a muri pentru El, și a lăsa fraților mei ridicat și mărit sânul Bisericii, la care atâția bravi s-au încălzit.

Evenimentele ce pun în cumpănă destinatele unui popol s-au succedat în acest interval; valuri au trecut peste societatea noastră, și de mai multe ori existența țerii a fost în chestiune.

La toate loviturile ce a cercat Biserica, plângerile și protestațiunile mele au fost năbușite. În chaosul învălmășelii, glasul meu era glasul celui ce strigă în pustie. Critica, uneori binevoitoare, alteori aprinsă, injustă și pasionată, au aruncat asupra perilor mei albiți blamul tuturor acestor rele, fără a-mi cunoaște luptele și sfâșierile mele interioare.

Permiteți, Domnilor Senatori, a vă face această amintire, căci acestea s-au petrecut sub privirile noastre: toți simțiți aceeași mâhnire, căci toți sunteți români și fii ai Bisericii Române.

Astăzi, dezvăluind această situație, cred a face un strălucitor omagiu sentimentelor Înălțimii Sale Domnitorului (este vorba de Carol I) în care Biserica pune de acum călduroase speranțe, invocând nobilele sale promisiuni. Cred nu mai puțin, Domnilor Senatori, a aduce un omagiu sincer sentimentelor patriotice și pioase ce vă însuflețesc pe toți

Încrezătoare într-un presimte fâgăduitor și așintând cu bucurie un viitor mai senin, Biserica Română, prin organul meu, vă cere sprijinul, vă conjură, vă solicițată cu o călduroasă stăruință.

Putea-veți oare îngădui ca o suflare rece să stingă și acea slabă candelă ce licure pe altarul credinței noastre? Nu o veți voi aceasta, Domnilor Senatori! Nu veți privi cu indiferență întunericul și pustiirea ce-l amenință, căci nu veți putea uita originea Domniei Voastre și că sunteți fii ai acelor ce au perit lângă treptele Altarului spre a ne da o Patrie!

Nu voiesc a pune în vedere Domniei Voastre adevăruri simțite de toți. Pentru ce v-aș spune că trebuie să existe un Altar, de vreme ce există un Dumnezeu, de vreme ce inimile noastre, ale tuturor, sunt atrase către El, de vreme ce cultul ce-l aducem este mișcarea spontană nerezistibilă a jertfelor noastre?

Cu toate acestea, atât este de neînțeleasă contradicțiunea spiritului omenesc, atât este de supusă influenței evenimentelor natura sa fragedă, încât adeseori s-a văzut lucrând împotriva logicei și rațiunii sale, denegând prin fapte ceea ce proclama și susținea prin aspirațiuni și sentimente.

Privind tot ce s-a urmat în cursul acestor șase-spre-zece ani în privința Bisericii, se întreabă cineva cu mâhnire dacă asistăm la fondarea unui cult nou, nepotrivit cu sentimentele și cu tradițiunile noastre, sau la răsturnarea și nimicirea operei mărețe a rațiunii omenești?

Discutăm oare în confuziunea patimilor și a diverselor aprecieri, care este principiul credinței ce trebuie să adoptăm? Care este forma exterioară a cultului ce ni se propune? Care este întinderea și aplicațiunea ce trebuie a-i da în rapor-

turile sale cu Statul? Sau pervertind natura noastră, zdrobind în noi suvenirile ce ne leagă de trecut, înjosindu-ne demnitatea, privind uimiți înfiorătorul spectacol unde mormintele Părinților noștri sunt profanate, cenușa lor sacră aruncată în vânt, obiectele adorațiunii noastre batjocorite, monumentele gloriei naționale risipite în ruine și ornamentele lor călcate în picioare? Și apoi toate acestea făcându-se pentru cea mai mare glorie a epocii noastre, în numele mântuirii și prosperității Bisericii.

Fie ca acest trecut dureros să rămână un vis greu în paginile istoriei noastre! Fie ca noua eră ce se desvăluie poporului român să lucească senină și zâmbitoare la truditoarea deșteptare a Bisericii noastre!

Dar, Domnilor Senatori, dacă suntem unanimi a recunoaște trebuința unui Altar și a unei Biserici în Stat; dacă o rațiune superioară ne-o face neapărată, demnitatea naturei noastre ne obligă a ridica la înălțimea sa acest principiu al credințelor noastre cele mai intime, a face prosperă și folositoare instituțiunea sa în Stat, și a crea moralității publice sprijinul cel mai roditor, dând Bisericii puterea sa spirituală și Clerului adevăratul său rol.

Acolo unde puterea spirituală a Bisericii a fost paralizată sau năbușită; acolo unde prestigiul său a fost nimicit, deodată cu împușinarea credinței, s-a simțit adânc coruperea fondului moral al societății; morala privată a degenerat într-un egoism înjositor, moravurile s-au slăbit în vătămarea Statului, și societatea curând n-a mai înfățișat decât niște elemente gata a se risipi la cea mai mică zguduire.

Care trebuie să fie în Statul nostru situațiunea spiritelor, când Biserica suferă dreptatea celui mai tare? Care trebuia să fie impresiunea simțită jos, când de sus Biserica era umilită, când raporturile sale cu Statul erau tulburate și legăturile sale cu societatea zdrobite?

Ce prestigiu moral mai avea Biserica asupra spiritelor, când resursele charității sale, unul din cele mai divine atribute ale ei, erau întoarse de la scopul lor sau sleite; când inimile întristate căutau în deșert la zidurile sale muți și pustii acea duioasă mângâiere de altădată; când servitorii Altarului, părăsiți în mizerie și ignoranță, lipsiți de luminile trebuincioase Ministerului lor, erau lăsați în lupta cu tristele nevoi ale vieții, umiliți, desconsiderați, exploatați în pasiunile zilei, aruncați ca o turmă netrebnică în societate?

Biserica se întristează asupra acestor rătăciri mai mult decât le-ar putea condamna, căci clerul, conform organizațiunii sale; când este respins de la Altar, existența sa în societate devine o anomalie. Soldatul căruia i se dă o armă, căruia i se interzice căminul părintesc și i se tăgăduiește împlinirea unei datorii, ce poate fi el?

Iată pentru ce Biserica deplânge, prin organul meu, lipsa așezămintelor religioase pentru instrucțiunea clerului, amestecul puterii civile în atribuțiunile spirituale, violațiunea canoanelor și a dogmelor prin uzul ordonanțelor, însușirea jurisdicțiunii religioase, ingerința în materie de ordine și disciplină, deturnarea fondațiunilor pioase de la adevărata lor destinație.

Dezvelind înaintea domniei Voastre aceste triste rane, făcându-ne a vedea răul nemijlocit ce se produce în societate în urma acestor loviri, nu am intențiunea de a acuza pe nimeni. Biserica nu acuză, iartă și uită.

Lăsând însă Bisericei mărirea și influența ce îi convin, dați-i totodată rolul de adevărat povățuitor și mărgăritar al poporului, dați nutrimentul moral al Miniștrilor săi; ajutați pe cei în lipsă, ușurați povara familiilor clerului, căci și el face parte din fiii sărmani ai poporului; reinălțați monumentele sacre; lăsați călătorul obosit inimilor pioase să găsească un adăpost la umbra acestor locașe și să binecuvinteze țărâna pioasă a Părinților Domniei Voastre. Conservați, în fine, acest pios odor de atâta dragoste și sânguință către înfocata lor credință și către acest pământ mult iubit al României.

Astfel se vecinicesc virtuțile într-o țară, astfel un popor devine mare și credincios!

Expunându-vă dar situația și păsurile Bisericii, arătându-vă modestele sale aspirațiuni, las, Domnilor Senatori, cu o tare credință, la zelul și patrioticile Domniei Voastre lumini, a face ceea ce spiritele înalte și bine intenționate ar lucra pentru mărirea neamului lor; ceea ce străbunii Domniei Voastre ar fi făcut în locu-vă.

Nu uitați tradițiunile țării, nu uitați sângele Domniei Voastre român!"⁶⁵ bis.

La puțin timp după acestea, Patriarhul Sofronie al Constantinopolului a trimis, la 27 februarie 1866, o scrisoare Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, prin care îl îndemna să nu recunoască "*pe episcopii cei ce s-au hirotonisit de câțiva timp anticanonicește și s-au așezat în episcopii de către guvernul politicesc, sau mai bine a zice prin siluirea tiranică a precedentului Domnitor Alexandru Cuza, ca arhieriei canonici, întrucât nici Marea Biserică nu-i recunoaște ca păstori legiuți ai turmei cuvântătoare a lui Hristos, ca unii care au sărit într-însa nu prin ușă, ci pe aiurea, și nici să slujească împreună cu aceștia, nici el, nici ceilalți arhieriei canonici"*.⁶⁶

Deși situația era grea, atât Patriarhia Ecumenică, cât și Biserica Română au înțeles să nu încordeze și mai mult raporturile dintre ele, și din ambele părți s-a căutat să se ajungă la relații normale.

La 30 iunie 1866 este promulgată legea de bază a Statului, Constituția, care prevedea în cel de-al 21-lea capitol următoarele: "*Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriachie streină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor"*.⁶⁷

Pentru împăcarea lucrurilor, Mitropolitul Nifon al Țării Românești trimise la 12 septembrie 1866 Patriarhului Ecumenic Sofronie al III-lea o scrisoare plină de moderație, prin care-i spunea: "*risipindu-se, cu ajutorul lui Dumnezeu, norul cel întunecos ce ne-a apăsât șapte ani întregi, socotesc și drept și datorie sacră mai mult decât oricare alta, să consacru cel dintâi moment al liniștei de care ne*

65 bis. *Discursul pronunțat de Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Primatul României D. D. Nifon în ședința Senatului din 17 decembrie 1866, București, 1867; "Monitorul oficial" nr. 2 din 4/6 ianuarie 1867.*

66. *Scrisoarea Sinodului patriarhal (carte sinodală) din 27 februarie 1866 către Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, în "Ecclesia", an I, 1866, nr. 15 din 15 decembrie, 115; N. Dobrescu, op. cit., București, 1905, p. 132.*

67. Ioan M. Bujorcanu, *Colecțiune de legiuirile României, vechi și noi*, I, București, 1873, p. 14.

bucurăm din fericire sub înrăurirea principiilor umane și cu totul creștine, ce caracterizează noua situație a lucrurilor noastre, de a mă recomanda binecuvântărilor sale dumnezeiești, de care niciodată nu m-am depărtat cu duhul, deși am făcut-o de nevoie.

Legămintele duhovnicești care leagă nația română de Biserica mamă sunt înrădăcinate în inimile noastre și se vor întări și mai mult prin protejarea noului Guvern pentru care, precum și pentru întărirea întregii națiuni, chem binecuvântarea Prea Sfinției Voastre".⁶⁸

Ca urmare a acestei scrisori și a scrisorii trimise la 17 septembrie 1866 de Mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu, Patriarhul Sofronie al III-lea al Constantinopolului întruni, la 12 octombrie 1866, Sinodul Patriarhal și hotărî ca Marea Biserică "să-și dea silința pentru ca lucrurile să se întoarcă în Principate pe calea legitimă și canonică, căci și persoanele Guvernului par insuflăte de aceeași râvnă dumnezeiască".⁶⁹

Pe temeiul celor prevăzute de art. 21 al Constituției și a celorlalte articole, s-a purces la întocmirea unei noi "legi organice pentru Biserica dreptcredincioasă Română", din care nu aveau să lipsească prevederile privind independența (autocefalia) ei.⁷⁰

La începutul anului următor, 23 ianuarie 1867, Guvernul "a propus" Senatului, al cărui președinte era Mitropolitul Nifon, un "proiect de lege organică pentru Biserica Ortodoxă Română". Acest proiect, la art. 2, prevedea că: "*Biserica Ortodoxă Română este și rămâne autocefală, liberă și independentă de orice Biserică străină întru tot ce privește organizarea și disciplina ei*".⁷¹, articol care, timp îndelungat, a fost "cenzurat în țară de toate părțile, în mod sever".⁷² Nici unul din cei ce s-au ocupat de el însă nu a renunțat la principiul autocefaliei Bisericii străbune.

După mai bine de doi ani de discuții, proiectul, prevăzând în primul articol că: "*1) Biserica Ortodoxă Română, membru a Sântei Biserice Ecumenice și Apostolice a Răsăritului, al cărui cap este Domnul Dumnezeuul Nostru Iesus Christos, este și rămâne independentă de orice kvriarhiă străină, păstrând cu toate astea, în privința dogmelor, unitatea cu Biserica Răsăritului*"⁷³, a fost votat de Senat la 2 iunie 1869, iar după aceasta a fost trecut la Camera legislativă.⁷⁴

Îndeplinindu-se aceste forme, mai înainte ca proiectul să devină lege, Principele Carol I, la 16 decembrie 1869⁷⁵, în taină, l-a trimis la Constantinopol,

68. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 134.

69. *Ibidem*, p. 135.

70. "Ecclessia", II, 1867, nr. 1, din 29 ianuarie 1867, col. 3; "Biserica Română", Foac religioasă morală, București, VII, 1872, nr. 6, din 6 februarie 1872, p. 3.

71. "Ecclessia", *Ibidem*, col.4; "Biserica Română", *Ibidem*, p. 3.

72. "Ecclessia", II, 1867, nr. 5, din 5 martie 1867, col. 86, 94, "Românul", XIV, 1870, din 2-3 martie 1870, p. 185, 189-190.

73. Arhiva Sfintei Mitropolii, *Dosar nr. 5601*, f. 48/1871, f. 114.

74. *Ibidem*, p. 113 v.

75. "Românul", XIV, 1870, P. 190.

pentru ca Patriarhul Ecumenic Grigorie al IV-lea (1866-1871) să-și facă "observările sale" asupra lui. Cum era de așteptat, "*observările acestuia, trimise la București la 25 ianuarie 1870, lăsau să se întrevadă pretențiile lui asupra Bisericii Române, cerând ca în viitoarea lege să se înscrie dreptul său de recunoaștere pentru mitropolitul ales după datina țării, dreptul său de a fi pomenit la Liturghie și totodată obligația de a se procura Sfântul Mir de la Constantinopol*".⁷⁶

Imediat după primirea răspunsului de la Patriarhia Ecumenică, această corespondență a început să fie criticată de susținătorii înfocați ai autocefaliei, care afirmau că ea tinde la o "*nouă asevire a Bisericii Române față cu Patriarhie*"⁷⁷. Cu toate acestea, spre sfârșitul anului 1872, la 14 decembrie, proiectul devine lege organică pentru Biserica Română, fără însă ca ea să insereze în cuprinsul său vreuna din pretențiile ridicate de Patriarhul Grigorie al IV-lea. Deși în lege - spre a nu se provoca noi nemulțumiri Patriarhiei Ecumenice - s-a renunțat la articolul privind "independența" Bisericii Române, întâlnit în proiectele amintite, totuși, din toată întinderea sa reiese limpede acest spirit de "neatârnare". Articolul 8, de exemplu, tratând despre Sfântul Sinod, nu spune altceva decât că el este "*membru al Sfintei Biserici Ecumenice și Apostolice a Răsăritului, al căreia cap este Domnul nostru Iisus Hristos*", "*păstrând unitatea în privința dogmelor și a canoanelor ecumenice cu Biserica din Constantinople și cu toate Bisericile Ortodoxe*".⁷⁸ Nu se amintește nimic de vreuna din aceste Biserici. Mai mult, în această lege, ori de câte ori s-a ivit prilejul, Biserica Română este numită de-a dreptul "autocefală". Deși această calitate nu-i fusese încă de drept recunoscută, ea existând doar de fapt, totuși, începând din decembrie 1872 mai ales, a fost folosită în titulatura oficială a Bisericii noastre.⁷⁹

După ce Legea organică a fost aprobată, Mitropolitul Primat Nifon a scris despre aceasta Patriarhului Ecumenic Antim al VI-lea (1871-1873), trimițându-i textul ei și "*exprimându-și speranța că o va găsi bună*". Patriarhul nu a dat nici un răspuns, dar nu a ezitat să satisfacă unele cerințe ale legii, dându-și de exemplu asentimentul la hirotonia de arhieriei ce aveau să poarte titulatura unor orașe din țară, cum cerea legea.⁸⁰

Cu toată lupta sa pentru a câștiga independența Bisericii Române, Mitropolitul Nifon nu a putut să o desăvârșească, cel care o va câștiga este urmașul său, Calinic Miculescu; după multe rezistențe, la 20 aprilie 1885; acesta trimite o scrisoare Patriarhului Ecumenic Ioachim al IV-lea (1 oct. 1884-14 nov. 1886), însoțită de o scrisoare din partea Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. A. Sturza,

76. *Ibidem*; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 135.

77. "Românul", XIV, 1870, p. 189-190; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 135-136.

78. "Biserica Ortodoxă Română", I, 1874-1875, București, p. 83.

79. Arhiva Sfintei Mitropolii, *Dosar nr. 5603* (f. 24/1873), f. 1, 8, 12, 36, 52; *Dosar nr. 5604/1874*, f. 46/1874, f. 1, 2, 3, 17v, 20, 26, 29.

80. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 174.

în care cerea recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, potrivit prevederilor canonice ale Bisericii Răsăritului.

Patriarhul Ecumenic Ioachim al IV-lea a răspuns la 25 aprilie 1885, trimițând două scrisori, una către Mitropolitul primat al României, și alta către Ministrul Cultelor, D. A. Sturza. În scrisoarea trimisă Mitropolitului Primat Calinic Miclescu, Patriarhul Ecumenic spune că, Sfântul Sinod Patriarhal din Constantinopol luând în considerație cererea Bisericii Ortodoxe Române, a primit-o cu plăcere și a găsit-o rațională, dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești. Ca atare, împreună cu Sfântul Sinod al Bisericii Ecumenice din Constantinopol, dă binecuvântarea Bisericii Ortodoxe Române și-i eliberează ei "*Sfântul Tom patriarhicesc și sinodal ... recunoscându-o autocefală și întru toate de sine administrată*".⁸¹

Din 1872 înainte, Mitropolitul Ungrovlahiei se identifică cu însăși istoria Bisericii Ortodoxe Române în genere, căci nu va fi act important din viața ei la care să nu ia parte Arhiepiscopul și Mitropolitul Ungrovlahiei, ca primul ierarh al țării.

81. *Scrisoarea Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Ioachim al IV-lea către Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Primat al României, D. Calinic, din 25 aprilie 1885*, în "Biserica Ortodoxă Română", an IX, 1885, nr.5, mai, p. 341-344, aici p. 342-344. Tot aici, la p. 339-341, se află și Scrisoarea Patriarhului Ecumenic către Ministrul Cultelor; *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1885. Anexele IV și V, p. 9-18, text grec și român.

MITROPOLITUL NIFON ȘI LUPTA PENTRU CANONICITATE

După cum am afirmat mai înainte, în Principate, Biserica, se bucura de o poziție superioară, chiar dominantă; în schimb, în afară ea avea cu totul altă poziție. În fața celorlalte Biserici Ortodoxe, cele două unități canonice din Principate erau considerate simple dieceze. Teoretic, ele erau socotite exarhate ale Patriarhiei de Constantinopol (titlu pe care îl purtau cei doi mitropoliți)¹, în realitate însă ele nu aveau nici o personalitate canonică. Atât în Muntenia, cât și în Moldova nu exista nici o autoritate sinodală. Mitropoliții, conduși din afară, erau autorități supreme în Bisericile celor două Principate.

Din cercetări se vede că Bisericile naționale din Principate se bucurau "ab antiquo" de independența administrativă internă și autonomie bisericească, recunoscând numai jurisdicția canonică a Patriarhiei de Constantinopol, și aceeași numai în "materie de dogmă și disciplină"². Dacă însă teoretic se putea vorbi de o oarecare independență, nu tot așa se poate afirma după o observare a situației de fapt. În realitate, această independență era infirmată de amestecul nelimitat al Patriarhiei de Constantinopol în conducerea celor două Biserici de sub jurisdicția sa. Patriarhul folosea puterea jurisdicțională nu atât pentru călăuzirea dogmatică a Mitropoliilor, cât pentru menținerea și întărirea clerului grecesc din țară, a egumenilor și călugărilor din mănăstirile închinete prin care întregul Orient creștin ortodox strângea uriașe venituri materiale.

Având în vedere - permanent - consolidarea grecilor din Principate, Patriarhul se amesteca în orice chestiune de orice natură ar fi fost ea, folosindu-se întotdeauna, și în primul rând, de dreptul de jurisdicție canonică pe care îl avea asupra mitropoliților.

Până la unirea Principatelor, problema jurisdicției Patriarhiei de Constantinopol nu a fost luată în seamă prea mult. Bisericile - ca și țările - erau prea mici ca să se poată gândi la o situație mai bună. După unire însă, se cerea o schimbare esențială, pentru că această jurisdicție, precum și urmările ei oglindite în poziția Bisericii în țară, împiedicau avântul național spre independență.

Schimbarea poziției Bisericii noastre din lăuntru și din afară evident trebuia să fie proiectată de către conducătorii Bisericii.

În perioada de care ne ocupăm, ierarhii par să nu se fi gândit la răspunderea pe care o aveau față de soarta Bisericii, căci ei nu au întreprins nici o acțiune de schimbare a poziției și relațiilor Bisericii. Dar nu este mai puțin adevărat că poziția minoră a Bisericii din Principate, în fața celorlalte Biserici ortodoxe, și mai ales "oblăduirea" prea vigilentă a Patriarhiei de Constantinopol îi puneau în imposibilitate de a acționa în vreun fel. Scuza aceasta a conducătorilor Bisericii, precum și imperioasa necesitate a unei reforme în Biserica noastră ne arată și motivul

1. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 16.

2. *Ibidem*, p. 177.

pentru care Alexandru Ioan Cuza și guvernul său "s-au amestecat în treburile bisericești", luând diferite măsuri și dând unele legi.

În anul 1864, precum s-a arătat mai înainte, "*mai toate episcopii din țară erau lipsite de mai mulți ani de episcopi titulari definitivi, administrându-se prin locotenenți, ceea ce făcea ca Biserica să sufere în multe chestii, care după firea atributelor lor nu pot fi rezolvate după acești după urmă*"³. Domnitorul Cuza a căutat să îndrepte și această stare nefirească din Biserica străbună. Știind însă că pentru alegerea unor asemenea demnitari înalți ai Bisericii nu există anume o lege și o normă stabilită, a cerut Ministrului de Culte să întocmească proiectul unei asemenea legi.

Întocmindu-l, acesta, cu referatul nr. 56393 din 26 noiembrie 1864, l-a adus în deliberarea Consiliului de Miniștri⁴, care, la rândul său, întrunit la 28 noiembrie 1864, chiar sub președinția Domnului Alexandru Ioan Cuza, a trimis proiectul în dezbateră Consiliului de Stat⁵. În prima sa formă, acest proiect cuprindea șapte articole și era intitulat: "*Proiect de lege pentru alegerea de mitropolit și episcopi eparhioți în România*"⁶.

După trecerea lui prin Consiliul de Stat, s-a tot modificat și, de unde la început se vorbea de un proiect de lege de "*alegere*" mitropoliților și episcopilor eparhioți, s-a ajuns până la urmă la o lege de "*numire*" a acestora⁷. În această formă legea cuprindea numai trei articole, care aveau următorul cuprins:

"Art. 1. *Mitropoliții și episcopii eparhioți ai României se numesc de Domn, după o prezentare a Ministrului Cultelor în urma deliberării Consiliului de Miniștri.*

Art. 2. *Mitropoliții și episcopii se numesc din clerul monahal român, mitropoliții având vârsta de cel puțin 40 ani, iar episcopii de 35 ani, fiind cunoscuți prin "pietate, învățătură și capacitate".*

Art. 3. *Mitropoliții și episcopii sunt justițiabili pentru delictele spirituale înaintea Sinodului țerei, iar pentru orice alte delictes înaintea Curții de Casațiune*"⁸. Deci legea aducea două lucruri noi: numirea ierarhilor și judecarea lor de către o instanță civilă.

În această formă, "*Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România*" a fost votată de Adunarea Electivă a României în ședința din 20 ianuarie 1865 "*cu majoritate de una sută cinci voturi, contra a unsprezece și de Senat la 5 februarie 1865 cu majoritate de patruzeci de voturi, contra a șapte*"⁹.

3. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Țării Românești, Dosar nr. 1538/1864, f. 1.

4. *Ibidem*, f. 1.

5. *Ibidem*, f. 5.

6. *Ibidem*, f. 6.

7. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 121.

8. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Țării Românești, Dosar nr. 1538/1864, f. 66, 66v, 71; "Monitorul oficial" din 16 mai 1865, p. 106; "Codicele Romane", Supliment la apendice, p. 1-2; Ion M. Bujoreanu, *Colecțiune de legi*, p. 1789; "Almanahul Cultelor, 1868", p. 33; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 107 ș.u.; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 121.

9. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Țării Românești, Dosar nr. 1538/1864, f. 66-67; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 121.

Așa cum fuseseră formulate, prevederile legii au produs în țară "o mare vâlvă și mișcare". Din această pricină, cred unii, domnitorul a ezitat "până în mai 1865 a-i da iscălitura sa și a o promulga".¹⁰

Totuși, la 10 mai 1865, Ministrul Cultelor, D. Vernescu, cu raportul nr. 16367, o supune spre aprobare și semnare lui Alexandru Ioan Cuza¹¹, iar acesta o semnează a doua zi, 11 mai 1865, cu decretul nr. 669¹², și în felul acesta ea a intrat în vigoare și s-a putut aplica.

Trebuie să amintim și faptul că, printr-un decret domnesc, datat în 17 noiembrie 1864, s-a înființat noua Eparhie a Dunării de Jos, sufragana a Mitropoliei Moldovei, care cuprindea patru județe: Ismail, Bolgrad, Covurlui, luat de la Eparhia Hușilor, și Brăila, luat de la Eparhia Buzăului. Ca "locotenent de episcop" a fost numit, la aceeași dată, arhiepiscopul Melchisedec Ștefănescu Tripoleos, care până atunci deținuse aceeași calitate la Huși.¹³

De menționat că la data decretării legii, în Principate existau numai doi ierarhi aleși potrivit vechilor rânduieli: Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei și Episcopul Calinic al Râmnicului, ambii aleși în anul 1850. Restul scaunelor vlădicești erau ocupate de locuitori (locotenenți), numiți de Guvern dintre arhierii titulari români hirotoniți pe numele unor vechi scaune episcopale dispărute.

În baza acestei legi, în ziua de 10 mai 1865, deci înainte de emiterea ordonanței domnești de promulgare, Ministrul Cultelor D. Vernescu a propus Consiliului de Miniștri, cu referatul nr. 16368, întrunit în aceeași zi sub președinția lui Alexandru Ioan Cuza, pe noii chiriarhi ai celor șase scaune vlădicești vacante. Consiliul de Miniștri, prin jurnalul nr. 3/1865¹⁴ fiind de acord cu numirile făcute, îndată Ministrul Cultelor, D. Vernescu, a cerut și întărirea domnească, prin raportul nr. 16369 din 10 mai 1865¹⁵, iar Alexandru Ioan Cuza a dat-o în aceeași zi de 10 mai 1865, cu decretul nr. 670/1865¹⁶. Au fost numite următoarele persoane: Calinic Miclescu la Mitropolia Moldovei și Sucevei, unde funcționa ca "locotenent" din anul 1862, Neofit de Edessa (Scriban), la Episcopia de Argeș, Ghenadie (Țeposu), la Episcopia de Roman, Atanasie Troados (Stoianescu), la Episcopia Buzăului, Dionisie Traianupoleos (Romano) la Episcopia de Huși și Melchisedec, la Episcopia Dunării de Jos.

După ce s-au făcut toate acestea, Ministrul Cultelor, D. Vernescu, la 14 mai 1865, cu adresa nr. 16684,¹⁷ a încunoștiințat pe Mitropolitul Primat Nifon al Ungrovlahiei despre numirile făcute, a anunțat și pe cei numiți cu adresa nr. 16682

10. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 117.

11. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Țării Românești, *Dosar nr. 1538/1864*, f. 70.

12. *Ibidem*, f. 71.

13. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 121.

14. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Țării Românești, *Dosar nr. 1538/1864*, f. 68.

15. *Ibidem*, f. 74; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 122.

16. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Țării Românești, *Dosar nr. 1538/1864*, f. 86.

17. *Ibidem*, f. 88.

din 14 mai 1865¹⁸ și i-a chemat la București¹⁹. După aceea, la 18 mai 1865, prin adresa nr. 17127, Vernescu ruga pe Mitropolitul Nifon să “*pună la cale*” hirotonia întru arhiereu a arhimandritului Ghenadie, numit la Episcopia Romanului²⁰, iar la 26 mai poftea pe Miniștri și pe ceilalți Arhieri să ia parte la învestitura ierarhilor nou-numiți, care urma să se officieze la 27 mai 1865.²¹

Între timp, după cum am arătat mai înainte, Arhiereul Neofit Scriban a demisionat din funcția de Episcop al Argeșului, iar Consiliul de Miniștri, potrivit Legii, în ziua de 26 mai 1865, a făcut, între noii numiți care consimțiseră la numire, următoarele mișcări: Ghenadie a fost trecut la Argeș, Atanasie a fost dus la Roman, iar Dionisie a fost mutat la Buzău.²² În urma raportului Ministrului de Culte nr. 18013/1865,²³ Cuza a întărit aceste mișcări cu ordonanța domnească nr. 784 din 31 mai 1865, iar după aceasta noii aleși au fost instalați cu toate onorurile de rigoare.

Întrucât rocadele amintite mai sus lăsaseră vacant scaunul episcopal de la Huși, pentru ocuparea lui, la 19 iunie 1865, Ministrul Cultelor, cu raportul nr. 21115, a recomandat Consiliului de Miniștri pe arhiereul Iosif Gheorghian. Tot în aceeași zi, Consiliul l-a aprobat cu Jurnalul nr. 13, iar Domnitorul, la 23 iunie 1865, l-a întărit cu ordonanța domnească nr. 895²⁴. Arhiereul Iosif Gheorghian a fost instalat în scaunul episcopal de la Huși în ziua de 17 iulie același an.

Prin aceasta însă nu s-a adus Bisericii liniștea de care avea atâta nevoie în epoca de noi reforme. Noul mod de completare a vacanțelor episcopale prin numire de titulari de către puterea de stat, și nu prin alegere, cum era tradiția, a întărit și mai mult opoziția unora față de legile bisericești ale lui Cuza, și mai cu seamă față de acestea din urmă și față de “*Decretul organic*”. Acest fapt a dezlănțuit în țară mișcarea cunoscută sub numele de “*lupta pentru canonicitate*” care a întreținut tensiunea în Biserica Română aproape două decenii²⁵ și a aruncat asupra lucrurilor bune din politica religioasă a lui Cuza *sămânța îndoielii și a neîncrederii*.

Cei ce se opuneau acestei politici nu au vrut să înțeleagă însă că parte din măsurile bisericești luate de Cuza constituiau o nevoie a momentului, menită să aducă în jurul său o ierarhie credincioasă care, la nevoie, să-l poată ajuta la stăvilirea feluritelor intrigi pe care mai ales călugării greci și Patriarhia le țeseau în urma secularizării averilor mănăstirești.²⁶

În fruntea mișcării se aflau frații arhieri Neofit și Filaret Scriban, nepotul lor Iosif Bobulescu și arhiereul Ioanichie Evantias. Dintre mireni a luat atitudine împotriva legilor lui Cuza “*comitele*” Scarlat Rosetti, prin ziarul său “*Ecclessia*”.

18. *Ibidem*, f. 87.

19. *Ibidem*, f. 89.

20. *Ibidem*, f. 91.

21. *Ibidem*, f. 93.

22. *Ibidem*, f. 95.

23. *Ibidem*, f. 97.

24. *Ibidem*, f. 127.

25. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 119-126; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, ed. II, p. 122; Constantin Drăgușin, *Legile bisericești ale lui Cuza Vodă și lupta pentru canonicitate*, în “*Studii Teologice*”, an. IX, nr. 1-2, 1957, p. 88.

26. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 118.

Episcopii care condamnau legile lui Cuza își sprijineau acuzațiile lor, principal, pe canoanele Bisericii, calificând legea sinodală și legea pentru numire ca anticanonice. Ei afirmau că sunt apărători ai canoanelor, pe care le confundau în mod conștient cu dogmele²⁷, și se considerau singurii în drept să fie episcopi, căci cei care primiseră numirea erau socotiți trădători ai drepturilor Bisericii.

Combătând legea sinodală, episcopii apărători ai canoanelor afirmau că constituirea sinodului este *“o chestiune a Bisericii și a episcopilor”*, și nicidecum *“nu este de competența unor oameni sau a unor autorități civile”*²⁸. Legea sinodală - ziceau ei - *“este contra canoanelor și a uzanțelor țării”*. Sinodul general astfel constituit *“nu are dreptul și chemarea unui sinod canonic”*.²⁹ Nėcanonicitatea acestui sinod o probau prin canoanele Nomocanonului lui Fotie.

O analiză atentă a canoanelor invocate în chestiunea sinodală ne pune în față o problemă destul de dificil de lămurit. Motivul acestei rezolvări dificile este acela că, în general, canoanele reglementează numai chestiunea sinoadelor episcopoești, fără să excludă sau să legitimizeze și celelalte instituții sinodale mixte, care au apărut și au funcționat în decursul istoriei Bisericii. Ele reglementează chestiunea doar a două categorii de sinoade (complet – propriu zis – numai chestiunea sinodului general), presupunând, firește, și Sinodul ecumenic – cel mai înalt for al Bisericii – căruia, deși nu îl amintesc canoanele, nimeni nu s-a gândit până acum să-i conteste canonicitatea). Conform indicațiilor canonice, cele două categorii de sinoade trebuie să se prezinte astfel: a) sinodul general, alcătuit din câte doi episcopi din fiecare provincie (can. 8 Cartagina). Acesta avea dreptul să delibereze în orice chestiune, hotărârile lui fiind obligatorii pentru toate provinciile care aveau membri în sinod; b) sinodul eparhial (mai exact mitropolitan), alcătuit din episcopii unei mitropolii, subordonat direct sinodului general, cu drepturi limitate la chestiuni administrative și disciplinare. Atât la sinoadele generale, cât și la cele eparhiale (mitropolitane) puteau lua parte și credincioși laici, după cum au luat parte și la sinoadele ecumenice. Alcătuirea sinoadelor mitropolitane, oricum ar fi fost făcută, nu poate fi condamnată, deoarece ele nu dezbăteau chestiuni de doctrină.

Dacă privim acum sinodul general preconizat prin legea sinodală în lumina acestor considerații canonice, trebuie să spunem că alcătuirea lui nu este conformă cu canoanele. Calitatea Sinodului general de for al Bisericii Române, reclamată prin articolele 2 și 3 ale Decretului organic, nu este conformă - după canoane - cu alcătuirea lui și din alți membri în afară de episcopi. Dacă ne oprim puțin la atribuțiile acestui Sinod general, vom vedea că este o greșeală a alcătuitoareului. Atribuțiile sale, limitate la chestiuni de conducere și disciplină, ne arată că nu este vorba de un sinod general. Bănuiala aceasta ne-o lămurește afirmația că sunt oprite discuțiile care ar atinge vreo dogmă. În fața acestor constatări contradictorii, se poate afirma că acesta era un Sinod general numai cu titlul. După atribuții și componență, este mai degrabă un sinod mitropolitan. Cu toate acestea, Sinodul general, prin calitatea de for suprem, pe care și-o reclama, calitate incompatibilă

27. N. Scriban, *Apologia P. S. N. Scriban față de clevetitorii săi din Iași și București*, București, 1867, p. 16.

28. *Ibidem*, p. 28.

29. *Ibidem*, p. 43.

cu alcătuirea lui, este și rămâne cu calificarea dată de canonici, și aceasta numai din pricina alcătuirii lui defectuoase.

Deși defectuoasă, legea sinodală are partea ei pozitivă, întrucât ea înlocuia o lege necesară Bisericii în vremea aceea. Fără Sinod, în situația creată prin declararea independenței Bisericii noastre, nu mai puteau exista, legitim bisericește, nici episcopate, nici unitate în Biserică și nici legături cu Biserica ecumenică. Legea sinodală dezvăluia în același timp caracterul necanonic al unei practici tolerate de Patriarhia de Constantinopol și nesesizată de canonici. Este vorba de lipsa unui sinod în țară, practică neconformă cu litera canoanelor, care cereau întrunirea anuală a sinoadelor mitropolitane.

O acuzație gravă i s-ar putea aduce legii sinodale din pricina dreptului de a hirotoni pe mitropoliți și episcopi, drept acordat tuturor membrilor sinodului. Nu trebuie să ne gândim că alcătuitorul ar fi căutat prin aceasta să dea dreptul de a hirotoni și celor care ei înșiși nu-l aveau. Trebuie să socotim aceasta ca o scăpare din vedere.

Tot în legătură cu legea sinodală, susținătorii canoanelor mai aduc o acuzație în scrisoarea de apărare adresată de Episcopul Ioanichie de Evantias Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, primită la Mitropolie în data de 28 septembrie 1867 și înregistrată sub nr. 1891, acesta spune:

"Sinodul acesta ce se intitulează de la sine că este sfințit, și că este general și Mitropolitan, este sinod compus din elemente de care nu vorbesc nici Sf. Canoane ..., nici Sf. Fotie. Rău și arbitrar dar se aplică asupra mea Canon. 84 alu Cartagina... Acest sinod general, judiciar și legislativ preșezut în numele Domnitorului lumii aceștia, iar nu al lui Christos, nu este compus numai din Episcopi după rostirea Sf. Canoane și a Sf. Fotie (nomocanonul cap.8), ba încă ceea ce este mai mult, el este compus din Episcopi care au venit la păstoria țerei eparhiilor; nu prin ușa Bisericeii, nu precum zice Sf. Scripturi, stă Evanghelia și Faptele Sântilor Apostoli, nu prin căi canonice precum poruncește can. 30 Apostolicu, cu concordanțele și explicațiile lor, sau după obiceiul istoricu al țerei care era Apostolic și canonic, ci după legea civilă care au introdus în țară un episcopat civil, au introdus în sinod niște episcopi neatârnați de Biserică și de canoanele Bisericeii, ci cu totul de o altă calitate sau însușiri de către acelea ce cer Sf. Canoane.

Acești Episcopi nu se pot scusa cum că legea sus citată nu este făcută de dânzii, că ei au primit în cunoștință de cauză Episcopatul necanonic. Ei au știut de Canonul 30 Apostolicu și de comentariile lui care zic: "că legile politicești care se împotrivesc canoanelor sunt fără tărie"³⁰. Ei au știut că decretul organic, pentru autoritatea sinodală, este anticanonic în mai multe priviri, și încă foarte multe. Ei au știut că Biserica Mamă cu Bisericile surori, protestară în comun în contra legilor lovitoare canoanelor și dogmelor a Principelui Cuza. Ei au știut că unul din Sinoadele Ortodoxe au zis către Patriarhul Ecumenic: "Ca să li se pue înainte acestor Episcopi Can. 30 Apost. și să se întrebe dacă ei mai au

30. Ioanichie, Episcop de Evantias, *Răspuns dat Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei, București, 1867*, p. 5; Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 5599* (f. 104/1867), f. 38 (*Deschiderea Sinodului general al Bisericii Române pentru sesiunea anului 1867*).

darul lui Dumnezeu pentru a-l da acelora cel cer de la dânșii"³¹. Ei au știut că botezul civil, că nunta civilă, Episcopatul civil și monahismul civil sunt pierzătoare Bisericii și societății creștinești, și cu toate acestea ei le-au primit și le respectă până astăzi, și n-au protestat nici pentru că mor copiii nebotezați, nici pentru că se fac înșurăciuni incestuoase chiar în puterea codului civil. Ei au văzut escomunicarea ce le face Biserica Ortodoxă de a toată lumea și cu toate acestea ei s-au supus pe sine și pe Biserică și pe tot clerulu, **fără să ne întrebe și pe noi, acestor rânduieli necanonice...**

Noi nu ne-am abătut de la așezămintele bisericești, apoi acel sinod zice că Episcopii săi au depus jurământ ca și noi la Altarul Bisericii care dacă este așa, atunci de ce ne osândește pe noi cari nu am călcat acelu jurământ și ne defaimă Episcopii aceia cari le-au călcat. Acest număr (este vorba de numărul patru din acuzațiile aduse Episcopului Ioanichie) îmi mai zice că m-aș fi revoltat contra Mitropolitului numind necanonic sinodul preșezut de dânsul. La aceasta răspund că însuși Mitropolitul au declarat în senat în 1867, în alte vorbe și în alte frase tot ce declarăm și noi, adică cum că s-au călcat canoanele și dogmele prin instituțiile acestea antiortodoxe care bântuiesc Biserica noastră astăzi, fără a face pe Episcopi necanonici; să ceară de urgență a lor desființare de la locurile competente, iată acum al treilea an. Afară de Prea Sfințitul Mitropolitul chiar necanonicii Episcopii **Ghenadie și Melchisedecu** au declarat public cum că în adevăr sunt necanonici, celu întâi în adresa sea către D-l Ministru al Cultelor din 10 aprilie 1866, unde zice că el mărturisește bucuros că alegerile și numirile lor nu sunt canonice, și la fine au strigat: *josu Ortodoxia*. (Vezi suplimentul **Românul** din 15 Aprilie 1866). Cel al doilea în dimisia sea tipărită în **Ecclessia** și alte ziare a țerei, în care din capăt până în capăt arată cu dovezi cum că s-au călcat canoanele și dogmele Bisericii noastre, și că el nu poate primi asemenea Episcopie, care apoi totuși au primit-o și o ține contra ziselor sale din dimisie.

Eu știu cum că națiunea română au condamnat la 11 februarie 1866 acele legi anticanonice și este dovadă Constituțiunea de astăzi. Episcopii anticanonici deci cu durere au văzut că apără și ne lovesc încă și azi tot cu acele legi în loc să apere drepturile Bisericii, călcate de acele legi."³²

Prin aceasta se arată necanonicitatea sinodului și necanonicitatea unor episcopi care făceau parte din el. Această acuzație este neîntemeiată, căci nici unul dintre episcopii care făceau parte din sinod nu câștigase demnitatea episcopatului în mod necanonic. Canonicii fac aici o gravă confuzie, ei confundă actul hirontoniei cu alegerea și numirea episcopilor.

Legea pentru numirea episcopilor, ziceau episcopii canonici, "introduce în țară un episcopat civil", "neatârnat de Biserică și de canoanele Bisericii, niște episcopi cu totul de altă calitate sau însușire decât acelea ce cer sfințele canoane".

31. Calinic, Mitropolitul Primat al României, Iosif, Mitropolitul Moldovei, și Melchisedec, Episcop de Roman, *Studiu despre ierarhia și instituțiunea Sinodală în Biserica Ortodoxă a Răsăritului în genere și despre ierarhia și instituțiunea Sinodală a Bisericii Ortodoxe Române în special*, București, 1883, p. 9.

32. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 5599* (f. 104/1867), f. 38-39; f. 40 (*Deschiderea Sinodului general al Bisericii Române pentru sesiunea anului 1867*).

Dacă prima acuzație mai merită să fie luată în discuție, a doua trebuie înlăturată de la început, ca fiind cu totul inexactă. În ceea ce privește prima acuzație pe care o aduc canonicii, ei dovedesc cu canoanele Bisericii că alegerea Episcopilor este necanonică, fiind făcută de “stăpânitorii lumești”³³, nesocotindu-se obiceiul istoric al țării, care era în acord cu canoanele.³⁴

Legea pentru numirea episcopilor și mitropoliților nu poate fi condamnabilă. Ea nu este împotriva canoanelor, căci prin ea nu se atinge actul hirotoniei. Cuza nu a luat nici o hotărâre cu privire la actul hirotoniei, ci numai a schimbat modul de alegere și numire. Acest mod nu este o noutate în practica Bisericii, dimpotrivă, este o reînviere a dreptului conducătorilor statului de a-și spune cuvântul în alegerea și numirea episcopilor, drept recunoscut și de Biserică.

Formal, legii i se poate atribui o greșală pentru numire, și aceasta, din pricină că ea nu prevedea aprecierea și recunoașterea de către Biserică a celor numiți de Domn. Dar numai formal, căci în realitate nu s-a comis nici aici vreo eroare, deoarece episcopii numiți erau apreciați și recunoscuți de mai înainte, fiind deja hirotoniți, fiind arhieriei titulari și având deci recunoașterea Patriarhiei de Constantinopol.

Ceea ce am văzut până acum este doar o parte a luptei pentru canonicitate disputată aici în țară. Legea sinodală și mai ales legea pentru numire, prin faptul că au apărut în urma secularizării, au dat ocazia Patriarhiei de Constantinopol și în general Bisericilor Ortodoxe din Orient “să-și ia revanșa la lovitura ce li se dăduse prin legea pentru secularizarea averilor mănăstirești închinată”³⁵. Biserica din Constantinopol nu putea aproba legea pentru numire și, mai ales, legea sinodală, prin care Biserica Română scăpa de sub “ocrotirea” sa. Întregul Orient ortodox avea în fond și motive să nu accepte legile și măsurile aceleia care le dăduse o puternică lovitură prin secularizare.

Aducându-i-se la cunoștință cuprinsul Legii pentru numiri, votată la 5/17 februarie 1865, Patriarhul ecumenic Sofronie, nu atât pentru a proteja dogmatic Biserica noastră, cât pentru a răzbuna căderea locurilor sfinte în chestiunea mănăstirilor închinată, a convocat în Constantinopol Marele Sinod patriarhal, căruia i-a supus spre deliberare “cele trei proiecte de legi dacice despre sinod, monahi și mănăstiri și despre alegerea și judecata arhieriei”. Acest sinod a condamnat ca inovații arbitrare, contrare canoanelor și vechii tradiții a Bisericii, următoarele probleme: declararea de către sine a Bisericii Dacice (Române) ca independentă; convocarea Sinodului de către Domnitor; participarea mirenilor ca membri la Sinod; prezidarea corpului ponderator dacic (Senatul) de către mitropolitul primat; prezidarea de către mitropolitul primat a Sinodului, însă în numele Domnitorului; numirea episcopilor de către puterea de stat, judecarea acestora de către un tribunal civil, măsurile restrictive contra monahismului și stabilirea de mai înainte a ordinului de zi ce urma să se discute în ședințele Sinodului.³⁶

33. N. Scriban, *Răsturnarea ultimelor rătăciri*, București, 1867, p. 12.

34. Idem, *Apologia P. S. N. Scriban față cu clevetitorii săi din Iași și București*, București, 1867, p. 62.

35. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 129-130.

36. “Ecclessia”, 1866, nr. 11, p. 83-84; nr. 12, p. 91-93; nr. 13, p. 101-103; nr. 14, p. 109-110; nr. 15, p. 115-117; Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 16-31.

În același timp, Sinodul patriarhal a hotărât ca un delegat al Marii Biserici să fie trimis “în Principatele Unite Dacice”, după cum am mai amintit și în altă parte, spre a se informa la fața locului, a aduna unele scrisori și a “*demonstra necanonicitatea multor părți din proiectele de legi bisericești*”.³⁷

Accastă solie a fost încredințată arhimandritului Eustațiu Cleobul, care a sosit în România la 22 aprilie 1865. El avea “*misiunea de a arăta domnitorului purtarea sa necanonică, atât în ceea ce privea mănăstirile închinete, cât și în privința noirilor bisericești*”. După cum am arătat în altă parte, ajuns la București, Eustațiu a fost purtat “de la ministru la ministru”, până ce, în sfârșit, cel al Cultelor i-a spus că nu poate să-l recunoască și nu are ce trata cu el.³⁸ În acest fel misiunea lui, încheiată la 11 mai 1865, a eșuat.³⁹

Când a venit în țară, Cleobul a adus trei scrisori, însoțite “de deliberarea sinodului patriarhal”. Toate trei erau din partea Patriarhului ecumenic și purtau data de 17 aprilie, iar prin ele acesta își arăta dezaprobarea față de “*inovațiile*” introduse în Biserica Română. În ultimele două scrisori dojenea pe ierarhii români că și-au neglijat datoria pe care o aveau de a se împotrivi unor asemenea fapte.

Cel dintâi răspuns la patriarhiceasca întâmpinare a plecat de la Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei. Acesta, după ce scrie Patriarhului ecumenic că dacă “*observațiunile duhovnicești*” ce i s-au adresat ar fi fost făcute “*cu dreptate*” ar fi fost demne, îi spune răspicat că Biserica Română a fost de mult și cu desăvârșire independentă în ceea ce privește activitatea internă. Iar proiectele de legi împotriva cărora își îndreaptă critica nu fac altceva decât să sancționeze ceva ce nu exista de fapt și consfințesc mai precis o asemenea stare de lucruri; iar în asemenea situație slujitorii Bisericii n-au putut să facă altceva decât să rămână în pace și liniștiți. De aceea luptele, sacrificiul și martiriul la care sunt îndemnați nu pot avea loc într-o țară unde atât poporul, cât și guvernul, precum și orice laic sunt într-un perfect acord când este vorba de probleme care privesc Biserica. Iar dacă s-ar fi găsit cineva care să jighească dogmele, atunci și ierarhii ar fi avut curajul jertfei și s-ar fi împotrivit.⁴⁰

Tot cam în același stil răspunde, la 10 iulie 1865, și Mitropolitul Calinic Miclescu al Moldovei.⁴¹

Dacă răspunsurile acestor doi ierarhi au fost socotite dârze, cel dat de Domnitor, la 26 iunie - 8 iulie 1865, poate fi socotit magistral. După ce face reproșuri Patriarhului ecumenic pentru conținutul scrisorii sale, cu totul alături de “*tradițiile Bisericii dacice independente*”, i-a adăugat: “*O asemenea crudă încercare nicidecum nu mă așteptam să ne izbească chiar din acea parte, care în zilele ei de asuprire și de necazuri a primit de la noi din vechi timpuri și chiar și azi, cu mână largă, atâtea și atâtea dovezi de iubire și de generozitate, cum n-a primit din nici o altă parte a lumii creștine. Ca creștin, pentru smerenia ce se cade unui fiu supus al Bisericii, aș fi dorit să trec sub tăcere dureroasa surpriză ce mi-au pricinuit măsurile atât de grave pe care Sanctitatea Voastră este pornită să*

37. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 39.

38. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza*, II, Iași, 1903, p. 22.

39. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 39-66.

40. *Ibidem*, p. 66-67.

41. *Ibidem*, p. 87-88.

le ia împotriva țării mele. Ca Domn însă, purtând sarcina trecutului și a viitorului neamului românesc, nu pot să tac, căci sunt dator a apăra în contra oricărei încercări străvechea autocefalie a Bisericii dace”.

După aceasta “în Dreptul Bisericii universale și în mână cu sfințele canoane”, domnitorul Cuza arăta Patriarhului ecumenic că: “prin dreptate, prin uz, prin datinile consfințite de veacuri ale Bisericii dacice, prin drept, deci, prin uz și prin datinile recunoscute de întreaga Biserică și mai ales de Biserică din Constantinopol... că românii în chestiunile bisericești acum ca și întotdeauna au stat în limitele orânduieților canonice și în ciclul deciziunilor și drepturilor, pe care le-a dobândit statul față de Biserică Sa națională în toate timpurile și în orice parte a lumii ortodoxe”.

Referindu-se la deliberarea Sinodului patriarhal din 15 aprilie 1865, ce i s-a trimis odată cu scrisoarea, Cuza arăta că pe această n-o poate primi, deoarece “se atinge de drepturile vechi ale Bisericii dace independente. Ca Domn creștin al României, o resping în numele clerului și al poporului și voi lupta în contra ei cu armele puternice și neînvinse ale legilor și ale canoanelor”. Mai departe Cuza apără în fața Patriarhului ecumenic principiile “Decretului organic” din 1864 și ale Legilor pentru numiri din anul 1865, justificându-i pe rând, cu probe scoase din uzul și istoria Bisericii creștine: “admișiunea mirenilor în sinod”; “dreptul Prințului domnitor al României de a convoca Sinodul”, participarea Ministrului Cultelor numai cu vot consultativ la lucrările Sinodului; măsurile privitoare la monahism, precum și dreptul conferit de lege șefului statului de a numi pe mitropoliții și episcopii țării.

După ce vorbește Patriarhului ecumenic despre independența de totdeauna a Bisericii Române, pe care i-o dovedește chiar cu fapte din istorie, și după ce-i arată că din punct de vedere canonic o Biserică este liberă să facă orice ar vrea înăuntrul său, el îi pune înaintea faptului că Patriarhia din Constantinopol “niciodată n-a făcut legi pentru Biserică Românească, ci numai a dat binecuvântare la alegerile de ierarhi făcute în țară, ceea ce nu se împacă în nici un fel cu dreptul de autoritate și de amestec pe care ea și-l reclamă acum.”⁴²

Patriarhul ecumenic nu s-a lăsat convins de argumentele lui. Văzând că hotărârea Sinodului patriarhal din 15 aprilie nu a fost luată în seamă, ci, dimpotrivă, a fost combătută, la 1/13 iulie 1865, - “dimpună cu alte manuscrise” -, a adus-o la cunoștința celorlalte Patriarhate și Biserici autocefale Ortodoxe⁴³ cerându-le “conlucrarea frățescă și duhovnicescul ajutor”, pentru ridicarea unei asemenea periculoase situații a lucrurilor de acolo, care arunca în întuneric pe acel popor creștin al cărui suflet se va cere din mâinile Noastre”.⁴⁴

Întrucât răspunsurile acestora, în afară de al Patriarhiei din Ierusalim și Alexandria, întârziu să sosască, Patriarhul Sofronie a adunat din nou în ședință extraordinară Sfântul și Marele Sinod patriarhal și a cercetat documentata întâmpinare a lui Cuza Vodă din 26 iunie / 8 iulie 1865.

42. *Ibidem*, p. 70-87; I. C. Apostol, *Cuza vodă și Reforma sa în Biserică Română*, Iași, 1912, p. 23-40.

43. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p.67-70, 99, 101, 103, 108, 122.

44. *Ibidem*, p. 70.

După aceasta, la 8 octombrie 1865, a trimis la București o nouă scrisoare. Prin ea reproșă Domnitorului *“insulta făcută Nouă întru disprețuirea și concedierea unui Arhimandrit patriarhal și sinodal”*⁴⁵, delegatul său și al Sinodului patriarhal, îi critica vehement magistrala apărare, mai cu seamă în privința referirii la vechimea neatârnării Bisericii din Dacia:

*“Așadar Altețā, prin excesul total al unei griji pentru iubirea poporului, ați protestat și ați căutat a lupta și a reprima cu toată râvna și cu toate armele deliberearea sinodală (părerea sin.) “ca una care se atinge (zice-se) de drepturile vechi ale Bisericii independente din Dacia”. Deși de bună seamă este de mirare cum cândva un guvernator Principe, foarte lăudat în credință părintească și fiu legitim, umil, credincios, supus, religios și care atribue sieși și alte vorbe de laudă în public, să lupte prin amenințare și orice lucru, în fine să întreprindă a batjocori și a distruge o deciziune sinodală? Pentru că această deciziune s-a extras din tezaurul dogmatic și canonic al Bisericii catolice (sobornicești) a lui Hristos; și Altețā Voastră pune mai presus autoritatea particulară și laică decât autoritatea Apostolilor și a Sinoadelor și a Părinților și chiar decât autoritatea Sfântului Duh, care a vorbit prin toți aceștia? Căci dacă aceasta este evlavie și umilința și respectul cel mai profund, cum ar fi zis Domnul: «Nu cel ce zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor; ci tot cel ce va face voia Tatălui Meu cel din ceruri»? Iar faptul de a înainta o justificare despre această revoltă bisericească (căci să se vorbească așa cum stă lucrul), luând ca pretext înaltele exemple ale Împăraților din Constantinopol și atotputernicia politică împreună cu cea religioasă în virtutea votului parlamentar, aprobat și subscriș de Mitropolit, această oare nu te descurajează înainte de adevărul istoric și dogmatic?”*⁴⁶

Îl acuză, în continuare, că încearcă să-și justifice faptele luând ca pretext înaltele exemple ale Împăraților de Constantinopol, fără a ține seama că aceștia s-au ferit să legifereze ceva ce s-ar fi opus prevederilor vreunuia din canoanele apostolice și sinodale: *“Împărații însă iubitori de Hristos, încetați întru fericire, conducându-se de demnitatea imperială spre a face lucruri mari și mai fericite cele ale Bisericii, nici nu convocau în Sinod pe Episcopi, decât numai atunci când era cerință și necesitate bisericească, sprijinindu-i îndeajuns și cu evlavie la cele trupești.*

Nici nu voiau să legifereze, dacă nu s-ar fi aprobat în mod civil cele ale Bisericii și a se recomanda supusului în mod împărătesc, sau spre a consfinți bisericește afacerile politice, cât timp nu s-ar opune nici un articol vreunuia dintre articolele Apostolice sau sinodale. Dacă cineva mai fanfaron la părere, sau răsturnând ce este drept, sau cuprins de vreo amabilitate și grație străină, dacă ar fi legiferat ceva care să nu placă Bisericii, nu putea merge mai departe, până când nu era oprit, ceea ce era anticanonic sau el însuși, sau urmașul, sau chiar însăși Biserica în mod sinodal. De aceea, în întreaga Biserică Ortodoxă în toate veacurile s-au păstrat și se vor păstra cu încăpățânare, după voința lui Dumnezeu, acele porunci divine, despre care am amintit în deliberare, despre neaprobarea oricărui act de legislație, care este în contradicție cu canoanele și

45. *Ibidem*, p. 88-89.

46. *Ibidem*, p. 90-91.

sinoadele. și de altfel, o Principe prea amabile, nu este nobil și cuviincios așa, de a dori excepțiile pentru ceva mai rău”.⁴⁷

Mai departe Cuza este acuzat, că a introdus membrii mireni în sinod: *”Să știe prudența înălțimii Voastre că sinoadele pe care Voi le numiți și le considerați ca sinoade clerico-laice și mixte, pe acestea Biserica Ortodoxă catolică nu le numește și nu le consideră ca Sinoade bisericești, ci adunări comune și obișnuite sau consilii, a căror sancțiune nu este divină și veșnică, nicidecum; ci ca ceva trecător, local, omenesc, niciodată n-a fost considerat sau se va considera ca o țință (sinod-ilă).”*⁴⁸

În același timp, spre sfârșitul scrisorii, îi face imputări și pentru cele ce a stabilit prin lege cu privire la căsătorie: *”Iar despre legea căsătoriei, dacă în adevăr o lege specială de ieri și de alaltăieri a adus marele mister al căsătoriei întru Hristos și în Biserică la o simplă convenție judecătorească sau cetățenească, fără ca să facă amintire de o slujbă sfântă sau de o autoritate bisericească, fără ca să delimiteze hotarele puse de Dumnezeu ale vieții religioase și ale conștiinței în căsătorie și în fructele din ele; și nepăstrând neatinsă întreita gradăție de rudenie care ne-a fost dată de către părinți înțelepțește și de tot bine, ci toate administrându-le spre o slăbire morală. Dacă acestea sunt adevărate, oare cum se par Alteței Voastre celei prudente? Să dăm voie oricărui cap politic să mutileze misterele Bisericii și să deschidă porțile disprețului religios și ale corupției sociale de aici și ale separațiunii? Căci sulul pământului întotdeauna alunecă înspre mai rău. Iar acolo unde întreaga ortodoxie consideră și numește destrăbălare căsătoria nelegiuită imorală și nebinecuvântată, cum oare va fi religios în adevăruri guvernul care conduce și precizează cele contrare? Sau ce fel de cunoștință legală de înviețuire vor avea cetățenii; și de copii legali și de moștenitori legali și de educație religioasă și de cealaltă fericire și perfecțiune?”*⁴⁹

În continuare, patriarhul Sofronie îl muștră pentru declararea de sine a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, încercând chiar să-și justifice, istoricește, dreptul de jurisdicție asupra acesteia.

Încheind, Patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea prevenea pe Domnitor: *”Principe, ca să nu încercăm cu de-amănuntul mai mult decât se cuvine pentru blândețea și bunătatea Voastră, recapitulând într-un capitol foarte scurt, trimitem această epistolă a Noastră patriarhicească și bisericească către înălțimea Voastră cea mai pioasă. Căci din dragoste și din grijă părintească am crezut de cuviință ca să vă scriu atât cele dintâi și această a doua despre decizia sinodală, ca nu cumva neștiința și uitarea cuprinzând extremitățile Principatelor, pe de o parte să se depărteze puțin câte puțin și în ascuns de credința părintească, iar pe de altă parte, aducând un bun chilipir, să-l ofere complotitorilor. și mai ales aceea Vă îndemnăm și vă dorim și vă rugăm să cunoască pietatea voastră fiască, că, orice guvernământ de stat, care restrânge sau înlătură cândva credința părintească ortodoxă, prin faptele sale, se arată că este sinucis și purtând o pată neștersă și*

47. *Ibidem*, p. 91-92.

48. *Ibidem*, p. 93.

49. *Ibidem*, p. 96-97.

niciodată nu va fugi de condamnarea veșnică a Aceluia care a răscumpărat cu propriul Său Sânge Biserica Sa".⁵⁰

Nu se știe dacă la aceste noi învinuiri aduse de Patriarhul Sofronie Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, acesta a mai dat vreun răspuns.

În schimb, Patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea nu renunță la planurile sale. La 4 noiembrie 1865, el trimite celorlalte Biserici scrisoarea lui Alexandru Ioan Cuza din 26 iunie /8 iulie 1865, precum și noua hotărâre a Sinodului Patriarhal luată în acea toamnă, prin aceasta cerându-le să-și formuleze părerea și judecata în legătură cu *"mișcările îndrăznețe contra așezămintelor bisericești, care au avut loc atunci din partea Guvernului Princiar al Moldovlahiei, și ce fel de conduită a avut față de acestea, Sfânta mamă Biserică a lui Hristos, care în același timp, după cuvântul unității întru Hristos și al unanimității a judecat a avea și opinia frățască a lui (sinodului) și o concluzare asupra acestui obiect interesant"*.⁵¹

Curând după ce Sofronie a trimis această corespondență celorlalte Biserici Ortodoxe, la 5 noiembrie⁵² și 15 decembrie 1865⁵³ a primit răspunsul Patriarhiei din Antiohia, la 9 decembrie 1865, cel de-al doilea răspuns, al Bisericii din Ierusalim⁵⁴, iar puțin mai târziu, la 4 ianuarie 1866, al Bisericii din Cipru⁵⁵, la 18 februarie, al Bisericii Ruse, și, în sfârșit, la 7 aprilie 1866, al Bisericii din Grecia⁵⁶.

Cu toate că aceste Biserici socoteau necanonice cele săvârșite în Biserica din România, totuși numai unele din ele se declarau întru totul de acord cu măsurile luate de Patriarhia Ecumenică, în timp ce altele îndemnau Patriarhia să aibă o atitudine mai împăciuitoare. În același timp, ierarhii ortodocși arătau, în răspunsurile lor, că guvernele țărilor lor, precum este guvernul Greciei, au *"dat instrucțiuni reprezentanților săi, atât din Constantinopol cât și din Principatele Unite, ca aceștia prin toată silința și prin toată puterea să se folosească, acolo unde trebuie, de toate mijloacele care se cer; cu să se prevină nu numai orice ruptură canonică și spirituală a țărilor ortodoxe prin cuvânt, ceea ce să nu se întâmple, care va fi acceptată de Biserica Mamă, ci să se întoarcă armonia mântuitoare dintre ele și să păstreze sigure drepturile canonice ale Bisericii celei Mari"*.⁵⁷

Dacă Patriarhia Ecumenică, după primirea acestor răspunsuri, va fi intenționat să arunce formal asupra Bisericii Române *"anatema, ca să declare astfel schisma în mod oficial"*, cum se afirma de obicei, nu se știe cu certitudine. Ceea ce se cunoaște este că, la 11 februarie 1866, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost înlăturat din domnie, iar guvernul provizoriu ce i-a urmat *"în manifestul său către țară"*⁵⁸, asigurând că se va ocupa și de "chestiunea" bisericească.

50. *Ibidem*, p. 97-98.

51. *Ibidem*, p. 104-105.

52. *Ibidem*, p. 100-102.

53. *Ibidem*, p. 107-108.

54. *Ibidem*, p. 105-107.

55. *Ibidem*, p. 108-109.

56. *Ibidem*, p. 110-121.

57. *Ibidem*, p. 110-121.

58. C. Erbicanu, *Viața, activitatea și scrierile Prea Sfințitului Filaret Scriban*, București, 1892, p. 77-78.

Patriarhia - deși ceva mai înainte "partida canonică" i se adresase cu un protest - a devenit mai înțelegătoare și n-a anatematizat și nici n-a socotit schismatic pe nimeni. S-a mulțumit doar "cu ruperea relațiilor canonice cu episcopii anticanonici"⁵⁹. În continuare, Patriarhia Ecumenică a ținut legătura cu episcopii "canonici" Filaret Scriban și Iosif Bărbulescu, căroră, la 8 și 27 februarie 1866, le-a scris arătându-le că nu le este îngăduit "nici neculpabil de a coliturghisi cu aceia, pe care nici Marea lui Hristos Biserică nu-i cunoaște de adevărați și legitimi păstori, ca unii ce nu prin ușă, ci pe aiurea au sărit în turma lui Hristos"⁶⁰.

Aceleași îndemnuri făcea Patriarhul ecumenic și către Mitropolitul Nifon, căruia îi făcea și reproșuri că nu l-a informat la vreme despre hirotonia și instalarea acestor episcopi, făcută cu puțin mai înainte ... "prin siluirea tiranică a precedentului Domnitor Alexandru Ioan Cuza"⁶¹, cu călcarea Sfințelor legiuri și a vechilor formalități ale Bisericii și cu învederata încălcare a Sfințelor canoane. "Acest fapt, dimpreună cu multe alte nelegiuri și anticreștinești fapte ale aceuia - printre care fără îndoială că după Patriarhie întâi venea secularizarea Biserica creștină le-a privit cu groază și cu durere."

Patriarhul face apoi reproșuri Mitropolitului Nifon că "nici o încunoștințare pozitivă nu are Biserica despre vreo înștiințare arhieratică, demnă de credință din partea Sfinției Sale, în ce chip s-au urmat și s-au săvârșit instalarea lor și cum Sfințenia Sa a privit și a îngăduit aceasta cu totul afară de legi și anticanonica introducere de păstori în turma ortodoxă". Îi aduce apoi la cunoștință prescripțiunile can. 30 Ap. și 3 al Sin. al VI-lea ecumenic, care osândesc cu caterisirea pe cei ce primesc episcopatul de la domnitorii lumești.

În acele din urmă Patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea sfătuiește pe Mitropolitul Nifon ca, până la alte dispoziții, să nu recunoască drept episcopi canonici pe acei arhierici numiți episcopi de guvern, căci nici Biserica Patriarhală nu îi recunoaște ca atare, deoarece au intrat în staul nu pe ușă, ci aiurea. În fine, îi pune în vedere să nu săvârșească serviciul divin împreună cu ei, nici să permită celorlalți arhierici canonici să slujească cu aceia.⁶²

Între timp vine la conducerea României prințul Carol de Hohenzollern, care caută prin toate căile să facă pace și în Biserica Română.

La începutul lunii septembrie 1866, Arhiericul Neofit Scriban înaintează un memoriu Domnului Carol intitulat: "Exposé de la situation dans l'Eglise Roumaine", în care pune în evidență complicata situație bisericească și politică în care se află Biserica Ortodoxă Română.

Rezultatul acestei intervenții către Domnul Carol a fost că îndată au început să se facă încercări pentru a se relua relațiile întrerupte cu Patriarhia Ecumenică.

Mai întâi scrie Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei către Patriarh la 12 septembrie 1866, mijlocind pentru împăcarea lucrurilor. În această scrisoare el spune Patriarhului: "Risipindu-se, cu ajutorul lui Dumnezeu, norul cel întunecos ce ne-a

59. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 132.

60. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 79.

61. "Ecclessia", I, 1866, nr. 15 din 15 decembrie, p. 115; C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 81; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 133.

62. "Ecclessia", I, 1866, nr. 15 din 15 decembrie, p. 115; C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 81; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 133.

*apăsat 7 ani întregi, socotesc și drept și datorie sacră, mai mult decât oricare alta, să consacru cel dintâi moment al liniștei de care ne bucurăm din fericire sub înrăurirea principiilor umane și cu totul creștine ce caracterizează noua situație a lucrurilor noastre, de a mă recomanda binecuvântărilor sale dumnezeiești de care niciodată nu m-am îndepărtat cu duhul deși am tăcut de nevoie. Legămintele duhovnicești care leagă nația română de Biserica Mamă sunt înrădăcinate în inimile noastre și se vor întări și mai mult prin protejarea noului guvern pentru care precum și pentru întărirea întregii nații chiem binecuvântarea Prea Sfinției Voastre”.*⁶³

În același timp Nifon spune că domnește o armonie între Biserică și țară, că există deja preliminarii în Constituție pentru desființarea legii de numire și reînțorcerea la o alegere canonică, cerându-se la căsătorie și binecuvântarea religioasă, exclusă prin codul civil.

Această scrisoare, cât și cea a Mitropolitului Miclescu al Moldovei din 17 septembrie 1866 sunt discutate în Sinodul patriarhal, care se întrunește la 12 octombrie 1866 și care hotărăște ca Biserica Mare să-și dea silința pentru ca în Principate lucrurile să se întoarcă pe calea legitimă și canonică, căci și membrii guvernului par insuflați de aceeași râvnă dumnezeiască.

În octombrie 1866, raporturile dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica din Principatele Române se îmbunătățesc și mai mult în urma vizitei făcute la Constantinopol de Principele Carol I la Patriarhul ecumenic. A fost primit cu solemnitate atât în Patriarhat, cât și în Biserică, punându-se în acord cu problemele Bisericii Române. La întoarcerea în țară a Principelui Carol la 21 octombrie / 2 noiembrie 1866, le spune celor care l-au primit la Palat, în frunte cu Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, că: *”în călătoria Mea la Constantinopol am mers la Biserica Mamă ca să rog pe Dumnezeu de a-mi da puterea ca să continui misiunea ce providența mi-a impus”.*⁶⁴

Că Principele Carol I a pus la Constantinopol problema raporturilor dintre cele două Biserici, se vede și din cuvântul pe care Mitropolitul Nifon îl rostește la sosirea lui Carol în Palat: *”Dorințele atât de fierbinți și legitime ale poporului român s-au îndeplinit. Clerul mulțumind Preaputernicului pentru toate ce s-au îndeplinit în favoarea unui popor atât de încercat, vede în înălțimea Voastră pe binecredinciosul său ales, pe șeful său legitim și prea iubit. O eră de mărire, de progres și prosperitate s-a deschis pentru poporul român. Fă-o, Maria Ta, glorioasă și îmbelșugată în binefaceri. Lasă-ne fericirea de a păstra aducerea aminte a marilor tale fapte și de a binecuvânta providența, care te-a pus în capul unui popor atât de blând și de credincios”.*⁶⁵

De la această dată guvernul țării a purtat mai intens corespondență diplomatică cu Patriarhia Ecumenică și cu celelalte Biserici Ortodoxe pentru clarificarea problemelor din Biserica Română și pentru reînnoirea relațiilor întrerupte cu o parte a ierarhiei noastre.

63. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 134.

64. "Monitorul oficial" nr. 232 din 22 octombrie, 3 noiembrie 1866, p.1113.

65. *Ibidem*, p. 1113.

Se concepe un nou proiect de lege, în anul 1867, prin care se căuta să se dea o lege organică Bisericii Române. În anul 1869 proiectul este supus pe cale diplomatică Patriarhului Ecumenic Grigorie VI (1867-1871) ca să-și spună și el părerea. Patriarhul răspunde la începutul anului 1870, cerând să se spună în mod lămurit în lege: chiar pentru mitropolitul ales după datina țării Domnul va cere de la Patriarhie carte de recunoaștere și atârnare canonică, mitropoliții să-l pome-nească la liturghie, iar mirul să-l ceară de la el. Mai face și alte observații, prin care încearcă să apere libertatea Bisericii și organizarea canonică în fața statului.

“Lupta pentru canonicitate” continuă până în anul 1872, când, în urma corespundenței diplomatice purtate între guvernul român, Patriarhia Ecumenică și celelalte Biserici Ortodoxe, și în urma întocmirii — și cu asentimentul Patriarhului ecumenic — a noii *Legi organice a Bisericii Ortodoxe Române*, votată de Corpurile legiuitoare în decembrie 1872, a luat sfârșit. Prin aceasta se legifera alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioți și constituirea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Căci această Lege, prin art. 28, prevăzând că *“mitropoliții și episcopii, care funcționează astăzi, în virtute de legi anterioare, se recunosc prin Legea de față și se mențin în demnitățile lor cu toate drepturile și prerogativele acordate prin această Lege Mitropoliților și episcopilor ce se vor alege conform prescripțiilor seale”*⁶⁶, soluționa definitiv și situația episcopilor numiți de Cuza Vodă, și, o dată cu ea, încheia și o pagină zbuciumată din viața mai nouă a Bisericii noastre.

Înființarea unei Autorități sinodale canonice în România

Știm că Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, în discursul său protest din 17 decembrie 1866, descria situația grea în care se afla Biserica în acele timpuri și ruga Corpurile legiuitoare cât și guvernul să nu mai întârzie cu aducerea la îndeplinire a reformelor bisericești. Cu toată intervenția Mitropolitului Nifon, Biserica a trebuit să mai aștepte câțiva ani până când și membrii ierarhiei, și reprezentanții conducerii țării s-au străduit, pe cât le-a fost cu putință, ca ea să intre în legalitatea canoanelor, și aceasta cu atât mai mult cu cât, după cum am văzut, Biserica Română fusese considerată de Marea Biserică de Răsărit și de celelalte fiice ale ei ca străină de prescripțiunile canoanelor, și deci schismatică.

Întrucât Biserica Ortodoxă Română era lipsită de o autoritate sinodală canonică, în stare să reglementeze problemele dogmatice și disciplinare, Guvernul României, prin raportul Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice Christian Tell, cu nr. 12693 din 1872, propune Corpurilor legiuitoare o lege prin care să se stabilească pentru totdeauna *“Alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sântului Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române”*. Această lege a fost votată de Adunarea deputaților în ședința sa din 4 decembrie 1872 și de Senat în ședința sa din 11 decembrie 1872.⁶⁷ După ce legea a fost votată

66. *Legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți cum și a constituirii Sântului Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*, în *“Biserica Ortodoxă Română”*, nr. 1, București, 1874-1875, p. 86; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 123.

67. *“Biserica Ortodoxă Română”*, nr. 1, 1874-1875, p. 81; *“Monitorul oficial”* nr.280 din 19/31 decembrie 1872, p. 1515.

de Corpurile legiuitoare, Principele Carol I, la 14 decembrie 1872, în puterea art. 93 din Constituție, promulga:

“Lege pentru Alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți cunr și a constituirii Sântului Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române

Capitolul I

Despre alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți:

Art. 1. Colegiul electoral al Mitropoliților și Episcopilor se compune:

- a) Din membrii mitropoliți și episcopi eparhioți din România;
- b) Din toți arhieriei titulari, aflați în România, români sau naturalizați români.
- c) Din toți deputații și senatorii, afară de membrii eterodocși.

Art. 2. Sunt elegibili la demnitatea de Mitropolit: Episcopi eparhioți ai țarei; iară la cea de Episcopi eparhioți toți membrii clerului român, care după sântele canoane ale Bisericii Ortodoxe pot fi aleși.

Mitropolitul Primat al României, Mitropolitul Moldovei, precum și Episcopii eparhioți nu se pot alege decât dintre Arhieriei români, fii de părinți români, născuți în Principatele României și nu naturalizați.

Vârsta eligibililor la scaunul de Mitropoliți și Episcopi eparhioți va fi de 40 de ani împliniți. După trecerea de 20 de ani de la promulgarea acestei legi, pe lângă calitățile de mai sus, spre a putea fi ridicăți la demnitatea de Mitropolit sau Episcop, candidații vor trebui să posede titlul de licențiat sau doctor în teologie de la o facultate de teologie ortodoxă.

Art. 3. Alegerea se va face prin majoritatea voturilor alegătorilor prevăzuți la art. 1.

La caz, de a nu întruni un candidat majoritatea absolută a voturilor, se va vota la al doilea și se va admite cu majoritate relativă, și la caz de paritate de voturi se va trage la sorși.

Art. 4. Alegerea Mitropoliților și Episcopilor se supune prin Ministerul Cultelor la întărirea domnească. După întărire ei se instalează, conform datinilor țării. Ei sunt pe viață.

Art. 5. Colegiul electoral va fi preșezut de Mitropolitul Primat, în lipsa sa de Mitropolitul Moldovei, iară în lipsa amândurora de către cel mai vechi în hirotonie din Episcopii eparhioți.

Art. 6. Scaunele de Mitropoliți și Episcopi, rămase vacante, se va împlini prin alegere la cea dintâiu convocare a Corpurilor legiuitoare conform cu legea de față.

Art. 7. Onorariile Mitropoliților vor fi de lei 3083 pe lună și Episcopilor de lei 1541 pe lună.

Capitolul II

Despre Sfântul Sinod

Art. 8. Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxă Română, fiind membru al Sfântei Biserici Ecumenice și Apostolice a Răsăritului, al cărei cap este Domnul nostru Iisus Hristos, păstrează și va păstra unitatea în privința dogmelor și a canoanelor ecumenice cu Biserica din Constantinople și cu toate Bisericile Ortodoxe.

El va păstra asemenea unitatea administrativă, disciplinară și națională a Bisericii Ortodoxe în cuprinsul Statului Român.

Art. 9. *Sfântul Sinod al Bisericii autocefale Ortodoxe Române se compune:*

a) *De amândoi Mitropoliții*

b) *Din șase Episcopi eparhioți și*

c) *Din toți arhieriei titulari aflați în România, români sau naturalizați români.*

În tot cazul Sinodul nu va putea fi compus de mai puțin de 12 membri.

Art. 10. *Sfântul Sinod este preșezut de Mitropolitul Primat al Ungro-Vlahiei, în lipsa sa de Mitropolitul Moldovei, iar în lipsa amândurora de cel mai vechi Eparhiot în hirotonie. În caz de paritate de voturi, votul Președintelui va fi preponderent.*

Art. 11. *Ministrul Cultelor va asista la deliberările Sfântului Sinod, având numai voce consultativă.*

La caz că Ministrul Cultelor să fie de o altă religie decât de cea ortodoxă, el va fi înlocuit cu un altul dintre colegii săi ortodocși.

Art. 12. *Sfântul Sinod al Bisericii autocefale Ortodoxă Română va statua asupra tuturor afacerilor spirituale, disciplinare și judiciare, curat bisericești, în conformitate cu sfintele canoane ale Sfintei Biserici Ortodoxe de Răsărit.*

Art. 13. *Sfântul Sinod se va aduna de două ori pe an, primăvara și toamna, conform prescripțiunilor canonului 37 al Sinodului Apostolic.*

Art. 14. *Sfântul Sinod va defini și va regula atribuțiunile consistoriilor eparhiale prin regulamente bazate pe canoanele Sfintei Biserici Ortodoxe a Răsăritului și în conformitate cu legile civile ale țarei.*

Art. 15. *Regulamentele Sfântului Sinod vor fi supuse prin Ministrul Cultelor sancționării Domnești, spre a fi executorii, însă decisiunile în materii judiciare religioase se va executa de-a dreptul de către Sfântul Sinod.*

Aceste sentințe se vor executa numai pe cât timp pedepsele cuprinse într-însele vor fi disciplinare și de un ordin curat religios.

Art. 16. *Mitropoliții, Episcopii eparhioți și Arhieriei titulari, pentru abaterile bisericești vor fi judecați de către Sfântul Sinod, iară pentru delictele ordinare și politice se vor judeca de către înalta Curte de Justiție și Casație.*

Sfântul Sinod nu-i va putea judeca pentru abateri bisericești în lipsă 'le, decât după ce li se vor face chemările prescrise prin canonul 7 apostolic.

Capitolul III

Despre Eparhii

Art. 17. *Arhiepiscopii eparhioți ai României poartă următoarele titluri: Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Exarh al plaiurilor și Primat al României, cu reședința în București.*

Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei și, Exarh al plaiurilor, cu reședința în Iași.

Rangul de precădere între dâșii este al Primatului României.

Art. 18. *Episcopii eparhioți în România vor avea în ierarhia bisericească titlurile și rangurile următoare:*

Episcop al Râmnicului și Noului Severin, cu reședința în Severin.

Episcop al Romanului, cu reședința la Roman.

Episcop al Buzăului, cu reședința la Buzău.

Episcop al Hușilor, cu reședința la Huși.

Episcop al Argeșului, cu reședința la Curtea de Argeș.

Episcop al Dunării de Jos, cu reședința la Ismail.

De Mitropolia Ungro-Vlahiei depind:

Episcopia de Râmnic

Episcopia de Buzău

Episcopia de Argeș.

De Mitropolia Moldovei și Sucevei depind:

Episcopia de Roman

Episcopia de Huși

Episcopia Dunării de Jos.

Art. 19. *La caz de trebuință, întinderea Eparhiilor se va fixa de către Sfântul Sinod în înțelegere cu Guvernul, bine înțelegându-se cu aprobarea Corpurilor legiuitoare.*

Art. 20. *Fiecare Mitropolit sau Episcop poate publica scrisori pastorale, sau enciclice în Eparhia sa, privitoare însă numai la religie și bunele moravuri, fără să se atingă nicidecum legile civile și politice.*

Art. 21. *Fiecare eparhie are un Consistoriu permanent, pentru administrarea și judecarea afacerilor clerului curat bisericește. El trebuie să fie compus de cel puțin trei membri, numiți de Episcop dintre preoții eparhiei sale.*

Art. 22. *Decisiunile Consistoriilor nu vor putea fi executorii decât după aprobarea Mitropoliților sau Episcopilor Eparhioși.*

Art. 23. *Decisiunile Consistoriilor aprobate de către Mitropoliți și Episcopi pot fi apelate la Sfântul Sinod, în cazurile anume prevăzute de canoanele ecumenice, după formele și în termenul ce se va hotărî de Sfântul Sinod printr-un anume regulament.*

Art. 24. *Protoereii și proestoșii se vor numi în funcțiunile lor și se vor destitui numai de către Mitropoliți și Episcopii Eparhioși.*

Art. 25. *Fiecare Mitropolit și Episcop va avea câte un arhiepiscop locotenent. Aceștia se vor alege de către sinod în înțelegere cu Guvernul. -*

Titlurile acestor arhiepiscopii vor fi:

1) *La Mitropolia din București, Ploiești, la Râmnicu Vâlcea, Craiova, la Buzău, Râmnicu Sărat, la Argeș, Pitești.*

2) *La Mitropolia din Iași, Botoșani, la Episcopia de Roman, Bacău, la Episcopia de Huși, Bârlad, la Episcopia Dunărea de Jos, Galați.*

Sinodul, prin mijlocirea Ministrului de Culte, va cere de la Patriarhul ecumenic binecuvântarea sa pentru acești Arhiepiscopii.

Art. 26. *Seminariile vor fi pendinte de chiriarhi, conform unei anume legi speciale.*

Art. 27. *Chinoviile de călugări și călugărițe atârnă numai de puterea chiriarhului în ceea ce privește disciplina ecleziastică și datoriile lor spirituale, fără nici un amestec al puterii laice!*

Art. 28. *Mitropoliții și Episcopii care funcționează astăzi în virtute de legi anterioare, se recunosc prin legea de față și se mențin în demnitățile lor cu toate drepturile și prerogativele acordate prin această lege Mitropoliților și Episcopilor ce se vor alege conform prescripțiilor sale.*

Art. 29. *Și cel din urmă. Orice dispozițiuni contrarii acestor legi sunt și rămân abrogate.*⁶⁸

Această Lege nu întârzie să fie pusă în aplicare. La începutul lunii aprilie 1873, Ministrul Cultelor Christian Tell, cu raportul nr. 3617, propune Principelui Carol I ca Sesiunea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române să înceapă cu data de 1 mai 1873. La acest raport, Principele Carol I, prin decretul de sub nr. 826 din 5 aprilie, aproba: *"Sfântul Sinod al Sântei Biserici autocefale Ortodoxă Română este convocat pentru ziua de 1 Maiu anul curent, conform art. 13 din legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sântului Sinod mai sus citat"*⁶⁹.

După primirea decretului dat de Principele Carol I, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin adresa nr. 3774 din 12 aprilie 1873, comunica Mitropolitului Nifon:

"Prin decretul Domnesc sub nr. 826, Sântul Sinodu Al S^{tei} Biserici autocefale Ortodoxe Romane, este convocat pentru ziua de întâi Mai anul curent, conform art. 13 din Legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți cum și a constituirii citatului Sânt Sinod.

Despre aceasta am onoarea a vă înștiința, Prea Sânte, spre a lua parte la lucrările acestui Sântu Sinodu, conform legei.

Primiți vă rog, Prea Sânte, încredințările mele de înalta considerațiune și profund respect."⁷⁰

Astfel la 1 mai 1873, *"după ce, la ora 1 după-amiază, s-a făcut mai întâi Sântirea apei de câtră Prea Sântitul Arhiereu Ieronim Sevastis"*, s-a deschis ședința Sinodului având președinte pe Mitropolitul Ungro-Vlahiei Nifon, Exarh al Plaiurilor și Primat al României. După ce Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice Christian Tell a citit mesajul domnesc prin care declara deschisă sesiunea Sinodului, Mitropolitul Nifon a prezentat următorul discurs:

"Iubiți frați Episcopi și Arhieri !

Iată trecu mai bine de o zecime de ani de grele și amare încercări pentru Sânta noastră Biserică, în care i se crease o astfel de situație anormală încât inspira cele mai mari îngrijiri și temeri tuturor fiilor noștri sufletești români, în adevăr luminați, care doresc prosperitatea țării lor pe baze sigure.

Însă în toată acestea, cu ochii minții și ai credinței, noi nu putem să nu vedem cărările neajunse ale Providenței lui Dumnezeu, care dispune de toate în mod absolut și care îngăduie, câteodată, ca fiii săi cei abătuți să cunoască prin

68. "Biserica Ortodoxă Română", nr. 1, 1874-1875, p. 82-86; "Monitorul oficial" nr. 280 din 19/31 decembrie 1872, p. 1515.

69. "Monitorul oficial" nr. 83 din 15-27 aprilie 1873, p. 633.

70. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar 5603 (f. 24/1873), f. 40 (Relativ la alegerea episcopilor; deschiderea Sfântului Sinod General al României și dispozițiunile luate pentru Mitropolitul Moldovei).

întuneric preful luminii, prin amărăciunea răului, dulceața binelui, prin rătăcirii, valoarea și sanctitatea adevărului divin, și-așteptăm cu credință tare sosirea mântuirii.

Acum deci, întorcându-și fața Sa către noi Domnul, și revărsând mila Sa asupra noastră, iată Biserica Română rechemată la drepturile sale pentru care scop ne-am și adunat astăzi cu toții aicea, în Sinod, conform Sântelor canoane și tradițiunilor străbune ale Sântei noastre Biserici Ortodoxă de Răsărit.

Pentru aceasta, ca și oarecând Împăratul și Profetul David, care observă cu ochi pătrunzător cărările Providenței lui Dumnezeu, asupra Bisericii Vechiului Testament, să exclamăm cu toții: Casei Tale se cuvine sântenie Doamne ! întru lungime de zile.

Și așa Casei sau Bisericii lui Dumnezeu se cuvine sântenie, pentru că ea însăși este sântă, precum zice Apostolul Pavel: ca să fie sântă și fără prihană (Efeseni 5, 26-27), că ceea ce a primit începutul său de la Cel mai Sânt între sânți, Domnul nostru Iisus Hristos, și aflându-se totdeauna în cea mai strânsă legătură cu Dânsul, este stabilită pentru sântirea și mântuirea oamenilor.

De aceea, cine, cândva, din cei ce s-au atins de cele sante cu nevrednicie, a rămas nepedepsit? Niciunul !

Sânta Scriptură și istoria Bisericii ne prezintă o mulțime de fapte, care pun în evidență acest adevăr.

Astfel; Oza, în Vechiul Testament, care cutezase a opri din mersul său Chivotul Legii Domnului, a fost îndată lovit cu moarte (II Împărați 6, 7), Arie, în Biserica Nouului Testament, tulburând pacea Bisericii cu nedreptele sale cugetări, a dispărut într-un mod neprevăzut și îngrozitor.

Mai în urmă Iulian Apostatul, suflând cu ură asupra Bisericii lui Hristos, despre tronul Imperial, a dispărut într-un mod neașteptat, și toată urzirea lui de planuri, făcută cu multă viclenie, pentru ruinarea Bisericii, s-a stricat și s-a nimicit, încât cu toți aceștia, precum și cu alții mulți s-au împlinit cuvintele Profetului Psalmist: văzut-am pre cel necurat preainălțându-se și ridicându-se ca Chedrii Libanului, și am trecut și iată nu era ! Perit-au pomenirea lor cu sunet !

Și nici nu putea fi altfel; căci Dumnezeuiescul fondator al Bisericii Domnului nostru Iisus Hristos a zis: zidi-voi Biserica Mea, și porțile iadului nu o vor birui pe ea (Matei 16, 18), iar Apostolul Pavel adăoga: "De va strica cineva casa lui Dumnezeu, strica-va pe acela Dumnezeu: că Biserica lui Dumnezeu sântă este" (I Corinteni 3, 17).

Pătruși cu toții de acest mare adevăr, să dăm laudă și mărire lui Dumnezeu, că minunate și mari sunt lucrurile Lui, câte El, în toți timpii, a săvârșit în Biserica Sa, și care acum a făcut mila și cu noi, trecând cu vederea greșelile noastre.

Glorie dar și mulțumire Măriei Sale Domnitorului Carol I, care protege Biserica țării Sale, și pentru care Providența lui Dumnezeu a binevoit, ca în timpul Domniei Sale, să se ridice Biserica Română la demnitatea ei legitimă și să-și reia splendoarea străbună.

Onoare și mulțumire demnului și patrioticului său Guvern și Corpurilor legiuitoare ale țării care a participat cu bunăvoință la această măreață operă!

Acestea zise, și întruniți de astăzi în Sinod pentru a aprofunda și a satisface necesitățile Bisericii, pentru că Biserica însăși, care își recunoaște mai bine

nevoile, să ia și măsurile ce le va socoti mai proprii, spre nimicirea relelor introduse și restabilirea unei stări normale, demnă de dânsa.

Nevoile Bisericii noastre sunt multe, de aceea, și materiile ce au a face obiectul ocupațiilor noastre, atât în această sesiune, cât și în cele viitoare, sunt de asemenea multe. Ele toate la rândul lor vor fi supuse deliberațiunii și decisiunii Sântului Sinod.

În toate acestea, precum și în oricare alte cestiuni relative, să fie cunoscut tuturor celor ce iubesc podoaba Casei Domnului că, Biserica Română Ortodoxă Autocefală are același mod de a vedea, de a lucra și de a regula, care l-a avut de la începutul ei, și se va ține cu neclintire pe aceeași cale pe care a mers totdeauna fără șovăire - calea credinței ortodoxe și a naționalității române; pentru că unul și neschimbat este Domnul și vecinicul ei cap, care o conduce, o luminează și petrece într-ânsa, precum însuși a zis: "Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului", (Matei 28, 20), și a învățat-o că, "chiar îngerii din cer de vă va propovădui vouă, afară de ce am propovăduit Eu, anatema să fie" (Galateni 1, 8).

Astfel dar, pătrunși de umilință de cele ce a făcut Domnul cu noi și tari în credință, că harul său divin ne va umbri totdeauna, să pășim la lucrare în via Domnului cu toată luarea aminte, cu sârguință și devotamentul, încât din lucrările noastre să se văză ceea ce zice Profetul: "Râvna Casei Tale m-au mâncat, și legea Ta, cugetarea mea este Doamne!" (Psalm 68, 11; 118, 77), pentru că astfel, cândva să putem să zicem și noi după dreptate, cu Dumnezeiescul Apostol: "Lupta ce bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit", și să sperăm împreună cu dânsul cununa dreptății, pregătită de Nepărtinitorul Judiciar aleșilor săi. Amin! (II Tim. 4, 7-8).⁷¹

Mitropolitul Nifon, împreună cu membrii Sfântului Sinod au căutat să întocmească regulamentele necesare conducerii Bisericii Ortodoxe Române, care, de data aceasta, au fost sancționate și de Domnitor conform Legii Sinodale.

Cele dintâi regulamente emise de acest sfânt sinod au fost: "Regulamentul pentru disciplina bisericească, Regulamentul pentru administrarea eparhiilor, Regulamentul pentru oficierea serviciului divin, Regulamentul pentru drepturile și datoriile clerului în genere", regulamente care s-au votat în unanimitate în ședința Sinodului din 29 mai 1873, au fost sancționate de Domnitorul Carol I în ziua de 7 iunie 1873, în urma raportului cu nr. 5821 din 1 iunie 1873 făcut de Ministrul Căltelor și Instrucțiunii Publice Christian Tell.⁷²

Nu mult timp după aceasta s-a votat și sancționat și Regulamentul pentru disciplina monahală, precum și cel de procedură în materie de judecată bisericească.

În luna mai 1873, Domnitorul unirii Alexandru Ioan Cuza a decedat. În această situație, Mitropolitul Moldovei și Sucevei anunța, printr-o telegramă, Sinodul că: "Deși era decis a pleca și a veni în București spre a lua parte la lucrările Sântului Sinod, însă se vede nevoit a mai amâna această plecare până va înmormânta corpul decedatului Principe Cuza."⁷³

71. "Monitorul oficial" nr. 102 din 12/24 mai 1873, p. 709. .

72. "Biserica Ortodoxă Română" nr. 1, an 1874-1875, p. 159.

73. *Ibidem*, p. 7.

Mitropolitul Moldovei aduce la cunoștința Mitropolitului Nifon, printr-o telegramă, această știre și totodată îl invită ca să ia parte la înmormântarea numitului domnitor în data de 29 mai la moșia sa de la Ruginoasa: *"Rămășițele fericitului întru pomenire Alexandru Ioan I, primul Domnitor al României Unite, se vor înmormânta la moșia sa Ruginoasa Marți 29 Mai. Vin dar frățește a Vă ruga să binevoiți, de vă este cu putință, să luați parte la ceremonia religioasă și Înalt Prea Sfinția Voastră, iar la caz de a nu putea veni, să delegați doi frați episcopi din eparhiile jurisdicțiunii Înalt Prea Sfinției Voastre, căci credem că este bine ca la această dureroasă ceremonie în unire să ia parte clerul din toată România-Unită sub repausatul Domn Cuza"*.⁷⁴

La această invitație, Mitropolitul Nifon răspunde că nu poate lua parte, deoarece prin programa oficială se stabilește anume cine trebuie să ia parte la înmormântarea rămășițelor pământești ale lui Cuza, adăugând că invitația ce i-o face Mitropolitul Moldovei nu este conformă cu spiritul canoanelor Sfintei noastre Biserici: *"Guvernul, luând toate dispozițiunile convenite pentru înmormântarea fostului Domnitor Cuza, conform programelor publicate în Monitorul Oficial, datorită fiecărui cetățean și mai cu seamă a unui Mitropolit este să se supună Guvernului. Invitația ce ai luat Prea Sfinția Ta la această înmormântare ne fiind conformă cu spiritul canoanelor Sfintei noastre Biserici, nu aderez la propunerea ce-mi faci"*.⁷⁵

La aceasta Mitropolitul Moldovei Calinic răspunde la rândul său Mitropolitului Nifon, dându-i unele explicații asupra telegramei de mai înainte, pe lângă care mai adaugă că programa oficială dă latitudine Bisericii să-și formeze singură programa religioasă:

"Primind telegrama răspunzătoare la invitarea ce v-am făcut, de a veni la înmormântarea fostului Domnitor Cuza, iată să vă dau unele explicații din care foarte luminat veți putea vedea că scopul invitării a fost cu totul departe de usul regretabil ce ați făcut cu ea.

a) *Locul înmormântării fiind moșia Ruginoasa, ce este în Eparhia Noastră, am crezut că împlinind actul de distinsă politeță, scutindu-vă de cererea permisiunii după canoane, vom înlătura astfel până și dificultatea ce ați avea de a vă conforma cu ele, în caz când Frăția Voastră v-ați figura existența unei supremații, după cum chiar tonul ce-l țineți către un egal pare a insinua.*

b) *Întrucât pentru asertiunea că întreprinderea Noastră ar fi manifestare contra dispozițiilor Guvernului, ar fi îndeajuns a vă rechema, că atitudinea Noastră față cu el a fost totdeauna pentru oricine învederarea convingerii Noastre: Că toată stăpânirea este de la Dumnezeu.*

Dar pentru a va arăta că și în cazul de față vă este puțin profitabilă schimbarea caracterului invitării Noastre, n-aveți decât să mai recitiți programa Guvernului și veți vedea că el singur lasă Bisericii libertatea a-și face programul ceremoniei religioase, rezervând pentru sine, că în orice parte a lumii, regularea ceremoniei militaro-civilă.

74. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p. 62; Gh. Mârzescu, *Fără de legea canonică*, p. 12.

75. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p. 62-63; Gh. Mârzescu, *op. cit.*, p. 12.

Aceasta fiind exacta interpretare a programului oficial, Ne este de mirare că Frăția Voastră înțelegeți ca corpul să se înmormânteze în Ruginoasa, iar ceremonia funebră bisericească să se celebreze numai ca o panachidă în catedrala din capitală.

Terminând aceste câteva lămuriri necesare, este inexplicabil pentru Noi, că la o politețã răspundeți cu o invocare de canoane ce nu există și invitarea de a asista la ceremonia înmormântării Domnitorului de la care aveți titlu ce vă inspiră tonul telegramei, drept recunoștință, o desfigurați într-o cestiune cu tot străină de Noi.”⁷⁶

Din această cauză neînțelegerea dintre cei doi mitropoliți se va amplifica, iar în toamna anului 1873 va fi unul dintre subiectele discutate în Sinod, când s-a făcut un regulament pentru stabilirea atribuțiunilor de precădere ale Mitropolitului Primat al României. Asupra acestui subiect vom reveni după acest capitol.

La 11 septembrie 1873, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin raportul cu nr. 9378, cere Principelui Carol I aprobarea pentru convocarea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române. Acesta, prin decretul domnesc din 17 septembrie 1873, decretează: *“Sântul Sinod al Sântei Biserici autocefale Ortodoxă Română este convocat pentru ziua de 15 octombrie, anul curent, conform art. 13 din Legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sântului Sinod mai sus citat.”*⁷⁷ După semnarea acestui decret de Principele Carol I, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice prin adresa nr. 9705 din 21 septembrie 1873 îl înștiințează pe Mitropolitul Nifon:

“Prin decretul Domnesc sub nr. 1646 care tot acum am regulat a se publica în monitorul oficial, Sântul Sinod ale Sântei Biserici Autocefale Ortodoxă Română este convocat pentru ziua de 15 octomvrie anul curent, conform art. 13 din legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți cum și a constituirii citatului Sinod.

Despre aceasta am onoare a vă face cunoscut, Înalt Prea Sfinte Părinte, rugându-vă să binevoiți a adresa chemările canonice la Sântulu Sinodu cătră toți membrii din toată România, conform art. 8 din regulamentul pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat.”⁷⁸

Primind această înștiințare, Mitropolitul Nifon, în data de 28 septembrie 1873, prin adresa de sub nr. 2361, înștiințează pe toți membrii Sinodului:

“Primind adresa Onor. Minister al Cultelor și Instrucțiunei Publice sub nr. 9705, motivată de Decretul Domnescu cu nr. 1646 prin care Sântul Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, este convocat pentru zioa de 15 octombrie, anul curent, precum dispune art. 13 din Legea Organică a Bisericii, din 14 Decembrie 1872; Noi, în conformitate cu art. din regulamentul relativ, vă

76. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p. 63; Gh. Mârzescu, *op. cit.*, p. 13-14.

77. "Monitorul oficial" nr. 207 din 26 septembrie - 7 octombrie 1873, p. 2055.

78. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 5603* (f. 24/1873), f. 34-34v. (*Relativ la alegerea episcopilor, deschiderea Sfântului Synod General al României și dispozițiunile luate pentru Mitropolitul Moldovei*).

înștiințăm ca să veniți în Capitală pentru zioa menționată, spre a lua parte la ședințele Sântului Sinod".⁷⁹

Astfel în ziua de 15 octombrie 1873, în prezența Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române începe a doua sesiune a sa. În calitatea sa de Președinte al Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, deschide sesiunea cu următorul discurs:

“ Prea Sântiți și frați episcopi și arhierei,

Cu această ocazie a deschiderii sesiunii a doua a Sântului Sinod, mai înainte de a împlini însărcinarea pusă asupra noastră, prin ordinea de lucruri stabilită, de a expune nevoile Bisericii, recunoaștem de trebuință a vă face cunoscut raporturile în care se află Biserica noastră autocefală Ortodoxă Română față de Biserica mamă Ortodoxă de Răsărit, în urma Legei organice din 14 Decembrie 1872, ce România și-a dat Bisericii Sale.

Și în această privință vă anunțăm, cu cea mai vie mulțumire, că, la respectuoasa intervenire ce s-a făcut, prin organul nostru, către Înalt Prea Sfinșitul Patriarh ecumenic de Constantinopol, s-a primit bine-voitorul consimțământ și binecuvântarea Prea Sfinșiei Sale, prin scrisoarea sa arhipăstorească către noi, din 5 Iuliu expirat, pentru dispozițiunile cuprinse în citata lege.

Relativ la cestiunea nevoilor bisericesti, declarăm și acum că ele sunt multe, precum ziceam și în discursul nostru la prima deschidere a Sântului Sinod; dară să alegem pe cele mai principale și urgente, cari stau la întâiul plan și cari reclamă grabnica și matura cercetare a Sântului Sinod.

Acestea sunt următoarele:

1) Cestiunea programei și a regulamentului de ordine și disciplină pentru seminare, cum și aceea a autorității superioare asupra acestor școli ale Bisericii.

Am avea multe de zis în această privință asupra celor petrecute în seminare de când cu înstrăinarea lor de autoritatea Bisericii, ca și de spiritul ei, dar pentru că faptele au probat deja că rău s-a făcut acea înstrăinare, căci ea n-a făcut altceva decât a compromis prestigiul Bisericii și interesul religios al Statului român, ne mărginim numai a vă spune că la formarea acelor multe programe, ce s-au tot schimbat în seminare, nu s-a observat principiul de a distinge bine între ce este necesariu și ce poate fi folositor în dezvoltarea tinerilor destinați pentru cariera preoției, potrivit cu timpul prescris pentru studiu și cu starea materială a Bisericii.

În astfel de combinațiuni numai, se poate vedea competența oamenilor ce sunt chiămați a lucra, cum și pătrunderea lor politică despre lucruri.

Departa de noi ideea de a face pe cineva responsabil de toate acestea, dar urmând sacrei noastre datorii de a expune nevoile Bisericii întocmai după cum sunt, și de a le clarifica prin arătarea cauzelor din care au provenit, constatăm numai că, potrivit cu timpul de tranzițiune în care s-a aflat țara atunci și în care mai totdeauna se confundă persoanele și atribuțiunile, lucrurile nici nu puteau merge altfel, și că rezultatul la care s-a ajuns este de natură de a ne pune pe grijă, pe noi toți, și a lua măsuri serioase pentru înlăturarea lui, căci ce înseamnă a întreține țara școli ca să aibă preoți, și a nu avea preoți? Fiindcă cei mai mulți

79. *Ibidem*, f. 35.

dintre tinerii seminariști nu voesc a îmbrățișa cariera preoției, ci aleargă voioși la alte carieri, pentru cari, negreșit, se simt mai bine preparați și mai capabili?

De aceea această cestiune a devenit cu drept cuvânt, proverbială: că seminarele pot să producă orice, numai preoți nu.

Așa dară, răul fiind ajuns la culme, precum se vede, remediul trebuie să se facă, reluându-și Biserica dreptul ei material și incontestabil asupra școalelor sale, ca singura competente numai de a da direcțiunea adevărată instrucțiunii și educațiunii clericale, precum se prevede aceasta chiar și prin Legea organică a Bisericei din 14 Decembrie 1872.

Prin urmare, pentru cuvintele ce preced, credem că această cestiune merită cea mai deosebită atențiune a Sântului Sinod.

2) Cestiunea lipsei de preoți-prin comunele rurale.

Din cauze expuse mai sus, a provenit acea lipsă de preoți, care astăzi a devenit o adevărată calamitate pentru țara noastră, și de care se tângue toți cu toții; căci din toate părțile ni se adresează tânguirii în această privință: de la săteni, de la mai mulți D-ni proprietari și arendași, de la cucernicii protoerei respectivi, din partea unora din D-nii prefecți de districte, până și adresează chiar din partea D-lui ministru de culte, în urma petițiunilor ce i se adresează și Domniei Sale.

Cum vedeți este în toată țara un strigăt dureros și general, provenit la unii din simțământul propriu religios ce au moștenit de la părinți și străbuni, iară la alții din spaima ce poate să inspire oricui sdruncinarea simțământelor religioase și morale în popor, produsă prin lipsa de preoți.

Și, în adevăr; unde mergem, se întrebă, și unde ajungem, când templele divine se pustiesc, când preotul nu mai este, care să amintească poporului de Dumnezeu, de virtute, de datoriile către patrie, de respectul către legi; decât negreșit, la totala nimicire a simțământelor religioase și morale în popor, și prin urmare la totala ruină a pedestalului Statului?

Cestiunea deci este foarte gravă, căci, chiar în Eparhia acestei Sântei Mitropolii, precum se constată din lucrările cancelariei noastre, sunt 220 de biserici închise deja, neavând nici un preot, și că afară de aceasta, numărul preoților noi este departe de a egala pe acela al preoților ce trec din această viață. Astfel în cei trei ani din urmă, 1870, 1871 și 1872, cum și în cel curent, au murit 257 preoți, însă cei noi hirotonisiți sunt 72 și 10 diaconi, prin urmare rămâne un gol de 185 preoți.

Așadară, considerând că nici o rațiune de stat nu poate tolera perpetuarea unei asemenea stări de lucruri anormale, și având în vedere că moralitatea poporului și păstrarea la dânsul a virtuților strămoșești trebuie să facă obiectul celei mai mari preocupățiuni a Sântului Sinod, ca și a guvernului, apoi urmează ca Sântul Sinod să dea cea mai serioasă atențiune acestei grave cestiuni, și să ia îndată măsuri pentru stârpirea răului, și măsuri chiar excepționale.

*Acestea fiind cestiunile pe care noi le credem urgente, pentru a se regula în această sesiune de toamnă, terminăm cu a ruga pe Sântul Sinod să binevoiască a le lua în considerațiune și a le da soluțiunea cuvenită.*⁸⁰

80. "Monitorul oficial" nr. 229 din 21 octombrie /2 noiembrie 1873, p. 2143.

Cu adresa nr. 2360 din 28 septembrie este invitat să vină la Sinod și Mitropolitul Moldovei și Sucevei, dar acesta refuză motivând acest refuz prin votarea regulamentului pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat al României de către Sinod în sesiunea trecută. Acest refuz este luat în discuție de Sinod, iar în data de 25 octombrie 1873, Mitropolitul Moldovei Calinic Miclescu este suspendat din funcție până când își va reconsidera atitudinea față de Sinod și hotărârile lui. Această hotărâre a Sinodului este adusă la cunoștință și Mitropolitului Primat al României, Nifon, cu adresa nr. 25 din 12 noiembrie 1873:

*“Cu onoare vă comunicăm întocmai copie de pre decisiunea dată de Sf. Sinod în ședința sa din 8 noiembrie curent, prin care se suspendă Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Calinic, din administrația bisericească a eparhiei Sântei Mitropolii a Moldovei, fiind că nu voește a veni spre a lua parte la lucrările Sântului Sinod, în care timp urmează ca citata eparhie să se administreze de cătră însuși Sântul Sinod prin Prea Sântitul Arhiereu Iosif Botoșeneanu, locotenentul eparhiei acei Sântei Mitropolii și membru al St. Sinodu, și vă rugăm să puneți în aplicație și înalt Prea Sântia Voastră, măsurile care vă privesc din citata decisiune.”*⁸¹

Aflând decizia Sinodului, Mitropolitul Calinic Miclescu, prin adresa nr. 1982, din 1 noiembrie 1873, răspunde Mitropolitului Nifon că peste câteva zile va veni să participe la ședințele Sinodului⁸², prin aceasta punând capăt acestei dispute.

La începutul lunii aprilie 1874, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin raportul nr. 3451, prezintă Principelui Carol I jurnalul încheiat de Consiliul de Miniștri în ședința din 9 aprilie 1874, prin care propune convocarea Sfântului Sinod. Principele Carol I, în 16 aprilie 1874, decretează: *“Sântul Sinod a S-tei Biserici autocefale Ortodoxă Română este convocat pentru ziua de 1 Maiu, anul curent, conform art. 13 din legea pentru alegerea metropoliiților și episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sântului Sinod mai sus citat.*

*Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice este însărcinat cu executarea decretului de față.”*⁸³

După emiterea acestui decret, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice Titu Maiorescu, prin adresa nr. 3666 din 16 aprilie 1874, înștiințează pe Mitropolitul Nifon: *“Prin decretul Domnescu sub nr. 861, care tot acuma am regulat a se publica în Monitorul Oficial, Sântul Sinod al Sântei Biserici autocefale Ortodoxă Română, este convocat pentru ziua de întâi Mai anul curent, conform art. 13 din legea pentru alegerea Mitropoliiților și Episcopilor eparhioți cum și a constituirii Sântului Sinod.*

*Despre aceasta am onoarea a vă face cunoscut înalt Prea Sântite Părinte, rugându-vă să binevoșiți a adresa chemările canonice la Sântul Sinod, cătră toți membrii din toată România, conform art. 8 din regulamentul pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat.”*⁸⁴

81. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 5603* (f. 24/1873), f. 37 (*Relativ la alegerea episcopilor; deschiderea Sfântului Sinod General al României și dispozițiunile luate pentru Mitropolitul Moldovei*).

82. "Monitorul oficial" nr. 244 din 10/22 noiembrie 1873, p. 2209.

83. "Monitorul oficial" nr. 89 din 20 aprilie /2 mai 1874.

84. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 5604*, f. 46/1874, f. 1 (*Convocarea Sfântului Sinod și Regulamentele elaborate*).

După primirea acestei înștiințări făcute de Ministrul Cultelor, Mitropolitul Nifon, în calitatea sa de Președinte al Sinodului, face cunoscut tuturor membrilor Sinodului conținutul decretului domnesc și-i invită a lua parte la ședințele acestuia.

Astfel, la 1 mai 1874, Sinodul General al Bisericii Ortodoxe Române își deschide sesiunea. După mesajul trimis de Principele Carol I, citit de Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în care arată că declară deschisă sesiunea Sinodului⁸⁵, Mitropolitul Nifon, Președintele Sinodului, deschide ședința cu următorul discurs: *“În sesiunea aceasta ne vom ocupa cu soluțiunea acelor soluțiuni ale Bisericei, de primă importanță, ce ne-au rămas netranșate din sesiunea trecută, a căror necesitate și urgență am arătat-o cu toată evidența, prin discursul ce am ținut la începerea acelei sesiuni de toamnă, și care, precum vă puteți aminti, sunt: I^u în cestiunea programei și a regulamentului de ordine și disciplină pentru seminare cum și aceea a autorității superioare asupra acestor școli ale Bisericei; și al II-lea, cestiunea lipsei de preoți prin comunele rurale.*

Pe lângă aceste cestiuni, și după terminarea regulării lor, punem încă în deliberarea Sântului Sinod neconformitatea legilor civile în vigoare - în cestiuni de jurământ pentru preoți - cu prescripțiunile Sântelor canoane și ale regulamentului Sântului Sinod, în această privință, din care cauză, mai toți preoții, care au procese pe la tribunale și Curți, își perdu dreptățile lor, nevoind, în contra datoriei și a conștiinții, să pronunțe jurământ în termenii ce li se pretind; iară chemași fiind ca martori, în procese corecționale și criminale, sunt obligați la plăți de amendă.

Datoria dar ce are Sântul Sinod de păstrarea demnităței clerului, și de asigurarea dreptăților lui, îl reclamă imperios de a da cea mai serioasă atențiune și aceștii cestiuni, și a o regula în spiritul Sântelor canoane, și conform caracterului excepțional, ce are preotul în societate.”⁸⁶

Sesiunea Sinodului se încheie la 31 mai 1874.

De remarcat că, după sesiunea Sinodului încheiată în luna mai, Mitropolitul Nifon ia atitudine fermă împotriva hotărârii Ministrului Cultelor Titu Maiorescu de a muta sediul Sinodului Bisericii Ortodoxe Române de la Biserica Sf. Dimitrie din București la Biserica Zlătari, acolo urmând să se mute Ministerul Cultelor.

Întrucât Sinodul Bisericii Ortodoxe Române nu avea un sediu, la 3 februarie 1873, prin adresa nr. 144, Mitropolitul Nifon, în calitatea de Președinte al Sinodului, intervine pe lângă Ministerul Cultelor pentru a primi un local în care să-și aibă sediul Sinodul Bisericii Ortodoxe Române: *“În conformitate cu Legea organică a Bisericii din 19 Decembrie anul expirat, prin care se instituie Prea Sfințitul Sinod, ca autoritate superioară a Bisericii Române autocefale, urmând a se determina și stabili, odată pentru totdeauna, un local pentru această înaltă instituțiune, care să fie cuviincios întru toate, atât cu demnitatea cât și cu caracterul*

85. "Prea Sănți Părinți,

Sântul sinod al Sântei Bisericii autocefale Ortodoxă Română, fiind convocat prin Decretul no. 861, pentru ziua de 1 Mai, anul 1874, conform art. 13 din Legea pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioși, cum și a constituirii Sântului Sinod, mai sus citat, Eu declar deschisă sesiunea acestui Sânt Sinod. Dat în București, la 1 Mai, anul 1874". În "Monitorul oficial" nr. 100 din 7/19 mai 1874, p. 635.

86. "Biserica Ortodoxă Română" nr.1, 1874-1875, p. 22-23.

ei sacerdotal, Noi întrunindu-ne la 29 ale lunii expirate, cu Mitropolitul Moldovei și cu toți ceilalți frați Episcopi, și, deliberând asupra acestei cestiuni, din toate punctele de vedere, am convenit cu toții că, din toate localele de care am putea dispune, cel mai bun, mai potrivit și mai cuviincios pentru a se stabili într'însul Prea Sfințitul Sinod, este metohul Sfintei Episcopii de Buzău, ca cel ce singur numai împlinește toate condițiunile indispensabile pentru aceasta:

I-*iu* Pentru că este unu stabiliment religiosu și de la începutul lui a fost reședință Episcopală.

II-*lea* Pentru că este situat mai retras decât altele, și ferit de prăvălii cu afaceri comerciale de tot felul, ferit de sgomot, murdării etc., precum și trebuie să fie local destinat pentru Prea Sântul Sinod; și

III-*lea* Pentru că în întrăul său are Biserica cu curte curată și închisă, cum și cămare mai multe, dintre care unile pot servi de locuință pentru frații Arhieriei de afară, nefiind cuviincios ca să șede pe la oteluri.

Acest rezultat al chibzuirilor ce am făcut, cu onoare comunicându-l D. Voastre, Domnule Ministru, vă rugăm să binevoiți a lua dispozițiunile convenite pentru a se deșerta menționatul Local al Sfintei Episcopii de Buzău, de tot cu ce este ocupat astăzi și a-l destina pentru totdeauna, anume pe acest, iară nu pe altul, a așezării într'însul a Prea Sântului Sinod al Sântei Biserici.⁸⁷

La această intervenție a Mitropolitului Nifon, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin adresa nr. 1376 din 8 februarie 1873, răspunde: "Spre răspuns la adresa ce mi-ați comunicat-o sub nr. 144, prin care mijlociți a se regula deșertarea încăperilor Bisericii Sântul Dimitrie din București, metohul Episcopiei de Buzău, care astăzi sunt ocupate cu școala de musică și declarațiune, și a se destina acele încăperi pentru Sântul Sinod al Sântei Biserici autocefale Ortodoxe Române, am onoarea a Vă face cunoscut că această mijlocire a Prea Sântiei Voastre se va îndeplini la finele anului curent școlar."⁸⁸

După ce acest local a fost amenajat și după ce Sinodul a ținut ședințe în el pe parcursul a două sesiuni, în 24 iunie 1874, prin adresa nr. 5787, Ministrul Cultelor Titu Maiorescu îl înștiințează pe Mitropolitul Nifon: "Urmând ca în zioa de cinci Iulie viitoriu, să se strămute cancelaria acestui ministeriu în încăperile din curtea Bisericii Sf. Dimitrie din București, ocupate până acum de Sf. Sinod, iar Sântul Sinod să se strămute în locul ministeriului, în încăperile din curtea Bisericii Zlătari, - subsemnatul are onoare a Vă face cunoscutu aceasta spre regulă."⁸⁹

La această inițiativă a Ministrului Cultelor, Mitropolitul răspunde la data de 25 iunie 1874 cu adresa nr. 1817: "Relativ la dispozițiunea ce ați chibzuit a lua, în privința localului destinat pentru Sântul Sinod, odată pentru totdeauna despre care Ne faceți cunoscut, prin adresa nr. 5787, ne grăbim, domnule Ministru, a vă aminti cele ce s-au urmat cu cestiunea menționatului local:

87. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar 5603 (f. 24/1873) f. 6, 6 v. și 24 (Relativ la alegerea episcopilor, deschiderea Sântului Sinod General al României și dispozițiunile luate pentru Mitropolitul Moldovei).

88. Ibidem, f. 7.

89. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar 5604 (f. 46/1874), f. 4 (Convocarea Sântului Sinod și Regulamentele elaborate).

I-ii Determinarea localului pentru Sântul Sinod, ca pentru cea mai'naltă Instituțiune a Bisericei noastre, s-a făcut, după cum trebuia să se facă în întrunirea ce s-a ținut pentru aceasta în Sânta Mitropolie de către toți prelații Bisericei Române; și

II-lea în această întrunire s-a dezbătut cestiunea acelu local, din toate punctele de vedere, și s-a lămurit că, din toate localele din Capitală, de care s-ar fi putut dispune pentru aceasta, cel mai bun și mai cuviincios pentru a se stabili într'insul Sântul Sinod, este metochul Sântei Episcopii de Buzău, ca cel ce singur numai împlinește condițiunile indispensabile, reclamate de demnitatea și caracterul sacru al acestei'nalte Autorități eclesiastice a țerei, și această decisiune, aducându-se la cunoștinta Domnului Ministru de atunci, prin adresa Noastră nr. 144, nu numai nu s-a văzut din partea Domniei Sale cea mai mică opunere, sau cel puțin vreo obiecțiune; dar s-a grăbit a se asocia la dânsa și a face să se legalizeze.

Cum vedeți, Domnule Ministru, la alegerea menționatului local, a preșezut o matură cugetare și o completă înțelegere, atât din partea Bisericei, cât și a Guvernului țerei.

În fața dar a acestor ce preced, având în vedere că alt local nu poate fi mai bun și mai cuviincios, decât cel actual, pentru Sântul Sinod;

Având în vedere că acest local s-a ales și s-a destinat, spre stabilirea într'insul a Sântului Sinod, odată pentru totdeauna, printr-o comună înțelegere a Bisericei cu Guvernul;

Considerând că o decisiune luată în astfel de mod, de tot serios, și apoi, în privința Sântului Sinod, nu s-ar putea preschimba într-un mod precipitat, căci atunci s-ar părea că prin aceasta s-ar atinge demnitatea Sântului Sinod.

În virtutea acestor considerente ne pronunțăm categoric, Domnule Ministru, că nu putem consimți la schimbarea localului actual al Sântului Sinod și neînvoindu-ne câtuși de puțin, veți înțelege seriozitatea cestiunei; avem onoarea de a Vă ruga, Domnule Ministru, să binevoiți a da serioasa Domniei Voastre atențiune la cele ce preced, și a opri punerea în lucrare a acelei Dispozițiuni, în privința localului Sântului Sinod, făcând, totodată, și căldurosul Nostru apel pentru aceasta, la simțămintele religioase ale Domniei Voastre."⁹⁰

La această categorică respingere a Dispozițiilor, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin adresa nr. 5903, din 28 iunie 1874, răspunde Mitropolitului Nifon: "*La adresa Prea Sântiei Voastre sub nr. 1817, prin care arătați că nu consimțiți la schimbarea localului actual al Sântului Sinod cu localul din curtea Bisericei Zlătari, ocupată de Minister, - Subsemnatul are onoarea a răspunde, că espreșiunile din citata adresă precum este aceea de precipitată, nu sunt obicinuite în corespondențele înaltelor autorități către o alta, și că ministeriul prin adresa nr. 5787 și-a îndeplinit numai datoria de bună cuviință către Înalt Prea Sântitul Mitropolit, încunoștiințându-l de mai'nainte despre dispozițiunea luată în privirea localului în cestiune dar n-a înțeles a cere avisul Sântiei Voastre sau consimțământul."⁹¹*

90. *Ibidem*, f. 5, 5 v. și 8.

91. *Ibidem*, f. 6.

Se pare că această Dispoziție a Ministerului Cultelor nu a fost pusă în aplicare, întrucât în adresa cu nr. 2973 din 17 decembrie 1874, trimisă de Mitropolie către Ministrul Cultelor, se spune: *"Conform decisiunii Sântului Sinod al Sântei Biserici autocefale Ortodoxă Română, din ședința de la 27 al trecutei luni Noemvrie care Ni s-a comunicat prin adresa nr. 29, avem onoarea, Domnule Ministru, a nainta pe lângă aceasta o listă pentru îmbunătățirile ce s-au constatat că sunt necesare la localul Sântului Sinodu și la Biserica din curte."*⁹² În această listă, la punctul 5, se spune: *"Localul să se îngrădească cu uluci despre Stavropoleos, ca să se închiză drumul comun ce s-a făcut prin curtea Bisericii Stavropoleos, încât se poartă prin curtea Bisericii Sântulu Dimitrie tot felul de persoane pedestre și cu trăsuri."*⁹³

În 19 octombrie 1874, cu adresa nr. 9772, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice îl înștiințează pe Mitropolitul Ungrovlahiei Nifon că: *"Prin decretul Domnesc nr...., care tot acum am regulat a se publica în Monitorul Oficial, Sântul Sinod al Bisericii autocefale Ortodoxă Română, este convocat pentru zioa de 25 octombrie curent, conform art. 13 din legea pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți cum și a constituirii Sântului Sinod."*

*Despre aceasta am onoarea a vă face cunoscut înalt Prea Sântite, rugându-vă să binevoiți a adresa chemările canonice la Sântul Sinod, cătră toți membrii din toată România, conform art. 8 din regulamentul pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat."*⁹⁴

Primind această adresă, Mitropolitul Nifon, Președintele Sfântului Sinod, înștiințează pe toți episcopii din România: *"Prin adresa Domnului Ministru de Culte nr. 9772, comunicându-ni-se Decretul Domnesc sub nr...., Sântul Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxă Română este convocat pentru zioa de 25 octombrie curent, conform art. 13 din Legea pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor Eparhioți, cum, și a constituirii Sântului Sinod. Noi în conformitate cu art. 8 din regulamentul relativ, vă invităm ca să fiți prezenți pentru zioa menționată, spre a lua parte la ședințele Sântului Sinod."*⁹⁵

Astfel, în zioa de 25 octombrie 1874, după mesajul domnesc de deschidere a sesiunii Sinodului, citit de Ministrul Cultelor Titu Maiorescu, Mitropolitul Nifon deschide sesiunea Sinodului cu următorul discurs:

"Prea Sântiți și frați Episcopi și Arhierei,

Cu această ocașiune, mai întâiu de toate, recunoaștem de o netăgăduită și, totdeodată, plăcută datorie a noastră, a informa pe Sântul Sinod că, în privința celor două cestiuni importante ce s-au sulevat în sesiunea trecută, și relative la cununii și la forma jurământului pentru preoți, s-au primit comunicări din partea onorabilului Guvern, prin adresele cu Nr. 6610 și nr. 6609, că s-au luat dispozițiunile convenite pentru regularea lor, conform lămuririlor date de Sântul Sinod, pe baza Sântelor canoane ale Bisericii noastre Ortodoxe.

92. *Ibidem*, f. 26.

93. *Ibidem*, f. 25.

94. *Ibidem*, f. 29.

95. *Ibidem*, f. 30.

Sântul Sinod, luând act de aceasta, mulțumește onorabilului Guvern pentru simțimintele ce are, d'a vedea Biserica Română restabilindu-se în regulile sale canonice și ab antiquo.

Acestea zise, punem în deliberarea Sântului Sinod, pentru această sesiune, cestiunea de asigurare a prestigiului religiunii domnitoare în statul Român și al Bisericii ei, prin legea Instrucțiunii Publice, ce este a se modifica, după cum nu ne îndoim, chiar în sesiunea din acest an a Corpurilor legiuitoare.

Semnalăm deci aci, în privința acestei cestiuni, câteva puncturi ce ni se par mai principale.

I-ia A se stabili prin legea menționată că studiul religios este cel puțin tot atât de important ca și studiul oricărei alte științe.

II-lea A se cere de rigoare studiul religios la examen pentru orice specialitate, precum și la concursuri pentru funcțiunea de profesori pentru orice treaptă.

III-lea A se lăsa în sarcina Sântului Sinod cercetarea și aprobarea cărților religioase de școală, ce trebuie puse în mâinile junimei studioase, precum și inspecțiunea studiului religios prin școli.

IV-lea A se regula ca în școlăle profane atât publice, cât și private, religiunea să fie propusă numai de către persoane clericale, recunoscute însă prin acte de studiu și aptitudinea lor; și

V-lea A se pune obligațiunea, ca junimea studioasă din toate școlăle țării, fără excepție, să meargă sărbătoarea la Biserica, și de două ori pe an cel puțin, la Crăciun și la Paști, să se împărtășească cu Sântele Taine.

A doua cestiune ce urmează asemenea a face obiectul deliberării Sântului Sinod, este chibzuirea și determinarea unui salariu ce s-ar cuveni Proestoșilor de Plăși, prevăzuți prin regulamentul Sântului Sinod de disciplina bisericească, la art. 8, pentru a se putea inspecta, într-un mod regulat, ordinea și disciplina preoților în toată întinderea fiecărui District, și pentru a se satisface necesitățile administrațiunii eclesiastice mai bine, mai facil și mai expeditiv.

Acestea fiind cestiunile, asupra cărora am crezut de necesar a atrage atențiunea Sântului Sinod, terminăm cu a-l ruga să binevoiască a le da considerațiunea și soluțiunea cuvenită.”⁹⁶

Această sesiune a Sinodului Bisericii Române își încheie ședințele în 25 Noemvrie 1875.

Astfel, Mitropolitul Nifon, după o muncă asiduă și perseverentă, în ciuda tuturor necazurilor întâmpinate, la sfârșitul arhipăstoriei sale își vede visul împlinit, de a lăsa Bisericii sale o autoritate sinodală canonică și cu o legislație bine definită, după care avea să se conducă de acum înainte Biserica Ortodoxă Română.

96. "Biserica Ortodoxă Română" nr. 1, 1874-1875, p. 43-44.

ȘEDINȚELE SINODULUI ORGANIC AL BISERICII ORTODOXE AUTOCEFALE ROMÂNE

Revenind la mai sus amintitele legi – Decretul organic și Regulamentele - putem spune că, după promulgare, ele au fost pușe imediat în aplicare. La 10 ianuarie 1865, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, N. Krețulescu, prin adresa nr. 737, îi comunică Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei următoarele: *"Am onoarea a vă ruga să dați de îndată ordinile cuvenite Protoiereilor conform art. 5 din regulamentul pentru alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române, publicat prin Monitorul oficial No. 273 din anul expirat 1864, ca să alcătuiască listele preoților de mir, a profesorilor de materii religioase dupe la seminare și a superiorilor de monastiri din acea Eparhie, care după art. 1 din citatul Regulament urmează a fi alegători de membri la Sinod și asemenea liste să binevoiiți a le trimite acestui Ministeriu până la întâia viitoare luni fevroarie".¹*

Primind această adresă, Mitropolitul Nifon, la 12 ianuarie 1865, prin adresa No. 70, dă un ordin circular către toate protoiereiile:

"În urmare adresei No. 737 ce am primit de la Domnul Ministru Justiției, Cultelor și Instrucțiunii publice, și conform art. 5 din Regulamentul pentru alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române, publicat prin Monitorul oficial No. 273, din anul expirat 1864, ordonăm Cucerniciei tale să alcătuiți liste:

1. De toți preoții de mir, hirotoniți în țară și bucurându-se de esercițiul foncțiunii lor la anume biserici.

2. De profesorii de materii religioase de pe la Seminar.

3. De superiori de mănăstiri, care după Art. 1 din citatul regulament urmează a fi alegători de membri la Sinod.

Aceste liste cu grabă a le trimite la Sfânta Mitropolie, cel mult până la 27 ale curenteii luni Ianuarie negreșii, ca și de aci să se poată înainta Onorab. Minister, până la 1er ale viitoareii luni fevroarie, conform cererii din adresa de mai sus. Ți se recomandă totodată a avea îngrijire a nu se strecura vreo eroare la formarea acelor liste spre a nu fi espus la vreo răspundere, și nici a adăsta vreo repetire, fiind cererea urgentă.

Nifon Mitropolitul Ungrovlahiei".²

1. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar nr. 5597, f. 6/1865 (Alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române), f. 1.

2. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar nr. 5598, f. 8/1865 (pentru cele atin-gătoarea de Sinod ce este a se deschide în România după art. 5 din Regulamentul întocmit întru aceasta), f. 1.

Pe temeiul acestor date,³ centralizate apoi la Minister, acesta a întocmit listele electorale generale, pe care, la 15 mai 1865, cu adresa nr. 16875, le-a expediat la eparhii,⁴ de unde, după aceea, au fost trimise la parohii.

La 6 decembrie 1865, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în urma raportului cu nr. 36192 către Ministrul secretar de stat la Departamentul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. Cariagdi, și conform art. 9, cap. II din Legea pentru înființarea unei Autorități sinodale centrale pentru afacerile Bisericești Române, dă ordonanța nr. 1534, prin care decretează:

"Art. 1. Sinodul general se va convoca în sesiune ordinară pentru ziua de una Decembrie viitor anul curent, pe termen de o lună de zile.

Art. 2. Pentru alegerea membrilor ce au a compune Sinodul după listele persoanelor cu drept de alegere, deja publicat prin Monitorul oficial al Statului se vor convoca colegiile electorale la 15 Noembrie.

Art. 3. Cestiunile de care Sinodul urmează a se ocupa în această sesiune vor fi următoarele:

a) Elaborarea unui regulament pentru lucrările Sinoadelor eparhiale (art. 23 și 25)

b) Rotunjirea Eparhiilor

c) Regularea preoților de mir pe parohii (lit. b, art. 18 din Lege)

d) Facerea unui regulament disciplinar pentru călugări și călugărițe de la mănăstiri ce se păstrează prin legea de călugăriri și de secularizare

e) Cărcetarea, amendarea și tipărirea cărților bisericești (lit. d, art. 17 din Lege)

f) Unificarea tipicului cultului bisericesc pentru ambele Principate și în mod corespunzător cu necesitățile muzicii vocale

g) Regulamentul bisericesc pentru ceremonialul înscăunării marilor demnitari ai Bisericii Române Ortodoxe (lit. a, art. 17 din Lege)

h) Decisiunea asupra unui număr de petițiuni pentru călugăriri după stipulațiunile legii de călugăriri (lit. e, art. 17 din Lege)

i) Regularea și uniformizarea portului clerical din România

j) Determinarea atribuțiilor primatului României

3. Arhiva veche a Mitropoliei, Dosar nr. 5598, pass.

4. "Ministerul Justiției și Instrucțiunii Publice
Direcțiunea Cultelor și Instrucțiunilor Publice
Divisiunea Clerului
No. 16875

Prea Sântele Părinte!

Odată cu aceasta am onoarea a vă trimite un număr de 733 liste imprimate, în care sunt trecute toate persoanele din acea Eparhie, care după art. 1 lit. A. B. și C. din Regulamentul pentru alegerea membrilor Sinodului General al Bisericii Române, au dreptul a fi alegători de membri Sinodului General și Vă rog, Prea Sântele Părinte, să binevoiți a regula ca să se împărțesească prin Protoerei și Subprotoerei aceste liste prin toate comunele și orașele din cuprinsul Eparhiei Voastre.

Primiți, Vă rog, Prea Sântele Părinte, încredințarea osebitei mele considerațiuni,

(ss) Ministru

Prea Sântele Sale,

Părintelui Mitropolit al României". Dosar nr. 5597, f. 73-75.

k) *Uniformizarea ierarhiei bisericești*".⁵

După primirea acestei ordonanțe, Ministrul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii, Divisiunea Clerului, prin adresa nr. 36778 din 8 noiembrie 1865, primită de Mitropolitul Nifon în 19 noiembrie 1865 și înregistrată sub nr. 3239, spune: "*După domneasca ordonanță Nr. 1534, Sinodul general pentru afacerile Religioase Române, este a se convoca pentru una Decembre viitor anul curent, în sesiune extraordinară, pe termen de o lună. Iară ziua alegerilor de membri ce au a compune Sinodul după legea publicată prin Monitorul No. 273 din 6 Decembre 1864, s-au ficsat la 15 a curenteii luni.*

Despre aceasta făcându-vă cunoscut Eminenții, cu onoare Vă rog a da de urgență ordine Protoereilor din acea Eparhie, ca în vederea listelor persoanelor cu drept de alegere deja publicate, să convoace în acea zi colegiurile pentru alegerea membrilor din partea Eparhiei, în conformitate cu articolele VII-XVII inclusiv capitolul II din Regulamentul pentru alegerea membrilor Sinodului general.

Veți arăta Protoereilor importanța acestei lucrări, ca având în vedere marile lucrări de regenerare ce se așteaptă pentru Biserica Română de la lucrările Sinodului ei, să caute ca alegerile să se îndeplinească cu luare aminte, cu sântenie și în spiritul legii, așa încât să nu rămâie nici un cuvânt de contestație.

Veți cunoaște tot odată Eminenții, că s-au dat tot acum ordinile cuvenite Dilor Prefecți de Județe a da Protoereilor ajutorul ce ar cere în cazul de trebuință, conform art. IX din Regulament, și în parte Dlui Prefect unde este reședința Eparhiei, a îndeplini lucrările prescrise de articolele XIV-XVIII inclusiv".⁶

Fiind toate formalitățile împlinite, la 15 noiembrie 1865, s-a procedat la alegerea unei părți din membrii componenți ai plenului Sinodului general, adică a celor trei "*deputați*" din fiecare eparhie, prevăzut de Decret și Regulament.⁷ S-au ales, cu acest prilej, 24 de "*deputați*" din fiecare Eparhie, dintre care 22 erau clerici, și anume: Spiridon Esarcu, Nic. Dimitrescu, Ion Călărășanu, C. Butiu-reanu, C. Știubei, C. Lăzărescu, Ion Petrescu, Rafail Pitiulescu, G. Dimitriu, Gh. Stamatiu, Ion Flor, Vasile Catihetu, V. Danculescu, Nic. Popescu, C. Focșia, I. Cojan, Nic. Constantinescu, Dim. Crinescu, Ion Păunescu, Ion Severin, Gh. Teodorescu și Sim. Topalov⁸, și două persoane laice, cu cunoștințe teologice: Vasile Colocanu și Luca Gălăceanu.⁹ Aceștia, plus cei doi mitropoliți: Nifon al Ungrovlahiei și Calinic Miclescu al Moldovei și Sucevei,¹⁰ șase episcopi: Atanasie la Roman, Calinic la Râmnic, Dionisie la Buzău, Iosif Gheorghian la Huși, Ghena-die la Argeș și Melchisedec la Dunărea de Jos,¹¹ în funcție în acel timp, precum

5. Arhiva Sf. Sinod, Actele Sinodului general din 1865, *Dosar* 57, f. 42, vezi și *Almanah*, 1868, p. 42.

6. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar* nr. 5597, f. 6/1865 (*Alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române*), f. 150.

7. *Ibidem*; Acte privitoare la aceste alegeri se află și în Arhiva Sf. Sinod, *Dosar* nr. 57, f. 12 ș.u. Rezultatul acestor alegeri a fost corectat de Sinod, iar după aceea aprobat în ședința din 7 decembrie 1865, vezi *Almanah*, 1868, p. 44-45.

8. *Almanah*, 1868, p. 41.

9. *Ibidem*, p. 41.

10. *Ibidem*, p. 41.

11. *Ibidem*, p. 41.

și cei zece arhieriei titulari: Calist Stavronichias, Teodorit Sinadon, Ioanichie Evantiaș, Chesarie Sinadon, Nectarie Sotiriopoleos Hermeziu, Iosif Sevastias Bobulescu, Filaret Scriban, Isaia Dioclias Vicol, Vladimir Irinupoleos Suhopan și Neofit Scriban¹², sunt cei 40 de membri, câți a avut la prima sa sesiune plenul celui dintâi sinod legalizat al Bisericii Române.¹³

La 29 noiembrie 1865, Ministrul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. Cariagdi, prin adresa nr. 38468, anunță pe Mitropolitul Nifon: "*Prin art. 1, cap. I, din Regulamentul interior al Sinodului general al Bisericii Române, întărit de Măria Sa Domnitorul prin ordonanța No. 1619 se hotărăște: Deschiderea sesiunii ordinare a Sinodului se va face în mod bisericesc, după programul ce se va formula mai înainte de Eminențiile lor Mitropolitii țării aprobate și de Guvern. Iar prin art. f din același regulament se zice între altele că: încetează de'ndată de a mai fi membru Sinodului acela care nu va depune în termen de opt zile jurământul hotărât în programul arătat la art. 1.*

*Încunoștiințând despre aceasta pe Eminenția Voastră, cu onoare Vă rog ca, în temeiul citatelor articole, să binevoiți a formula programul deschiderii Sinodului, cum și jurământul ce trebuesc a depune Membrii săi, pe care veți binevoi a ni le trimite spre a regula cele de cuviință, căci după cum cunoașteți Sinodul urmează a se deschide la una Decembrie".*¹⁴

La 30 noiembrie 1865, cu adresa nr. 3416, Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei răspunde Ministrului Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice: "*Conform invitației ce ne faceți prin adresa Dv. No. 38468, formând programul deschiderii Sinodului, ce este a intra în lucrare mâine întâi Decembrie, care s-a aprobat și de frații Episcopi câți au fost prezenți astăzi 30 Noembrie, grăbim a vi-l comunica pe lângă acesta spre cele cuvenite. Iar jurământul la care se obligă a depune membrii Sinodului, este acela arătat la art. 3 din program".*¹⁵

"Programul deschiderii Sântului Sinod generale al Bisericii Române

I. La orele 10 de dimineață se va celebra Sânta Liturghie și Tedeum la biserica Catedrala Sfintei Mitropolii, la care vor asista toți Membrii Sinodului, Domnii Miniștri și autoritățile superioare.

II. La orele 11 dimineața Membrii Sinodului se vor întruni în sala destinată pentru ședință spre a asista la sfințirea apei, care se va face de către Eminenția Sa Primatul și Președintele Sinodului.

III. După sfințirea apei, Eminenția Sa Primatul va recita Simbolul credinței Bisericii Ortodoxe a Răsăritului pe încheieturi. La fina fiecăreia încheieturi toți membrii răspund: "Cred și întocmai mărturisesc." La fina celei după urmă încheieturi, fiecare membru al Sinodului, venind la birou sărută crucea și Evanghelia, zicând: "Cred și întocmai mărturisesc".

12. *Ibidem*, p. 41.

13. Vezi Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 57/ 102/1865*.

14. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar nr. 5597*, (f. 6, 1865).

15. *Ibidem*, f. 205.

IV. După recitarea Simbolului credinței, Emineanța Sa Primatul va da binecuvântare membrilor săi și apoi adunarea va înceta lucrarea sa prin citirea actelor de convocare de către Dl. Ministru Cultelor".¹⁶

Tot în aceeași zi, Ministrul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice îl încunoștințază pe Mitropolitul Nifon că la deschiderea Sinodului vor participa: Domnii Miniștri, Domnii Membri ai Consiliului de Stat, ai Curții de Casație și ai Curții de Compturi.¹⁷

Astfel constituit, Sinodul general al Bisericii Române și-a deschis prima sesiune la 1 decembrie 1865. Din cuprinsul mesajului domnitorului, din acela al Decretului organic, cât și din importanța pe care o dădea Guvernul acestui înalt for de conducere centrală a Bisericii Române, se vede că domnitorul Alexandru Ioan Cuza voia cu orice preț să ridice Biserica României atât pe cale morală, cât și pe cea materială. Dar, dacă Domnitorul voia să ridice Biserica țării sale la adevăratul ei rang de stat, cu atât mai mult voiau aceasta conducătorii ei în unire cu Mitropolitul Nifon – acei ierarhi neadormiți, care înduraseră cu demnitate și bărbăție nevoile ce căzuseră în vremurile trecute pe spinarea Bisericii și a țării.

Președinția Sinodului a avut-o Mitropolitul primat Nifon care, după ce N. Crețulescu, ministrul Cultelor, a citit ordonanța domnească pentru convocarea Sinodului, a rostit o scurtă cuvântare, spunând:

"Frați Episcopi, Arhieri, Protoierei, Preoți și Domnilor!

Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, venind pe pământ, a pus bazele adevăratei credințe, care a moralizat și civilizat omenirea.

Doisprezece pescari săraci însuflați de spiritul Domnului au fost însărcinați să propovăduiască în tot pământul principiile salutarii ale Evangheliei.

Luptele au trebuit să fie mari, sacrificiile și devotamentul nemărginit; căci aceste idei salutarii ale Evangheliei erau în luptă cu interesele castelor și cu corupția generală a popoarelor.

Căci s-a văzut că religia, care întâi se propaga în clasele cele mai de jos, și creștinii erau siliți să-și facă adunările lor noaptea în catacombe, în mai puțin de trei sute de ani s-a așezat pe tronul Cezarilor Romei.

Următorii Apostolilor au fost episcopii și preoții.

Aceștia, prin propagarea credinței, stabilirea ceremoniilor și uniformarea cultului religios, sub auspiciile împăraților ortodocși, au ținut șapte Sinoade Ecumenice și mai multe Sinoade locale privitoare la disciplina și regularea intereselor Bisericii din fiecare țară sau provincie.

Întrunirea noastră aci, spre a da Bisericii Române o strălucire și o putere mai multă, spre a conlucra strânși în același cuget și același scop la menținerea sfintei noastre religii ortodoxe și rodirea mântuitoarelor sale învățături, este o sublimă manifestație a acelei prea puternice voințe care dirijează și mișcă totul. Ea este cari a inspirat cugetarea Măriei Sale Domnitorului în crearea acestei instituții ce ne dă fericirea de a ne aduna împreună, sufleteasca bucurie de a lucra uniți la scopul comun al tuturor păstorilor României, întărirea Bisericii și păs-

16. *Ibidem*, f. 206.

17. *Ibidem*, f. 202.

trarea credinței strămoșilor noștri, astfel cum s-a statornicit de cele șapte Sinoade Ecumenice.

Să mulțumim providenței pentru pârinteasca sa iubire către poporul român; să mulțumim Măriei Sale Domnitorului pentru frumoasele sale cugetări creștine.

Dacă trebuie a fi mândri și fericiți de constituirea unei adunări sinodale a țării, nu poate fi mai puțin din punctul de vedere al îndeplinirii acelei necesități de mult simțită de a ne putea strânge la o laltă cu spiritul și cu inima în giurul Bisericei și a lucra pentru mărirea și înflorirea sa în stat.

Misia noastră, iubiți în Hristos frați, este deci de mai înainte arătată; ea este o misie de pace, de înfrățire și de credință, astfel precum și legea organizației acestui corp o coprinde. Păstori spirituali ai poporului român, sântem chemați în sfera atribuțiilor noastre a-l face să se adune lângă altarul credinței unit și fericit, plin de sentimentul ordinei, al datoriei și al frățestii iubiri.

Cel a tot Puternic să lumineze și să insusle cugetele noastre spre acest scop sacru, să sprijine și să întărească slabele noastre puteri:

Pace și binecuvântare poporului român!

Pace peste noi toți!"¹⁸

Din păcate însă, acest sinod, numit de unii al "**Decretului organic**", nu a putut lucra în tihnă, așa că nicidecum n-a putut corespunde întru totul curatei intenții care dusese la înființarea lui. Căci în cea de a treia ședință, din 7 decembrie 1865, a fost lovit chiar în rațiunea lui de a fi de arhiereul Neofit Scriban, care a depus pe biroul său un aprig protest.¹⁹

Prin acest protest, i se contesta sinodului chiar dreptul de a ființa legal, căci era socotit ca fiind creat de o lege "necanonică" și "compus din elemente necompatibile cu dreptul și adunarea unui adevărat sinod canonic" și din "episcopi ... nevenii canonic la păstoria eparhiilor lor". În același timp, Neofit Scriban, "cu puterea cu care era îmbrăcat în această Biserică, ca arhiereu al lui Iisus Hristos", afirma deschis că declară "de mai înainte de nul și neavenit pentru Biserică, care este paladiul naționalității noastre și temporar și etern", tot ceea ce "va legiui această adunare necanonică intitulată și numită Sinod".²⁰

La acest vehement protest, Mitropolitul Nifon, cu diplomația de care dispunea și nu mai puțin din convingerile pe care le avea, convingeri pe care le vom arăta mai jos, răspunde, în ședința din 9 decembrie 1865: "**Chemarea și misiunea**

18. "Monitorul oficial" nr. 267 din 2/14 Decembrie, 1865, p. 1165; *Almanah, 1868*, p. 41-42; Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 57*, f. 135v, 150v; C. Ialomițeanu, *op. cit.*, p. 41-43.

19. "Monitorul oficial" nr. 24 din 1 febr. 1866, p. 109; *Almanah, 1868*, p. 48.

20. *Almanah, 1868*, p. 54-55.

"Protest dat Sinodului Român în ședința sa din Decembrie anul 1865 adunat în București Capitala României.

Neofit, cu mila lui Dumnezeu Episcop de Edesa și fost al Argeșului etc. etc. etc.

Frăților și Părinților!

Din mila atot Puternicului Dumnezeu, unul din Ierarhii României fiind și eu și considerând că datoria cea mai nedespărțită de Arhierie este de a păzi și a apăra hotarele eterne puse prin Sântul Duh în sântele canoane, în statornica tradițiune a Bisericei și în învățătura Sântilor Părinți a ei.

Și fiindcă astăzi puterea civilă a îdut ceea ce nu avea, legi Bisericei lui Dumnezeu, violând prin aceasta Sântele canoane, tradițiunile Bisericei și învățătura Sântilor Părinți.

noastră de arhieriei este să punem balsam, oriunde vom vedea rană, și să aducem pacea, dragostea și înfrățirea. Prin urmare, să-l chemăm fie pe Părintele Scriban, fie pe oricine, cu duhul blândeței, la limbajiu bisericesc, cu ceea ce ne este dat de Biserică, a-l sfătui și a-l povățui a intra pe drumul bisericesc și adevăratei chemări a sale, și a nu se depărta de tot ce este drept. Apoi venind la chestiunea Părintelui Scriban, ce greșală a văzut Părintele Scriban din partea Guvernului, cu convocarea Sinodului, și oare n-a văzut Prea Sfinția Sa care sunt lucrările cu care are a se ocupa Sinodul, căci ce ne-a pus pe birou prin Înaltu decret al Măriei Sale? Ne-a pus o disciplină bisericească, și apoi pentru aceasta trebuie să fugim? Ne-a pus o uniformitate a regulilor, a tipicului bisericesc, după care avem a ne conduce în toate. Un regulament avem să elaborăm pentru uniformizarea portului preoților. Despre aceasta venerabili părinți, am fost eu însumi ocupat, am simțit această necesitate mai înainte de a se propune de guvern, pentru a nu se mai vedea un preot cu antereu albastru și altul cu verde, unul cu chinga mai mare și altul cu chinga mai îngustă, fiindcă am ajuns a nu ne mai cunoaște, care este episcop, care este diacon, care e de la dicasterie etc. Așadar, am reclamat trebuințele și mai dinainte de a se proiecta de guvern, căci eu m-am gândit de la 1860 și care l-am și tipărit încă de atunci, fără să fi prevăzut la ceea ce avem să ajungem, și acolo vom găsi multe de aceste de care astăzi noi suntem ținuți aici.

Aceste legi sunt următoarele:

1) Legea necanonică a numirei Episcopilor eparhiali, din care cauză, eu priimind decretul de Episcop al Argeșului, am abdicat la această Episcopie, dându-mi dimisiunea, căci am privit în această numire o robie a Episcopatului și prin urmare a Bisericii și un mijloc de robia națiunii, confundându-se puterea civilă cu cea religioasă, chiar și în contra principiilor profesate astăzi de Europa luminată a unei Biserici libere în Stat liber.

2) Legea prin care se atacă, dacă nu chiar se desfințează sântul mister al nunții, care este cel întâi în dogmele credinței Bisericii noastre Ortodoxe, fie măcar și indirect.

3) Legea sinodală care este necanonică: a) pentru că face tabla rasă din unile canoane ecumenice; b) pentru că are elemente incompatibile cu dreptul și chemarea unui adevărat Sinod canonic; c) pentru că unii din episcopii ce îl compun nu sunt veniți canonic la păstoria eparhiilor lor.

Drept care în numele sântei maice, Biserica Ortodoxă a Răsăritului,

În numele a mai bine de zece milioane de români ai săi,

În numele celor șapte monarhi glorioși ai Europei, care ne-au garantat drepturile și imunitățile prevăzute prin capitulațiunile încheiate de români cu glorioșii Padișahi Otomani, în care capitulațiuni se garantează și religiunea și Biserica noastră Ortodoxă,

Sub asemenea auguste auspicii, cu Arhiereu român, protestez solemn sus arătatele legiuri cu nedrepte și dușmane Bisericii noastre Ortodoxe, căci eu nu recunosc nu numai guvernului nostru, care, parcă profesează prin fapte, că are toate drepturile, dar nici uneia din puterile lumii acesteia, dreptul de a legui în Biserica lui Dumnezeu, căci Biserica are legea sa, pentru toate timpurile și pentru toate împrejurările, dată prin sântele descoperiri, prin sântele canoane a Sântilor Apostoli și a celor șapte sinoade ecumenice scrise prin Sântul Duh.

Așadar, tot ce va legui această adunare necanonică intitulată și numită Sinod pentru Biserica noastră, Eu cu puterea cu care sunt îmbrăcat în această Biserică, ca Arhiereu al lui Iisus Hristos, le declar de mai înainte de nule și de neavenite pentru Biserică, care este paladiul naționalității noastre și temporar și etern, și cer libertate plină și întreagă Bisericii, atât pe cât Sântele canoane, în acord cu dreptul român și cu legile imperiale, au stabilit pentru Biserica lui Dumnezeu de la începutul ei și până astăzi.

Dat în București, la anul 1865, Decembrie

Semnat Neofit de Edesa Scriban".

Prin urmare, părintele Scriban, după părerea mea s-a prea pripit, trebuia să fie mai cu sânge rece să vadă mai întâi ce lucrăm. Pentru că nimic mai important, din toate punctele date nouă, nu este decât tipărirea cărților și îndreptarea lor, care lucrări cer un timp foarte îndelungat și elaborare de o comisie specială; care lucrări ne-ar trebui mai cu seamă în timpul de față, când lucrurile au luat o nouă prefacere, o nouă reorganizare. Noi nu avem să ne ocupăm decât de obiceiurile stricte ale Bisericei și nicidecum de dogme, căci chiar guvernul prin regulament a prevăzut când cineva ar atinge dogmele, apoi de nu ar fi prevăzut guvernul, totuși noi trebuia să ne ferim de asemenea discuțiuni. De aceea repet încă o dată, că-mi pare foarte rău de purtarea Prea Sântitului Arhiereu Scriban și din parte-mi cred că trebuie să-l rugăm să vie la adevăratele principii, la lucrările noastre, și cum nu este așa cum a gândit, căci ceea ce ne este dat nouă să lucrăm este numai pentru disciplina bisericească, pentru că așa ne-am adunat să combinăm astfel ca să fie în conformitate toate lucrările Bisericei, nu cu lucrări noi, ci tot cele care au fost și le-am neglijat.

Aceasta eram să zic pentru părintele Scriban, precum a zis și D. Ministru, ca să hotărâm o comisiune a cerceta și a-și da opiniunea sa în fața unei asemenea purtări, și pe urmă să se supună rezultatul Adunării întregi, ca să nu se mai facă în viitor asemenea scandaluri, desordine și neorânduială".²¹

Cu tot apelul făcut de Mitropolitul Nifon ca Arhiereul Scriban să fie chemat la Sinod și să fie iertat, Ministrul Cultelor Cariagdi cere: "excluderea din Sinod a Părintelui Scriban, cu toate că, ca Ministru de Culte și Justiție, aș fi fost în drept a cere o aspră măsură și a uza de drepturile care mi le dă legea penală, a cere pedeapsa prevăzută în contra unei persoane care a atins drepturile țării, cerând ajutorul străinilor. Cu toate acestea, am zis că nu voiesc a mă folosi de acest drept, și mă adresez către Sinod ca să hotărască asupra acestui fapt conform cu legea și cu gravitatea împrejurării".²²

Deși unii dintre membrii Sinodului au insistat ca Episcopul Scriban să fie chemat în Sinod și să fie muștrat, iar după aceea iertat, Ministrul Cultelor spune: "Cererea mea a fost Prea Sântite în temeiul art. 22 din legea Sinodală; sunt în drept a face o propunere, o chemare a Sinodului și cer în virtutea lelei ca de îndată să hotărâți asupra protestului, căci în adevăr este un protest dat. Acum, dacă cel ce l-a iscălit este în drept a-l face, dacă cuvintele cuprinse într'insul sunt legale sau ilegale, dacă sunt rezonabile sau nu? este o altă cestiune, dar s-a dat acest protest, și prin urmare trebuie să luați o hotărâre asupra faptului Părintelui Scriban. Prin urmare, rog pe birou să pue la vot: trebuie a fi esclus din Sinod Părintele Scriban care a declarat că veri ce act va face Sinodul îl privește ca nul și neavenit".²³

Cu toate insistențele unor membri din Sinod, în frunte cu cei doi mitropoliți, pentru ca Arhiereul Scriban să fie iertat, la presiunea din ce în ce mai mare a Ministrului Cultelor, Sinodul votează următoarele:

21. *Almanah*, 1868, p. 53.

22. *Ibidem*, p. 53.

23. *Ibidem*, p. 53.

"Având în vedere că Părintele Neofit, fără nici o putere, fără nici un drept, declară de nulă veri ce legiuire, veri ce lucrări, atât ale puterii civile, cât și ale celei mai nalte puteri eclesiastice;

Având în vedere că dacă o dată ce neagă puterei civile dreptul de a numi pe episcopi, nu-și mai putea da titlu de episcop al Argeșului, la care a fost, zice: chemat tot de puterea civilă;

Având în vedere că deși nu primește existența Sinodului României, însuși se adresează cu protest către "Sinodul României";

Considerând că din cele espuse de Prea Sfințiiile lor Părinții Mitropoliți ai țerei, de Prea Sfinția Sa Episcopul de Argeș și de Dl. Ministru al Cultelor, se constată drepturile ce a avut și are veri ce Stat a forma și a numi un Sinod local, spre a regula și reglementa oarecare cestuini atingătoare de administrație și de disciplină bisericească;

Considerând că din contradicțiile în care se află Părintele Neofit și din modul exprimării sale la precedenta ședință, izvorăște că faptul său este rezultatul unei inteligențe slăbite și rătăcite;

Considerând că în asemenea caz participarea Sfinției Sale nu mai poate fi tolerată în Sinod;

Sinodul în ședința de astăzi, 7 decembrie 1865, discutând asupra acestui incident, am hotărât în unanimitate, prin vot secret, excluderea Arhierelui Neofit Scriban din sânul său".²⁴

După această dispută, Sinodul general, prelungindu-și - în mod extraordinar - lucrările până la 5 ianuarie 1866, a mai ținut ședințe în zilele de 11 (a cincea ședință), 13 (a șasea ședință), 15 (a șaptea ședință), 16 (a opta ședință), 17 (a noua ședință), 21 (a zecea ședință), 22 (a unsprezecea ședință), 29 (a douăsprezecea ședință), 30 (a treisprezecea ședință), 31 (a patrusprezecea ședință) decembrie 1865 și 4 ianuarie 1866 (a cincisprezecea ședință), după care, cu decretul domnesc din 4 ianuarie 1866²⁵ și-a închis sesiunea, ea fiind socotită ca aparținând anului 1865.²⁶

În ședința sa din 16 decembrie, Sinodul a discutat următoarele puncte: rotunjirea eparhiilor; cercetarea, amendarea și tipărirea cărților bisericești și unificarea tipicului bisericesc. Prima problemă s-a aprobat chiar în această ședință,²⁷ cea de a doua, cu toate că s-a discutat și în ședința din 17 decembrie, a rămas totuși cu unele puncte neclarificate,²⁸ iar pentru cea de a treia, discutată și ea tot în această ședință, nu s-a ajuns la nici o concluzie concludentă.²⁹

24. *Ibidem*, p. 54.

25. Decretul dat de Cuza cu semnătura sa și a ministrului de culte D. Cariagdi, poartă nr. 2 și este datat în 4 ianuarie 1866, iar în el se precizează că sesiunea Sinodului se încheie pe data de 5 ianuarie 1866. Acesta se găsește în Arhiva Sf. Sinod, *Dosar 57*, f. 132 și *Almanah, 1868*, p. 96.

26. Pentru sumarele acestui sinod să se vadă: Arhiva Sf. Sinod, *Dosar 57*, în care se păstrează și mare parte din hârtiile luate în discuție în ședințe. Din nefericire, ele sunt deteriorate de foc; *Almanahul 1868*, p. 55-96; Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Țara Românească, Dosar nr. 1337/1865* (Pentru cheltuielile ce se fac la Sinod).

27. *Almanah 1868*, p. 59.

28. *Ibidem*, p. 67-72.

29. *Ibidem*, p. 72.

În ședința din 21 decembrie, la ordinea de zi a fost discutarea Regulamentului privitor la Sinoadele eparhiale,³⁰ a cărui cercetare însă, reclamând un studiu mai amănunțit, nu s-a putut continua în ședința următoare, care s-a ținut la 22 decembrie 1865. Din această cauză, în ziua de 22 decembrie s-a adus în discuția Sinodului proiectul de rezoluție "privitor la regularea preoșilor pe parohii", a cărui examinare nu s-a putut finaliza atunci, ci s-a amânat.³¹ După amânarea ei, s-a trecut la cercetarea regulamentului "relativ la înscăunarea marilor demnitari ai Bisericii", care a fost votat în unanimitate.³²

În prima ședință care s-a ținut după Crăciun, la 29 decembrie 1865, pe ordinea de zi a fost abordată problema Regulamentului pentru costumul clerului din România și s-a hotărât asupra a 49 de cereri de călugărire. Regulamentul s-a votat chiar în această ședință,³³ iar cererile de intrare în monahism s-au discutat în ședința din 30 decembrie, aprobându-se doar 18 dintre ele.³⁴ În ședința din ultima zi a anului 1865, s-a reluat examinarea proiectului de regulament pentru sinoadele eparhiale,³⁵ care, după ce a fost discutat și în ședința din 4 ianuarie 1866, a fost votat cu 19 voturi pentru și 7 voturi contra.³⁶

La 4 ianuarie 1866, înainte de citirea mesajului domnesc de închidere a sesiunii Sinodului, ministrul Cultelor, D. Cariagdi, a anunțat că arhieriei Filaret Scriban și Iosif Bobulescu s-au alăturat păreri arhierelui Neofit Scriban și că au înaintat un protest comun împotriva Sinodului și a lucrărilor sale. Ca și în cazul arhierelui Neofit Scriban, Sinodul a hotărât îndată ca și aceștia să fie excluși din rândul membrilor săi.³⁷

Din ceea ce am văzut până acum reiese că din problemele puse în discuție pe ordinea de zi a sesiunii Sinodului, cinci au fost soluționate, două nu au fost îndeajuns clarificate, iar una dintre ele nu a putut fi încheiată. În afară de aceasta, este posibil ca, din lipsă de timp, problemele puse în discuție fiind studiate cu mult interes și în amănunțime, trei dintre chestiunile prevăzute în ordonanța domnească de convocare a Sinodului din 6 noiembrie 1865, adică: "*Regulamentul disciplinar pentru călugări și călugărițe; Determinarea atribuțiilor Primatului României și Uniformizarea ierarhiei bisericești*", să nu fi putut fi aduse în cercetarea sesiunii înaltului for bisericesc, căci despre ele sumarele ședințelor nu fac nici o amintire.

Tot ceea ce, în total sau parțial, n-a putut fi rezolvat atunci, a rămas să fie soluționat în următoarea sesiune a Sinodului, adică peste doi ani, deci în 1867³⁸.

Căci, cu toate protestele și dezaprobările unora și cu toate că la mai puțin de șase săptămâni de la încheierea lucrărilor primei sale sesiuni, Alexandru Ioan

30. *Ibidem*, p. 73.

31. *Ibidem*, p. 76-79.

32. *Ibidem*, p. 79-80.

33. *Ibidem*, p. 85.

34. *Ibidem*, p. 86-87.

35. *Ibidem*, p. 88.

36. *Ibidem*, p. 96.

37. *Ibidem*, p. 96.

38. Privitor la problemele discutate în sesiunea ordinară a Sinodului din anul 1865 vezi și Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 58*, f. 21-22, unde se află și referatul nr. I din 19 iulie 1867 al Comisiei I (a Sinodului) însărcinată cu regularea lucrărilor prevăzute la litera a din Decretul domnesc.

Cuza, cel care crease acest Sinod, a fost silit să abdice, totuși Sinodul înființat prin Decretul său organic s-a mai menținut câțiva ani după aceasta.

La începutul anului 1866, Mitropolitul Nifon, văzând că legile și regulamentele votate de Sinodul general din 1865 n-au fost traduse în fapt, intervine pe lângă Guvern ca să facă tot posibilul pentru a se aduce la îndeplinire acele legi și regulamente. La aceasta, Guvernul răspunde, prin *Mesajul* de deschidere a Constituantei din 11 februarie același an, că va îndeplini cu prisosință toate nevoile Bisericii și școlii, după cum se vede la paragraful privitor la școală și Biserică, unde zice:

"Sub sfânta aripă a Bisericii se adumbrea altădată tot ce era mare, generos și român. Independența Bisericii era scutul independenței cetățeanului, precum gloria cetățeanului era gloria lui Dumnezeu, Căruia eroii patriei noastre ridicară atâtea altare pe câte victorii raportară.

În timp de cădere, de dureri și de doliu, Biserica noastră fu nu numai altarul lui Hristos, dar și al dreptății și al naționalității. Domnii răi și despoșii, și mai apoi chiar oștiri de invaziune nu au cutezat să pună o mână sacrilegă asupra aceluia altar sfânt; dar ceea ce dânsii n-au cutezat, a împlinit regimul din urmă căruia ziua de 11/23 februarie a pus sfârșit.

Acest regim e știut de toți ce a făcut din sfânta independență a Bisericii noastre. Cu legea pentru Sinod el a lovit credința străbună; cu legea de asimilare a capilor Bisericii Române cu funcționarii ordinari ai statului, cu legea care hotărâște ca ei să nu mai fie aleși ca în trecut, ci numiți și scoși după bunul plac al Domnitorului, s-a zdruncinat adânc altarul, s-a zdrobit în el azilul vechi al independenței cetățenești, s-a închis și se părea pentru totdeauna lista mitropoliților cetățeni români ca Grigore, Dositei, Iacob Stamati, Veniamin etc.

Guvernul de la 11/23 februarie a făcut din această tristă perspectivă, ce regimul trecut lasă Bisericii Române, una din primele sale preocupări. Proiectul de lege pentru a înapoia Bisericii marea sa misiune divină și română e deja pe biroul Onor. Camerei Române: rolul civilizator și național ce a avut și care i se cuvine de a-l păstra.

Tot Camerei Române este lăsată misiunea deopotrivă mare și sfântă de a păstra umbrele măhnite ale atâtor sublimi dăruitori și înzestrători ai Bisericii. O rea interpretare de către regimul trecut a vorbit de secularizare, nu numai a sfâșia, fără înșiorare, testamentele, cuvântul ultim și sfânt al celor ce muriră, dar iacă a desecat prin această faptă din inima română bunul simț de altădată pentru faceri de bine. Fără a deprinde mai întâi pe români să consacre aiurea averea ce în trecut ar fi dat-o bisericilor, pentru fapte bune, legea de secularizare, rău înțeleasă, a zis generosității române: Nu mai da nimica la biserică, căci averea ce le încredințați pentru fapte bune va servi unor Guverne pentru cheltuieli ruinătoare și delapidări.

E timpul ca această neînțeleaptă, nedreaptă și imorală interpretare a vorbei pentru secularizare de averi monastirești să înceteze. E timpul ca Statul să redea facerilor de bine școalelor, vechiul lor capital material încredințat de străbuni îngrijirii Biserice. Binecuvântările acelor umbre sfinte vor umplea mai bine lăzile Statului, de cum le-a putut umplea nepăsătoarea sfâșiere a voinței lor de pe urmă. Această reînviare a averilor clericali, nu în mâinile a câtorva călugări - aceasta nimenea n-o cere - ci la adevărata lor menire, în școli și iar în școli, ca

prima dintre binefaceri, va redeschide poarta generosității române, pe care vor mai intra ca în timpii trecuți de pietate și glorie, și alți noi înzestrători ai instituțiilor publice; căci să vă fi dat asemenea dorință de cei ce testează că voința lor va fi lege, legea cea mai mare din legi, legea înaintea căreia se închină și marea și nețărmurita putere legiuitoare a țării – Adunarea. Deocamdată, până să se poată organiza o casă specială din averile clerului destinate la școli și faceri de bine, Guvernul caută să mai aducă măcar unele îmbunătățiri materiale pe la monastiri și biserici. Cele mai multe din aceste monumente ale gloriei și pietății străbune cad în ruină, de la unele n-a rămas nici piatră pe piatră, și la multe lucrările de restaurare întreprinse cu câțiva ani în urmă stau neisprăvite, cu pierderea materialului adunat și a zidurilor descoperite. Ruină și nedreptate! Bugetul Cultelor, după cum era alcătuit de regimul trecut, abia lăsa monahilor și monahiilor de la monastiri cu ce să nu moară de foame. Sunt monastiri cărora li se dădea câte 8 – 12 parale de întreținere pe zi de monah! Prin noul buget al Ministerului de Culte se ridică suma asta la un leu.

Când statul este spoliator și nedrept, indivizii și ei, numai să poată, vor fi spoliatori și nedrepți. Pe când regimul trecut deturna de la voința străbună averile donate la biserici și monastiri, șeful statului, și după el toți au putut deturna din acele averi în chiar profitul lor particular. Ministerul de la 11/23 februarie și-a făcut și-și va face datoria de a urmări reîntoarcerea către stat a moșiilor, proprietăților, mobilelor și imobilelor răpite cu diverse preteste și numai regimul trecut etc".³⁹

În urma celor făgăduite în Mesajul de mai înainte, Mitropolitul Nifon văzând că nu a ajuns la nici un rezultat îmbucurător pentru Biserică și școală, ține un discurs protest – nu în Sinod, ci în ședința Senatului din 17 decembrie 1866 – protest care-i face mare onoare, întrucât arăta cât a luptat Biserica pentru țară, și că cea mai mare parte din activitatea ei de până atunci nu a fost decât pentru țară și pentru națiune, pe când guvernele de dinainte nu s-au ținut de cuvânt să facă și pentru Biserică cel puțin ceea ce au promis la anumite ocazii, întrucât guvernele de altădată prin asemenea făgăduieli măguliseră Biserica și pe reprezentanții săi, pe care-i făcuseră nu numai să nu se opună legii de secularizare, dar chiar să lupte mână în mână cu guvernul pentru a duce la bun sfârșit numita lege. Dar această speranță a fost numai iluzie, căci nu s-a transformat în fapt după cum se credea, iar membrii ierarhiei au rămas numai cu liniștea și speranța într-un viitor mai depărtat.

Următoarea convocare a Sinodului general, potrivit art.8 din Decret, s-a făcut pentru data de 1 iulie 1867. Ministrul Cultelor, prin adresa nr. 5993 din 26 iunie 1867, anunță pe Mitropolitul Nifon: "*După aprobarea domnească, Sfântul Sinod este convocat conform legei în sesiune ordinară la una Iulie viitor, încunostințându-vă despre aceasta Eminenție, cu onoare vă rog se binevoiți a face cunoscut membrilor Eparhiei Sânteii Mitropolii ca în ziua arătată se vie la ședință.*"⁴⁰

39. C. Ialomițeanu, *op. cit.*, p. 46-49. Vezi și *Actele Sinodului general din 1865*, p. 96-97.

40. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar nr. 5599*, f. 104/1867 (*Deschiderea Sinodului general al Bisericii Române pentru sesiunea anului 1867*), f. 1.

Ordinea de zi a acestei noi sesiuni ordinare cuprinde: a) *"Regularea cestiunilor rămase nerezolvate în sesiunea anului 1865; b) Luarea de decizie asupra unor cereri de călugărire; c) Facerea unui proiect de lege pentru înființarea unei facultăți de teologie; d) Formarea unui alt proiect de regulament cu privire la zidirea și restaurarea de biserici"*.⁴¹

Totuși, acestei sesiuni nu i s-a acordat atenția pe care ar fi meritat-o. Cei doi mitropoliți, sub diferite motive, nu au participat: Mitropolitul Nifon, în perioada cât s-au ținut ședințele Sinodului, a fost plecat *"peste frontieră, la băile de la Eleopatacu"*.⁴² În lipsa celor doi mitropoliți, ședințele Sinodului au fost prezidate de episcopul de la Roman, Atanasie. În afară de aceasta, nici de astă dată n-au lipsit dezaprobările și prôttestele. Astfel, la 14 iulie 1867, arhierul Ioanichie Evantias scria Mitropolitului Nifon: *"Prin telegrama cu nr.1316 ne invitați a lua parte, ca Arhierul român, la Sinod în Sesiunea anului curent, conform dispozițiunilor luate de Dl. Ministru respectiv, după Domneasca aprobare, însă fiindcă după mine acest Sinod este anticanonic, parte pentru că este stabilit afară de așezămintele Bisericii Ortodoxe, și parte pentru că este compus de episcopi necanonici, lucru cu totul opus Sântelor așezăminte bisericești bazate toate pe canoanele Sfinților Apostoli și pe ecumenicele și recunoscutele Sinoade, unica și neatacabila constituțiune a Bisericii Ortodoxe, la al cărei Altar am depus jurământul că nu mă voi abate cu nici un preț. De aceea, dar precum nici la Sesiunea trecută, asemenea nici la aceasta, ba nici la altele ce ar mai urma, toate după sistemul acesta, nu voi putea lua parte, ca să nu mă găsesc în opoziție cu cele stabilite de Sântii Apostoli și de Sântele Sinoade, precum și de cele rostite de mine în jurământul depus înaintea Sfântului Altar la primirea Arhieriei. Afară de aceasta, tot pe mai sus arătatele cuvinte și protestul contra acestui Sinod anti-ortodox și contra lucrărilor sale.*

Ioanichie Episcop de Evantias"⁴³.

O comisie Sinodală a examinat acest protest și răspunde Arhierului Ioanichie în felul următor: *"Prea sfinții Mitropoliți și Episcopi ai țerei să curme cu dânsul toată comunicațiunea bisericească, rămând el a se împărtași în eparhia sea până când va recunoaște rătăcirea și va veni întru pocăință, și atunci Sinodul va hotărî cele de cuviință. Prea Sântitul Mitropolit, președintele Sinodului în a cărui jurisdisctiune se află acest Arhieru, va regula de a se priveghea ca el să nu propage în Biserică ideile sale cele de desordine și de anarhie. Pentru revolta contra legilor țerei se lasă guvernului-a lua măsurile ce ar socoti convenite contră acestui Arhieru, ce s-a declarat contra legalității. Această decisiune Sinodală să se aducă la cunoștință atât prea Sântitului Mitropolit al Ungrovlahiei, cât și D-lui Ministru de Culte, spre regulă, și totodată cu postire de a o aduce la cunoștința publică."*⁴⁴

La această hotărâre a Sinodului general, Arhierul Ioanichie Evantias, la 20 septembrie 1867, se adresează Mitropolitului Nifon cu un protest, în care se apără

41. Această ordine de zi a fost comunicată președintelui Sinodului general la 7 iulie 1867 cu adresa Ministerului nr. 6401/1867 (Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 58, f. 2*).

42. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar nr. 5599, f. 104/1867, f. 55 (Deschiderea Sinodului general al Bisericii Române pentru sesiunea anului 1867)*.

43. *Ibidem*, f. 5.

44. *Ibidem*, f. 34v.

punct cu punct împotriva acuzațiilor ce i se aduc, iar în finalul scrisorii îi spune Mitropolitului: *"Am onoarea a vă cere rugându-vă, să respingeți nedreapta, necanonică și ilegală concludsiune ce nedreptu și arbitrar se razimă pe canonul 84 al Cartaginei, și mă osândește defăimându-mă și atentând ilegalmente la drepturile canonice, la drepturile mele inelabile, sacro-sante și imprescriptibile de Arhiereu al țerei făcut după toată rânduiala Bisericei. Iar dacă prea Sfinția Voastră susțineți această concludsiune a necanonicalui Sinod, atunci vă rog, măcar să cereți la Guvern a se convoca un Sinod canonic din toată Dacia de Episcopi canonici, adunați canoniceste, care să judece lucrul de drept canonic a țerei și dogme, dintre Episcopii canonici și aceia necanonici a căzutului regim la 11 februarie, epoca libertății românilor, căci dreptul ca și adevărul nu poate fi decât cu o parte dintre dâșșii și este făcut a nu fi eludat acelu ce se cuvine, după legile și formele ce au stăpânit în Biserica Răsăritului."*⁴⁵

La 16 martie 1868 Mitropolitul Nifon, cu adresa nr.453, se adresează Ministrului Cultelor, privitor la sentința dată de Sinod împotriva Arhiereului Ioanichie Evantias: *"Sinodul convocat în sesiunea ordinară din anul încetat, luna 7 iulie, au fost date sentințele sale în contra fratelui arhiereu Ioanichie Evantias și preotului Ion (Păunescu) din Pitești, proprindu-să pentru totdeauna din serviciul bisericesc pentru cuvintele arătate, care sentințe s-au trimis d-Voastră spre a le supune la sancționarea Măriei Sale; și fiindcă persoanele arătate mai sus ar reclama în contra acelor sentințe ca nedrepte pentru dâșșii și cer libertatea serviciului lor, noi neavând despre aceasta nici o cunoștință, Vă rugăm, domnule Ministru, a ne răspunde în ce considerație s-au luat menționatele, și dacă s-au sancționat ca să știm în ce chip avem să urmăm în cestia de față, căci și prea Sântitul Patriarhul Ecumenic, prin epistola ce am avut onoare a o comunica Domniei Voastre în copie, tratează și despre aceasta."*⁴⁶

La aceasta adresă, Ministrul Cultelor, D. Gusti, prin adresa nr. 3261 din 22 martie 1868, răspunde Mitropolitului Nifon: *"Am onoarea a vă răspunde la adresa nr. 453, că decisiunile Sinodului general al Bisericei Române, menționate prin acea adresă, nu sunt confirmate de Măria Sa Domnitorul, cu părere de rău însă vedem că Prea Sântitul Patriarh se îngereasă într-un chip prea manifest în afacerile de disciplină a clerului nostru."*⁴⁷

Pentru protestul său, în ședința din 19 iulie 1867 a Sinodului general, preotul Ion Păunescu a fost pedepsit cu depunerea din treaptă.⁴⁸

Cu toate greutățile ce i se puneau în cale, cu toate că unii din membrii săi refuzau participarea la ședințe; unii motivând că sunt bolnavi, ca Luca Călăceanu, Mitropolitul Calinic Miclescu, arhiereul Chesarie Sinadon⁴⁹, alții că nu au mijloacele pentru a putea sta în București pe timpul sesiunii, precum arhiereul Isaia Vicol, preotul C. Butureanu⁵⁰, alții că sunt prea ocupați la Eparhie, precum vicarul mitropolitan Ieronim⁵¹, iar alții își dădeau demisia, precum preoții S. Bădescu-Esarcu,

45. *Ibidem*, f. 47v.

46. *Ibidem*, f. 55.

47. *Ibidem*, f. 56.

48. Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 58*, f. 356 ș.u.

49. *Ibidem*, f. 7-8, 179-180, 208, 209.

50. *Ibidem*, f. 36, 59-60, 225-226.

Ion Sachelarie și N. Dumitrescu,⁵² Sinodul general, deschis în această sesiune la 14 iulie 1867, și-a continuat lucrările până la 10 august 1867, timp în care intră și prelungirea de 10 zile, aprobată de Domnitor, comunicată de Ministerul Cultelor cu adresa nr.7432 din 2 august 1867.⁵³

Sinodul a ținut în total 19 ședințe și a discutat toate punctele din ordinea de zi, între care, cum s-a văzut, era și întocmirea unui proiect de lege pentru înființarea unei facultăți de teologie. Acest proiect de lege era întocmit de o comisie formată din: Episcopul Melchisedec, profesorul D. Caloianu și preoții I. Floru, N. Popescu și Gh. Topolor.⁵⁴ După un raport întocmit de arhieriei Melchisedec, Iosif Marinescu și Ghenadie Argeșiu, probabil în vederea sesiunii din anul 1869 a Sinodului general, reiese că în cele două sesiuni anterioare, în afară de proiectul de lege privind facultatea de teologie, s-au mai întocmit alte 11 proiecte de lege și regulamente. Acestea sunt: "1. Regulamentul pentru disciplina bisericească; 2. Regulamentul pentru costumul clerului; 3. Regulamentul pentru rotunjirea eparhiilor; 4. Regulamentul pentru "regularea preoților de mir în parohie"; 5. Proiectul de regulament pentru disciplina monahală; 6. Proiect pentru cercetarea, amendarea și tipărirea cărților bisericești; 7. Proiect pentru unificarea tipicului bisericesc; 8. Proiect pentru ceremonialul investiturii și instalării marilor demnitari ai bisericii; 9. Proiect de regulament pentru lucrările sinoadelor eparhiale; 10. Proiect pentru uniformizarea ierarhiei bisericești; 11. Proiect pentru regulile ce trebuie observate la clădirea bisericilor din nou și la restaurări".⁵⁵

Conform dispozițiilor în vigoare atunci, Sinodul general urma să-și înceapă cea de a treia sesiune ordinară la 1 iulie 1869. Mai înainte de aceasta însă, președintele său, Mitropolitul Nifon, care în Adunarea legislativă votase pentru decretul lui Alexandru Ioan Cuza, a cerut Ministrului de Culte, la 2 ianuarie 1869, prin adresa nr. 1, următoarele:

"Credem de a noastră datorie a vă preveni de timpuriu, aducându-vă aminte, că după legea organică pentru Sinodul înființat în puterea Statului din 2/14 iulie, anul 1864, la vara viitoare urmează a se convoca a treia sesiune sinodală. Dar fiindcă acea lege este recunoscută de anticanonică și că astfel nu a putut produce nici un rezultat satisfăcătoriu până acum, și negreșit că tot acelaș rezultat va avea aplicarea ei și în viitoriu, apoi spre a putea odată intra Biserica pe calea normală, este necesariu, Domnule Ministru, ca în sesiunea actuală să se supună Corpurilor legislative spre votare un proiect de lege pentru Sinodul Bisericii Române. Numai așa va fi scăpată națiunea de a privi și la vara viitoare repetându-se scandalul din trecut. Cu această ocaziune socot, Domnule Ministru, a-mi împlini o datorie de conștiință arătându-vă chiar puncturile principale, în care decretul organic actual deviază de la spiritul și litera Canoanelor Bisericii Ortodoxe.

51. *Ibidem*, f. 38.

52. *Ibidem*, f. 43, vezi și Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar nr. 5599, f. 104/1867. (Deschiderea Sinodului general al Bisericii Române pentru sesiunea anului 1867) f. 29.

53. Arhiva Sfântului Sinod, Dosar nr. 58, f. 82.

54. *Ibidem*, Dosar nr. 58, f. 98-102, 387.

55. *Ibidem*, Dosar nr. 59, f. 13-14.

1) Nu numai că introduce în Sinod alți membri pe lângă mitropoliți și episcopi, cari sunt membri canonici ai Sinoadelor Ortodoxe, dar încă face din ei o majoritate foarte covârșitoare, încât voturile episcopilor, care singure constituie puterea sinodală, devin fără nici o valoare.

2) Sinodul Statutului nu are autoritatea cuvenită acestei instituțiuni, este pus în pozițiune cu totul pasivă, și toată puterea de acțiune în sfera sa bisericească este dată Ministerului de Culte. Trebuie o altă combinațiune, conformă pe cât cu canoanele, pe atât și cu justiția și cu demnitatea atât a guvernului, cât și a Bisericii naționale.

Aceste sunt în genere marile defecte ale Sinodului după Statut, și care au și paralizat efectele cele bune ce s-ar fi putut produce în interesul ordinii și a progresului Bisericii, prin o legiuire care ar fi combinat cu înțelepciune trebuințele noastre religioase cu spiritul canoanelor și cu usul tradițional al Bisericii noastre.

Sperăm, Domnule Miniștru, ca înțelepciunea și sentimentele, pre cât naționale, pre atât și creștine, ale Domniei Voastre, precum și trista experiență a anilor din urmă, vor contribui a scoate Biserica națiunii noastre din impasul în care o a pus Decretul organic menționat, carele a devenit stavilă a toată îmbunătățirea în sfera bisericească și pricinuitoriu de neorânduiele, ce nu s-au mai pomenit în Biserica patriei românilor vreodată".⁵⁶

Cu toată această dezaprobare venită din partea Mitropolitului Nifon, Principele Carol I, cu decretul nr. 1110/1869, a convocat Sinodul pe data de 1 iulie 1869, așa cum prevedea Legea, iar Ministrul Cultelor, prin adresa nr. 7563 din 14 iunie 1869, încunoștințează pe Mitropolit despre această convocare: "Prin decretul Domnesc no. 1110 Sântul Sinod fiind convocat conform legeri în Sesiune ordinară la una Iuliu viitor, subscrișul are onoare a comunica aceasta Eminenței Voastre spre știință și regulă".⁵⁷

Nu se știe dacă de această dată Sinodul s-a putut întruni și dacă a lucrat ceva, căci unii din membrii săi s-au eschivat a lua parte la lucrări, motivând că nu au suficiente mijloace materiale pentru a sta în București, așa cum spune Vladimir Irinupoleos Suhopan de la Mitropolia Moldovei: "poziția în care acu de doi ani mă aflu precum știți, mă împiedică de a participa la Sinod, și pentru această cu smerenie vă rog de a mă erta de cheltuele care îmi sunt imposibile de a le face cu mîergerea la București, deși aș fi dorit de a lua parte la Sesiunile sinodale ce urmează a se deschide";⁵⁸ alții spun că sunt bolnavi, cum este cazul cu Mitropolitul Moldovei Calinic Miclescu, care spune: "Din cauză de slăbiciune și de boală în care ne aflăm, cu părere de rău ne găsim că nu putem lua parte la lucrările sesiunii prezente a Sinodului".⁵⁹ La fel, Arhiereul Chesarie Sinadon, la 1 iulie 1867: "cu respect vă supun cunoștinței că, din cauza slăbiciunii bătrânelor, ca ajuns în etate peste șapte-zeci ani, și bolnav, nu pot a mă presenta și a face parte în Sântitul Sinod general al Sântei noastre Biserici".⁶⁰

56. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar nr. 5599, f. 104/1867 (Deschiderea Sinodului general al Bisericii Române pentru sesiunea anului 1867), f. 79.

57. *Ibidem*, f. 80.

58. *Ibidem*, f. 82.

59. *Ibidem*, f. 101-102.

60. *Ibidem*, f. 98-99.

În același timp, unii dintre membrii Sinodului și-au dat demisia, cum este cazul profesorului Vasile Caloianu, care spune:

"*Demit mandatul de membru al Sinodului general al Bisericii Române pentru următoarele motive:*

1. *Că legea sa organică fiind în discuțiunea Corpurilor legislative, este deja considerată ca o lege anticanonică. În consecință:*

2. *Toate legile votate în sesiunile precedente nu s-au luat în nici o considerare de Guvern, care, se vede, a împărtășit opiniunea, că deși această lege este espresiunea datinelor și tradițiunelor noastre străbune, astăzi însă, spre a împăca cerințele și interesele străine, cată a fi una lege internațională.*

*Ca creștin ortodox și ca român demit dară mandatul cu care m-a onorat clerul eparhiei Râmnicu, fiind totdeauna gata și devotat în serviciul său".*⁶¹

După mărturia unor istorici, la această sesiune a Sinodului general nu s-ar fi prezentat decât patru membri,⁶² și, în această situație, Sinodul sigur nu ar fi putut să-și îndeplinească misiunea sa.

Nesustținut și nici considerat atât cât trebuia de cei ce aveau datoria să facă acest lucru, blamat și criticat de mulți, Sinodul general al Bisericii Ortodoxe Române reprezintă, totuși, o pagină din viața Bisericii noastre. Țelul principal al activității sale a fost propășirea Bisericii noastre. Dovadă sunt proiectele de legi și regulamentele pe care le-ar fi pregătit și le-ar fi votat. După cum am arătat, Ministerul de resort nu a binevoit și nici nu a avut interesul să le investească cu formele legale necesare. De unele din ele poate că s-a ținut seama mai târziu, atunci când noul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, creat prin **Legea organică** din anul 1872, a întocmit și a votat dispozițiuni și regulamente privind tot aceleași probleme, adică Regulamentul pentru disciplina bisericească, pentru disciplina monahală, pentru mijloacele de întreținere a clerului de mir.⁶³ Și acest lucru, într-o oarecare măsură, ar putea însemna chiar o continuare a activității Sinodului general înființat de Cuza.

61. *Ibidem*, f. 103.

62. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 120; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 137.

63. În revista "Biserica Ortodoxă Română", nr. 1 (1874-1875), p. 87, 113, 159.

DISPUTA DINTRE MITROPOLITUL NIFON AL UNGROVLAHIEI ȘI MITROPOLITUL CALINIC MICLESCU AL MOLDOVEI PENTRU PRIMAȚIE

După cum am arătat în capitolul precedent, în luna mai a anului 1873 a decedat Domnitorul Unirii Alexandru Ioan Cuza. În aceeași lună a anului 1873, era convocată prima sesiune a Sinodului General al Bisericii Ortodoxe Române, la care era invitat să ia parte și Mitropolitul Calinic Miclescu, dar acesta anunța printr-o telegramă, că *“era decis a pleca și a veni la București spre a lua parte la lucrările Sântului Sinod însă se vede nevoit a mai amâna această plecare până la înmormântarea corpului decedatului Principe Cuza.”*¹

Totodată aduce la cunoștință printr-o telegramă și Mitropolitului Nifon această știre, invitându-l să ia parte la înmormântarea Domnitorului Cuza în ziua de 29 mai la moșia acestuia de la Ruginoasa:

“Rămășițele fericitului întru pomenire Alexandru Ioan I, primul Domnitor al României Unite, se vor înmormânta la moșia sa de la Ruginoasa Marți 29 mai. Vin dar frățește a vă ruga să binevoiți de vă este cu putință, să luați parte la ceremonia religioasă și Înalt Prea Sfinția Voastră, iar la caz de a nu putea veni, să delegați doi frați episcopi din eparhiile Înalt Prea Sfinției Voastre, căci credem că este bine ca la această dureroasă ceremonie în unire să ia parte clerul din toată România Unită sub repausatul Domn Cuza”.²

Acestei invitații Mitropolitul Nifon îi răspunde că nu poate lua parte întrucât sesiunea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române era în plină desfășurare, iar prin programa specială se stabilește anume cine trebuie să participe la înmormântarea rămășițelor pământești ale lui Cuza, adăugând că invitația pe care i-o face Mitropolitul Calinic nu este conformă cu spiritul canoanelor Sfintei noastre Biserici: *“Guvernul luând toate dispozițiunile convenite pentru înmormântarea fostului domnitor Cuza, conform programelor publicate în Monitorul Oficial, datoria fiecărui cetățean și mai cu seamă a unui Mitropolit este să se supui Guvernului. Inițiativa ce ai luat Prea Sfinția Ta la această înmormântare nefiind conformă cu spiritul canoanelor Sfintei noastre Biserici, nu aderez la propunerea ce-mi faci”*.³

De fapt se hotărâse ca în data de 29 mai, ziua înmormântării lui Cuza, să se facă o slujbă de prohodire de către membrii Sinodului în catedrala mitropolitană din București.

La răspunsul Mitropolitului Nifon, Mitropolitul Calinic nu rămâne dator, ci replică la rândul său acestuia, dându-i unele explicații asupra programei de mai înainte, pe lângă care mai adaugă că programa oficială dă latitudine Bisericii să-și formeze singură ceremonia religioasă: *“Primind telegrama răspunzătoare la*

1. “Biserica Ortodoxă Română”, nr. I, an 1874-1875, p.7.

2. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p.63; G. Mârzescu, *op. cit.*, p.13-14.

3. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p.62-63; G. Mârzescu, *op. cit.*, p.12.

invitarea ce v-am făcut de a veni la înmormântarea fostului domnitor Cuza, iată să vă dau unele explicații din care foarte luminat veți putea înțelege că scopul invitării a fost cu totul departe de usul regretabil ce ați făcut cu ea.

a) Locul înmormântării fiind moșia Ruginoasa, ce este în Eparhia noastră, am crezut că împlinind actul de distinsă politeță, scutindu-vă de cererea permisiunii după canoane, vom înlătura astfel până și dificultatea ce ați avea de a vă conforma cu ele, în caz când **frăția** voastră v-ați figura existența unei **supremații**, după cum chiar tonul ce-l țineți către un egal pare a insinua.

b) Întrucât pentru aserțiunea că întreprinderea noastră ar fi manifestare contra dispozițiilor Guvernului, ar fi îndeajuns a vă rechema, că atitudinea noastră față cu el a fost totdeauna pentru oricine învederarea convingerii noastre: **"Că toată stăpânirea este de la Dumnezeu"**.

Dar pentru a vă arăta că și în cazul de față vă este puțin profitabilă schimbarea caracterului invitării noastre, n-aveți decât să mai recitiți programa Guvernului și veți vedea că el singur lasă Bisericii libertatea a-și face programul ceremoniei religioase, rezervând pentru sine, ca în orice parte a lumii, regularea ceremoniei militaro-civilă.

Aceasta fiind exacta interpretare a programului oficial, ne este de mirare că **Frăția Voastră** înțelegeți că corpul să se înmormânteze în Ruginoasa, iar ceremonia funebră bisericească să se celebreze numai ca o panachidă în catedrala din Capitală.

Terminând aceste câteva lămuriri necesare, este neexplicabil pentru noi, ca la o politeță să răspundeți cu o invocare de canoane ce nu există și invitarea de a asista la ceremonia înmormântării Domnitorului, de la care aveți titlu ce vă inspiră tonul telegramei, drept recunoștință, a desfigurației într-o cestiune cu tot străină de noi".⁴

Primind acest răspuns de la Mitropolitul Calinic, Mitropolitul Nifon a supus această problemă Sinodului. Acesta a format o comisie care să cerceteze cauza și să decidă. Această comisie era formată din arhieriei: Isaia Romanul, Melchisedec al Dunării de Jos, Ghenadie de Argeș, Ieronim Sevastias și Ioanichie Evantias. După îndelungi și pertinente cercetări, comisia a prezentat Sinodului următorul răspuns: "Lăsând la o parte chestiunea înmormântării fostului Dm̃n, care a servit numai de punctul de unde a pornit incidentul, sub-scrișii am fost surprinși cu deosebire de atitudinea luată de mitropolitul Moldovei, vis-a-vis de Mitropolitul Primat.

Deci, dezbătând asupra cazului, sub scrișii ne-am convins că Prea Sântul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, fără nici un temei, a provocat acest incident regretabil, căci:

a) Știind că Mitropolitul Primat în ziua înmormântării fostului Domn trebuia negreșit să se afle în capitala țării, spre a oficia serviciul funebru aici, precum se stabilise prin programa Guvernului, nu era o idee serioasă de a cere venirea sea să participe în acea zi la Ruginoasa;

4. Ec. C. Ialomițeanul, *op. cit.*, p.63; G. Mârzescu, *op. cit.*, p.13-14.

b) Aceasta fiind în timpul sesiunii Sfântului Sinod, care ține ședințe în toate zilele și se ocupă cu lucrări serioase pentru organizarea Bisericii noastre, sub președenția Mitropolitului Primat, nu era cuviincios, nici canonic, ca mitropolitul Moldovei, în loc de a veni însuși să ia parte la lucrările Sinodului, după cum cer canoanele și legea pentru instituirea Sântului Sinod al Bisericii noastre, să cugete a distra și pe Mitropolitul Primat, Președintele Sinodului și a face imposibile ședințele Sinodului pe mai multe zile.

Nefiind dară, logic a crede în seriozitatea chemării acesteia, rămâne a vedea în acest incident numai o ocazie forțată de a-și arăta Mitropolitului Moldovei puțină sa considerație pentru Mitropolitul Primat, precum însuși se exprima sub No. 1, că ar fi voit să-și arate politețea sa prin aceea ca să nu fie Primatul pus în dificila pozițiune de a-și cere de la prea Sănția sa permisiunea canonică de a intra în Moldova la un mitropolit egal cu Primatul. Mitropolitul Primat nu se vede să fi exprimat nici dorința de a se duce în Moldova, nici că la asemenea caz ar fi simțit vre-o dificultate canonică de a înștiința pentru aceea pe Mitropolitul Moldovei. Tot la această concluziune duc și aserțiunile cu care se sfârșește epistola Mitropolitului de Moldova, că adică Mitropolitul Primat a dobândit primația sa de la repausatul Domnitor, și că acest titlu ar fi dând un oarecare ton telegramei Mitropolitului Primat. Aceeași concluziune se deduce și din expresiunile cu care se servește Mitropolitul Moldovei către Primat, titluindu-l nu ca pe mitropolit, cu atât mai puțin ca pe Primat, ca și cum ar fi episcop sub jurisdicția Mitropoliei sale; căci cu epitetul de frate, frăția voastră se adresează mitropolitul către episcop, iar mitropolitul către mitropolit, precum și episcopul către episcop, se adresează cu epitele de: "Înalt Prea Sănțite Stăpâne" ori "Prea Sănțite Stăpâne".

De asemenea expresiunea: "invitare" se adresează de la un grad superior unui grad inferior, atât în ierarhia bisericească cât și în ordinea demnităților civile.

Nu mai puțin necalificabilă este expresiunea ce adresează Mitropolitul Moldovei Mitropolitului Primat, prin care nu voiește a da primatului nici un pas de precădere, când îi zice: "Când frăția voastră v-ați figura existența unei supremații, după cum chiar tomul ce-l țineți către un egal pare a insinua".

Spre a se curma pe viitor niște astfel de regretabile incidente, care nu pot avea alte consecințe decât discordiu și conflicte scandalizatoare pentru cler și popor, subscrișii sunt de opinie a se vota de Sântul Sinod următorul regulament pentru definirea atribuțiunilor de precădere ale Mitropolitului Primat al României, în spiritul legii de la 14 Decembrie 1872".⁵

Regulament pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat al României, după cum s-a modificat de St. Sinod, în ședința sea de la 26 Noemvrie, anul 1873.

Art. 1. Pe temeiul legii de la 16 Decembrie 1872 pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhiați, cum și a constituirei Sf. Sinod Mitropolitul Ungrovlahiei este totodată și Primat al întregii României (art 17.). Tot acolo se sta-

5. "Monitorul oficial", nr. 130 din 19 iunie/1 iulie 1873, p. 834.

bilește principiul ca Primatul are rangul de precădere înaintea Mitropolitului Moldovei.

Art.2. Această precădere se exprimă atât în președerea Sf. Sinod, cât și la oficiile divine și la toate ceremoniile, fie religioase, fie civile, când Primatul se află împreună cu ceilalți ierarhi ai țării.

Art. 3. Când St. Sinod va găsi cu cale a se vizita în numele său și în interesul Bisericii una sau mai multe eparchii ale țării, această vizitare se va face de președintele său, Primatul României, și în caz de legitimă împiedicare, de Mitropolitul Moldovei, în lipsa amândurora mitropoliților, Sântul Sinod pentru vizitarea eparchiilor, în interesele generale ale Bisericii, va delega pe episcopul cel mai vechiu în hirotoniă.

Art.4. Toți ierarhii și tot clerul datoresc respectul convenit Primatului României, în calitate de președinte al Sf. Sinod.

Se înțelege că prin aceasta nu se jignește întru nimic pozițiunea neatârnată ab antiquo a ambelor metropolii ale țării una către alta. De aceea și Primatul Președinte al St. Sinod, în relațiunile sale atât cu Mitropolitul Moldovei cât și cu episcopii eparchioți va observa regulile statornicite de canoane sau de vechile obiceiuri ale țării.

Art.5. Titlul cu care trebuie a se adresa toți ierarhii și clerul către Mitropolitul Primat este: Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei, Primat al României și Președintele Sf. Sinod. Titlul de Arhiepiscop și Înalt Prea Sfințit aparține de drept și Mitropolitului Moldovei.

Art.6. Sf. Sinod reprezintă de drept Biserica Română în față cu alte Biserici ortodoxe. Relațiunile acestora cu Biserica Română se întrețin prin organul Președintelui Sf. Sinod, el apoi le supune la cunoștința Sinodului în cea dintâiu a sea sesiune ordinară sau extraordinară.

Art.7. Mitropoliții României, când urmează a trece unul în eparchiile din jurisdicțiunea celuilalt, sunt datori a cere de la acesta binecuvântare. Episcopii eparchioți, în asemenea cazuri, vor cere binecuvântarea scaunului mitropolitan de care atârnă.

Excepțiune de la dispozițiunile de mai sus se va face când această vizitare va fi a se îndeplini în urma unei hotărâri a Sf. Sinod, sau când ierarhii Bisericii vor fi convocați la sesiunile sinodale sau ale Senatului.

Art.8. Mitropolitul Primat adresează chemările canonice la Sf. Sinod către toți membrii din toată România, după ce a ieșit în Monitorul Oficial decretul domnitorului de convocare a Sf. Sinod și a primit înștiințarea despre aceasta de la Ministrul Cultelor.”⁶

Acest Regulament a fost votat în unanimitate de Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxă Română în ședința sa din 26 noiembrie 1872. După aceasta Ministrul Cultelor a înaintat acest Regulament Principelui Carol I, prin raportul Nr.12214, iar acesta îl sancționează prin decretul Nr. 2163 la 11 decembrie 1873.⁷

6. “Monitorul oficial”, nr. 272 din 15/27 decembrie 1873, p. 2355.

7. *Ibidem*, p. 2355

Această neînțelegere se va accentua și mai mult în toamna anului 1873, când Mitropolitul Moldovei, Calinic Miculescu, refuză să participe la sesiunea Sinodului, și care, prin adresa Nr.1901 din 14 octombrie, îi răspunde astfel Mitropolitului Nifon:

"Spre răspuns la adresa Înalț Prea Sântzeii Voastre Nr. 2360, relativ la deschiderea sesiunii sinodale, venim a vă ruga să aduceți în cunoștința Sf. Sinod cele următoare:

În consecința lucrărilor sesiunii trecute, în care, prin dispozițiuni reglementare, s-au atins drepturile de secole a Sântzeii Metropoliș a Moldovei și s-a compromis chiar aplicarea legii organizării Sf. Sinod al României ne vedem obligați în cunoștință de a ne abține deocamdată de a participa la lucrările sinodale.

*Sperăm că Sf. Sinod va înțelege sentimentele legitime ce ne dictează absențele noastre din sânul său"*⁸

În același timp, Mitropolitul Calinic trimite un protest referitor la această problemă către Principele Carol I, în care arată că Mitropolia Moldovei încă din timpul lui Alexandru cel Bun "este de sine stătătoare, este autonomă și autocefală. De mai mult de patru sute de ani, ea își păstrează independența și chiar în timpuri grele și dureroase, chiar și în contra pretențiunilor Patriarhului ecumenic de a se ingera la drepturile și afacerile interioare ale Bisericii Moldovei, vechii Mitropolișii, glorioșii și neuitații predecesori ai Mei pe Tronul Metropolitan din Suceava și Iași au avut curajul de a apăra drepturile ce de la Dumnezeu le erau încredințate. Archivele țării și ale eparchiilor Moldovei până astăzi păstrează hotărârile sobornicești cari garantează neatârnrarea Metropoliei Moldovei de orice Scaun străin; și însuși Padișahii Otomani, deși de religiune necreștină, prin firmane și hatișerife, au oprit intervenirea Patriarhului din Constantinople în alegerile capilor bisericeii Moldovei și în administrațiunea lor interioară.

Nu voi vorbi de Sântele canoane ecumenice care opresc formal supunerea unei metropolii a unui scaun statornicit din vechi către altă metropolia sau scaun străin.

*La toate fazele și prefacerile prin care au trecut condițiunea politică a țerilor noastre, drepturile canonice și străvechi ale Metropoliei Moldovei au rămas neatrinse."*⁹

El arată în continuare că încă din 1857, când au fost convocate Divanurile ad-hoc pentru a hotărî cu privire la situația politică și socială a României, clerul Moldovei și-a exprimat dorințele în privința îmbunătățirii stării Bisericii Moldovei și a clerului ei, dorințe care au fost aprobate și de Divanul ad-hoc și de comisia europeană în raportul său către Congresul de la Paris: "Convențiunea de la Paris și următoarele constituțiuni, care au prefăcut soarta politică a României, n-au zdruncinat întru nimic condițiunile ab-antiquo ale Bisericii Moldovei.

*Legea pentru organizațiunea Bisericii Române, votată în anul trecut de corpurile legiuitoare și sancționată de Înălțimea Voastră n-a adus cea mai mică schimbare în drepturile străvechi, nici ale Metropoliei Moldovei și Sucevei, nici ale Metropoliei Ungrovlahiei."*¹⁰ *Deci contrariu canoanelor, contrariu drepturilor străvechi ale Bisericii Moldovei, contrariu instituțiunilor democratice și*

8. "Monitorul oficial", nr. 244 din 10/22 noiembrie 1873, p.2207.

9. *Ibidem*, p. 2207.

10. *Ibidem*, p. 2207.

*sinodale ale Bisericii Ortodoxe, contrariu legii organizațiunii Bisericii din anul trecut, Sinodul în întâia sesiune, prin un simplu regulament, a supus Metropolia Moldovei către Metropolia Ungrovlahiei.”*¹¹

El spune că este dator să apere chiar cu viața lui drepturile străvechi ale gloriosului Thron mitropolitan și că nu poate prin prezența și împreună lucrarea lui să consimtă la “*strigătoarea la ceriu nedreptate și scandalosul abuz de putere, comise de sinodul din București în contra Mitropoliei Moldovei... Mie Mitropolitul, nu-mi este iertat a primi, a tolera măcar, ca dreptului acestui scaun secular, ilustrat prin atâția mari arhieri, făclii a Bisericii Ortodoxe Române, care l-au ocupat, nu să se împuțineze, dară măcar să se atingă cât de puțin, fie din partea oricărei stăpâniri politice ori bisericesti. Cu mine, arhiepiscopul Calinic, Sinodul, D. Ministru de Culte sau orice altă autoritate, poate să facă orice va voi. Voiu răbda precum și rabd, toate prigonirile, toate umilințele, pe care zilnic le întâmpin de la ministrul Înălțimii Voastre. Dară ca Mitropolit și în ceea ce se atinge de drepturile neprescriptibile ale Sântei Mitropolii a Moldovei, nu pot primi, nu pot tolera cea mai mică jignire a autonomiei sale.*”

*Ca mitropolit, nu recunosc de cap al meu decât pe Domnul nostru Iisus Hristos, mă închin Patriarhului de Constantinopole numai întrucât se atinge de unitatea dogmelor și de întâietatea ce este dată scaunului Constantinopolitan, de canoele ecumenice. Alt cap nu cunosc și cu drepturile Bisericii Moldovei în mână, nu văd și nu voi vedea în Prea Sântul Mitropolit al Ungrovlahiei decât un frate în Hristos, decât un mitropolit al unei Bisericii Ortodoxe, suroră a Bisericii Moldovei, decât un arhiepiscop egal, iară nicidecum un superior.”*¹²

În încheierea acestor “*tânguiri*”, Mitropolitul Calinic face apel la principele Carol I, să găsească modul în care să “*aline durerile României de peste Milcov, pentru a restatornici neprescriptibilele drepturi ale Mitropoliei ei.*”¹³

Această “*suplică*” principele Carol I o trimite Consiliului de Miniștri cu recomandarea de a fi “*luată în considerațiune*”, iar Consiliul de Miniștri în ședința sa din 16/28 octombrie cu adresa nr. 10712 din 18 octombrie o trimite Mitropolitului Nifon, Președintele Sinodului: “*Prea Sântitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, prin suplica adresată M.S. Domnitorului, tânguindu-se contra lovirii drepturilor ce zice că s-ar fi făcut acelei Sante Mitropolii prin votarea Regulamentului pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat, subsemnatul, cu tot respectul, comunică Înalt Prea Sântiei Voastre o întocmai copie după citata suplică, rugându-vă să binevoșiți a o pune în dezbatere, St. Sinod, în ceea ce privește cestiunile bisericesti.*”¹⁴

La acuzațiile aduse de Mitropolitul Calinic, Ministrul Cultelor Christian Tell, prin adresa cu nr.10713 din 18 octombrie, cere Mitropolitului să “*arate anume acele prigoniri și umiliațiuni, pentru ca să pot răspunde Măriei Sale Domnitorului.*”¹⁵ Mitropolitul Calinic nu întârzie să răspundă acestei adrese în data de

11. *Ibidem*, p. 2207.

12. *Ibidem*, p. 2207.

13. *Ibidem*, p. 2207.

14. *Ibidem*, p. 2207.

15. *Ibidem*, p.2208.

21 octombrie, prin scrisoarea înregistrată sub nr.1918, dar răspunsul său este foarte voalat: *"Vă mărturisim că am fost cuprinși de mirare, căci nimeni mai bine decât D-voastră nu este în posesiune de a ști ce umiliațiuni și ce prigoniri suferă Mitropolia Moldovei și Sucevei și arhipăstorul ei.*

*Scrutați-vă cugetul, D-le Ministru și el vă va lămuri una câte una lovirile ce ați făcut, fără ca să fie nevoie de a vi le rememora noi."*¹⁶

Primind acest protest, Sinodul a hotărât să formeze o comisie, care să examineze cuprinsul lui. Comisia compusă din Isaia Roman, Iosif Ep. Argeșu, Ghenadie fost Argeșu, Melchisedec al Dunării de Jos, Ioanichie Evantias Piteșteanul, examinând cu atenție protestul Mitropolitului Calinic, în ședința Sinodului din 25 octombrie își prezintă raportul, în care, după ce dă răspuns la fiecare problemă pusă de Mitropolitul Calinic și demonstrează netemeinicia acuzațiilor aduse Sinodului, propune: *"A ruga pre guvernul a înapoia protestului în chestiune la urma sa de unde a venit ca unulu ce este necuviinios scrisu și insultător pentru Sinod și pentru ca Înalt Prea Sfinția Sa ca cleriu după canoane și după art.67 a regulamentului pentru disciplina bisericească, nu era în dreptu a protesta într-o chestiune bisericească, la altă autoritate afară de Sântul Sinod care este ultima instanță în asemenea chestiuni. Iată cum se exprimă în această privință Sinodul H ecumenic în can.6: "Dacă cineva disprețuindu decisiunea luată de Sinod după o prealabilă cercetare, va cuteza a supăra auzul Împăratului, sau judecățile autorităților lumești, sau a neliniști pre marele Sinod ecumenicu, spre vătămarea onoarei tuturor episcopilor provinciei, unul ca acesta nicidecum să nu fie primitu cu jeluirea ca unul ce atacă canoanele și distruge buna orânduială bisericească".*

2) *În privința declarațiunei Înalt Prea Sântiei Sale că nu voiește a veni la Sinod, fără nici un temei canonic și legal, să se aplice can. 40 al Sinodului de Laodiceea, 87 și 88, ale Sinodului de Cartag. cari legiuiescu în această privință următoarele: "Episcopii chemați la Sinod nu trebuie să fie neglijenți ci să vie ca să învețe cele pentru buna ordine bisericească și altele. Iară dacă vreunul ar neglija, acela singuru pe sine se învinovățește, afară dacă va rămânea din cauză de boală".*

Episcopul care neglija a veni la Sinod, se scrie ca asupra lui se va pronunța judecata (Cartag. 88). Iară canonul 87 alu Cartag. aplică asupra unora asemenea canonisirea de necomunicare cu ceilalți episcopi, rămânându elu a avea comunicare numai cu eparhia sa.

Pe temeiul dară a acestor canoane, Sântul Sinod să declare întreruptă comunicația spirituală și canonică cu Înalt Prea Sântitul Calinicu întru câtu timpu el va petrece într-o asemenea îndărătnicie și nu va aduce pocăință. Elu se va mărghini a avea comunicare numai în eparhia sa. Până la o altă deslegare a St. Sinod, Prea Sântiții Episcopi din jurisdicția Mitropoliei Moldovei, voru pomeni la Sântele oficii pe: "Sântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române".

3) *Sântul Sinod să adreseze rugăminte guvernului ca să ia măsurile necesare pentru păstrarea ordinii bisericești în Eparhia Mitropoliei Moldovei, aceasta pe*

16. *Ibidem*, p. 2208.

temeiuл canoanelor Sinod. de Cartag. 59 și 78, care îndrituescu pe Sinod la casu de nevoie pentru păstrarea ordinei bisericești, a cere ajutorul autorității civile.

4) *Însă, spre înlăturarea aplicării acestor măsuri canonice, Sântul Sinod întru dorința de a păstra unitatea păcei și a restabili legătura dragostei evanghelice între membrii Sântei Biserici Române, în locul regretabilului incidentu, să îndemne din nou pe Înaltu Prea Sântitul Mitropolit Calinic, a veni la Sinod după cum îl obligă canoanele și legile țerei”.*¹⁷

Tot în această ședință a Sinodului, Comisia constituită pentru a cerceta protestul Mitropolitului Calinic propune ca să i se răspundă acestuia că Sfântul Sinod l-a găsit neîntemeiat și necuviincios scris, pentru care motiv s-a și respins.

Conform acestei hotărâri a Sinodului, Mitropolitul Nifon prin adresa de sub nr. 3 din 27 octombrie 1873, se adresează Mitropolitului Calinic: *“La adresa ce mi-ați comunicat-o sub Nr. 1901, prin care voiți a legitima absentă Înalt Prea Sântiei Voastre de la St. Sinod, sub cuvânt că s-ar fi călcat drepturile seculare ale acelei Sf. Mitropolii și că despre acesta ați protestat la M.S. Domnitorul și așteptați îndreptările dorite de Înalt Prea Sântia Voastră, subsemnatul, conform decisiunii dată de cătră St. Sinod în ședința sa de la 25 octombrie curent, are onoare a vă răspunde că citatul protest, supunându-se de către onorab. guvern la tratarea Sf. Sinod, s-a găsit netemeinic și necuviincios scris pentru care s-a respins asemenea protest, hotărând totodată Sântul Sinod, a vi se face din nou invitare ca să binevoiți a veni și a lua parte la lucrările sale, după cum vă obligă canoanele și legile țerei”.*¹⁸ Tot în aceeași zi Mitropolitul Nifon, căutând să facă pace în Biserică, se adresează din nou, cu scrisoarea de sub nr.4, Mitropolitului Calinic: *“Sântul Sinod, spre înlăturarea aplicării măsurilor canonice pentru episcopii cari nu voesc a lua parte la lucrările sale și în dorința de a păstra unitatea păcei și a restabili legătura dragostei evanghelice între membrii Sântei Biserici Române, în ședința sea din 25 octombrie curent, a decis a Vi se face din nou invitare spre a veni și a lua parte la lucrările sale, după cum vă obligă canoanele și legile țerei.*

*Această decisiune, subsemnatul are onoare a o comunica Înalt Prea Sântiei Voastre și totodată frățeste vă sfātuim și vă rugăm să binevoiți a veni spre a lua parte la lucrările Sf. Sinod, evitând a mai da loc la incidente regretabile”.*¹⁹

Tot în ziua de 27 octombrie 1873, Mitropolitul Nifon trimite o a treia scrisoare Mitropolitului Calinic, înregistrată cu nr.5, în care îl înștiințează de hotărârea Sinodului din 25 octombrie, în care i se cere ca *“până în termen de opt zile de la primirea acesteia, să binevoiți a face cunoscute dispozițiunile ce veți fi luat pentru hirotonirea Prea cuvioșilor archimandriți Polycarp și Ieremia, ca arhieriei locotenenți ai eparhielor Huși și Dunărea de Jos, pentru care am avut onoarea a Vă adresa mijlocirile prin adresa nr.2359 din 28 a lunei septembrie, anul curent, după decisiunea St. Sinod și binecuvântarea dată în acest cas de*

17. *Ibidem*, p.2209; Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar 5603 (f.24/1873), f.14 și 14v (Relativ la Alegerea Episcopilor; deschiderea Sântului Synod General al României și dispozițiunile luate pentru Mitropolitul Moldovei).

18. “Monitorul oficial”, nr. 244 din 10/22 noiembrie 1873, p.2209.

19. *Ibidem*, p. 2209.

către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic, fiind prezența acestor arhiepiscopii foarte necesară St.Sinod."²⁰

Aceste trei scrisori sunt trimise Mitropolitului Calinic prin arhimandritul Ghenadie Merișescu, dar, în același timp, Mitropolitul Nifon, prin adresa nr.6 din 27 octombrie 1873, intervine pe lângă Ministrul Cultelor, Christian Tell, ca acesta să însărcineze pe prefectul județului Iași să faciliteze intrarea sus-numitului arhimandrit la Mitropolitul Moldovei:

"Aceste trei adrese urmând a fi trimise și prezentate Înalț Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei, sub luare de adeverință de către Prea Cuviosul archimandrit Ghènadie Merișescu, subsemnătul, conform decisiunii St. Sinod are onoarea a vă ruga, D-le Ministru, să binevoiți a pune însărcinare D-lui prefect al județului Iași ca să introducă pe numitul archimandrit la Înalț Prea St. Mitropolit și totodată, în caz când Înalț Prea St. Sca ar refuza primirea citatelor adrese, D. Prefect să constate aceasta și să refereze D-voastre."²¹

La această rugăminte a Mitropolitului Nifon, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Christian Tell, prin adresa nr. 11072 din 27 octombrie scrie prefectului județului Iași: "Spre îndeplinirea mijlocirii ce mi s-a adresat de către Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Primat și Președinte al Sântului Sinod a Sântei Biserici Autocefale Ortodoxă Română, sub nr.6, în urma decisiunii dată de Sf. Sinod, am onoarea a vă invita D-le prefect ca îndată ce va sosi acolo preț cuviosul archimandrit Ghenadie Merișescu, să-l introduceți la Înalț Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, spre a-i încredința sub luare de adeverință, trei adrese din partea Înalț Prea Sfinției Sale Președintele Sântului Sinod, iară în caz când Înalț Prea Sfinția Sa ar refuza primirea citatelor adrese, veți constata aceasta și-mi veți raporta fără cea mai mică întârziere."²²

Conform hotărârii Sinodului din 25 octombrie, Mitropolitul Nifon, prin adresa nr.7 din 27 octombrie, trimite o copie de pe hotărârea Sinodului și roagă pe Ministrul Cultelor să trimită protestul înapoi la cel care l-a făcut, ca unul ce este necuviincios scris și insultător și totodată să ia măsurile necesare pentru păstrarea ordinii bisericești în Eparhia Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Două zile mai târziu, adică la 29 octombrie, Mitropolitul Nifon intervine din nou la Ministrul Cultelor, prin adresa de sub nr.8, prin care îl roagă ca "odată cu înapoierea petițiunii Înalț Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei, pentru care am avut onoarea a vă ruga prin adresa nr.7, să binevoiți a trimite Înalț Prea Sfinției Sale o întocmai copie după decisiunea dată în acest caz de către Sântul Sinod și comunicată D-voastră pe lângă citata adresă nr.7"²³, rugăminte pe care acesta i-o îndeplinește prin adresa nr.11135 din 30 octombrie.

Totodată Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, prin adresa nr.11139 din 30 octombrie 1873, îl înștiințează pe Ministrul de Interne de hotărârea luată de Sinodul Bisericii Române în privința Mitropolitului Calinic al Moldovei și

20. *Ibidem*, p. 2209.

21. *Ibidem*, p. 2209.

22. *Ibidem*, p. 2209.

23. *Ibidem*, p. 2209.

Sucevei și îl roagă *“să binevoiți a lua D-voastră măsurile necesare dupre cum se cere la articolul al treilea mai sus însemnat, pentru păstrarea ordinii bisericești în Eparhia Mitropoliei Moldovei, care se compune din județele Iași, Neamțu, Suceava, Botoșani și Dorohoiu.”*²⁴.

Primind scrisorile trimise de Mitropolitul Nifon și înmânate de arhimandritul Ghenadie, Mitropolitul Calinic răspunde la 1 noiembrie 1973 prin adresa nr. 1982, cu un ton mult mai blând:

“Prin înadins trâmăsisul Înalt Prea Sânziei Voastre, prea cuviosul arhimandrit Ghenadie, primind notele sub nr. 3 și 4, ambele din aceeași zi 27 octombrie, cu frățească întru Christos dragoste găsim de datoria noastră de a vă ruga Înalt Prea Sfințite Stăpâne, să binevoiți a supune Sântului Sinod respectosul nostru răspuns.

Am citit cu adâncă durere notificarea ce ne faceți despre decisiunea Sântului Sinod din 25 octombrie, prin care s-a judecat și s-a calificat atât de nedrept protestul înaintat de noi Înălțimei Sale Principelui Domnitor, protest dictat de adâncă și nestrămutată noastră convingere și măhniciunea noastră este cu atât mai adâncă, cu cât Înalt Prea Sânzia Voastră nu ne-ați comunicat chiar textul decisiunii Sântului Sinod, pentru ca să putem vedea și noi motivele pentru cari s-a întemeiat întru respingerea lui.

*Cât despre invitarea ce Sântul Sinod a decis a ni se face de a veni în sânul său, precum și despre frățeștile sfătuirii ce Înalt Prea Sânzia Voastră adăugați, vă rugăm să credeți și să încredințați și pe întreg Sântul Sinod că și noi nu mai puțin suntem animați de dorința “de a se păstra unitatea păcei și de a se restabili legătura dragostei evanghelice între membrii Sântei Biserici Române”. Însă deopotrivă devotați sântelor canoane, ca și legilor țerei noastre, ne simțim datori de a vă ruga să aduceți la cunoștința Sântului Sinod că, cu venirea noastră peste puține zile în București, nu vom fi noi care vom pune piedici în soluțiunea legală a incidentului regretabil care atât de mult a atins demnitatea noastră personală și care mai mult încă a lovit în ceea ce noi credem din tot adâncul cugetărilor și conviețuirilor noastre că este interesul cel mai mare al Bisericii noastre naționale și al țerei, voim să zicem independința și integritatea drepturilor seculare ale Mitropoliei Moldovei și Sucevei”.*²⁵

Din cuprinsul acestei scrisori Mitropolitul Calinic lasă să se înțeleagă că într-un viitor apropiat se va alătura celorlalți membri ai Sinodului și va participa la ședințele lui. Aceasta se poate vedea și din telegrama de sub nr. 1984 din 3 noiembrie 1873, adresată Mitropolitului Nifon, în care spune: *“Cu mergerea noastră în capitală, având a trece prin eparchiele de sub jurisdicțiunea Înalt Prea Sânziei Voastre, conform sântelor canoane, frățește anunțăm pe Înalt Prea Sânzia Voastră”.*²⁶

24. *Ibidem*, p. 2209.

25. *Ibidem*, p. 2209.

26. *Ibidem*, p. 2209.

Cu toate promisiunile făcute că se va prezenta la Sinod, Mitropolitul Calinic nu a venit. În atare situație, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 8 noiembrie 1873, hotărăște:

"Considerând că Înalt Prea Sânpția Sa Mitropolitul Calinic și în sesiunea aceasta ca și în cea trecută nu voiește a veni la lucrările Sântului Sinod, după toate îndemnările ce i s-a făcutu și chiar după ce i s-a trimesu decisiunea depusă mai susu (este vorba de hotărârea Sinodului din 25 octombrie);

Considerând că Înaltu Prea Sânpția Sa prin adresa de la 14 octombrie, răspunde că se simte obligatu a se abține de la lucrările Sinodului, iară prin adresele de la întâiu Noemvrie deși spune că are a veni în București, însă nu decide când și dacă vine a participa la ședințele Sinodului sau pentru alte afa-ceri; mai alesu că din una din adresele sale de la întâiu Noemvrie se vede că scopul venirei sale ar fi nu pentru ședințele St. Sinod, ci pentru o pretinsă "solu-țiune legală a independenței și a integrității drepturilor Mitropoliei Moldovei" care după Înaltu Prea Sânpția Sa, ar fi "interesu cel mai mare" al Bisericii noas-tre naționale";

Considerându că deși prin menționata adresă zice că peste puține zile are a veni în București, totuși acumu suntu optu zile de la data acelei adrese și Înaltu Prea Sânpția Sa nu a venitu a participa la lucrările St. Sinod;

Considerând că St. Sinod a întrebuințat toate mijloacele posibile de economie, așteptare și condescendență frățească dară fără a obține rezultatul doritu;

Considerându ca Înaltu Prea Sânpția Sa s-a declarat de potrivnicu sâpșiu alu St. Sinod și al lucrărilor sale precum se vede din protestul său către Măria Sa Domnitorul, și din răspunsul său la îndemnarea ce i s-a făcutu, de a hirotoni pe cei doi candidați de Arhierei aleși de St. Sinod și binecuvântați de Prea Sânpția Sa Patriarhul ecumenic, ba încă după informările ce are St. Sinod regulamentele votate de St. Sinod pentru disciplina bisericească în România, Înalt Prea Sânpția Sa nu voiește a le aplica în eparhia sa ci tinde a le compromite în țară prin bro-șuri și alte scrieri desăimătore răspândite printre clerici și poporul din eparhia sa, chiar prin personalul administrațiunei bisericești;

Considerând că măsurile preventive, cuprinse la nr.1 și 4 din decisiunea de la 25 octomvrie s-au aplicatu și s-au comunicatu Înalt Prea Sânpțitului Calinic, pre-cum dovedescu adevărintele liberate din cancelaria acei Mitropolii și nici acele comunicări nu l-au putut convinge de necesitatea ce este de a veni la St. Sinod;

De aceea St. Sinod decide că măsurile canonice cuprinse la nr.2 și 3 din deci-siunea pronunțată de Sf. Sinod în ședința sa din 25 octomvrie să se aplice chiar de astăzi. Dreptu care:

a) *St. Sinod declară întreruptă comunicațiunea sa spirituală cu Înaltu Prea Sânpțitul Calinic. Înaltu Prea St. Sa va avea comunicare numai în eparhia sa și anume se va mărgini a se comunica numai în Biserica de la reședința sa confor-mu canon. 87 alu Cartaginei, carele legiuiește ca episcopii care fără causă teme-nică nu voescu a veni la Sinod să aibă comunicațiune numai în Biserica loru.*

b) *Înaltu Prea Sânpțitul Calinic se suspendă din administrația bisericească eparhiei sale până ce va veni la Sinod să justifice conduita sa, pentru care i se pune unu terminu de una lună de zile de la data de astăzi 8 Noemvrie.*

c) *Administrația eparhiei Mitropoliei Moldovei se va gera în intervalul acesta de cătră însuși St. Sinod carele pentru acesta va continua sesiunea sea până la finirea acestei cestiuni.*

d) *Organul prin care St. Sinod va administra acea eparhie este locotenentul legal al eparhiei Mitropoliei Moldovei, Prea Sântitul Arhiereu Iosif Botoșeneanu membru alu St. Sinod, care se va duce imediatu la reședința Mitropoliei din Iași spre a primi administrația eparhială. Împuternicire la aceasta i se va da din partea St. Sinod, către și din partea D-lui Ministru de Culte. Prea Sântia Sa va aplica de urgență în acea eparhie toate regulamentele și decisiunile St. Sinod, va priveghea disciplina bisericească și conduita clerului, conformu cu canoanele și regulamentele St. Sinod și despre toate împrejurările va raporta și va cere deslegare la St. Sinod din capitala României.*

e) *Prea Sântiții Episcopi din toată România întrerupu orice comunicațiune spirituală cu Înaltu Prea Sântitu Calinic; iară cei din jurisdicțiunea Mitropoliei de peste Milcovu, voru pomeni la oficiile divine pe "Sântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române " și la toate trebuințele spirituale ale eparhiilor sale, precum pentru St. Miru, se va adresa cătră St. Sinod, carele va regula cele de cuviință. St. Sinodu va face acesta cunoscutu la toți Prea Sântiții Episcopi eparhioți din România.*

f) *Dacă în termenul de una lună Înaltu Prea Sântitul Calinic nu va veni a se justifica la St. Sinod va fi datu judecării conform canon. 88 alu Sinodului de Cartagena, carele legiuiește ca asupra episcopului carele neglige a veni la Sinod se va pronunța judecată.*

g) *Această decisiune se va comunica guvernului, cu rugămintea de a da totu ajutorul trebuitoru pentru aplicarea ei, precum și pentru măsurile prevăzute la Nr. 3 alu decisiunei Sinodală din ședința de la 25 Octomvrie.*

h) *Totodată, cu descrierea împrejurărilor, această decisiune se va expune într-o enciclică pastorală adresată de St. Sinod către totu clerul și poporul ortodoxu al României, spre a se face cunoscută legitimitatea măsurilor adoptate de St. Sinod în acestu casu. Enciclica se va citi prin toate bisericile din Romania".²⁷*

Văzând hotărârea Sinodului, Mitropolitul Moldovei Calnic Miclescu și-a dat seama că lucrurile merg în defavoarea sa și, înțelegând că nu mai are nici o ieșire, a acceptat, în cele din urmă, să se prezinte și să ia parte la ședințele Sinodului.

Astfel se pune capăt unui conflict iscat între cei doi mitropoliți, care putea să ducă, în final, la dezmembrarea abia înființatei Biserici Ortodoxe autocefale Române.

27. Arhiva veche a Mitropoliei Ungrovlahiei, Dosar 5603 (f. 24/1873) f.39v, 42, 42v, 43 (Relativ la Alegerea Episcopilor, deschiderea Sântului Synod General al României și dispozițiunile luate pentru Mitropolitul Moldovei).

PRIVIRE COMPARATIVĂ ÎNTRE EROS ȘI AGAPE

Pr. prof. dr. SORIN COSMA

În limba greacă a Noului Testament și a scrierilor patristice, iubirea este exprimată prin următorii patru termeni: *στοργή*, *φιλία*, *ἔρως* și *ἀγάπη*.

Στοργή desemna iubirea pornind de la respectul datorat de copii părinților, sau de afecțiunea datorată de părinți copiilor, rudelor, sau celor apropiați. Poate fi și iubirea conjugală, sau iubirea între compatrioți.¹ Verbul *στέργω* înseamnă a iubi cu tandrețe.

Φιλία este afecțiunea către semen, atașamentul plin de sinceritate care pătrunde în intimitățile de taină, spre a forma un "alter-ego". *Philia* este iubirea către semen numită **prietenie** (amiciția).

Ἔρως și *Ἀγάπη* sunt două noțiuni ce definesc iubirea ca un simțământ profund uman, care ridică sufletul omenească spre zările absolute și eterne.

Le vom înțelege mai bine sensul și rolul lor în viața omenească și creștină, tratându-le separat și apoi comparându-le între ele.

Ἔρως

Ἔρως semnifică iubirea care pleacă de la sine și se reîntoarce la sine. El exprimă vârtejul unei **iubiri pătimașe**, tragice, venită și fără voia sufletului, spre a-și pune stăpânire pe el. Poate fi și forma **irațională**, care ca o săgeată demonică zdrobește destinul omului. Deși nu e întâlnit în Noul Testament și nici în scrierile creștine din perioada apostolică și post-apostolică, el apare în unele din scrierile Părinților. Rezerva față de el se datorează faptului că în lumea păgână avea o circulație foarte diversificată, de la mitologie, la cult, apoi în filosofie, ca și în relațiile dintre bărbați și femei, sau chiar între bărbați și bărbați, desemnând tocmai păcatul combătut de noua religie, sau, mai rău, intrând chiar și în contextul a ceea ce Apostolul numește **pathe atimiai** (patimi de necinste). Datorită interesului pe care îl prezintă cercetarea noastră, se impune să vedem variatele lui sensuri, ca și modul în care este acceptat în literatura patristică de mai târziu.

Privind înțelesul primar al cuvântului "**eros**" se consideră că acesta ar deriva din sanscritul **heros** care înseamnă **sfânt**. De aceea, **eros** își începe traiectoria existenței într-un climat de castitate, pentru a se dezvolta apoi în îmbrățișare și pasiune, și a continua prin maternitate.² Prin urmare, **Eros** nu a fost totdeauna băiețelul grațios care săgeta inimile îndrăgostiților. După teogoniile cele mai vechi, Eros s-a născut odată cu Pământul. Apoi în epoca arhaică a fost considerat fiul lui Hermes și al Afroditei, zeiță care a avut cu Ares încă un fiu, pe Anteros, adică dușmanul iubirii. Mai presus de aceasta, Eros era forța generatoare a lumii, a omului, a marilor evenimente omenești și casnice. Înaintea demiurgului lui Platon, universul elenic nu era opera nici unui zeu. Zeii înșiși de altfel, se născuseră perechi-perechi dintr-unul ce sta în capul serici, Haosul. Dar Erosul a

1. Pr. dr. Haralambie Roventza, *Despre iubire*, în rev. "Studii Teologice", București, 1936, p. 47.

2. Ion Biberi, *Eros*, f. a., p. 88.

fost marea putere universală care a pus în mișcare generarea divină și umană. "Iubirea, cel mai frumos dintre zeii nemuritori, iubirea care zdrobește mădulele și care subjugă, în pieptul tuturor zeilor și oamenilor, mintea și înțeleapta voință", spune Hesiod în Teogonia sa.³ Eros este una din numeroasele personificări ce apar în cosmogoniile pre-filosofice. Spre deosebire însă de majoritatea celorlalte, care reprezintă stări, – ca de exemplu Noaptea, Haosul, Pământul, Cerul – Eros reprezintă o **ființă** (Aristotel, *Metafizica*, 1071 b.). În cosmogoniile orfice, el le unește pe toate și din toate acestea se naște neamul zeilor nemuritori (Aristofan, *Păsările*, 700-702). Iar Zeus, când vrea să creeze (demiurgein) ia chipul lui Eros. Prin urmare, Eros a fost recunoscut de Aristotel, ca o forță motrice plăsmuită după un model sexual, folosită pentru a explica "insoțirile" și "nașterile" elementelor mitologice, un fel de Prim mișcător din vechile cosmogonii (*Metafizica*, 984, b). Chiar și atunci când eșafodajul mitologic începe să se destrame în speculațiile filosofilor, Eros mișcătorul, sau acum, mai frecvent, Afrodita, a continuat să joace un rol în legarea puterilor contrare. Așa este cazul la Parmenide unde Eros este demonul ce totul călăuzește. La fel se exprimă și Lucretius cu privire la Venus, "care singură natura o cârmuiește". De la sfârșitul secolului al VI-lea este înfățișat în artă singur, în chip de adolescent, adesea cu aripi, făcând impresia că zboară în văzduh în căutare de victime. Arcul și săgețile, care pentru noi constituie simbolul lui, apar abia în secolul IV, când artiștii pun accentul asupra caracterului său malițios. Rolul lui Eros crește în literatura și arta epocii elenistice, când publicul grec devine mai accesibil sentimentalității. Atunci se naște legenda romanțioasă și filosofică ce asociază sufletul cu dragostea, **prin imaginea legăturii dintre Eros și Psihe**. Aceasta era o tânără pe care o vizita în fiecare seară într-un loc încântător, un iubit care refuză să-și trădeze identitatea și pe care Psihe nu avea nici măcar dreptul să-l privească. Odată, trecând peste această opreliște, ea se apleacă asupra lui pe când dormea, îl privește și recunoaște în el pe Eros. Dar o picătură de ulei cade din lampă și-l trezește pe zeu, care dispare pentru totdeauna. Psihe pornește în căutarea lui, devine prizoniera Afroditei, geloasă pe fericirea fetei, dar suportă cu curaj nenorocirile care se abat asupra ei, ajutată fiind în taină, de însuși Eros.⁴ Această interesantă poveste are tâlcul ei, dacă ne gândim la raportul dintre sufletul omenesc și iubire; sau mai ales, la raportul de interdependență dintre iubire și frumusețe (personificate prin Eros și Afrodita).

Erosul, definind iubirea erotică, irațională ca o săgeată demonică, care zdrobește destinul omului, poate fi întâlnit din abundență în religiile precreștine, sub forma **sacră a corelației dintre religie și erotică în vederea procreației**.

Cum s-a ajuns la această sacralizare erotică, care este conținutul ei religios și ce finalitate spirituală are ea? Fiind sădit de Dumnezeu în firea omului, instinctul de reproducere, sau mai bine zis de **procreație**, avea un sens și un scop bine definit. Am putea spune, fără teamă de a greși, că el avea o funcție **sacră**, și anume de a continua prin el opera de creare, de perpetuare a neamului omenesc, înscrisă în însăși destinul sau menirea omului la creație: "*creșteți și vă înmulțiți și*

3. (v. 116; 120-122) – Ion G. Coman, *Miracolul clasic*, București, 1940, p. 23.

4. Pierre Devambez, *Psihe*, în *Enciclopedia civilizației grecești*, trad. Ioana și Sorin Stati, București, 1970, p. 461.

stăpâniți pământul" (Fac. 1, 28). După căderea omului în păcat, asistăm la o compromitere a procreației ca act sacru, în sensul că plăcerea devine scopul vieții... Să vedem însă procesul psihologic al vieții sufletești a omului care a dus la perversiunea acestui act inițial sacru, sau la **desacralizarea lui**. Omul dotat cu rațiune se așază totdeauna față de realitate **într-o relație de cunoaștere**. La această cunoaștere a ajuns prin $\tau\acute{o}\ \theta\epsilon\upsilon\mu\acute{\alpha}\xi\epsilon\iota\nu$ (mirare-admirare) naturii pe care a divinizat-o, concretizându-se prin rituri, obiceiuri, serbări și diverse creații spirituale simbolice. Procesele creatoare de viață, legile de perpetuare a vieții, au constituit obiectivul central al preocupărilor divinatorii, atât ale marilor gânditori, cât și ale mulțimilor. Ceea ce i-a **mirat** mai mult și mai adânc a fost **minunea** ($\tau\acute{o}\ \theta\epsilon\upsilon\mu\acute{\alpha}$) **necontenitei înnoiri a vieții tuturor ființelor**. Dar **fascinația, sau mirarea în fața perpetuării vieții devine religie și erotică**. Pornind de la faptul că prin organele genitale se face fecundația și concepția vieții, s-a ajuns la o **divinizare a atributelor sexuale**. Bărbații au instituit cultul Afroditei (Venerei) (a femeii ca și **concepție**), iar femeile cultul lui Priap (Adonis) (bărbatul care întruchipează fecunditatea). Așadar, originea acestor culturi se află în divinizarea naturii creatoare de viață. Se stabilește astfel o strânsă legătură între **religie și erotică**. Divinizându-se concepția și fecundația, se divinizează propriu-zis **viața eternă**. În acest caz principiul **erotic** ce însoțește realizarea fecundației a devenit obiectul unui cult, iar Venus și Priap, zei universali, cu misterele lor au întreținut permanent curiozitatea și preocupările omenirii în jurul acestor "divinități". Se apreciază că epoca de decadență a lumii antice a început din momentul în care cultul **sacru al fecundității** a fost înlocuit prin **cultul erotismului ce însoțește actul fecundației**. Lumea era atrasă mai mult de coeficientul plăcerii în actul generator de viață. Sensul vieții se reducea la trăirea prin exces a plăcerii erotice. Decadența ajunsese atât de departe, încât cu drept cuvânt s-a afirmat că "nici o civilizație nu a cunoscut plenitudinea viciilor și perversiunilor erotice în intensitatea celei din epoca de decadență a civilizației antice, până la **regenerarea ei prin cultura creștină**".⁵ Se crease astfel o ambianță de depravare și trândăvie, încât chiar și cei caști erau supuși decăderii. Frumusețea era marfă de vânzare în mâinile părinților, soților pentru sărbătorile orgiace cu dansuri lascive, la mese ce se terminau în "vomitorium". Această notă sexual-erotică exprimă importanța acestui subiect până și în viața zeilor, zeițelor, nimfelor, satirilor etc. Acest eroticism excesiv a fost întruchipat în toate domeniile de manifestare socială și creatoare a individului: în sculptură, pictură, arhitectură, literatură, iconografie, muzică, artă, religie etc., încât multe legislații s-au străduit să echilibreze, să tempereze acest instinct erotic, și astfel să aducă ordinea în societatea omenească.

În altă ordine de idei, Eros nu este numai un **mit** (poveste), o închipuire a minții și imaginației omenești; ce-i drept, ca o interpretare metafizică a realității, ci poate fi văzut, sesizat, "palpat" în viața de zi cu zi. Și nu numai la om, ci chiar și **în lumea celor ce nu cuvântă**. Multe dintre ele **spiritualizează instinctul de reproducere**, ceea ce demonstrează odată în plus că **Frumosul** este înscris atât în **macrocosmosul** numit "podoabă", frumusețe, cât și în **însăși firea vieții**

5. E. Fuches, *L'élément erotique dans la caricature, (un document à l'histoire de mœurs politique, Viene, 1904).*

toarelor. La multe din ele, instinctul de reproducere, care face ca viața să se perpetueze spre nemurire, nu rămâne o formă mecanică însoțită cel mult de voluptate, ci putem vorbi de o adevărată **dragoste genuină** impregnată de diversele forme ale Frumosului. Și pentru a nu rămâne numai la vorbe, vom veni spre exemplificare cu mai multe cazuri concrete, vrednice de menționat pentru interesul pe care îl prezintă. S-a remarcat în acest sens, pe bună dreptate că actul reproducerii presupune adesea **frumusețe și bucurie**, fie că este privit de cercetător la microscop, fie că, mai ales, este admirat în împlinirile lui vizibile cu ochiul liber. De exemplu, așa-numitele **haine de nuntă**, adevărate reinnoiri ale penajului sau pielii, imense dezvoltări ale coarnelor în același timp ornamentale, dar și organe de apărare și atac. Controlate de activități hormonale, aceste caractere secundare adesea dispar după anotimpul împerecherii. Apoi, **solzii și aripioarele peștilor** au culori vii, bătând în albastru, roșu, sau risipindu-se în toate culorile spectrului solar, își diversifică înfățișarea formei, însuflețind sărbătorește adâncurile apelor. Trupurile anumitor **amfibii** apar ca veritabile steaguri, cu separație distinctă de culori, după diferitele regiuni ale corpului. Cochetăria păsărilor are grație și reîmprospătări de culori ale penajului brăzdând cu dungi partea superioară a abdomenului, împetștrîându-le aripile ce lucesc în lumină, sau prelungind cozile cu trene fanteziste.

Sărbătoarea nunții prinde în vârtejul ei întreaga natură, precum o descrie atât de sugestiv și plastic George Coșbuc în "Nuntă în codru". Iau parte la nuntă florile smălțuind strălucitor sau discret peisajul, pentru a chema insecta doritoare de sucuri. Nu e numai o căutare între animalele de sex diferit ale aceleași specii. Regnul vegetal se unește bucuriei animale: culoarea și parfumul, forma și mișcările dănuirii, își dau întâlnire. Nunta unanimă, împlinită în forme de o neînchipuită diversitate este înconjurată și împlinită de **frumusețe și bucurie** adăugate la formele vitale superioare de voluptate.

O altă dimensiune interioară a delicateței emotive dependentă de aceleași secreții hormonale de ordin chimic, este **parada sexuală** ce constă din anumite comportamente ce preced actul "dragostei genuine", reprezintă ceea ce în limbaj modern numim "curte", fiind savant regizată și având semnificația unui ceremonial pe care masculul îl săvârșește în jurul femeii. În acest fel, dragostea animală nu are un simplu caracter brutal, automat, mecanic, nu este o simplă dezlănțuire inferioară a instinctelor. De exemplu, diferiți **scorpioni** își apropie îndelung și lent cozile, cele două animale aflându-se față în față. La un pește (Coștrișul spinos) masculul săvârșește în jurul femeii un dans, prezentându-i abdomenul său viu colorat în roșu. Femela receptează culoarea roșie și se apropie astfel de mascul. Acesta se îndreaptă către cuibul dinainte pregătit pentru depunerea icrelor. La **păsări** -parada dragostei este foarte complexă, constituindu-se din atitudini, mișcări, cântec, schimbări de poziție ale masculului în jurul femeii, spre a-i arăta regiunile cele mai viu colorate. Un semn de intimitate mai pronunțat la unele păsări, este contactul ciocului, amintind de sărut. Tot cu sens erotic sunt și **ofrandele alimentare** ce reprezintă adevărate daruri pe care masculul le oferă femeii. Uneori, femela acceptă ofranda, în afara oricărei nevoi alimentare, alteori, ofranda trece în mai multe rânduri de la mascul la femelă și invers. La **Pasărea Paradisului** din Australia, de exemplu, masculul pregătește femeii o adevărată

locuință, împodobind-o cu scoici și pietricele colorate, apoi își conduce mireasa înăuntru, și închide deschizătura locuinței. Ca formă a dragostei genuine la păsări se mai citează ca manifestare **zborul de paradă**. De exemplu, **ciocârlia** se ridică la mari înălțimi, cei doi parteneri executând un dans, repetând căderi și zboruri unul deasupra celuilalt, cu fâlfâit deosebit și tremurături de gheare și al întregului corp. De remarcat faptul că toate aceste manifestări prenuptiale, îmbracă adesea semnificații de ceremonial, avându-și corespondentul în comportamentul uman al populațiilor primitive (necivilizate). La acestea adăugăm **cântecul** ca mijloc de comunicare a dragostei prenuptiale. De pildă, **privighetoarea** își începe cântecul în primele zile ale lunii aprilie, dar formarea perechilor se face cu oarecare greutate. Și anume, masculul fiind gelos, își urmărește rivalii cu furie și cu luptă. Când unul dintre masculi își stabilește supremația, lupta încetează lăsând loc cântecului de dragoste, care răsună mai cu seamă noaptea, până spre zori. Masculul cântă, femela ascultă. Intervalele dintre cântece sunt consacrate căutării hranei și facerii cuibului. Odată cu începutul clocitului, cântețul minunat al privighetorii se rărește tot mai mult.

Ne întrebăm care sunt mecanismele fiziologice ale acestor manifestări erotice. Știința a demonstrat că aceste mesaje dintre animale sunt stabilite de produse chimice din organism numite: **ferhormoni** ($C_{20}H_{32}$), care reprezintă un sfert de milionime din greutatea corpului. Ele stabilesc formele vitale și corelațiile complexe, atracții și aversiuni, apeluri și preveniri de alarmă, dorințe de împerechere și impulsuri determinând ciclurile ovulatorii la femele. Un rol important îl are în detectarea partenerului și **percepțiile olfactive**. De exemplu, fluturele (Arctia Selene) își identifică femela la o distanță de 11 km, stabilind în același timp și locul unde se află partenera.⁶

Un cercetător atent, **J. Belioz** evidențiază foarte multe aspecte ale simțămintelor nobile în dragostea genuină a animalelor. Așa este "fidelitatea conjugală" a marilor păsări răpitoare, "marea duiosie reciprocă" a papagalilor în timpul nidificării; "miile de atenții delicate, mereu reînnoite" ale acestor păsări; "monogamie și poligamie" la diferite păsări, "starea lor matrimonială", în care "datoriile familiale și ajutorul reciproc" alcătuiesc cele mai bune "chezășii ale dezvoltării oului și puilor"; la fel stări de "simpatie" și "gelozie", ce le unesc sau le separă... apoi reacții individuale asimilabile jocului rudimentar ale "pasiunilor și sentimentelor umane". Aceasta este numită **eros genuinus** (de la latinescul genuinus = natural, impusă de natură, adică **innăscut**, aparținător naturii ca un datum ce îi aparține structural și funcțional). Prin această dragoste genuină miracolul vieții își desfășoară una din fețele sale esențiale: dincolo de lupta acerbă pentru existență, asigurând supraviețuirea celui mai tare, sau de faptul devorării masculului de către insecta nesățioasă, în timpul împerecherii pentru reproducere, se desfășoară o lume a **frumosului**, înfăptuită în formă și culoare, în irizări și nuanțe, în arpegii de cântec și fantezie a dansului, în simetriile și ordonanțele de adâncime ale proceselor cromozomiale revelate de microscop, în bucuria voluptăților, legate în general, totuși, de rivalități, luptă și moarte; aripa **hialină**, parcursă de nervuri delicate, este lucrată în creștăturile savante ale jocurilor

6. I. Biberi, *op. cit.*, p. 45-48.

materiei, îmbibate cu necesitățile vieții; albastrul suav al aripilor de fluturi este tivit de o margine fină, făcând să contrasteze albul cu negrul; fondul mov al aripioarei poate fi împoșcat de puncte dispuse sau orânduite simetric, către margini în forme **ocelate**, ale căror cercuri se îmbină într-o delicată simfonie cromatică. Antenele adulmecă în vibrație aerul și miresele; corpul păsării este o adevărată operă de artă, de la ciocul drept, prelungind corpul împetriștat de pete viu colorate, până la coada, ce bate aerul în évantai policrom. Nu putem însă generaliza spunând că frumusețea animală coincide cu simțul estetic uman. Totuși, actul reproducerii presupune **frumusețe și bucurie**.⁷

De aici vedem că dacă dragostea genuină a animalelor are un caracter biopsihic, la om pe lângă acest aspect, mai primește și un caracter socio-cultural, premisă a legăturilor matrimoniale, condiție a procreării, dar și a **elaborării de valori spirituale**, precum: muzică, dans, ca și întreg fundalul afectiv al proceselor creativității lirice. Într-un studiu intitulat: **Ordo amoris**, Max Scheler arată că dragostea deșteaptă omul către **cunoaștere și voință**. *Ordo amoris* este de **origine divină** și constituie sâmburele ordinii cosmice. "Înainte de a fi **ens cogitans** (ființă cugetătoare), sau un **ens volens** (ființă care vrea), omul este un **ens amans** (ființă care iubește). Plenitudinea, gradația, diferențierea, puterea dragostei sale circumscriu plenitudinea, specificitatea de funcționare, forța potențială a spiritului său și întinderea contactului său potențial cu Universul."⁸

De aici vedem că erosul genuin are origine divină, este un datum sădit de Creator în ființa viețuitoarelor și mai ales a omului. Erosul este legat de funcționalitatea celui mai puternic instinct, și anume, instinctul de reproducere. Acesta poartă în sine întreaga informație genetică ce aspiră spre nemurire. Dacă erosul genuin se identifică cu voluptatea egoistă a declanșării instinctului de reproducere, atunci, erosul este atras spre realitățile care întunecă traiectoria sufletului spre devenire. Dacă însă este atras spre valoare, adică spre frumos și spre bine, atunci oferă o trecere a sufletului omenesc de la bio-psihic, la socio-cultural. Erosul va transforma sufletul din egoism în generozitate. În acest fel, după cum spunea Leibniz, "**amare est gaudere felicitate alterus...**" (a iubi, înseamnă a te bucura de fericirea altuia). Această contradicție în manifestarea erosului se evidențiază mai ales în eternul feminin, care este **polivalent**: dăruire și castitate; voluptate a simțurilor și reținere; moliciune în abandon și dărnicie; gingășie și maternitate, egoism și sacrificiu.⁹ Astfel erosul genuin apare ca un mănunchi de instincte, tendințe și nevoi biologice, socializate, umanizate, culturalizate. Forma lui instituționalizată generală își are ca punct de plecare cadrul familiei, care poate fi socotită un complex bio-socio-economic-cultural. În acest sens, erosul ca fenomen emotiv, social și cultural este un rezultat al **educației**.

Cel care a evidențiat magistral desfășurarea culturală a erosului spre Frumos și Bine, a fost divinul Platon. În două din dialogurile sale: Phaidros și Symposium, are în atenție această dezbatere.¹⁰

7. Idem, p. 43-45.

8. *Schriften aus dem Nachlass*, Berlin, 1933, articol – *Ordo amoris*, p. 227.

9. Biberi, *op. cit.*, p. 85.

10. Vom folosi traducerea lui Petru Crețea, *Banchetul*, București, 1995.

Mai întâi se cuvine să stabilim că în concepția lui Platon există două lumi: cea ideală (a ideilor) eternă și reală, și lumea materială de aici, ca imitație a celei dintâi. Lumea sensibilă este doar un reflex, un simbol al lumii ideilor. Ființa privilegiată capabilă să iasă din sine însuși și să tindă spre lumea ideilor, este **omul**. Și aceasta datorită faptului că el are originea primară în acea lume. În contact cu corpul material, el este ca într-o închisoare, fiind supus dorințelor și instinctelor vieții materiale. În ființa sa însă, el rămâne o entitate imaterială, de aceea tinde neîntreput spre descătușare, eliberat de înșelăciunea simțurilor, a poftelor și a pasiunilor care voiesc să-l ținutiască de aparentele realități pământene. Omului nu-i vine nimeni în ajutor. Ideile strălucesc reci și distanțe, acolo în înălțimea lor neajunsă. Omul se zbuciumă singur, obsedat de dorul patriei sale originare, care îl atrage mereu. Erosul este tocmai această dorință adâncă, **nostalgia unei fericiri pierdute**. Erosul este pentru lumea spirituală ceea ce este **gravitația pentru lumea materială**. "Această năzuință a spiritului către cele de sus, această forță care îl îmboldește să se adune de printre lucrurile, poftele, și presiunile vieții de aici și să-și **împinteneze** puterile pentru a se integra în ordinea lumii divine, este Erosul."¹¹ Prin urmare, Erosul este iubirea ca mijloc de înălțare a omului prin el însuși către Dumnezeu. Este **Mijlocitorul** (*daimon*) între viața divină și cea omenească. "Zei nu au de-a face nemijlocit cu oamenii, ei nu se apropie și nu stau de vorbă cu ei, nici în trezire, nici în somn, decât prin mijlocirea naturii daimonice. Iar acela dintre oameni care se pricepe la asemenea mijlociri este un om daimonic." (*Banchetul*, 203a).

Platon arată că Erosul înalță sufletul omului spre valorile absolute, adică spre **Frumusețea în sine**, fiindcă lucrurile din această lume nu au valoare în sine; cel mult, ele conduc spre frumusețea ideilor în sine. Depinde însă de felul în care fiecare muritor tinde spre Frumusețea în sine prin erosul din el. Dar să urmărim cuvintele divinului înțelept: "Înainte de toate această Frumusețe este veșnică, nu e supusă nașterii și pierii, nu sporește și nu se împuținează. În al doilea rând, ea nu este pe alocuri mai frumoasă și pe alocuri mai puțin, nici când frumoasă și nici când nu, nici frumoasă într-o anume privință și în altele nu, nici frumoasă aici și urâtă în altă parte, frumoasă pentru unii și lipsită de frumusețe pentru alții. Mai mult decât atât... ea nu există în altceva anume, cum ar fi în vreo ființă sau în pământ sau în cer sau în ce vrei tu. Ea trebuie închipuită ca **existând în sine**, deopotrivă cu sine și împreună numai cu sine, și ca având, în veșnicia ei, mereu aceeași formă. Iar toate celelalte frumuseți sunt părtașe la ea, dar în astfel de chip încât nașterea și pieirea acestora nu duce nicidecum la vreo creștere sau la vreo scădere înlăuntrul Frumuseții, pe care toate acestea o lasă neschimbată... Pornind de la frumusețile din lumea noastră pieritoare și vrând să ajungem la Frumusețe, urcăm neconținut, treaptă cu treaptă, de la un trup frumos la două, de la două la toate; și de la trupurile frumoase la faptele frumoase, până când, de la acestea din urmă, ajungem în sfârșit la cea învățătură despre Frumusețe, la al cărui capăt aflăm ce este Frumusețea cu adevărat. Dacă este vreun ținut al vieții în care merită să trăiești, acesta este ținutul în care ne aflăm în fața Frumuseții înseși. Dacă va fi să o vezi vreodată, altceva vei simți decât în fața bogăției, a podoabelor, a

11. Prof. Dr. D. I. Belu, *Despre iubire*, Timișoara, 1945, p. 41-43.

băieților și a tinerilor frumoși, toate lucruri care te fac, pe tine cel de acum, să te cutremuri uluit. Într-adevăr, tu și mulți alții ca tine ați fi în stare, doar ca să vă bucurați de vederea iubiților voștri și să fiți mereu și mereu împreună cu ei, să răbdați de foame și de sete cât v-ar ține puterile. Dar atunci ce să ne închipuim că ar simți cineva căruia i-ar fi cu puțință să vadă însăși Frumusețea absolută, în toată curățenia ei, **nepângărită de trupuri omenești** și de culori, de nimic din multele zădărnicii pieritoare. Divina Frumusețe în sine, care nu are chipuri mai multe. Crezi că puțin lucru ar fi viața unui om care ar privi înspre ea și ar privi-o cu ochii minții și ar trăi astfel în unire cu ea? Oare nu-ți dai seama că numai acolo îi va fi dat, privind îndelung Frumusețea, să dea naștere nu unor biete asemănări ale vredniciei, căci acolo nu asemănări vede, ci unor vlăstare adevărate, pentru că acolo vede însuși adevărul? Iar cel care zămislește adevărata vrednicie și care o crește ajunge drag zeilor și dacă îi este dat aceasta vreunui om, dobândește nemurirea" (*Banchetul*, 211a-212b).

În același dialog, Platon arată că Erosul se raportează la frumusețe și în actul zămislirii, ca o perpetuare a nemuririi. "... Iar unirea dintre bărbat și femeie este zămislire. Și unirea aceasta este un lucru divin și chiar se poate spune că însămânțarea, sarcina și nașterea sunt, în viața ființelor pieritoare care suntem, o formă a nemuririi. Dar acestea nu se pot trece într-un nepotrivire, iar între divin și urât este nepotrivire; numai frumosul are potrivire cu divinul... Iată de ce, ori de câte ori făptura omenească rodnică se apropie de frumos; ea se înseninează și se destinde bucură, și zămislește și dă naștere. Iar când se apropie de urât, dimpotrivă, se posomorăște, și măhnită, se strânge în sine și se face ghem, astfel că nu are loc nici o zămislire. Și trebuind să-și oprească râvna de a zămisli, suferă. De aici și faptul că ființa rodnică și prea plină de sevă este fermecată când se apropie de frumusețe, pentru că cel care se bucură de ea, scapă de chinul dorinței... zămislirea este pentru o ființă muritoare, tot ceea ce poate ea avea ca viață veșnică și nemurire. Iar dacă... iubirea este dorința de a dobândi binele pentru vecie, nemurirea trebuie neapărat dorită împreună cu binele și prin urmare, iubirea trebuie să fie negreșit și iubire de nemurire." (Symp. 206d-207a).

În această ordine de idei, Platon se referă la Eros ca la "cel mai iubitor de oameni dintre zei". El poartă grijă de nevoile omenirii, el e tămăduitorul acelor suferințe care, odată vindicate, aduc neamului omenesc fericire câtă este cu puțință. "Prin urmare, voi încerca să vă arăt în ce anume stă puterea lui, iar voi, astfel luminați, o să-i învățați pe alții. Trebuie însă mai întâi să lămuiesc care este natura omenească și la ce prefaceri a fost ea supusă. Iată, cândva, demult, noi nu eram alcătuiți cum suntem acum, ci cu totul altfel. În primul rând, oamenii erau de trei feluri, nu de două ca acum; bărbătesc și femeiesc, ci și de un al treilea fel, care era părtaș la firea fiecăreia dintre cele două. Însă din acesta a rămas doar numele, ființa lui a pierit din lume. Această făptură omenească din vremurile acelea, era un bărbat-femeie, un **androgen**, iar alcătuirea lui ca și numele, ținea atât de bărbat cât și de femeie... În al doilea rând, cele trei feluri de oameni de atunci se înfățișau, toate trei, ca un întreg deplin și rotund; cu spatele și laturile formând un cerc, aveau patru mâini și tot atâtea picioare; singurul lor cap, așezat pe un gât rotund, avea două fețe într-un tot la fel și care priveau fiecare înspre partea ei; patru urechi, două părți rușinoase și toate celelalte pe măsură. Făpturile acestea

mergeau "ținându-se drept și putând să se miște înainte și înapoi ca și noi cei de acum, iar când doreau să alerge, se foloseau de toate cele opt mădulare ale lor și se rostogoleau în cerc... și erau înzestrate cu o putere uriașă, iar mândria lor era nemăsurată, astfel că s-au încumetat să-i înfrunte chiar și pe zei... vrând să urce până la cer și să-l cucerească, cu zei cu tot. Văzând Zeus și ceilalți zei aceasta, s-au așezat la sfat să hotărască ce este de făcut cu aceste făpturi... după lungă și grea gândire, Zeus a spus: cred că am găsit un mijloc prin care, păstrând seminția oamenilor, dar slăbindu-le puterea, va pune capăt dezlănțuirii lor. Chiar acum îi voi tăia pe fiecare în două, astfel vor deveni mai slabi și totodată, sporindu-le numărul, ne vor fi nouă de mai mare folos". Astfel, trupul dintru început al omului a fost despicat în două părți, iar fiecare jumătate a început să tânjească după cealaltă și s-o caute, pentru a se împreuna din nou. Așadar, fiecare dintre noi este ca jumătatea unui semn de recunoaștere. Fiecare ne căutăm jumătatea pentru a ne întregi. Așa se face că acei oameni care au fost tăiați din făpturile amestecate (androgini) sunt iubitori de femei; mulți dintre bărbații care umblă după femei din afara căsătoriei se trag din androgini, ca de altfel și femeile care umblă după bărbați, căutându-i pretutindeni. Cât despre femeile care sunt jumătăți de făpturi femeie, acestea nu prea-î iau în seamă pe bărbați, ci tânjesc mai mult după femei... în schimb, bărbații tăiați din făpturi bărbat, umblă după bărbați și câtă vreme sunt tineri, tăiați fiind din trup bărbătesc iubesc pe bărbați, le place îmbrățișarea lor și fac dragoste cu ei. Tinerii aceștia, încă de băiețandri, sunt cei mai buni, având firea cea mai bărbătească. Se află oameni care îi socotesc nerușinați, însă **greșesc**. Tinerii de felul acesta nu fac ceea ce fac din nerușinare, ci pentru că fiind plini de îndrăzneală și curaj, arătând ca niște bărbați, caută să se bucure de cei asemenea lor. Iată un semn grăitor: când ajung la vârsta cuvenită, ei și numai ei, iau parte la viața obștească, punându-se în fruntea ei. Pe de altă parte, ajunși bărbați deplin, dragostea lor se îndreaptă numai către tineri, iar prin firea lor, gândul la căsătorie și la zămislirea de copii îl au numai siliți de orânduieile statornicite. Dacă ar fi după ei, ar trăi toată viața unii cu alții, fără a se însura. Cu un cuvânt, oameni ca ei sunt fie **iubitori de tineri**, fie **tineri iubiți**, neplăcându-le cât trăiesc doar cei de aceeași parte cu ei, partea bărbătească. Când norocul scoate în calea cuiva, fie el un iubitor de tineri sau nu, propria sa jumătate, acesta este cuprins de un avânt nespuse de prietenesc, de înrudire și dragoste, atât el cât și perechea refuzând să mai fie despărțiți măcar vreo clipă. Asemenea oameni își petrec întreaga viață împreună, pentru că nu doar plăcerea dragostei, se pare, îi face să se caute cu atâta patimă și bunăvoie unul pe celălalt. Se vede chiar limpede că sufletul amândurora este cuprins de o altă dorință, pe care nu o pot formula deslușit, ci o bănuiesc doar, și încearcă să o destăinuiească" (Symp. 189d-192d).

Henry-Irénée Marrou, savant de renume mondial, demonstrează că legătura dintre erast și **eromet** nu era una de inversiune, ci o formă de **educație civică devenită arete**.

Societatea greacă antică a situat forma cea mai caracteristică și cea mai nobilă a erosului în relațiile private dintre bărbați, mai precis, **dintre un adult și un adolescent** (vârsta teoretică a **cromenului era între 15 și 18 ani**). Această legătură este în primul rând de ordin **militar**, spre deosebire de **inversiunea inițiativă și sacerdotală întâlnită la popoarele "primitive" studiate de etnolo-**

gia modernă (Australia, Siberia, America de Sud, Africa bantustană). În domeniul militar se descalfică iubirea normală a bărbatului pentru femeie; în favoarea idealului format din virtuțile bărbătești: forță, vitejie, fidelitate, cultivându-se un orgoliu specific masculin. Pe timpul lui Socrate, armata invincibilă era considerată cea compusă din perechi de amanți, **stimulându-se reciproc spre erotism și spre sacrificiu**. Strabon vorbește de **Clubul bărbaților** unde era introdus efebul. Se căuta în relația dintre oameni nu atât frumusețea, cât curajul și buna educație.

Homer vorbește de dorința celui mai vârstnic de a se afirma în ochii iubitului său, de a străluci în fața lui, stârnind în cel tânăr dorința simetrică de a se arăta demn de cel care iubește – va intensifica la ambii aspirația spre glorie. Exaltarea spiritului agonistic era exprimată pe terenul erotic. Întreaga etică cavalerescă se bazează pe sentimentul onoarei reflectat în idealul unei camaraderii de luptă. Pederastia era legată de **îndrăzneală și curaj**. De pe plan militar trecea pe plan **politic**. **Plutarh** spune: "mereu sunt îndrăgostiți care au intrat în dispute cu tiranii pentru băieți frumoși și bine educați". În gândirea greacă o legătură solidă unește pederastia cu onoarea națională și dragostea de independență sau de libertate. Esența pederastiei nu rezidă în relații sexuale anormale, ea este o formă de sensibilitate, de sentimentalism, un ideal misogin de virilitate totală. Relația pasională, **erosul (pe care Socrate îl diferențiază de dorința sexuală, opunându-l acesteia) implică dorința de a atinge o perfecțiune de ordin superior, o valoare ideală, arete**. Relația dintre erast și eromet e ca între fratele mare și cel mic. Cel mai vârstnic este **eroul**, el are o vocație **pedagogică**, devine **maestru și apare emulația**. "Obiectul iubirii pederastice este acela de a procrea și da naștere într-un Frumos." Cel mai tânăr este inițiat în activități nobile: clubul, gimnaziul, banchetul. Pentru grec, παιδεία se realizează în παιδεραστία. În antichitate familia nu putea constitui un cadru pentru educație. Femeia nu era luată în seamă. Tatăl într-o societate aristocratică mai întâi era persoană politică apoi cap al familiei. **Platon** arată că relația pederastică stabilea în interiorul cuplului de îndrăgostiți "o comuniune mult mai mare" decât cea care-i leagă pe copii de părinți. Școala avea rolul tehnic de instrucție, nu de educație. Doar în școlile monastice s-a stabilit o legătură între profesor și cel pe care îl îndrumă spiritual. Pentru greci, educația (παιδεία) rezidă în raporturile profunde și strânse care uneau spiritul unui tânăr de al unui vârstnic, care era modelul, călăuză, inițiatorul său. Opinia publică, legea la Atena și Sparta, îl considera pe erastes responsabil de dezvoltarea erometului. Legătura de la maestru la discipol, era legătura de la iubitor la iubit. Educația nu se învăța, ci reprezenta un ansamblu de eforturi depuse de către un matur plin de tandră sollicitudine spre a favoriza formarea unui tânăr arzând de dorința de a răspunde, de a se arăta demn de această iubire. Educația era mai întâi morală, formarea caracterului, a personalității în cadrul vieții elegante, sportive și mondene. Ea era făcută de un matur în societatea aristocratică, printr-o prietenie virilă în care discipolul urmează pe maestru.¹²

12. *Istoria educației în antichitate, vol. I (Lumea Greacă)*, trad. Stella Petecel, București, 1997, p. 60-67.

Vom încheia referirile la Eros cu ceea ce Platon vrea să ne comunice ~~privire~~ **privire la rolul lui etic și binefăcător omului.** "Eros nu este numai o putere de bine, el mai este părtaș și deplinei cumpătări. Toți într-un gând numim "cumpătare" puterea de a fi stăpân peste plăcerile și peste dorințele noastre. Și atunci, dacă suntem stăpâni peste plăcerile iubirii, care este cea mai puternică, suntem stăpâni și peste plăcerile mai slabe decât ale ei, de unde se vede că **Eros este cumpătarea însăși**" (Symp. 196c).

"Astfel că Eros, după ce este, așa cum sper că am dovedit, cel mai frumos dintre zei și cel mai binefăcător, el este cum urmează să arăt, pricină pentru alții să dobândească și ei însușiri asemănătoare. Pentru aceasta simt nevoia să-mi spun gândul în versuri. Gândul că Eros este același care: Pace aduce-ntre oameni și largului mării seninul. Vânturi alină și celui de griji frământat îi dă somnul. Da, el, Eros, ne golește de duhul înstrăinării și ne umple de acela al înrudirii dintre noi... el este cârmuitorul sărbătorilor, cerurilor, închinărilor noastre de jertfe, el aducătorul de blândețe, alungătorul de asprime, el cel darnic cu prietenia, zgârcit cu vrăjmășia, milostiv în bunătatea lui; contemplat de oamenii știutori, admirat de zei, râvnit de cei ce n-au parte de el, ținut la mare preț de cei ce se bucură de el... cu grijă de cei buni, pe cei răi nu-i ajută; la ceas de restriște și la ceas de teamă... în luptă ne stă alături și ne mângâie ca nimeni altul; ctitor de bune rânduieli între oameni și zei; cel mai frumos și cel mai priceput cârmuitor de cor, pe care trebuie să-l asculte orice om care vrea să-i cânte laude cum se cuvine, făcându-se părtaș marelui cânt cu care acest mare vrăjitor vrăjește gândul tuturor, oameni sau zei fără moarte..." (Symp. 197c, d).

Așadar, **Erosul** lui Platon nu este numai zeul "mare" și "admirabil" (Symp. 178a) "cel mai vechi și cel mai de cinste dintre zei" (Symp. 180b) "pricină a celor mai mari bunuri" (Symp. 178 c), dar și garanția "virtuții în viață și a fericirii în moarte" (Symp. 180 b). "Dacă iubirea se bucură de acest prestigiu sùprem în umanismul clasic, este pentru că ea înfățișează cea mai înaltă culme a aspirațiilor și a realizărilor omenești. Nici un popor din lumea veche n-a făcut din iubire factorul cosmologic și forța metafizică ce generează totul în lume, așa cum au făcut grecii. Acest Eros este proiectarea idealizată a tot ce e mai bun și mai înalt în ființa omenească. În nimic umanismul nu s-a întrecut pe sine mai mult ca în cultul iubirii. Al acelei iubiri curate și creatoare care susține totul"¹³.

Aminteam la început că termenul **eros** nu se găsește deloc în Sfânta Scriptură, dar el este întâlnit în limbajul patristic.

După cum precizează Platon **"erosul este iubirea pentru tot ce e frumos"** (Symp. 204b). Unii Părinți influențați mai mult sau mai puțin din Platon, au arătat că Dumnezeu este Frumusețea absolută spre care neconținut tinde sufletul omenească să se regăsească deplin în ea. Profesorul Nicolae Corneanu (actualmente Mitropolitul Banatului), deschidea cu mai bine de 50 de ani în urmă în teologia românească studiul **esteticii creștine**.¹⁴

13. Ion G. Coman, *op. cit.*, p. 24.

14. *Încercări de estetică creștină*, în rev. "Altarul Banatului", nr. 7/12/1947, p. 178-185; *Frumusețea ca atribut al dumnezeirii*, în rev. "Studii Teologice", nr. 5-6/1959, p. 297-313; și *Elemente de estetică patristică*, în colecția: *Studii Patristice*, Timișoara, 1984, p. 276-292.

Referindu-ne la gândirea patristică, vom da trei exemple asupra modului de concepere și de redare a **erosului**, fără pretenția de a epuiza subiectul.

Sfântul **Ioan Scărarul** redă următoarea întâmplare în care, se subînțelege prezența erosului care determină extazul sufletului, plecând de la frumosul sensibil spre adorarea Frumuseții absolute: "Mi s-a povestit într-o zi o întâmplare de-o puritate prea slăvită și cu totul desăvârșită. Cineva, mi s-a spus, văzând o femeie minunat de frumoasă, găsi într-aceasta pricină a da mărire Ziditorului. La vederea ei, îl cuprinse dragostea lui Dumnezeu și din ochi îi făși un șiroi de lacrimi. Și a fost minunat de văzut cum ceea ce pentru altul ar fi fost pricină de pierzanie, pentru el fu, în chip suprafiresc, cunună de biruință. Dacă un astfel de om în cazuri asemănătoare este cuprins întotdeauna de același simțământ în același chip, (poate fi socotit) părtaş al nesticăciunii chiar înainte de învierea obștească.

Aceeași atitudine (de laudă a lui Dumnezeu) trebuie să o adoptăm și față de viersuri și cântări. În iubitorii de Dumnezeu se nasc sentimente de bucurie, dragoste de Dumnezeu și lacrimi, atunci când aud cântându-se melodii lumești sau duhovnicești. În iubitorii de plăceri însă, se nasc simțiri cu totul potrivnice".¹⁵ (Scara XV, 57-58)

Sfântul Grigorie de Nyssa, dezvoltă învățătura despre **epectază** în lucrarea "**Viața lui Moise**", arătând că sufletul fiind atras de Dumnezeu, este într-o continuă mișcare ascendentă, asemenea lui Moise care "nu se oprește deloc în urcușul său, nici nu-și fixează limite la mișcarea sa către înălțimi, ci odată ce a pus piciorul pe scară, el nu încetează mereu să urce treptele acesteia și continuă să se ridice, deoarece orice treaptă pe care o urcă conduce totdeauna înaintând, spre una superioară." Acest urcuș **anabasis**, este elanul către Dumnezeu pe care, după **Dionisie Areopagitul**, **erosul** îl imprimă ca un element dinamic al sufletului omenesc.

În același timp, în comentariul său la "**Cântarea Cântărilor**", Grigorie de Nyssa stabilește printr-un dialog simbolic unitatea de acțiune dintre **eros și extaz**, ca o chemare venită din partea lui Dumnezeu adresată sufletului omenesc: "Logosul repetă: ridică-te, tu cea deja ridicată! Vino tu deja venită; celui ce aleargă spre Domnul nu-I vor lipsi niciodată spațiile largi. Cel ce urcă nu se oprește niciodată, mergând din început în începuturi fără de sfârșit".¹⁶

Sfântul Simeon Noul Teolog în Cateheze, Cuvântări teologice și etice, precum și în Imne, folosește cuvântul ἔρως alături de ἀγάπη. Astfel, în cateheza "**Despre iubire**", referindu-se la dragostea lui Dumnezeu, o numește cu **eros**, (nu cu **agape**): "O iubire vrednică de râvnit, binecuvântat este cel ce te îmbrățișează; nicicând patima nu-! va mai face pe unul ca acesta să dorească a îmbrățișa o frumusețe pământească. Binecuvântat este cel ce s-a prins de tine, mișcat fiind de dumnezeiasca dragoste (ἐξ ἔρωτος θείου)... În alte locuri folosește chiar și pe φιλέω ca adresare către Dumnezeu, deși știm că **philia** era adresată exclusiv relațiilor dintre oameni. Referindu-se la iubirea către Dumnezeu, Sfântul Simeon Noul Teolog scrie: "Îl iubesc (φιλέω) și El, de asemenea, mă iubește, la rându-I".¹⁷

15. Scara, XV, trad. Mitropolit Nicolae Corneanu, Timișoara, 1994, p. 304.

16. Migne P.G. 44, 87 c.d.

17. Arhiepiscopul Basile Krivocheine, *În lumina lui Hristos*, Sfântul Simeon Noul Teolog (Viața – Spiritualitatea – Învățătura), trad. Vasile Leb și Gheorghe Iordan, București, 1997, p. 395-399.

Ἀγάπη

Spre deosebire de celelalte forme care redau iubirea, agape are un specific aparte, definind iubirea care totdeauna face bine altuia, iubirea încercată și jertfelnică, iubirea care se dăruiește pentru altul fiindcă nu se uită la ale sale, eliberând sufletul omenesc din egoismul care îl claustrează în întunericul vieții. Agape nu este simplu atribut al lui Dumnezeu, ci o definiție a spiritualității Lui (Ioan 4, 24; I Ioan 4, 16-20). Pentru acest motiv, agape este cuvântul preferat al Noului Testament. Astfel, verbul ἀγαπᾶν este întâlnit de 135 de ori, substantivul ἀγάπη de 117 ori, iar adjectivul ἀγαπετός de 63 de ori¹⁸.

În dialogul cu femeia samaritană de la fântâna lui Iacob, Mântuitorul îi descoperă ei și nouă tuturor o nouă învățătură despre Dumnezeu. Și anume că "Dumnezeu este Duh" (Ioan 4, 24). Nu le era total necunoscută ascultătorilor Săi această definiție a lui Dumnezeu. O cunoșteau încă din primele pagini ale Scripturilor Sfinte, știind că "Duhul se purta pe deasupra apelor", ca să aducă în lume ordinea (Fac. 1, 2). Știu și din scrierile profeților despre lucrarea în lume a Duhului lui Dumnezeu. Monoteismul apoi le orienta privirile, viața și acțiunile spre un alt Dumnezeu decât cel material pe care îl adorau popoarele din jur... Dar îl localizau totuși în casa Sa, adică în templul din Ierusalim. De aici mulțimea slujbelor ce trebuiau a fi săvârșite exclusiv la templu... Cei din Samaria aduceau adorare lui Dumnezeu pe muntele Garizim, fiindcă îndelungata despărțire de frații lor, i-a determinat să nu fie de acord nici cu cinstirea adusă lui Dumnezeu. Mântuitorul distruge acest zid despărțitor de peste veacuri și îi unește pe toți în unitatea Duhului lui Dumnezeu. Mai departe, închinarea însăși ca adorare adusă lui Dumnezeu, va depăși întreg ceremonialul formal și lipsit de finalitate: "*Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină, în duh și în adevăr se vor închina*" (Ioan 4, 2). De aici rezultă limpede noutatea spirituală pe care Domnul o descoperă sufletului omenesc, atunci când acesta vrea să intre în comuniune cu Dumnezeu. Aceasta nu va fi o comuniune formată doar din acte cultice, prin care împlineau "litera Legii", ci va fi o comuniune duhovnicească, care va descoperi ființa spirituală cu care se va putea uni, fiindcă și omul poartă în sine chipul Celui ce l-a plâsmuit...

Dar dacă monoteismul și Sfânta Scriptură fac ca Dumnezeu conceput ca Duh să nu le fie străin compatrioților lui Iisus, Noul Testament va veni totuși cu o altă definiție dată lui Dumnezeu: ὁ θεός ἀγάπη ἐστίν (= *Dumnezeu este iubire*: I Ioan 4, 16-20). Acest ἀγάπη este marele **Novum** al Noului Testament. Platon, de pildă, îl putea concepe pe Dumnezeu doar ca spirit, ca Spiritul absolut care deține prin însăși ființa Sa pe katharsis, cu care noi, cei din "lumea umbrelor" trebuie să ne asemănăm tot mai mult, tinzând spre lumea ideilor, debarasați de orice fel de întinăciune... Și în perioada Vechiului Testament, Dumnezeu le cerea credințioșilor suprema iubire, precum și iubirea între ei. Dar în Vechiul Testament nu se putea concepe ca Dumnezeu să coboare din infinita lui măreție și transcendență spre a se jertfi pentru salvarea omului și a creației. Îl așteptau desigur cu ardoare pe Mesia să vină. Era idealul lor suprem... dar legat de lumea aceasta și pentru lumea aceasta. Chiar dacă proorocii le destăinuiseră jertfa lui Mesia, ei n-au înțeles-o, și preferau puterea, forța Lui, prin care să obțină dominația asupra lumii,

18. N. Roventă, *op. cit.*, 3-4 (extras).

și astfel i-au declarat pe aceștia profeți mincinoși, și i-au pedepsit cu moartea cea mai crudă.

De aceea când spunem: Dumnezeu este iubire, înseamnă că Dumnezeu, înseamnă o dezvăluire a ființei Sale îndreptată numai spre binele și fericirea omului. Până aici putea fi primit și de poporul lui Israel, care aștepta pe Mesia. Dar ca acesta să se jertfească pentru viața lumii, nu putea concepe. Era marea sminteală, marele "skandalon". Nu o puteau accepta. Și totuși Dumnezeu este iubire, și *"atât de mult a iubit lumea încât pe Unicul Său Fiu L-a dat ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică"* (Ioan 3, 16). *Atât de mult* evidențiază taina de nepătruns a celei mai mari dăruiri pe care Dumnezeu o oferă pentru salvarea omului. Iubirea până la jertfă pune mai presus de orice dăruirea Celui care coboară în zonele cele mai de jos ale existenței umane, pentru a-l ridica pe om în sferile cele mai de sus ale iubirii Sale. "Dumnezeu coboară prin iubirea Sa cunoșcătoare la interioritatea subiectelor create limitate; dar în același timp le ridică prin iubirea Sa la interioritatea lor în El, deschizându-le drumul spre cunoașterea Lui".¹⁹ În Vechiul Testament omul era chemat să se ridice cu toată puterea lui spre iubirea lui Dumnezeu, dar Aceasta se manifesta față de om doar ca milostivire atunci când omul își recunoaște vinovăția și starea de păcătoșenie, ce îl coboară spre neființă. Această milostivire nu-l salva pe om. Numai **agape poartă în sine puterea salvatoare, fiindcă în ea este Dumnezeu însuși**. Datorită faptului că Dumnezeu este iubire, cei care cred în El primesc dăruirea Lui absolută ce li se adresează, și devin fiii Lui Dumnezeu: *"Așa că nu mai ești rob, ci fiu iar dacă ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu prin Iisus Hristos"* (Gal. 4, 7). Dacă prin agape omul din *"fiu al mâinii lui Dumnezeu"* (Efes. 2, 3), din pierderea în înstrăinarea față de Dumnezeu, ἀλλοτρίως devine οικειώσις, adică casnic, rudenie, apropiat, intim, cu posibilități de comunicare ca între un copil și părinții săi, cu degajare totală, fără reținere, fără îndoială, plină de încredere și îndrăzneală: *πλησία* = plină de iubire, de afecțiune și de sinceritate. Nu o îndrăzneală obraznică, vicleană și pasivă. Date fiind aceste aspecte spirituale noi, vom putea zice *Avva Părinte*; sau *Tatăl nostru*, și să cerem mai departe: *"facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ"*, știut fiind că prin agape *"toate se lucrează spre binele celor ce-L iubesc pe Dumnezeu"* (Rom. 8, 39); iar *"voia lui Dumnezeu este sfințirea noastră"* (I Tes. 4, 3).

Cea mai bună dovadă despre iubirea totală arătată de Iisus omului au fost suferințele Sale, culminând cu jertfa pe cruce. "Toți înțeleg din viața lui Hristos cât de neobișnuit a ars boldul iubirii în inima Sa, cât de neînlocuibil a fost pentru El fiecare om, indiferent de situația personală, cât de mult n-a putut renunța El la nimeni. Căci nimic nu L-a putut îndupleca pe Hristos să devină mai nefericit ca cel mai nefericit dintre oameni, dacă suferința iubirii care sângerează pentru fiecare om ca pentru ceva de neînlocuit".²⁰ "Nici un fel de păcat, nici un fel de alunecare, nici un fel de crimă nu poate descuraja și dezarma iubirea lui Hristos", spune D. Belu. Cu cât rezistența păcătosului e mai înverșunată, cu atât iubirea lui Iisus e mai neînduplecată, în stăruință, mai învăluitoare și e căldura, mai vibrantă

19. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Dogmatica*, vol. I, București, 1976, p. 234.

20. L. Grünhut, *Éros und Agape*, Leipzig, 1931, p. 111.

solicitarea. De iubirea lui Iisus nimic nu te poate scăpa, ca să zicem așa, nicăieri nu te poți ascunde de ea. Evident, tu te poți refugia în păcatul tău, te poți închide în bucuriile și durerile tale, în satisfacții sau decepții, în izbânzile sau căderile tale; dar la poarta acestei închisori e mereu prezentă iubirea lui Iisus, și mereu bate, cu dumnezeiască răbdare, degetul ei de lumină. "*Iată stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine*" (Apoc. 3, 20). În jurul închisorii în care omul, amăgit de o trufașă încredere în sine, încearcă să se refugieze, – bate neîncetat unda celei mai curate, mai dezinteresate și mai devotate iubiri. Ea bate chiar și atunci când nu mai e nici o nădejde ca să săvârșească minunea trezirii la o viață nouă a nefericitului prizonier al propriului său eu.²¹

Agape se arată în toată plenitudinea ei ca jertfă adresată de Dumnezeu omului pe crucea Golgotei. Crucea este cheia tainei iubirii lui Hristos față de om. Fără cruce am fi știut ceva despre iubire în general dar nu am fi știut nimic despre iubirea lui Dumnezeu față de noi. Abia prin moartea lui Iisus pe cruce Dumnezeu își învederează negrăita Lui dragoste față de lume (Rom. 5, 8). Golgota ne luminează mai întâi asupra faptului că iubirea divină nu este o forță impersonală, detașată de subiectul ei. Golgota ne dă certitudinea de nezdruccinat că acolo unde este activă iubirea dumnezeiască e activ Dumnezeu însuși. Iubirea revărsată prin Hristos asupra lumii a fost iubirea Subiectului divin însuși. Dragostea cea întru Hristos Domnul nostru a fost dragostea lui Dumnezeu, ne spune Sfântul Apostol Pavel (Rom. 8, 39). În al doilea rând, crucea ne arată că agape este o iubire care, pentru salvarea celui alt nu se dă la o parte de la nici o suferință, nu precupește nici un sacrificiu. Crucea scoate la lumină adevărul că agape este o iubire care jertfește fără milă.²² Insistând asupra acestei realități L. Grünhut arată că "agape este suferință și jertfă pentru altul. Dacă omul n-ar fi căzut în păcat, iubirea lui Dumnezeu față de el ar fi fost mai ușoară, fiindcă s-ar fi manifestat ca iubire față de o ființă neamenințată de nimic și pe care n-ar fi putut-o pierde. Dar iubirea față de omul păcătos este una plină de suferință, deoarece, pentru Dumnezeu, păcatul pe care îl săvârșești tu marchează primejdia de a te prinde pe vecie. Când te vede amenințat că dispari prin păcatele pe care le săvârșești, Dumnezeu suferă. Suferă negrăit de mult, pentru că nimeni și nimic nu te poate substitui în iubirea Lui. Când mama își pierde copilul, ea se poate mângâia printr-un alt copil; agape însă nu se poate mângâia când te pierde, căci nimic pe lume nu i te poate înlocui pe tine, chiar pe tine".²³

Caracterul existențial al lui agape este dat de acțiunea sa salvatoare, pe măsură să restabilească demnitatea umană: "Milostivindu-se către tine, agape nu umilește, iertându-te, ea nu te părăsește, ci rămâne lângă tine, dăruindu-ți-se fără măsură. Prin fapta dăruirii de sine peste măsură, ea nu urmărește altceva decât să-ți arate cât ești tu de neînlocuibil, chiar dacă mii de alte realități ar împărți ființa și existența ta... Pentru agape nu e indiferent că tocmai tu ești acela. Ea nu iubește ca să iubească, ci iubește pentru a te salva pe tine, chiar pe tine, pentru că vede

21. *Despre iubire*, Timișoara, 1945, p. 72.

22. *Idem*, p. 72-73.

23. D. I. Belu, *op. cit.*, p. 61.

mizeria ta și îi e milă de tine. Pentru ea esențialul nu e propria ei putere de iubire, – ea nu privește la sine; pentru ea tu singur ești esențialul, mizeria și mântuirea ta. Tu ești pentru ea de o valoare nemărginită. Și pentru că fiecare este un astfel de tu, ea îi iubește pe toți".²⁴

Pe lângă caracterul de dăruire jertfelnică, agape poartă în sine și **trăsătura universalului**, spre a oferi tuturor **demnitatea plenară**. Dar spre deosebire de philia, agape are un caracter **divin**. Philia e numai uman, agape e și **divin**. De aici **caracterul ei sacru**, care depășește tărâmul vremelniceii, orientându-se spre eshatonul de dincolo de mormânt.

În felul acesta, mai presus de orice, agape acționează pe plan existențial înlăturând grija și teama de moarte, prin mângâierea ei plină de **speranță veșnică**. "Când din adâncul orbitelor tale strigă groaza de moarte, teama de ruinare în neînțâ; când toate fapțurile tale sunt în dureroasă agitare și frământare din pricina nesiguranței cu privire la soarta care te așteaptă; când te surprinzi în fața primejdiei de neînlăturat de a te cufunda în bezna neantului, când nici chiar faptele tale de eroism moral și nici toată zestrea de virtuți cu care ai reușit să-ți împodobești sufletul, nu-ți pot da certitudinea salvării, ci te lasă și pe mai departe sub apăsarea grea a gândului că în orice clipă o poți vedea spulberată, printr-un singur gest necugetat, toată agoniseala ta de bunătate – atunci agape singură îți poate înțelege adevărata stare în care te afli. Ea singură poate străbate până în acel adânc al sufletului tău în care își dau întâlnire chinuitoarea nesiguranță cu privire la destinul propriu, teama de pierzanie în care te mână păcatul, groaza că te lansezi în gol deasupra neînțelei. Agape singură te poate scoate din tristețea amară a singurătății tale și din deznădejde, oferindu-se nu ca idee abstractă, ci ca persoană vie, ca un tu, care vine lângă tine nu ca să te nimicească cu mărăția și puterea ei, ci ca să-ți slujească, sustrăgându-te pentru vecie destrămării în moarte. Nimeni altul nu-ți poate da un asemenea ajutor, fiindcă orice altă realitate care nu e Dumnezeu este supusă nimicniciei precum tu însuși".²⁵

E r o s și a g a p e – sinteză comparativă –

1. Erosul (amor) este în concepția lui Platon "**iubirea pentru tot ce-i frumos**" (Symp. 204 b) iar frumosul la rândul lui, ca idee existând în sine, este autonomă și veșnică. Omul stăpânit de eros este cuprins în cercul de vrajă al ideii frumosului, așa încât întreg conținutul existenței sale se desfășoară în neîntrerupt avânt spre atingerea frumosului nepieritor. Participarea la lumea frumosului are mai multe faze progresive: **1. Iubirea unui trup frumos**. Acest aspect are un caracter intelectual deoarece cel ce iubește proiectează în ființa iubită "gânduri frumoase". **2. Deasupra frumuseții trupești**, cel ce iubește întrezărește frumusețea sufletului în care așază **virtuți**. Adevăratul eros este "numai pentru dobândirea virtuții și atingerea frumosului" (Symp. 185 b). **3. Erosul merge mai departe ridicându-se la frumusețea îndeletnicirilor și așezămintelor sociale ale legilor, ca apoi să ajungă la contemplarea științei**; de unde erosul ajunge la **4. Frumusețea**

24. *Idem*, p. 61.

25. D. I. Belu, *op. cit.*, p. 61.

de sine (Symp. 211c) care înseamnă o izbăvire, o mântuire în strălucirea lumii ideale. Contemplarea acestei frumuseți curate și neprihănite constituie scopul însuși al vieții. Deci erosul are patru trepte: 1. frumusețea fizică; 2. morală; 3. a cunoștințelor; 4. frumosul în sine.

Erosul care rămâne la frumusețea fizică, îndreptat spre un trup frumos este instabil, mereu căutător de un nou model...

Erosul care caută virtutea reprezintă tensiunea de a urca mereu (anabasis), de a se "întinde" mereu spre noi ascensiuni ale desăvârșirii (epectasis).

Erosul cunoașterii are un caracter contemplativ, de a trăi satisfacția cunoașterii, care însă îl împinge mereu spre noi piscuri de cunoaștere.

Erosul care ajunge la contemplarea frumosului în sine își găsește împlinirea, liniștindu-se prin eliberarea de "forfota" căutărilor.

2. Agape (caritas). Este definiția Dumnezeirii, și sufletul creștinismului, încât caracteristicile ei sunt identice cu însușirile creștinismului.

Distingem patru caracteristici: 1. Ființa și viața însăși a Dumnezeirii Treimice. 2. Întoarcerea lui Dumnezeu în Treime către lume sub două forme: **general** – prin creație și providență; și **special** – prin mântuirea și desăvârșirea lumii. Acesta este aspectul de har arătat prin întruparea și jertfa Fiului și sfințirea Duhului. 3. Agape ca iubire a omului către Dumnezeu după pilda vie a omului Iisus Hristos. 4. Agape ca iubire către lume și către întregul cosmos, după modelul lui Hristos.²⁶

26. Isidor Todoran, *Eros și Agape*, în rev. "Studii Teologice", nr. 3-4/1956, p. 139-155.

Se mai poate vedea:

Emil Bruner, *Eros und Liebe*, Berlin, 1937.

Heinrich Scholz, *Eros und Caritas*, Halle, 1929.

Anders Nygren, *Eros und Agape*, Gütersloh, 1930.

Tomas Spidlik, *Izvoarele luminii*, (trad. rom.) Iași, 1994, p. 88-96.

Idem, *Spiritualitatea răsăritului creștin*, Manual sistematic (trad. rom.) Sibiu, 1997, p. 331-339.

APRECIERI DESPRE POSIBILITATEA DE A CUNOAȘTE NATURA DIVINĂ ȘI PE CEA CREATĂ ÎN VIZIUNEA ORIGENISTĂ

Conf. dr. GHEORGHE F. ANGHELESCU

Limitând filosofia din unghi de vedere creștin și creștinismul din unghi de vedere filosofic¹, Origen dorește să prezinte în tratatul *Despre principii* (*Περὶ ἀρχῶν*)² originea și natura vieții spirituale³:

Platonician, parcă, Dumnezeu, în viziunea origenistă, creează ființele datorită bunătății sale⁴. Ființă perfectă și bună, El nu poate crea decât spirite perfecte⁵. Dar în timp ce perfecțiunea divină aparține esenței sale, cea a creaturilor este un simplu accident⁶. Bunătatea și răutatea la om, afirmă Origen, sunt întâmplătoare la fel ca și dreptatea și înțelepciunea (I, 8, 3), iar în altă parte arată că: "în celelalte ființe bunătatea se întâlnește numai în mod întâmplător și poate lipsi chiar de tot" (I, 6, 2). La origine toate ființele cugetătoare⁷ au fost egale, înzestrate cu o natură bună, cu rațiune și cu liberul arbitru.

Rațiunea este cea care face ca ființele cugetătoare să vadă binele și răul și, astfel, să aleagă binele sau să se ferească de rău (III, 1, 3), iar libertatea este semnul imperfecțiunii creaturilor raționale⁸. Create din eternitate, spune Romeyer, egale între ele, perfecte atât cât este posibil să fie creaturile, aceste spirite nu se disting de Creator decât prin această posibilitate înnăscută de a progresa sau de a decădea, care ține de contingența liberului lor arbitru⁹. Libertatea este posibilitatea de a progresa în înțelepciune, dezvoltând rațiunea sau, din contră, de a cădea,

1. Simon Blackburn, *Dicționar de filosofie*, col. Oxford, trad. Cătălina Iricinschi etc., Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 281. Sebastian Chilea, *Despre ipotezele lui Origen*, în "Studii Teologice", nr. 1-2, 1978.

2. Sensurile termenului de ἀρχή, la Origēn, sunt multiple. Prin ἀρχή se înțelege elementele de bază ale credinței creștine (E. de Fayé, *Origēne. Sa vie. Son oeuvre. Sa pensée*, éditeur Ernest Leroux, Paris, 1923, tome III, p. 99), adevărurile fundamentale pe care Origen își întemeia teologia (Redeppening citat de R. Cadiou în *La jeunesse d'Origēne*, éditeur Gabriel Beauchesne & ses fils, Paris, 1935, p. 276), originea vieții spirituale (R. Cadiou, *op. cit.*, p. 277), principiile metafizice sau ontologice de existență și de cunoaștere (Teodor Bodogae în "Studiu introductiv" la *Despre principii*, din *Origen, Scrieri alese*, partea a treia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 17).

3. René Cadiou, *op. cit.*, p. 277.

4. În dialogul *Timaios* Platon afirmă că divinitatea creează lumea datorită bunătății sale; ideea se întâlnește și la Seneca în *Scriori către Lucillus* (*Scrisoarea LXV*).

5. R. Cadiou, *op. cit.*, p. 289, 295.

6. Henri Ritter, *Histoire de la philosophie chrétienne*, tome I, Librairie philosophique de Landrage, Paris, 1843, p. 468.

7. Numite νοεῖς (dotate cu inteligență) sau φύσικαι λογικαί (esențe raționale).

8. H. Ritter, *op. cit.*, p. 475.

9. B. Romeyer, *La philosophie chrétienne jusqu'à Descartes*, tome II, *Des alexandrins à la mort de St. Augustin*, Librairie Bloud & Gay, Paris, 1935, p. 76.

de a progresa în neglijența celor divine¹⁰. "Tuturor sufletelor le este dată facultatea de a alege binele sau răul" (II, 6, 5). Libertatea voinței este definită de Origen ca "libertatea de a face ceea ce le mână imboldurile minții" (II, 1, 2).

Dat fiind faptul că ούσιαι λογικαί au fost create, ca orice creație ele sunt susceptibile de schimbare, dar orice schimbare a lor depinde de ele, deoarece au libertatea de a alege¹¹. Această libertate a făcut ca unele să progreseze imitându-l pe Dumnezeu, iar altele să cadă datorită neglijenței:¹² "...libertatea de voință a dus la varietate și diversitate între suflete, în sensul că unele s-au lăsat stăpânite de o dragoste mai fierbinte față de creatorul lor, pe când celelalte, doar de o iubire mai slabă și redusă..." (II, 6, 3).

Astfel, se formează diferite trepte ale credinței și o ierarhie a spiritelor care populează universul¹³. Dar toată această diversitate a apărut în afara voinței Creatorului, din propria voință a spiritelor¹⁴. În acest fel, toate aceste ούσιαι λογικαί se împart în trei categorii: îngerii care urmează întotdeauna binele și nu se îndepărtează de Dumnezeu; puterile potrivnice și răufăcătoare care nu au fost create cu o fire rea ci cu timpul au decăzut dintr-o stare mai bună într-una mai rea, schimbându-se cu vremea în duhuri ale răutății (I, 5, 4); sufletele umane care sunt intermediare, situate între îngeri și puterile rele. Situația acestora din urmă este îndelung discutată de Origen. Într-o primă fază, înainte de a se îndepărta de Dumnezeu și de a cădea în păcat, prin libera lor voință, acestea au existat ca spirite pure (voές), dar, prin îndepărtarea de Dumnezeu, ele și-au schimbat condiția ontologică, devenind ψυχαι¹⁵.

Noῦς pare să fie, pentru Origen, o stare superioară a sufletului, spirit sau inteligență, iar ψυχή o stare inferioară. Origen arată că ψυχή se întâlnește la toate viețuitoarele și el îl definește ca fiind "o substanță cu posibilități de reprezentare și cu tendințe" (φαντασματική και σμμητική), "virtus sensibilis et mobilis" ("principiu de sensibilitate și mișcare")... (II, 8, 1).

În perioada creștină, exista o împărțire trihotomică a ființei umane în spirit (voῦς), suflet (ψυχή) și trup (σώμα). Origen pare să accepte câteodată această împărțire, alteleori, însă, este de părere că Dumnezeu a creat doar două realități generale: trupul și sufletul; trupul este partea văzută, supusă unor schimbări în substanța ei, care poate lua oricâte forme și înfățișări, iar sufletul este partea nevăzută, netrupească, cugetătoare, care, fiind înzestrată cu liber arbitru, își schimbă mentalitatea și gândurile (III, 6, 6),¹⁶ iar atunci când arată că Dumnezeu, fiind

10. R. Cadiou, *op. cit.*, p. 293.

11. E. de Faye, *op. cit.*, p. 96.

12. Gustave Bardy, *Origène*, Librairie Lecoffre, Paris, 1931, p. 39.

13. Etienne Gilson, *Filosofia în Evul Mediu*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 52.

14. Ioan Coman, *Patrologie*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, p. 349.

15. Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, Editura Științifică, București, 1992, p. 48.

16. Caracterizarea făcută de Origen trupului și sufletului se aseamănă cu aceea făcută de Platon în dialogul *Phaidon*... "sufletul seamănă cât se poate de mult cu ceea ce este divin, nemuritor, inteligibil, cu o unică Formă, indisolubil și mereu neschimbător în identitate cu sine... trupul seamănă cât se poate de mult cu ceea ce este omenesc, muritor, cu forme multiple, neaccessibil gândirii, supus disoluției și niciodată identic cu sine" (80a-b).

începutul și sfârșitul a tot ce există, nu poate fi alcătuit din părți, Origen definește oamenii ca fiind ființe vii, bazate pe conlucrarea dintre trup și suflet (I, 1, 6)¹⁷.

Mergând pe linia dualismului trup-suflet, Origen interpretează îndepărtarea de divinitate a sufletelor umane ca o răcire¹⁸, identificând în denumirea de ψυχή etimologia adjectivului ψυχρός (rece)¹⁹: "atunci trebuie să ne întrebăm dacă nu cumva însuși cuvântul *suflet*, care în grecește se spune ψυχή, nu provine de la răcire față de căldura firească și dumnezeiască, primind starea și numirea pe care o are acum?" (II, 8, 3). Astfel, sufletele umane sunt în viziunea lui Origen, "spirite înghețate"²⁰. În viziunea origenistă, căderea în păcat nu aparține primului cuplu, ci spiritelor și ea se petrece în lumea transcendentă²¹.

Schimbarea statutului ontologic al ființelor cugetătoare este urmată și de o modificare a corporalității lor. Dacă în starea de voēs ele erau înzestrate cu înveliș corporal eteric²², în starea de ψυχραί acest corp eteric se transformă într-un corp material și el se îngreunează pe măsură ce păcatele respectivului suflet se înmulțesc. Astfel, ca urmare a rătăcirii inițiale, sufletele sunt întemnițate în trupuri, dar, ca și în filosofia platoniciană, ele se pot strădui să se elibereze de închisoare și să-și recapete starea inițială. Iar această revenire la starea originară se poate realiza cu ajutorul liberului arbitru, căci "creați liberi, noi rămânem liberi"²³ chiar și după căderea în păcat.

Pentru a reveni la starea originară sufletul trebuie să se ridice de la cunoașterea lucrurilor sensibile la cunoașterea adevărilor intelectuale și morale²⁴, iar acest lucru se realizează prin asceză, exerciții și meditații²⁵. La posibilitatea ridicării contribuie și faptul că sufletul mai are încă "germenii de rațiune pe care orice creatură făcută după imaginea lui Dumnezeu îi păstrează încă în ea"²⁶. Dar nici în această reînțoarcare omul nu este constrâns de divinitate: "...stă în puterea noastră și a faptelor noastre să fim sfinți sau fericiți, ori să cădem din pricina nelucrării și a nepăsării, să ne depărtăm de fericire și să cădem, ori să

17. În exegeza la opera lui Origen se apreciază că acesta afirma (și câteodată chiar accepta) împărțirea trihotomică, mergând pe interpretarea Scrierilor Sfinte; dar, de fapt, el era adeptul dualismului. În acest sens, a se vedea *Dictionnaire de théologie catholique*, Librairie Letouzey & Ane, Paris, 1931, vol. XI, fasc. 95-96, articolul *Origène*, p. 1532.

18. "În vreme ce, însă Dumnezeu este foc, iar îngerii pară de foc și sfinții cu duhul arzând, dimpotrivă, despre cei care au căzut din dragostea lui Dumnezeu, se afirmă că au slăbit în dragostea față de El și au devenit chiar reci" (II, 8, 3).

19. Etimologia substantivului ψυχή din adjectivul ψυχρός, se întâlnește și la Platon în *Cratylus*, 399c și la Aristotel în *De anima*, I, 2, 405b; se pare că Origen a preluat-o de la ei. Pentru cel ce studiază filosofia această etimologie poate părea oarecum fascinantă, dar teologii o consideră ca fiind un exemplu de exegeză forțată a lui Origen (a se vedea Teodor Bodogae, *art. cit.*, p. 13).

20. Etienne Gilson, *op. cit.*, p. 52.

21. E. de Faye, *op. cit.*, p. 90.

22. Acest înveliș, remarcă B. Romeyer (*op. cit.*, p. 76), corporal, eteric, avea rolul de a arăta diferența ontologică între spiritele create și Dumnezeu, care singur este spirit absolut pur.

23. B. Romeyer, *op. cit.*, p. 77.

24. Sebastian Chilea, *op. cit.*

25. R. Cadiou, *op. cit.*, p. 308.

26. *Ibidem*. Această idee se întâlnește și la Etienne Gilson (*op. cit.*, p. 53): întemnițat în trup, sufletul nu și-a pierdut orice amintire a vieții anterioare. Prin natura lui el este spirit făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, în stare să-L cunoască, cunoscându-se pe sine.

înaintăm, așa-zicând, într-o răutate și pierzanie atât de condamnabile încât să ajungem aproape în starea unei ființe potrivnice așteptărilor" (I, 5, 5). Pentru ca binele să devină al individului, el trebuie să aibă posibilitatea să aleagă între bine și rău²⁷: "Căci Creatorul a hărăzit ființelor înțeleghătoare, pe care le-a creat, posibilitatea de a se mișca voluntar și liber, pentru ca în felul acesta el să-și dobândească un bun cu adevărat propriu, atunci când îl păstrează prin voința lor proprie" (II, 9, 2).

Căderea și revenirea sufletului pare să urmeze o mișcare circulară: voūς se degradează în ψυχή, iar ψυχή revine voūς și toată această mișcare se datorează numai și numai voinței libere: "după cum ceea ce a fost pierdut exista fără îndoială înainte de a fi fost pierdut și va continua să existe și când nu va mai fi pierdut, tot așa și sufletul (voūς) exista atunci când încă nu era suflet (ψυχή) și va continua să existe și după ce nu va mai fi suflet (ψυχή)" (II, 8, 3).

Liberul arbitru este condiția originară a răului, dar rămâne o condiție necesară a binelui²⁸. Dumnezeu, ca ființă perfectă nu putea să creeze răul. Și totuși cum apare el în lume? Răul ia naștere din folosirea greșită de către ființele cugetătoare a libertății lor²⁹, dar și pentru că ele posedă binele în mod limitat, imperfect, accidental: "nelucrarea și nepăsarea față de păstrarea binelui, înstrăinarea și neglijența față de mai bine, au format începutul îndepărtării de bine. Or, îndepărtarea de bine nu este altceva decât căderea în rău, pentru că, în fond, e sigur că răul nu este decât lipsirea de bine" (II, 9, 2). Prin liberul arbitru sufletul se poate înstrăina de Dumnezeu, poate părăsi Adevărul pentru minciună, realitatea pentru iluzii, contemplarea Binelui pentru experiența răului, ascultarea pentru nesupunere și păcat³⁰.

Căderea originară în păcat are drept urmare răul din univers. Nu există o altă cauză a răului din lume decât păcatul, acest neant pustiitor spune Sebastian Chilea³¹.

Nu Dumnezeu a făcut răul³²; inițial nici o ființă nu este destinată răului și coruperii³³, dar când el a fost descoperit de voința liberă a celor care s-au îndepărtat de calea dreaptă, divinitatea a permis ca el să existe, deoarece era util, nu pentru cei care urmau calea cea dreaptă, ci pentru cei care înfăptuiau răul³⁴; deci Dumnezeu permite răul doar în vederea binelui. El nu pedepsește decât pentru a vindeca și îndrepta³⁵: "(Dumnezeu) în îndelunga Lui răbdare lasă curs liber desfășurării lucrurilor, ba prin influențe externe Se prefacă că neglijează chiar și răul ascuns, numai ca omul să se purifice, întrucât primise în el, prin nepăsare, sămânța răutății" (III, 1, 13).

27. Etienne Gilson, *op. cit.*, p. 53.

28. *Idem*.

29. *Dictionnaire de théologie catholique, op. cit.*, p. 1538.

30. Sebastian Chilea, *art. cit.*

31. *Idem*.

32. În acest sens Henri Crouzel arată: "căderea este pentru (Origen) opera fapturilor raționale și nu rezultatul unei drame petrecute într-o lume transcendentă și în care una din consecințe va fi crearea ființelor umane (în Origen. *Personajul – exgetul – omul duhovnicesc – teologul*, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 293).

33. H. Ritter, *op. cit.*, p. 467.

34. G. Bardy, *op. cit.*, p. 66.

35. *Dictionnaire de théologie catholique, op. cit.*, p. 1549.

Dacă ființele umane sunt capabile să facă răul, aceasta nu înseamnă că ele au primit într-adevăr răul în sinea lor, adică au devenit rele (II, 8, 3). La fel ca și celelalte însușiri, răul este un accident în ființele create, el poate să existe sau nu, depinde numai de libera lor voință.

La început, spune Origen, diavolul era printre sfinți, dar, după ce, prin propria sa voie, a greșit, s-a prăbușit și "mânia lui s-a prefăcut în cenușă" (I, 5, 4). Astfel, căderea diavolului se datorează în principal orgoliului său și nu este de mirare că Origen îl situează printre păcatele fundamentale³⁶.

O consecință a alegerii răului în starea originară este corporalitatea ființelor cugetătoare. Astfel, dacă în starea de voûç (inteligență pură) sufletul avea doar un corp eteric împreună cu care alcătuia un întreg, după căderea în păcat voûç își pierde această condiție unitară, el devine ψυχή și lui i se adaugă o a doua realitate, de natură materială, trupul omenesc (III, 6, 7)³⁷. Dar răul nu stă în corp, ci exclusiv în voința individului. Corpul material este semnul păcatului originar; el este proporțional cu decăderea ființei respective și, astfel, el devine pedeapsă, dar o pedeapsă care este un mijloc de ridicare; trupul servește ca receptacol pentru schimbările care au loc prin exercitarea liberului arbitru al ούσίαι λογικαί sau prin însușirea virtuții de către aceste ființe raționale, spune Părintele Profesor Ioan Coman³⁸.

Astfel, ca și la Platon, trupul devine o temniță, o pedeapsă cu care omul are a se lupta, iar triumful asupra lui înseamnă eliberarea de lucrurile materiale, sensibile, mântuirea individului și revenirea la starea originară.

Se remarcă, astfel, că Origen, prin doctrina liberului arbitru încearcă să explice inegalitățile dintre indivizi. El respinge ideea gnostică a diferențelor inerente³⁹, dar susține diferențele inerente dintre conținutul spiritual și atributele fizice dintre membrii ordinii create prin liberul lor arbitru⁴⁰.

Liberul arbitru este, astfel, la Origen condiție necesară a păcatului și a răului. Datorită lui apare răul; dar este și condiție a binelui pentru că, prin el, acesta devine propriu individului. Căderea spiritelor, schimbarea ordinii lumii, revenirea sufletelor la o condiție superioară este rezultatul acțiunii libere⁴¹.

La nivel ontologic, se ridică întrebarea dacă nu cumva rolul liberului arbitru la Origen se aseamănă cu rolul ὀνόμνεσις-ului platonician? Sufletul uman degradat (ψυχή) are la Origen o condiție intermediară între îngeri și diavol. El poate accede la starea inițială, aceea de voûç, apropiată de Dumnezeu, cu ajutorul liberului arbitru și numai dacă acesta este folosit pentru realizarea și urmarea binelui.

36. G. Bardy, *op. cit.*, p. 90.

37. La baza acestei idei a lui Origen stă concepția grecilor antici, și în special a lui Aristotel, despre materie, aceasta este un fel de substrat amorf, fără calități, dar capabil de a primi calități diferite și de a se schimba. Însă, spre deosebire de filosofii greci, Origen nu accepta că materia este necreată, pentru că totul a fost creat de Dumnezeu din nimic (a se vedea H. Crouzel, *op. cit.*, p. 290).

38. Ioan Coman, *op. cit.*, p. 352, 375. Aceeași idee apare și la E. Gilson (*op. cit.*, p. 53): trupul omului nu este doar temnița sufletului, ci și un mijloc de ridicare pentru acesta, care se sprijină oarecum pe el prin asceză, în chiar efortul de a se elibera de el.

39. Origen combate concepția valentinienilor care ignorau responsabilitatea umană, susținând că unii oameni se vor mântui fără nici un merit ("pneumatici"), iar alții vor fi condamnați fără nici o vină ("hylici") în H. Crouzel, *op. cit.*, p. 283.

40. Gheorghe F. Anghelescu, *Timp și dincolo de timp. Considerații din antropologia patristică clasică răsăriteană*, Editura Universității din București, București, 1997. p. 100.

41. *Dictionnaire de théologie catholique, op. cit.*, p. 1538.

Sufletul la Platon este intermediar între lumea divină și cea materială. Înainte de a primi corp el a existat în lumea Ideilor pure unde le-a contemplat și a avut acces la adevăr; el poate să ajungă din nou la această stare numai dacă își va folosi capacitatea de reamintire (ἀνάμνησις). Toate sufletele au posibilitatea de a-și reaminti, dar pentru a realiza acest lucru este nevoie de o purificare, de asceză a spiritului, de eliberarea de trup și de lucrurile sensibile, astfel încât nu toți indivizii ajung la cunoașterea adevărată, ci numai o parte a lor (în viziunea platoniciană, filosofil).

Astfel, rolul liberului arbitru la Origen și al reamintirii la Platon ar fi acela de a duce la o înălțare a sufletului către divin, la o trecere dintr-o stare degradată – ψυχή la Origen, lumea simțurilor la Platon – la una superioară – la Origen, revenirea la starea originară de voûç; la Platon, revenirea sufletului în lumea Ideilor imuabile.

Ce se întâmplă, însă, cu trupul în condiția în care ψυχή redevine voûç și ce se întâmplă cu el dacă rămâne în această stare de degradare? Trupurile, afirmă Origen, conțin un principiu formator și după ce ele au murit, au putrezit și s-au descompus, acest principiu, care este mereu neatins de substanța trupestă, prin lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu va ridica din nou aceste corpuri din pământ, le va reface, le va restaura⁴². Pentru cei care s-au mântuit, principiu formator reface trupul pământesc într-unul care să poată sălășlui în ceruri, un trup eteric, ca cel dinainte de cădere. Deci materia se va spiritualiza și își va căpăta condiția ei de la început, de înveliș necesar, nu de temniță. Pentru ceilalți, trupurile lor vor învia, dar doar "ca chinurile să nu le poată nimici de tot" (II, 10, 3). Trupurile celor care nu s-au mântuit se vor transforma în trupuri întunecoase și sumbre, semn al neștiinței și rătăcirii lor (II, 10, 8)⁴³. Ce se va întâmpla cu aceste trupuri, Origen nu o spune explicit. Se pare, însă, că sufletele lor vor fi îndreptate și îndrumate de cetele de îngeri pentru a se întoarce și ele la starea de fericire (I, 6,2). Dar nu cumva această idee de eliminare a răului afectează tocmai liberul lor arbitru⁴⁴?

Deși teoria liberului arbitru la Origen ridică multe probleme, deși el a fost criticat chiar începând cu teologii din secolele imediat următoare epocii în care a trăit⁴⁵, totuși această teorie este una din ideile principale ale teologiei sale, constituind o replică la determinismul filosofiei eline și la determinismul gnostic al unor secte eretice⁴⁶. De asemenea, nu trebuie uitat, așa cum spunea Nichifor Crainic referindu-se la Origen, că "Omul acesta a greșit destul, fiindcă a cugetat enorm într-o vreme când dogma creștină nu era încă fixată"⁴⁷.

42. Această teorie de reîntoarcere la starea anterioară de perfecțiune, dinainte de căderea în păcat, se numește apocatastază, și ea este una dintre teoriile pentru care Origen a fost criticat.

43. Gheorghe F. Anghelescu afirmă că Origen urmează concepția lui Platon atunci când susține că trupul și lumea materială sunt umbre, că realitatea spiritului este cea care contează, că doar Dumnezeu este incorporeal, ființele având nevoie de trup chiar și după înviere, dar trup de o natură diferită (a se vedea *op. cit.*, p. 102).

44. *Idem*.

45. Este cunoscută critica adusă lui Origen de Metodiu de Olimp în lucrarea sa *Aglaphon sau Despre înviere*, aceasta vizând problema preexistenței sufletelor, a căderii acestora înainte de timp și a închiderii sufletelor în trupuri (a se vedea Ioan Coman, *op. cit.*, p. 444).

46. H. Crouzel, *op. cit.*, p. 286.

47. Nichifor Crainic, *Sfințenia – împlinirea umanului (curs de teologie mistică)*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 37.

MĂNTUIREA CA UNIRE FINALĂ ȘI ETERNĂ A FIINȚEI ÎN ABSOLUT, ÎN ISLAMISM ȘI CREȘTINISM

drd. TOADER DAN

În dorința sa neostenită de cunoaștere, multe au fost problemele care l-au frământat pe om de-a lungul istoriei, căutând răspunsuri la marile întrebări: Ce este lumea în sine? De unde vine? Încotro merge? Care este menirea și scopul omului în această lume? Ce urmează după moarte?

Ceea ce putem afirma este faptul că omul a manifestat o "atracție" după ceva superior ființei sale, manifestată printr-o sete de cunoaștere a "ceva-ului" de dincolo de el, la care s-a raportat omul. Întâlnim la toate popoarele în religiile lor sau credințele lor religioase rudimentare sau evoluat, manifestări în această direcție, toate formele lor de cultură și civilizație le dedică Ființei Supreme: "ansamblul de fapte, culese până în prezent, relative la Ființa supremă a civilizațiilor primitive, care corespunde exact cu ansamblul nevoilor omenești. Nevoia de a lămurii existența lucrurilor se satisface prin credința în Ființa supremă concepută în chip de creator al lumii și al omului... Ființa supremă care este un Părinte, de la care omul nu primește decât binele, puterea și măreția proprie o ridică mai presus de toate celelalte"¹.

Mântuirea concepută astfel ca o unire finală și eternă în Absolut nu este o chestiune la care se poate răspunde ușor. Ea face parte din problemele fundamentale pe care spiritul le ridică în orizontul conștiinței însetate de lămuriri, care s-o poată satisface definitiv.

Pentru acest lucru este nevoie să lămurim încărcătura și conținutul termenilor folosiți. Fără această precizare de conținut expunerea ar fi greoaie. Părintele Stăniloae în cartea *Poziția domnului Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, care se constituie într-un răspuns la punctul de vedere asupra religiei în general și a creștinismului și ortodoxiei în special, expus în cartea intitulată *Religie și spirit*, spune că există în "om această sete după Absolut, manifestată prin religie"² (Domnul Blaga afirma că religia este un produs al stilului, în acest caz religia ar avea un loc mai puțin central în ființa umană decât stilul).

Cum este conceput Absolutul în filosofie, în note generale?

*Absolutul, principiu veșnic, imobil, infinit, necondiționat și perfect, care, potrivit idealismului obiectiv stă la baza universului; sinonim al divinității (spiritul absolut, ideea absolută)...*³ Kant afirmă că Dumnezeu este un "ideal transcendent", care nu poate fi nici dovedit, nici negat, prin datele empirice⁴. În diferite

1. W. Schimidt, *Origine et évolution de la religion*, p. 347, citat după Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, p. 37.

2. Dumitru Stăniloae, *Poziția domnului Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, Editura Paideia, București, 1992, p. 16.

3. Mic Dicționar Filozofic, Editura Politică, București, 1969, p. 7.

4. Ștefan Buchiu, *Ortodoxie și secularizare*, Editura Libra, 1999, p. 16, potrivit cu E. Schillebeek, *God, the future of Man*, London, 1969, p. 149.

religii (hinduism, creștinism, islam ș.a.) este *numit* Brahman, Dumnezeu, Allah. Înțelesul cuvintelor care exprimă conceptul de Absolut în profunzimea sa nu poate fi ignorat într-o expunere care îl *implică* pe Dumnezeu. Propozițiile referitoare la Absolut presupun o încărcătură aparte, fiind în același timp învăluite de mister. "Oricare ar fi originile etimologice și indiferent cum se aplică el în greacă și latină la ființe mai puțin încărcate de valoare, termenul de Dumnezeu păstrează pentru noi transcendența și sfințenia absolută ale lui Iahwe din Biblie. Nu poate fi decât un nume propriu, căci în interiorul civilizației noastre el este aplicat în mod univoc. Absolutului, care nu poate fi decât unic: încercările unora de a-și afirma ateismul scriind "Dumnezeu" fără majusculă dar și fără articol! Par destul de caraghioase. Chiar dacă istoricește, credincioșii, îndeosebi asupra Bisericii care îl reprezintă pe Dumnezeu pe pământ fără a fi însă Dumnezeu, și, eventual asupra credinței în existența lui Dumnezeu, dar numele Absolutului rămâne intact"⁵.

După modul cum a fost concepută și înțeleasă divinitatea – Absolutul s-a putut tinde spre o apropiere maximă, spre o comunicare integrală cu acesta, omul susținut fiind în această acțiune și de actul prin care divinitatea s-a *dezvăluit*, revelat omului (exemplu: religiile revelate). Au fost astfel depășite barierele dintre sacru și profan, material și spiritual, fără a se cădea într-o confuzie sau într-o amestecare natură (lume) – divinitate și invers. Dumnezeu fără să fie confundat cu lumea este prezent în lume, este deasupra ei, fără să piardă legătura cu ea – liantul – această energie necreată (concepție creștină, răsăriteană despre lume, care este o concepție teonomă).

"Câtă vreme divinitatea rămâne în abisul ei inimaginabil, lipsa unei experiențe a prezenței ei mai copleșitoare, prin revelarea deplină și în formă personală, lăsa omului latitudinea unei desfășurări a egoismului și a orgoliului său creator de mituri. Omul putea luneca ușor de sub puterea lui Dumnezeu care îl cheamă la răspundere, croindu-și închipuiri care îi conveneau lui despre voia lui Dumnezeu"⁶.

În dorința de a realiza comuniunea cu "divinitatea"-Zeul, adepții păgânismului căutau prin diferite practici și ceremonii să ajungă la *unirea* cu divinitatea-Zeul pe care îl cinstea prin aceste practici. Aceste practici sunt cunoscute astăzi sub numele de Mistere elenistice sau sincretiste. Prin acestea se urmărea realizarea comuniunii între cei ce credeau în aceste mistere și zeul celebrat prin ele, comunicarea puterii acestuia, ca un dar inițiatului, care credea că primește în chip mistic chiar energia zeului, confundându-se chiar el cu zeul, ajungând el însuși zeul.

Ceremoniile mistice reprezentau sub formă dramatică soarta zeului, cu care se dorea intrarea în comuniune. Mistul experimenta suferința, moartea și învierea zeului, iar acesta îi oferea puterea sa, după cum se înfățișau ritualurile respective, într-un cuvânt, soarta zeului. Contemplându-le, el avea convingerea că ajunge la o împărtășire mistică a atributelor divine, având garanția nemuririi zeității cu care s-a identificat simbolic.

Înainte de apariția creștinismului și răspândirii lui, asemenea rituri se practica ca mijloace *sacramentale* în misterele lui Attis și Cibelei, ale lui Mitra,

5. Madeleine Biardeau, *Hinduismul*, Editura Symposion, București, 1996, p. 27.

6. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 88.

Dionisos, Isis, precum și în Misterele din Eleusis (acestea au supraviețuit până în secolul III-lea e.n.). Toți acești zei au avut, potrivit mitologiei, o soartă tragică, asupra căreia au triumfat:

Aceștia nu erau zeii superiori ai Olimpului grecesc, unii dintre aceștia se numărau printre zeii subpământeni, adică zeii infernului, care erau stăpânii sufletului. Mai mult unii fuseseră chiar oameni după datele mitologiei. Attis era păstor – numai bunăvoința zeilor îl divinizase. Erau mai apropiați și mai familiari cu acești zei, și îi socoteau mai înțelegători pentru că ei înșiși împărtășiseră soarta omenească prin moarte. Attis, un tânăr păstor, provoacă gelozia Cibelei, din care pricină se mutilează, ceea ce dezlănțuie profunda întristare a mamei zeilor care îl readuce la viață; Dionisos este ucis de Titani, dar este readus la viață de Zeus etc⁷.

Punctul culminant al riturilor misterice îl forma ceremonia tauroba sau criobola și prânzul mistic. Candidatul la această supremă inițiere era introdus într-o groapă adâncă din incinta templului, iar deasupra, peste un grătar era înjunghiat un taur sau un berbec, iar mistul își uda îmbrăcămintea și mai ales gura și limba din picăturile ce se prelingeau peste el⁸.

În unele mistere, comuniunea mistică era completată de un prânz mistic la care luau parte cei *proaspăt zeificați* (misterele eleusice, misterele lui Sabazios – așa era numit Dionisos în Tracia)⁹.

Ceea ce constatăm este caracterul naturist și baza mitologică a acestor mistere, miturile fiecăruia ni le arată ca simboluri ale cursului naturii. Attis și Dionisos, de pildă, sunt zeii ai primăverii, ai anotimpului în care natura se deșteaptă la viață, pe care o simbolizează învierea acestor două figuri mitologice. Lumea păgână, supusă *stihilor naturii* (Galateni IV, 3) a văzut, oglindindu-se în natură, propria sa soartă, mai ales succesiunea anotimpurilor cu ofilirea vegetației, toamna și distrugerea ei iarna, pentru ca să redevină vie și cu o viață proaspătă în primăvară, a impresionat pe omul necălăuzit direct și continuu de revelație și care a privit acest proces ca o parabolă a vieții umane¹⁰.

Viziunea pe care și-a proiectat-o omul despre lume și univers strâns legată de scopul și rolul lui în această lume a fost influențată de modul în care a fost conceput Dumnezeu. Însă în măsura în care Dumnezeu este înțeles mai aproape de adevăr – lucru ce se realizează prin intermediul Revelației – criteriul sigur al adevărului religios, și lumea va fi înțeleasă mai corect de către om. Iar omul își va descoperi adevărata chemare și principalul rol de *colaborator al lui Dumnezeu*¹¹.

7. Pr. Petre Vintilescu, *Misterul liturgic*, Tip, Curierul judiciar, București, 1929, p. 41-44.

8. *Ibidem*. Această ceremonie se desfășura mai ales în misterele lui Attis și al Cibelei; inițierea avea o semnificație mistică; groapa simboliza moartea, în care intra inițiatul prin coborârea în ea; animalul – simbolul zeului, chiar zeul însuși. Cel ce se spăla cu sângele lui se împărtășea cu principiul vieții divine, renașterea la o viață divină, prin asimilarea zeului, prin împărtășirea cu sângele acestuia, p. 49.

9. Dr. Odo Casel, *Die Liturgie als Mysterien*, p. 24; citat în lucrarea lui P. Vintilescu *Misterul Liturgic*, p. 50. Inițiații în culmea extazului, se repezeau asupra taurului înjunghiat, care era privit ca însăși apariția zeului, îl măcelăreau cu propriile lor mâini, înghițind carnea crudă, încredințați că primesc pe Dumnezeu, că sunt astfel plini de Dumnezeu.

10. Ch. Guignebert, *Le Christianisme antique*, Paris, 1922, p. 90.

11. Nichifor Crainic, *op. cit.*, p. 40.

"Dacă, dimpotrivă, Dumnezeu este conceput într-un mod eronat, neconform cu Revelația, și concepția despre lume sau cosmologia va fi în mod sigur eronat"¹². Pe lângă concepția divină despre lumea despre care vom vorbi, există și alte tipuri de cosmologii (prezente și în spațiul creștin): 1. Cosmologii care propun doctrine care fac confuzie între Dumnezeu și lume sau 2. Cosmologii care separă cele două realități în mod absolut. Prima concepție cosmologică pe care am amintit-o este panteismul. Potrivit acestei concepții, Dumnezeu nu este o ființă personală, absolută, distinctă de lumea materială și are două forme: a) panteism acosmistic – tot ce există în lume: materia și viața pierzându-se sau dispărând în Dumnezeu – reduce lumea la Dumnezeu și b) panteism pancosmistic – după care singura realitate este lumea materială – în care Dumnezeu se confundă cu lumea. Se poate observa o confuzie între Creator și creatură, iar pe de altă parte rezultă faptul că lumea nu ar fi fost creată de Dumnezeu care așa cum am afirmat noi mai sus este Dumnezeu impersonal¹³.

Tendențe panteiste și adepți ai acestor concepții găsim în toate religiile și filosofiele lumii, dar cu precădere în religiile orientalo-asiatice. Această afirmație o sprijinim făcând o trimitere la hinduism, cu referire la subiectul temei de cercetat, așa cum am afirmat mai sus numele de Brahman¹⁴ dat Absolutului, iar corelativul *uman* al Absolutului este *atman*, adică principiul nemuritor¹⁵.

Acesta este chemat în om să ajungă la deplina identitate cu Brahman printr-o eliberare și o peregrinare succesivă din corp în corp pentru a ajunge la eliberarea deplină – o dizolvare în Brahman, el va fi asemeni lui Brahman cu care se identificase dintotdeauna, ființă pură, conștiință pură, beatitudine. Eliberarea, transmigrația lui *atman* din renaștere – *samsara*, reprezintă o comuniune cu totul. Eliberatul regăsește Totul deoarece Brahman este Totul¹⁶.

Mântuirea este concepută ca o eliberare prin renașteri succesive pe drumul *samsaric*, *atman*, "sinele", dizolvându-se în Dumnezeul impersonal – Totul, unde își pierde identitatea.

"Omul își pierde libertatea, este redus la un determinism strict cosmologic, închis în imanența lumii și devine exclusiv sclav al legilor naturii. Din cauza teoriei reîncarnării pe care o profesază, panteismul obligă pe om la resemnare... confundând natura cu Dumnezeu, omul o sacralizează"¹⁷ – și se ajunge astfel la principii naturaliste.

Cea de-a doua concepție cosmologică eronată văzută din perspectiva creștin-ortodoxă, care influențează negativ credința și spiritualitatea creștină o constituie cosmologia autonomă. Pe această concepție cosmologică se întemeiază întreaga

12. Ștefan Buchiu, *op. cit.*, p. 76.

13. *Ibidem*, *op. cit.*, p. 77.

14. Madeleine Biardeau, *op. cit.*, p. 20. Brahman – substantiv neutru – este Ființa pură, Conștiința pură, Nemărginire sau după altă triadă: Ființa pură, Conștiința pură și Beatitudine. Este o învățătură prezentă deja în cele mai vechi Upanișade (prin sec. al VII-lea î.Hr.).

15. *Ibidem*, p. 28.

16. *Ibidem*, p. 29.

17. Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Editura Diogene, București, 1996, p. 184.

știință și tehnică a lumii contemporane. Potrivit acestei concepții, vorbim de un dualism cosmologic care admite două realități: Dumnezeu și Cosmosul¹⁸.

Lumea, chiar dacă este creată de Dumnezeu, nu se împărtășește de Dumnezeu potrivit acestei concepții, Dumnezeu este incomunicabil, iar cosmosul părăsit și lipsit de prezența divină.

Se perpetuează astfel, potrivit acestei concepții cosmologice antagonismul spirit – materie. În consecință ne putem întreba pe drept cuvânt cum poate fi vorba despre unire (apropiere) între Dumnezeu și om. Omul în loc să se regăsească în Dumnezeu, el se simte părăsit și singur.

"Perspectiva aceasta separatistă cu privire la Dumnezeu și cosmos își găsește o explicație în modul în care scolastica l-a conceput pe Dumnezeu. Acordând un primat existenței divine față de persoane, scolastica a accentuat unilateral incomunicabilitatea lui Dumnezeu"¹⁹.

În continuare voi încerca să arăt cum este văzută mântuirea, așa cum am precizat la începutul acestei lucrări, în creștinism și islam.

Am văzut că, fie în panteism, respectiv manism, fie în dualism, se poate vorbi de o finalitate atât în viața omului, cât și o finalitate a universului. Fie am observat că omul merge pe un itinerar bine stabilit, precis, determinat dinainte, sau potrivit dualismului este greu de conceput cum două principii *antagonice* pot să se unească și să stea împreună.

"Blaga concepe istoria ca opera lui Dumnezeu și în acest sens aparține absolutului"²⁰.

Religia creștină este cea care oferă omului *singurul mod de existență nepieritor și care satisface pe deplin setea de sublim și de absolut a omului*²¹, sprijinindu-se nu pe puterea de înțelegere și de cunoaștere a omului, ci pe descoperirea făcută de Dumnezeu omului.

În creștinism, Dumnezeu se descoperă omului deplin, nu a rămas un Dumnezeu inaccesibil pentru om, transcendent, ci a venit în maxima lui apropiere. Dumnezeu nu a mai fost doar obiect al gândirii, ci un *partener* real de dialog – comuniune. De la Dumnezeu pornesc și spre El se îndreaptă toate creaturile. El este *Ὁ οὐτως ὢν* (Ieșire 3, 14). Fiind izvor și scop a tot ce există, totul pleacă de la Dumnezeu și se întoarce la Dumnezeu. Dumnezeul creștin este Creatorul lumii din nimic, lumea fiind rodul bunătații și iubirii divine, această lume a fost creată ca o podoabă (cosmos) – exteriorizare a perfecțiunii divine²².

Toate celelalte atribute divine ale lui Dumnezeu, cum ar fi imaterialitatea, transcendența etc., sunt prezentate și dezvăluite de gândirea patristică și constituie adevărate pagini de clasicism filosofic²³. (Origen în *Περὶ ἀρχῶν* sau *Despre principii*, Grigore de Nazianz în *Cuvântări teologice*, Grigore de Nyssa în *Marele*

18. Pr. Prof. Dumitru Popescu și Diac. Asist. Doru Costache, *Introducere în Dogmatica Ortodoxă*, București, 1997, p. 194.

19. Ștefan Buchiu, *op. cit.*, p. 80.

20. Petre Țuțea, *Filosofia nuanțelor*, Ed. Timpul, Iași, 1995, p. 130.

21. Pr. Prof. I. G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 130.

22. *Ibidem*, p. 33.

23. *Ibidem*, p. 34.

cuvânt catehetic, Dionisie Pseudo-Areopagitul în *Numele divine*, Ioan Damaschin în *Dogmatică*).

Adevărul de temelie al învățaturii creștine îl constituie dogma Sfintei Treimi care este proprie și constituie caracteristica creștinismului și care condiționează întreaga ordine morală creștină, personală și socială. Ordinea aceasta are ca principiu și ca ideal suprem comuniunea iubirii intratrinitare divine. Cuprinsul dogmei Sfintei Treimi afirmă că Dumnezeu este Unul în ființă și Întreit în persoană, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh²⁴.

"Întru Ființă întreită și neant, nu există un alt principiu de existență decât principiul trinitar și de aceea gândirea umană care primește revelația se răstignește ca să se nască din nou în unica lumină trisolară a adevărului. Dumnezeu identic monadă și triadă este deasupra numărului matematic: nu putem socoti sau număra Persoanele dumnezeiești. Treimea dumnezeiască este necantitativă... Treimea se afirmă dintr-o dată și din veșnicie ca *cel ce esie* (Existentul), unul și infinit în același timp, iar orice idee de teogonie, de naștere a lui Dumnezeu, de evoluție a divinității în Treime este exclusă"²⁵.

În creștinism, Dumnezeu nu este cunoscut numai printr-o deducție rațională, ci și din lucrările Lui revărsate în lume care se împărtășesc creației prin participarea la ele, de fapt ortodoxia vorbește de șase moduri de cunoaștere a lui Dumnezeu: naturală, supranaturală, catafatică, apofatică, mistică și în realitatea concretă vieții. Lumina acestora (a atributelor dumnezeiești) este proiectată în lume și într-un fel experiată, ceea ce nu contravine însă considerării lui Dumnezeu drept cauză a lumii²⁶.

Învățătura creștină (teologia creștină afirmă că Dumnezeu este cauza lucrurilor, cosmologia sau concepția creștină despre lume afirmă că lumea își găsește un sens și își duce existența lui Dumnezeu), dar și susținătorul lor "*incomunicabilitatea* lui Dumnezeu este împăcată sau coexistă cu comunicabilitatea Lui..., păstrând această antinomie, teologia răsăriteană a ajuns la concluzia că Dumnezeu este incomunicabil după ființa Lui, dar rămâne comunicabil după lucrarea Sa, ca energie necreată"²⁷.

Creația lumii de către Dumnezeu este susținută și demonstrată de Sfinții Părinți prin ordinea logică și internă a universului. Sfântul Atanasie cel Mare a fost unul dintre primii Părinți ai Bisericii care a vorbit, în lumina prologului Evangheliei după Ioan, începând cu secolul al IV-lea, despre raționalitatea internă a creației (panarmonios kosmon sintaxis), învățătura aceasta fiind dezvoltată și aprofundată apoi de Sfântul Maxim Mărturisitorul și de Sfântul Grigorie de Palama.

"Creștinismul scoate în evidență că structura internă a creației este atât de complexă, încât nu mai poate fi explicată prin simple cauze naturale"²⁸.

24. Pr. Prof. Isidor Todoran, Arhim. Prof. Ioan Zăgrecan, *Teologia Dogmatică*, Ed. Inst. Bibl. și de Misiune al B.O.R. București, 1991, p. 114.

25. Paul Evdochimov, *Ortodoxia*, Ed. Inst. Bibl. și de Misiune al B.O.R., București, 1996, p. 148-149.

26. Dumitru Stăniloac, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1933, p. 100.

27. Ștefan Buchiu, *op. cit.*, p. 81.

28. Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Hristos, Biserica, Societate*, Ed. Inst. Bibl. și de Misiune al B.O.R., București, 1998, p. 91-98.

Lumea a fost adusă la existență de Dumnezeu din nimic, nefiind consecința unei "nevoi interne" a divinității: "Dumnezeu cel supraplin n-a adus cele create la existență fiindcă avea nevoie de ceva, ci ca acestea să se bucure împărtaşindu-se pe măsura și pe potriva lor, iar El să se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se fără săturare de Cel care nu se pot sătura"²⁹.

Teologia Răsăriteană afirmă că Dumnezeu este prezent în creație prin lucrările Sale, care sunt distincte de ființa Lui. Omul și lumea se mântuiesc în procesul de conlucrare cu harul divin. "Dacă lăsăm la o parte momentul păcatului, care a schimbat soarta omului și îl definește cu termenii Sfântului Vasile cel Mare: *Omul este o făptură care a primit porunca să ajungă Dumnezeu*"³⁰.

Atât omul cât și lumea sunt așadar chemați la desăvârșire, chemare dată de la origine: "omul este nemuritor pentru că tinde să cuprindă infinitul, dar pe acesta nu-l poate cuprinde niciodată... el se va bucura de o eternitate actualizantă pentru că se va bucura și în mod actual de infinitate, dar prin participare la infinitatea lui Dumnezeu, sau prin har, nu prin fire"³¹. Nemurirea omului se realizează în Hristos³². Cel care le adună pe toate în Sine ca Logos Creator și Mântuitor³³.

Spiritualitatea Răsăriteană vorbește de îndumnezeire a omului, care este cheia de boltă a teologiei și a vieții creștinului³⁴.

Biserica primară prin Clement Alexandrinul și continuând cu Sfântul Irineu de Lugdunum, Atanasie cel Mare, Grigore de Nyssa, Ioan Climax, Sfântul Maxim Mărturisitorul, spune că omul poate să ajungă să-L cunoască pe Dumnezeu prin purificarea și eliberarea de patimi – *apateia*. Sfântul Irineu de Lugdunum este primul care a folosit sintagma "Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să devină dumnezeu" (*theosis*) dezvoltată și pusă cu adevărat în valoare de Sfântul Atanasie cel Mare în scrierea *Despre intrupare*.

Unii Sfinți Părinți au scris tratate speciale despre posibilitatea omului de desăvârșire amintind pe: Sfântul Grigore de Nyssa, *Despre desăvârșire și cum trebuie să fie creștinul*, Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, iar alții ca Dionisie Areopagitul au descris treptele pe care le urcă creștinul în drumul spre îndumnezeire³⁵.

Rolul hotărâtor în mântuirea omului și a cosmosului îl are Hristos care este izvorul mântuirii și fericirii eterne sau Mântuitorul tuturor, El "e ipostasul dumnezeiesc, care, ca atare, ne-a creat pe toți și ne susțin pe toți și ne dă prin trupul asumat puterea mântuitoare așezată în firea Lui dumnezeiască... este ipostasul care ne cuprinde fără să ne confunde cu Sine"³⁶.

29. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Filocalia*, vol. II, *Capete despre dragoste*, Sibiu, 1947, p. 56.

30. Paul Evdochimov, *op. cit.*, p. 90.

31. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 11.

32. Idem, p. 10.

33. Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, p. 56.

34. Evagrie Ponticul spune: "Dacă ești teolog roagă-te cu adevărat; și dacă te rogi cu adevărat, ești teolog" (*Filocalia* vol. I, *Cuvânt despre rugăciune, capătul 60*, Sibiu, 1947) – scoate în evidență cele două înțelesuri ale teologiei: lauda cea dreaptă și doctrina cea dreaptă.

35. Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Ed. Paideia, București, 1996.

36. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 208.

Unirea cu Dumnezeu de care vorbește mistică ortodoxă trebuie înțeleasă ca o comuniune intersubiectivă. Diferența de natură se menține chiar în perspectiva vieții viitoare. Îndumnezeirea înseamnă că omul devine Dumnezeu după har, nu și după natură, (excluzând astfel panteismul și se poate vorbi astfel, în viața omului de un proces de desăvârșire, care vizează transfigurarea sa nu devenirea sau transformarea – dizolvarea).

"Din marea și universală unitate și comunicare a tuturor în Hristos, care va îmbogăți pe fiecare cu tot ce are deosebit fiecare, vor lipsi numai cei ce s-au încremenit în mândria lor izolatoare, încât nu vor mai putea să se elibereze de ea"³⁷.

Religia islamică, ca de altfel alte multe religii manifestă un interes deosebit pentru cunoașterea divinității, cunoaștere care duce la înțelegerea lui Dumnezeu (Allah): "Doamne, dă-mi înțelegere!" – Coran 20, 114 – dar totodată la apropierea și unirea cu Acesta în transcendent prin relația directă cu Mahomed. Mărturisirea religioasă islamică este relativ foarte scurtă. "Nu există altă divinitate decât Allah (*La ilaha illa illah*), iar Mahomed este profetul său (*Muhammadu-n-rasul Illah*)"³⁸.

Mahomed³⁹ a încetățenit credința că există, a fost și va fi un Dumnezeu unic, Creatorul tuturor lucrurilor, care este singur, imuabil, atotștiutor, atotputernic, atotiertător și nemuritor. "Allah este cel ce a creat totul și dacă vrea îl poate distruge și îi poate șterge orice urmă; Acest Allah Atotputernic nu se aseamănă cu nici o altă creație; El este infinit, pre-existent, etern, Atotputernic și Atotștiutor... Allah este creat dincolo de această viață temporară una eternă, într-o lume ulterioară, în care cel ce face fapte bune va fi răsplătit în Rai, iar făcătorul de rele va fi pedepsit în Iad. Acest Allah este unic. Nu are nici un egal care să fie adorat asemenea Lui... Nu există nici un intermediar care să ne apropie de El și care să pledeze cauza fără promisiunea Lui. El a creat obiectele materiale... Printre ființe unele au fost create ca un bun absolut, aceștia sunt îngerii, iar printre cele nevăzute au fost create acelea complet rele: diavolii"⁴⁰.

Cea mai importantă teză a doctrinei islamice este cea referitoare la unitatea divină (Tawhid). Credința că singur Allah este sursa tuturor bunurilor și relelor, este termenul unicității divinității. Această credință în Divinitate se manifestă la început și în sânul comunității islamice, dar Aceasta (unitatea comunității musulmane – umma) a fost pierdută ca urmare a rupturii dintre suunism (întemeiat pe Sunna, *practică tradițională*) și šiism, care se revendică de la primul calif adevărat Ali⁴¹.

37. *Ibidem*, p. 212.

38. Pr. Conf. Dr. Alexandru Stan, Pr. Dr. Remus Rus, *Istoria religiilor*, Ed. Inst. Bibl. și de Misiune al B.O.R., București, 1991.

39. Dintre toți întemeietorii de religii universale, Mahomed este singurul căruia i se cunoaște, în linii mari, biografia; izvoarele cele mai importante sunt *Coranul* și informațiile transmise de Tradiție (Hadit-Zicerea, spusa), Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, p. 69; Washington Irving, *Viața lui Mohamed*-Inst. European, Iași, 1998; Imaginea asupra vieții Profetului este controversată și se deosebește în cele două părți ale lumii: Occident și Orient. Pe de o parte, i se recunoaște cinstea, curajul, inteligența și fermitatea, dar nu și faptul că a fost un adevărat Profet (p. 6), reproșându-i-se lipsa de sinceritate, folosirea violenței în propagarea credinței și amoralitatea în privința vieții sexuale și încurajarea la o astfel de viață (p. 8).

40. Ali Al-Tantawi, *Introducere generală în Islam*, Ed. Islam, 1998, p. 23-24.

41. Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 121.

Adorarea lui Allah de către credinciosul musulman reprezintă principala preocupare a acestuia. Aceasta se concretizează în viața credinciosului prin armonizarea principiilor islamului: cunoașterea adevărului coranic, credința în principiile sale, adeviziunea față de regulile acestuia, călăuzirea vieții personale după aceste principii. Împlinirea credinciosului în islam și desăvârșirea lui presupun observarea acestor principii, dar odată cu pierderea unității comunității și înțelegerea credinței islamice s-a diversificat.

Teologia scolastică, care încearcă să-și facă așadar loc în lumea arabă pe fondul încercării rezolvării problemelor pe care le pune religia musulmană⁴², iar pe de altă parte credinciosul dorea altceva care să-i satisfacă setea după infinit.

S-a manifestat, așadar în islam o mișcare de reformă menită să ridice nivelul vieții spirituale, numită *sufism*. *Sufismul reprezintă dimensiunea mistică cea mai cunoscută a islamului și una dintre cele mai importante tradiții de esoterism musulman. Etimologic, substantivul arab sufi pare să derive de la suf = lână, aluzie la mantia de lână pe care o poartă sufiștii*⁴³.

Mistica islamică a înflorit în afara Arabiei, în Siria mai ales și în Persia sub influența misticii creștine și a filosofiei neoplatonice și indiene⁴⁴.

Începând cu secolul al VII-lea și al IX-lea apar chiar și teologi mistici și îndrumători ai vieții contemplative: Hasan din Basra († 728), Ibrahim ibn Adham Churasan († 777), Dun-Nun al Misri din Egipt († 859), Al-Ghazali († 1111) ș. a.

În islam viața monahală este o abatere de la calea cea dreaptă și îndepărtare de la Sunna stabilită de Profet⁴⁵.

Totuși, practicile s-au dezvoltat și se constituie într-o inițiere de lungă durată concretizată în cântări religioase, muzică instrumentală, dansuri sacre, repetarea neobosită a numelui lui Dumnezeu (*dikr*).

În lumea arabă paralel cu aceste practici mistice, din nevoia inerentă oricărei tradiții religioase de a se înțelege pe sine și de a se interpreta rațional a dat naștere unei speculații filozofico-teologice musulmane.

Primul nume celebru al filosofiei musulmane este cel al lui Alkindi († 873), urmat apoi de Alfarabi († 950). Filosofia arabă nu a preluat și continuat doar filosofia lui Aristotel, ci a căutat să împace filosofia lui Aristotel cu cea a lui Platon, dar în același timp trebuia să țină cont de religia musulmană, care le-a influențat filosofia. Unii dintre acești filosofi practicau chiar sufismul (Alfarabi). "Ca și cel al Vechiului Testament Dumnezeu Coranului este Unul, veșnic, atot-

42. *Ibidem*, p. 122. Astfel, au apărut patru școli de interpretare a dreptului islamic, drept religios bazat pe Coran. Este vorba de școlile hanofite, hanbolita și sofeita. Toate școlile au folosit metoda rațională numită *kalam* (cuvânt, discurs) – a sfârșit prin a defini teologia (*mutakallimum*); cei ce se ocupă de știința *kalam-ului*, teologii. Henry Corbin, *Histoire de la philosophie islamique*, p. 152-153.

43. *Ibidem*, p. 130. Dacă o să facem o paralelă cu creștinismul unde găsim un corespondent în hainele lungicilici – pe care le purtau cei ce vroiau să-și mortifice trupul.

44. Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Marile religii necreștine actuale. Islamul*, Studii Teologice, nr. 1-2, 1974, p. 30.

45. Pr. Prof. Yusuf Al-Qaradawi, *Permis și interzis în Islam*, ed. Islam, Timișoara, 1998, p. 157.

puternic și creator al tuturor lucrurilor: filosofii arabi s-au lovit deci de problema împăcării concepției grecești despre ființă și lume⁴⁶.

"Existența lumii, mișcarea care o însuflețește și esențele care definesc ființele din care este alcătuită depind de o cauză primordială. Sursa a ceea ce sunt lucrurile este de fapt cea a cunoașterii pe care o posedăm despre ele. *De intellectu et intellecto* pune această idee într-o lumină puternică. Alfarabi disociază și el funcțiile intelectului și deosebește: intelectul în potențialitate față de cunoașterea pe care o poate dobândi, intelectul în act față de această cunoaștere în timp ce o dobândește; intelectul dobândit atunci când a dobândit cunoașterea: în sfârșit, inteligența agentă, ființa spirituală transcendentă lumii pământești..., inteligența agentă nu este cauză supremă.

Deasupra ei se etajează altele și toate se supun lui Dumnezeu. Țelul omului este să se unească prin intelect și iubire cu inteligența agentă separată, care este primul motor, izvorul oricărei conștiințe inteligibile pentru lumea în care trăim. Profetul dă măsura acestei uniri⁴⁷.

Cei care au dus mai departe filosofia musulmană sunt: Avicena și Averroes.

Așa cum am menționat, chiar filosofii musulmani au fost atrași de practicile sufite. Printre aceștia se numără și Averroes care a dorit să cunoască un practicant al sufismului timpului său, Ibn-Arabi și în urma discuției cu acesta, potrivit propriei sale mărturii a înțeles insuficiența filosofiei sale⁴⁸.

Așadar, ceea ce putem afirma este faptul că atât în creștinism, cât și în islam există o învățătură despre mântuire și se poate vorbi de o "devenire" întru ființă, de o "întoarcere" a omului și a lumii în Dumnezeu, de o unire eternă și finală a cosmosului cu Absolutul. Modalitatea realizării acesteia presupune particularități specifice fiecărei religii. Nu rămâne decât să facem o apropiere între cele două religii și să spunem ceea ce le caracterizează – *mutatis mutandis* – și le definește pe amândouă: accesul la împlinire și fericire în Divinitate.

46. Etienne Gilson, *Filosofia în Evul Mediu*, Humanitas, 1995, p. 322.

47. *Ibidem*, p. 323-324.

48. Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 147.

PR. PROF. DR. NICU MOLDOVEANU
DE LA FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
A UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI
LA 60 DE ANI

Pr. Prof. Dr. NICOLAE D. NECULA
Decanul Facultății

La 20 octombrie a. c. a împlinit vârsta de 60 de ani cel mai vechi cadru didactic activ de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității București, Preotul Profesor Doctor Nicu Moldoveanu, titularul disciplinei "Muzică bisericească și ritual" și șeful catedrei de Teologie Practică.

S-a născut în comuna Scânteia (fostă, până la 1948, Brătianu) din județul Ialomița, la hotar cu județul Brăila, din părinții Grigore (1902–1988) și Ioana (1908–1992), agricultori români de religie ortodoxă, fiind al șaptelea din cei unsprezece copii ai lor (doi băieți: Gheorghe – primul născut și Nicu, al șaptelea și nouă fete: Georgeta, Elena, Aurelia, Agripina, Constanța, Zenovia, Leontina și Valentina – Cristina – a doua, penultima și ultima decedate).

Școala generală a început-o în 1947 și a absolvit-o în 1954 în comuna natală. În timpul liber și în duminici și sărbători ajuta cu mult devotament pe preoții satului, Ioan D. Leonte și Velicu (Vicea) Caraivan, la treburile și slujbele bisericești. Despre aceștia ca și despre învățătorii și profesorii pe care i-a avut la școala elementară: Dumitra și Gheorghe Soare, Lucia Ionescu, Elena Taman, Ion Slujitoru, dar mai ales despre Victoria Caraivan, una din preotesele satului, licențiată în litere, cu care făcea și muzică, colegul nostru povestește adesea cu mult respect și cu vie aducere aminte numai lucruri de toată lauda.

De duminica Tomii, în anul 1955, s-a petrecut un lucru remarcabil în viața tânărului Nicu. Conducea un cor de fete din satul său, cu care a participat la târnosirea unei biserici noi dintr-un sat vecin (Poșta – Dumitrești) fiind remarcat de episcopul vicar – patriarhal de atunci Teoctist Botoșeanul (actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române) care le-a trasat preoților din comuna Scânteia de a-l îndemna pe tânărul dirijor de 15 ani să se înscrie la concursul de admitere pentru Seminarul Teologic, care funcționa provizoriu la Curtea de Argeș (în 1957 a fost mutat la București în clădirea actualei Facultăți de Teologie). Remarcarea și îndemnul au prins rădăcini imediat.

Astfel că, între 1956–1961, va fi elev al acestui Seminar Teologic. Examenul de admitere s-a susținut la București în clădirea Institutului Teologic (azi Facultatea de Teologie), comisia fiind prezidată de același episcop-vicar.

Din comisie făceau parte profesorii: Chiril Popescu pentru proba de muzică, Ilie Remus pentru limba și literatura română, Arhim. Nicodim Sachelarie pentru cunoștințe religioase și Pr. Prof. Dr. Nicolae Ciudin, directorul Seminarului, pentru limba rusă.

După un an petrecut împreună la Curtea de Argeș, Seminarul s-a mutat la București, când s-a reînnoit și corpul didactic.

Ca director a fost numit Pr. Prof. Dr. Nicolae Buzescu iar la profesorii existenți (Pr. Nicolae Buzescu, Arhim. Justinian Dalea, Arhim. Nicodim Sachelarie, Constantin Pârvu, Dumitru Radu, Adrian Popescu, tineri absolvenți ai cursurilor de magisteriu) s-au adăugat Pr. Prof. Nicolae Trifănescu, Prof. Ioan Cristescu, iar mai târziu Pr. Lucian Gafton, Constantin Drăgușin, Alexandru Armand Munteanu, Prof. Vasile Nicolau, Ștefan Constantinescu ș. a.

Între anii 1961–1965, a fost student la Institutul Teologic Universitar din București beneficiind, ca toți studenții teologi de atunci, de îndrumarea tuturor profesorilor de Teologie: Pr. Prof. Dr. Ioan Gh. Coman, Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Diac. Prof. Dr. Nicolae Nicolaescu, Pr. Dr. Alexandru Elian, Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Dr. Vladimir Prelipceanu, Diac. Prof. Dr. Nicolae Balca, Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, Prof. Nicolae Chițescu, Pr. Prof. Petru Rezuș, Pr. Prof. Mircea Chialda, Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, Pr. Prof. Dr. Ioan Vesa, Pr. Asist Ioan Bria, Pr. Asist Constantin Drăgușin, Asist. Ștefan Alexe, Pr. Asist Lucian Gafton.

Dur, în mod special, s-a bucurat de îndrumarea neprecupețită a profesorului de muzică, dirijorul și compozitorul Nicolae C. Lungu (1900–1993), sub a cărui conducere științifică și-a întocmit teza de licență intitulată: "Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea", la disciplina de Muzică bisericească și ritual.

În 1965, a fost declarat licențiat în Teologie și, în același an s-a căsătorit cu Steliana Popescu, fiică de preot, cu care va avea doi copii, asupra cărora vom reveni mai jos.

În toamna aceluiași an (1965), a susținut concursul de admitere pentru cursurile de doctorat la secția Teologie Practică, specialitatea Muzică bisericească și ritual. Numărându-se între cei zece doctoranzi reușiți, a continuat să lucreze la specialitatea aleasă, cu maestrul multora dintre noi, Profesorul Nicolae Lungu, sub îndrumarea căruia a elaborat și publicat primele lucrări de muzicologie bisericească și compoziție.

La 1 noiembrie 1968, și-a susținut examenul aprofundat de admisibilitate în fața unei comisii alcătuită din profesorii de la Secția Practică de la cele două Facultăți surori din București și Sibiu, la care s-au adăugat profesorii de Teologie Dogmatică de la București: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae și Prof. Dr. Nicolae Chițescu.

La 22 octombrie 1974, și-a susținut teza de doctorat intitulată: "Izvoare al cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română – manuscrisele muzicale vechi bizantine din România (grecești, românești și româno-grecești) până la începutul secolului al XIX-lea", la catedra de Muzică bisericească și ritual de la Institutul Teologic din București, având conducători științifici pe profesorii, compozitorii și dirijorii Nicolae Lungu de la București și Pr. Gheorghe Șoima de la Sibiu.

Din comisia prezidată de Episcopul vicar patriarhal Dr. Antonie Plămădeală (Ploieșteanul), astăzi Mitropolit al Ardealului, au făcut parte cam aceiași profesori de la admisibilitate: Prof. Nicolae Lungu, Pr. Prof. Gheorghe Șoima, Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Pr. Prof. Dr. Alexandru Moisiu, Prof. Dr. Iorgu Ivan (în locul Pr. Prof. Dr. Liviu Stan care decedase), Pr. Prof. Dr. Dumitru Călugăr (în locul Diac.

Prof. Dr. Nicolae Balca, pensionar), Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae și Prof. Dr. Nicolae Chițescu.

Teza a fost publicată în revista "Biserica Ortodoxă Română", XCII (1974), 1-2 (153 p.) și în extras. Între anii 1970 – 1975, a studiat în particular Paleografia muzicală bizantină cu Prof. Dr. Gheorghe Ciobanu și Arhid. Prof. Grigore Pantîru.

În anul universitar 1980 – 1981, a beneficiat de o bursă de studii din partea Patriarhiei Ecumenice, la secția de dirijat coral și compoziție de la Hochschule für Musik und darstellende Kunst (Academia de Muzică și Arte Re prezentative) din Viena (Austria), având îndrumători pe profesorii Alexander Kollo și Günter Teuring.

Din anul 1965 până în anul 1977, a funcționat în calitate de cântăreț bisericesc și diacon la biserica "Icoana" din București, apoi până în 1990 ca diacon onorific la biserica Sf. Dumitru – Colentina, iar din 1990 ca preot la această biserică, până în 1995, când a fost transferat, la cerere, la biserica Sf. Elefterie.

Din 1968 până astăzi, funcționează la Facultatea de Teologie Ortodoxă (între anii 1968–1975 a funcționat ca asistent, în 1975–1976 ca lector, din 1976 conferențiar, iar din 1995 ca profesor, conducător de doctorat și șef de catedră la Facultatea noastră).

Are doi copii – Ioan și Irina – teologi. Ioan este preot în București și asistent la Facultatea noastră. Licențiat în Teologie și absolvent al cursurilor de doctorat la București, a beneficiat de o bursă în Grecia, la Atena și Tesalonic. Aici – la Tesalonic – și-a obținut doctoratul în Teologie, specialitatea Istoria Bisericii Ortodoxe Române, în anul 1999.

Irina este licențiată în Teologie și doctorand la catedra de Teologie Istorică, specialitatea Bizantinologie, precum și bibliotecar la aceeași Facultate.

Părintele Nicu Moldoveanu are colaboratori la disciplina pe care o predă pe Preotul Victor Frangulea (lector) și doi preparatori: Diac. Zaharia Matei și Nicolae Giolu, iar cu ani în urmă a colaborat cu Pr. Constantin Basica și cu Macedon Petrescu – actualul episcop vicar (Teodosie Snagoveanul) al Arhiepiscopiei Bucureștilor, care are și acum un post de asistent rezervat.

Și-a susținut doctoratul sub conducerea Pr. Vasile Stanciu, conferențiar la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca și Pr. Alexandrel Barnea, Lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă Iași, urmând ca foarte curând să-și susțină tezele Preotul Petre Matei (preot misionar în Cipru) și alții.

Doctoranzi în specialitate la ora actuală: Pr. Iacob Ormenișan din București, Pr. Marius Moșteanu – lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Constanța – Tomis, Diac. Stelian Ionescu – profesor de muzică la Seminarul Teologic din București, Pr. Victor Frangulea – lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, Diac. Zaharia Matei și Nicolae Giolu – preparatori la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, Pr. Domin Adam – asistent la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba-Iulia, Pr. Gheorghe Neacșu din Pitești, asistent la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Pitești, Pr. Ion Bârnea – asistent la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova. La aceștia se adaugă trei doctoranzi de la Facultatea de Teologie din Cluj: Pr. Mihai - Gavril Brie, asistent la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea, plecat acum cu o bursă de studii la Viena, Pr. Ioan -Sorin Dindelegan și Prof. Teofil-Ovidiu Stan. La aceștia se adaugă alți doi doc-

toranzi reușiți la sesiunea din octombrie a. c.: Alexandru – Marius Dumitrescu și Mihail – Arcadius Iliescu.

Aproape toți profesorii de muzică bisericească de la Facultatea de Teologie și de la Seminariile Teologice, cu mici excepții, i-au fost studenți sau doctoranzi sau au beneficiat într-un fel sau altul de sprijinul Pr. Prof. Nicu Moldoveanu.

Preotul Prof. Nicu Moldoveanu este membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România.

STUDII ȘI ARTICOLE DE SPECIALITATE PUBLICATE DE-A LUNGUL ANILOR

- *Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin până la sfârșitul secolului al XIX-lea, în "Studii Teologice" XIX (1967), 7 - 8 p. 504-520;*
- *Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea, în "Studii Teologice" XX (1968), 3 - 4, p. 237 - 295;*
- *Indice bibliografic al studiilor, articolelor și altor lucrări mai mari privind muzica bisericească, publicate în revistele bisericești și în editura de stat între anii 1950- 1970, în "Glasul Bisericii" XXIX (1970), 5-6, p. 555 - 565;*
- *Câteva ediții muzicale psaltice în Biserica Ortodoxă Greacă, în "Biserica Ortodoxă Română" LXXXVIII (1970), 11 - 12, p. 1294-1298;*
- *Comunicare la Congresul al XIV-lea de studii bizantine, București, 1971 (publicată sub îngrijirea lui Mihail Berzea și Eugen Stănescu în Editura Academiei Române), București, 1976;*
- *Manuscrisele muzicale vechi bizantine din România, în "Mitropolia Olteniei" XXIII (1971), 9 - 10, p. 759 -769;*
- *Preocupări muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, în "Mitropolia Olteniei" (XXV), 1973, 11 - 12, p. 908 - 916;*
- *Muzica bisericească în ultimii douăzeci și cinci de ani, în "Biserica Ortodoxă Română" XCI (1973), nr. 6, p. 650 - 654;*
- *Compozitorul, profesorul și dirijorul Nicolae Lungu la 75 de ani, în "Biserica Ortodoxă Română" XCII (1975), 5 - 6, p. 639 - 697;*
- *Manuscrisele muzicale vechi bizantine în Biblioteca Palatului Patriarhal și a Sfântului Sinod, în "Glasul Bisericii" XXXIV (1975), nr. 7 - 8, p. 806 - 812;*
- *Câteva manuscrise muzicale vechi slave cu notație și krijuki din Biblioteca Academiei Române și Biblioteca Centrală de Stat, din București, în "Biserica Ortodoxă Română" XCIII, 9-10, p. 1155-1170;*
- *Preocupări de muzică și muzicologie în Biserica Ortodoxă Română în ultimii cincizeci de ani (1925- 1975), în "Studii Teologice" XXIX (1977), 3-4, p. 263-297;*
- *Războiul de independență, izvor de inspirație în muzica românească, în "Biserica Ortodoxă Română" XCV (1977), 5-6, p. 514-521 + I-XII planșe muzicale;*
- *Muzica în Moldova secolului al XVI-lea, Mărturii noi (Traducere și adnotare după Anne E. Pennington), în "Biserica Ortodoxă Română", XCVII (1979), 9-12, p. 1193-1222;*

- *Profesorul, compozitorul și dirijorul Nicolae Lungu – octogenar – omul și opera muzicală*, "Biserica Ortodoxă Română" XCVIII (1980), 3-4, p. 459-472;
- *Profesorul, protopsaltul și clericul Anton V. Uncu*, în "Biserica Ortodoxă Română" XCVIII (1980), 9-10, p. 1011-1015 + 20 planșe muzicale;
- *Profesorul, dirijorul și compozitorul Gheorghe Cucu – o sută de ani de la naștere (11. 02. 1882-24. 08. 1932)*, în "Studii Teologice" XXXIV (1982), 9-10, p. 712-719;
- *Compozitorul Ciprian Porumbescu – 100 de ani de la nașterea sa*, în "Studii Teologice" XXXV (1983), 7-9, p. 586-596;
- *Compozitorul Paul Constantinescu – 20 de ani de la moartea sa*, în "Studii Teologice" XXXV (1983), 9-10, p. 714-728;
- *Muzicianul Gavriil Galinescu – 100 de ani de la nașterea sa*, în "Studii Teologice" XXXVI (1984), 1-2, p. 127-137;
- *Cercetări asupra manuscriselor în notație bizantină existente în Biblioteca Națională din Viena*, în "Biserica Ortodoxă Română" CII (1984), 3-4, p. 238-245 + 16 planșe;
- *Macarie Ieromonahul (1770-1836), traducător, compozitor, copist, tipograf*, în "Biserica Ortodoxă Română" CLVIII (1990), 1-2, p. 116-136'
- *Afirmarea muzicii românești în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, în "Biserica Ortodoxă Română" CLX (1991), 4-6, p. 121-152;
- *Compoziții, prelucrări și armonizări de cântări bisericești și folclor religios pentru cor mixt*, în "Glasul Bisericii" XXVII (1968), 3-4, p. I - XL;
- *Index bibliografic muzical în revistele Patriarhiei Române pe ultimii 70 de ani*, în "Glasul Bisericii", 1970;
- *Muzicieni ialomițeni (Macarie Ieromonahul, George Folescu, Mihail Vulpescu, Traian Vulpescu și Ionel Perlea)*, în "Almanahul bisericesc al Sf. Episcopii a Sloboziei și Călărașilor", 1996, p. 77-88 și 1997, p. 73-78;
- *Compoziții și armonizări bisericești pentru cor bărbătesc*, în "Glasul Bisericii", XXXIII (1974), 1-2, p. I - XVI;
- *Lucrări muzicale pentru cor bărbătesc*, în "Biserica Română" XCIII (1975), 7-8, p. I - XII;
- *Cântări tradiționale din slujba cununei și înmormântării*, în "Biserica Ortodoxă Română" XCIII (1975), 9-10, p. I-XXVIII;
- *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea*, în "Glasul Bisericii" XLI (1982), 11-12, p. 883 -915; XLII (1983), 9-12, p. 594-625;
- *Muzica bisericească la români în secolul al XX-lea*, în "Biserica Ortodoxă Română" CIII (1985), 7-8, a. 615- 636; CIV (1986), 3-4, p. 117 - 139;
- *Cântări bisericești și colinde*, în broșură separată (40 pagini), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1976;
- *Cântările Sfintei Liturghii pe glasul I, pentru 3-4 voci egale*, București, 1983 (în Repertoriu coral);
- *Cântările Sfintei Liturghii pe glasul VII, pentru 3-4 voci egale*, București, 1983 (în Repertoriu coral);
- *Compozitorul, profesorul și dirijorul Nicolae Lungu*, în revista "Datini", nr. 7-8, 1994, p. 35-36 și în "Vestitorul Ortodoxiei" din 15 iunie 2000;

- *Vlad grămăticul și vameș la Căineni, un protopsalt român mai puțin cunoscut*, comunicare la Festivalul internațional "Festum musicae", Secțiunea "Muzica sacră în spațiul românesc", Iași, 29-31 mai 1995;
- *Elevi seminariști ialomițeni abonați la Repertoriul coral al Seminarului "Nifon Mitropolitul" din București, acum 70 de ani (1928), în Almanahul bisericesc al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor*, 1998, p. 90-94;
- *Oprea Demetrescu și programa analitică pentru Seminariile Teologice, Craiova*, 1999 (analele Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova);
- *Prohodul Domnului*, studiu poetic-muzical (în colaborare cu Dr. Nicolae Ionescu-Palas – în curs de publicare);
- *Aspecte ale educației prin Muzica bizantină*, conferință ținută la Uniunea Compozitorilor (22 iunie 2000);

CĂRȚI PUBLICATE ÎN CURS DE PUBLICARE

- *Catalogul general al manuscriselor muzicale vechi-bizantine în România* (500 pagini dactilografiate), achiziționat de Biblioteca Centrală Universitară din București în 1972;
- *Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română – manuscrise muzicale bizantine (grecești, românești, româno - grecești) până la începutul secolului al XIX-lea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1974 (150 de pagini);
- *Sfântul Vasile cel Mare – 1600 de ani de la moarte* (coautor), București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980, p. 411- 428 + 50 planșe muzicale;
- *Repertoriu coral pentru voci egale și formații bărbătești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, (550 pagini);
- *Gramatica muzicii psaltice*, ediție revăzută și adăugată, București (tipografie particulară), 1992, (350 de pagini);
- *Repertoriu coral*, ediție revăzută, București, (tipografie particulară), 1993, 550 pagini;
- *Repertoriu coral*, ediție completată (672 p.), Episcopia Dunării de Jos, Galați, 1998;
- *Cântările Sfintei Liturghii și alte cântări bisericesti* (antologie muzicală bisericească realizată în colaborare), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, 365 pagini – ediția a II-a revăzută și completată (în aceeași editură), București, 1999, 440 pagini;
- *Dicționar de termeni muzicali* (coautor), București, Editura Enciclopedică, 1984;
- *Biserica Ortodoxă Română – Monografie album* (coautor), București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987;
- *Noul idiomelar (slujba praznicelor împărătești și a sfinților cu polieleu), pe ambele notații suprapuse* (800 pagini), București, 1999 și 2000 (în Tipografia Apimondia);

- Grigore Olaru, *Cu steaua și vicleimul*, Editura Destine, București, 1994, 77 pagini (notarea melodiilor de pe banda magnetică de Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu);
- *Compozitorul Nicolae-Lungu, Monografie* (în curs de apariție);
- *Învățământul muzical bisericesc la români* (studiu în curs de apariție);
- *Antologie de colinde pentru cor mixt*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1999 (300 de pagini);
- *Antologie de coruri religioase pentru cor mixt*, 500 de pagini (în curs de apariție);
- *Antologie de coruri laice pentru cor mixt*, 500 pagini (în curs de apariție);
- *Polieleie și mărimuri la praznicele împărătești și la sfinții mari*, 100 pagini, (în curs de apariție);
- Colecție de tropare (ale învierii, la praznice împărătești, la sfinții mari și tropare de obște);
- *Cântări la Sfintele Taine și la ierurgii*, 100 pagini (în curs de apariție);
- *Cântările Triodului*, 250 pagini (sub tipar la Tipografia Patriarhiei – pe ambele notații de Prof. Nicolae Lungu și Chiril Popescu, ediție revizuită și completată de Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu);
- *Catavasierul*, (în colaborare cu Pr. V. Frangulea), Tipografia Apimondia, București, 2000 (140 de pagini);

LUCRĂRI ÎN CARE REZULTATELE SALE AU FOST CITATE

- Prof. univ. dr. Gheorghe Coibanu, *Manuscrisul nr. 56/544/576 I de la Mânăstirea Putna*, Editura Muzicală, București, 1980, p. 5, 6, 21, 22, 41;
- Prof. univ. dr. Victor Giuleanu, *Melodica bizantină*, Editura Muzicală, București, 1981, p. 10;
- Prof. univ. dr. Octavian - Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, Editura Muzicală, vol II, București, 1974, p. 65; vol III, București, 1975, p. 403; vol IV, București, 1976, p. 186, 552;
- Anne E. Pennington, *Music in Medieval Moldavia 16th Century* (tradusă în românește), București, Editura Muzicală, 1985, p. 12, 54;
- Prof. univ. dr. Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, lexicon bio-bibliografic, vol I (A- C), Editura Muzicală, București, 1989, p. 60, 120, 257, 266, 314; vol II de multe ori, iar vol. III sau IV va cuprinde tot ce a scris până acum;
- Prof. univ. dr. Sebastian Barbu - Bucur, *Filothei sîn agăi Jipei Psaltichie românească*, Editura Muzicală, București, 1981, p. 62, 63, 509 și în mai multe studii și articole de specialitate;
- Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine*, Editura muzicală, București, 1985, p. 25, 47, 60, 216, 217;
- Hrisanta Trebici - Marin, *Anastasimatarul de la Cluj - Napoca, ms. 1106*, Editura Muzicală, București, 1985, p. 19;
- Adriana Șirli, *Repertoriul tematic al manuscriselor bizantine și postbizantine. I Anastasimatarul*, Editura Muzicală, București, 1986, p. 23, 29, 58, 59, 64, 642;

- Diac. Prof. Grigore Panțiru, *Lectionarul evanghelic de la Iași*, Editura Muzicală, București, 1982, p. 54;
- Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon al celor care de-a lungul veacurilor s-au ocupat cu muzica de tradiție bizantină în România*, Editura Diogene, București, 1994 (citată de peste 100 de ori), vezi și fișa personală la p. 241 - 244;
- Pr. Prof. Dr. Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române și în Dicționarul Teologilor Români*, București, 1996, p. 284 - 285;
- Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, *Medalion – 100 de ani de la înființarea Facultății de Teologie din București*, "Studii Teologice", 1992 ș. a.

*

Sărbătorirea celor 60 de ani de viață, în plină sănătate și putere de muncă, îi oferă distinsului profesor posibilitatea unei retrospective care nu poate fi decât dădătoare de satisfacții. Realizat pe plan familial, profesional și social, apreciat și iubit de colegii de facultate și de prieteni, de foștii săi studenți, răspândiți în toate regiunile țării, Părintele Profesor Nicu Moldoveanu poate trăi bucuria muncii sale împlinite și satisfacția unor frumoase realizări. Dar ar fi prematur să facem un bilanț, pentru că sărbătoritul nostru este la maturitatea creației sale, are o mulțime de lucrări realizate care își așteaptă rândul la tipar, ca și noi proiecte de realizat în anii pe care Dumnezeu îi va dăruia de acum înainte.

Pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București, Părintele Profesor Dr. Nicu Moldoveanu este un model de cadru didactic cu solidă pregătire teologică și de specialitate muzicală, cu ținută academică și universitară, cu prestanță și autoritate, dar și cu înțelegere și dragoste părintească. De aceea și raporturile sale cu colegii și mai ales cu studenții au fost dintre cele mai frumoase și apropiate, bucurându-se de stima și prețuirea acestora.

Pentru Facultatea de Teologie este o cinste ca un cadru didactic al ei să facă parte din forul cultural muzical cel mai înalt al țării – Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România.

Din dorința de a-și arăta prețuirea față de distinsul sărbătorit, la împlinirea frumoasei vârste de 60 de ani, comunitatea academică a Facultății de Teologie Ortodoxă, la inițiativa decanului – Pr. Prof. Dr. D. Necula –, i-a dedicat o ședință solemnă de consiliu profesoral, în care s-a omagiat figura sa și contribuția la dezvoltarea învățământului teologic și a muzicii bisericești românești.

Asociind la realizările sale pe linie didactică, pe cele familiale, și mai ales pastorale, fiind un desăvârșit slujitor bisericesc și preot cu aleasă vocație, avem imaginea unui model de profesor și preot și părinte demn de urmat de cei la a căror dăruire sufletească se ostenește de câteva decenii bune.

Ne folosim de acest prilej aniversar pentru a ne exprima prețuirea, aprecierea și dragostea colegială pe care le nutrim față de Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu și pentru a-i ura ca Bunul Dumnezeu să-i dăruiască sănătate deplină, cu ani mulți și bucurii, putere de muncă și noi împliniri în câmpul teologic și al muzicii bisericești românești, bucurându-se de căldura și ocrotirea celor dragi ai familiei sale și ai comunității academice a Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București care îi adresează din suflet un călduros și sincer: "La mulți ani!"

**EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ**

Cărți apărute:

Predici la duminici și sărbători - Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu
Cântările Triodului – Ediție îngrijită de Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu
Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan – Sfântul Chiril al Alexandriei
Molitfelnic
Acatistier
Penticostar
Triod

Cărți în curs de apariție:

Dogmatica - Sfântul Ioan Damaschin
Viețile Sfinților pustnici din Siria - Fericitul Teodoret al Cirului
Cântările Sfintei Liturghii – Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu
Ceaslov
Octoih Mare
Sfânta Evanghelie

TIPGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Intrarea Patriarhiei nr. 6; 70526 București
Telefon: 00-40-1-3372279; 00-40-1-3363577
Fax 00-40-1-3360059